

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TELEVİZYONLARDA YAYINLANAN FUTBOL
PROGRAMLARINDA KULLANILAN HEGEMONİK ERKEKLİK
SÖYLEMLERİNİN İNCELENMESİ

YENİ MEDYA İLETİŞİM VE HABERCİLİK ANABİLİM DALI
YENİ MEDYA İLETİŞİM VE HABERCİLİK BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Uğur KARACA

Tez Danışmanı
Doç. Müzeyyen Sevtap AYTUĞ

İSTANBUL – 2019

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Uğur KARACA
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : Televizyonlarda Yayınlanan Futbol Programlarında Kullanılan Hegemonik Erkeklik Söylemlerinin İncelenmesi
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : Yeni Medya, Habercilik ve İletişim
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : 15.02.2019
- SAYFA SAYISI** : 147
- TEZ DANIŞMANLARI** : Doç. M. Sevtap AYTUĞ
- DİZİN TERİMLERİ** : Spor, Futbol, Televizyon, Özel Televizyon ve Rating, Spor Programları, Toplumsal Cinsiyet, Ataerkillik, Hegemonik Erkeklik, Şiddet, Cinsiyetçilik, Irkçılık, Milliyetçilik, Küfür ve Argo Sözcük Kullanımı
- TÜRKÇE ÖZET** : Ataerkillik kavramı ve ataerkil sistemi açıklamakla başlayan çalışma, televizyon ve futbol ilişkisini ortaya koyarak devam etmektedir. 90'lı yıllarda Türkiye'de özel televizyon kanallarının sayısı artması "rating" kaygısını beraberinde getirip, spor programlarını hegemonik erkeklik söylemleri kullanmaya itmektedir. Spor programlarında kullanılan hegemonik söylemlerin açığa çıkarılması bu çalışmanın ana konusu oluşturmaktadır.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Uğur KARACA

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TELEVİZYONLARDA YAYINLANAN FUTBOL PROGRAMLARINDA
KULLANILAN HEGEMONİK ERKEKLİK SÖYLEMLERİNİN İNCELENMESİ

YENİ MEDYA İLETİŞİM VE HABERCİLİK ANABİLİM DALI
YENİ MEDYA İLETİŞİM VE HABERCİLİK BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Uğur KARACA

Tez Danışmanı
Doç. Müzeyyen Sevtap AYTUĞ

İSTANBUL – 2019

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin/projenin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez/proje olarak sunulmadığını beyan ederim.

Uğur KARACA

... /.../ 2019

T.C
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Uğur KARACA' nın "Televizyonlarda Yayınlanan Futbol Programlarında Kullanılan Hegemonik Erkeklik Söylemlerinin İncelenmesi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Yeni Medya İletişim ve Habercilik Anabilim Dalı Yeni Medya İletişim ve Habercilik Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Müzeyyen Sevtap AYTUĞ
(Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Deniz AKÇAY

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Engin BAŞÇI

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.... / / 2019

Prof. Dr. İzzet Gümüş
Enstitü Müdürü

ÖZET

Günümüzde spor, bütünleştirici ve sosyalleştirici bir yapıda karşımıza çıkmaktadır. Sporun özellikle de futbolun Dünya’da ve Türk toplumunda sevilmesi ve büyük ilgi görmesi medya şirketlerini spor yayınları yapmaya itmektedir. Türkiye’de artan özel televizyon kanalları, televizyonculuk ilkelerini bir kenara bırakarak “rating” kaygısı ve maddi çıkarlar doğrultusunda taraflı ve yanlı bir yayın yapmaktadır. Ekranaya gelen spor programları, spor ve eğlence öğelerini bir arada veren yayınlara ağırlık vermektedir. Bu yayın anlayışı zaman zaman toplumun etik ve ahlak anlayışına ters düşebilmektedir. Spor kanalları özellikle de erkek izleyicileri ekran başında tutabilmek için erkeklik söylemlere başvurabilmektedir. Erkek ve genç izleyici kitlesi fazla olan spor programları yaptığı yayınlarla hegemonik erkeklik değerleri yüceltirken, kadını ve kadınsı değerleri aşağılamaktadır. Bunu da yorumcuların kullandığı söylemlerle ve işlenen konuların cinsiyetçi, milliyetçi ve ırkçı bakış açısıyla oluşturulmaktadır. Televizyonda izleyiciyle buluşan spor programları toplumda ayrımcılığın oluşmasını sağlayarak, futbol müsabakalarında saha içinde ve saha dışında şiddet başta olmak üzere olumsuz davranışları meydana getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Futbol, Televizyon, Özel Televizyon ve Rating, Spor Programları, Toplumsal Cinsiyet, Ataerkillik, Hegemonik Erkeklik, Şiddet, Cinsiyetçilik, İrkçılık, Milliyetçilik, Küfür ve Argo Sözcük Kullanımı

SUMMARY

Today, Sports is an integrative and socializing structure. Sports, especially football in the world and the Turkish society to be liked and attracted great attention to the media companies to make sports publications. Private television channels in Turkey, leaving aside the principles of television "rating" anxiety and financial interests in line with a biased and biased publication. Sports programs that come to the screen, sports and entertainment elements together give emphasis to publications. This understanding of publication may occasionally contradict the ethical and moral understanding of society. Sports channels, especially men, can apply for masculinity to keep the audience on screen. While his publications on sports programs with more male and female audiences glorify hegemonic masculinity, his female and feminine values are degraded. This is made up of the rhetoric used by the commentators and the sexist, nationalist and racist aspects of the subject. The sports programs that meet the audience on TV enable the formation of discrimination in the society, creating negative behaviors in football competitions, especially in the field and out of the field.

Keywords: Sports, Football, Television, Private Television and Rating, Sports Programs, Social Gender, Patriarchy, Hegemonic Masculinity, Violence, Sexism, Racism, Nationalism, Profanity and Slang Use

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZET.....	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR LİSTESİ	V
ŞEKİLLER LİSTESİ	VI
RESİMLER LİSTESİ.....	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ.....	1
BÖLÜMLER	
BİRİNCİ BÖLÜM	3
ATAERKİL SİSTEM VE ATAERKİLLİK	3
1.1..ATAERKİL SİSTEM VE ERKEKLİK ROLLERİ	7
1.2.ERKEKLİK KAVRAMLARI	14
1.3.HEGEMONİK ERKEKLİK.....	19
1.3.1.Ataerkil Sistem ve Hegemonik Erkeklik	25
İKİNCİ BÖLÜM.....	37
TELEVİZYON VE FUTBOL İLİŞKİSİ.....	37
2.1.DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SPOR PROGRAMLARININ GELİŞİMİ	46
2.2.SPOR PROGRAMLARININ ÜRETİM SÜRECİ	50
2.3.SPOR PROGRAMLARININ ANLATI YAPISI VE İDEOLOJİK SÖYLEM.....	55
2.4.SPOR PROGRAMLARININ ANLAM YARATMA SÜRECİ.....	61
2.4.1.Spor Programlarında Anlatıcı ve Yorumcu.....	65
2.4.2.Spor Programlarında Söylem	67
2.4.2.1.Spor Programlarında Üretilen Erkeklik	71
2.4.2.2.Spor Programlarında Üretilen Şiddet.....	75
2.4.2.3.Spor Programlarında Üretilen Nefret Söylemi / Ayrımcılık	84
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	93
BEYAZ FUTBOL, DERİN FUTBOL, TAKIM OYUNU VE BAŞLAMA VURUŞU ADLI SPOR PROGRAMLARININ HEGEMONİK ERKEKLİK SÖYLEMLERİNİN İNCELENMESİ VE ÇÖZÜMLENMESİ.....	93
3.1. BEYAZ FUTBOL.....	93
3.1.1.Beyaz Futbol Programlarında Üretilen Hegemonik Erkeklik ve Şiddetin Yeniden İnşası	94
3.1.2. Beyaz Futbol Programlarında Üretilen Nefret Söylemi ve Ayrımcılık.....	98
3.2. DERİN FUTBOL	100

3.2.1. Derin Futbol Programlarında Üretilen Hegemonik Erkeklik ve Şiddetin Yeniden İnşası	101
3.2.2. Derin Futbol Programlarında Üretilen Nefret Söylemi ve Ayrımcılık	103
3.3. TAKIM OYUNU	106
3.3.1. Takım Oyunu Programlarında Üretilen Hegemonik Erkeklik ve Şiddetin Yeniden İnşası	106
3.3.2. Takım Oyunu Programlarında Üretilen Nefret Söylemi ve Ayrımcılık	110
3.4. BAŞLAMA VURUŞU	114
3.4.1. Başlama Vuruşu Programlarında Üretilen Hegemonik Erkeklik ve Şiddetin Yeniden İnşası	114
3.4.2. Başlama Vuruşu Programlarında Üretilen Nefret Söylemi ve Ayrımcılık ...	117
SONUÇ	119
KAYNAKÇA	122

KISALTMALAR LİSTESİ

EGM	:	EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
FIFA	:	FEDERATION INTERNATIONALE DE FOOTBALL ASSOCIATION
OECD	:	ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT
RTÜK	:	RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU
TBMM	:	TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
TDK	:	TÜRK DİL KURUMU
TFF	:	TÜRKİYE FUTBOL FEDERASYONU
TÜİK	:	TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU
UEFA	:	UNION OF EUROPEAN FOOTBALL ASSOCIATION

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL	SAYFA
Şekil 1: Türkiye'nin 2016 Yılı'nın Seçilmiş Göstergeleri Tablosu.....	10
Şekil 2: 1990, 2000 ve 2010 Yıllarındaki Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranlar.....	11
Şekil 3: Spor Medyasının Tarafsız Yayın Yapıp Yapmadığı Hakkındaki Düşünceler.....	45
Şekil 4: Spor Medyasının Bireyler Üzerinde Oluşturduğu Etkiler.....	52
Şekil 5: Spor Kanallarının Spor Branşlarına Göre Günlük ve Haftalık Yayın Spor Saati.....	53
Şekil 6: Katılımcıların Futbol Sahalarında Yaşanan Şiddetin Sorumlusu Konusundaki Görüşleri.....	57
Şekil 7: Sahalarda Saldırganlık Olayına Karışan Seyircinin Spor Dallarına Göre Dağılımı.....	60
Şekil 8: Taraftarların Stadyuma Gitme Sıklığı.....	62
Şekil 9: Katılımcılara Göre Medyada Öncelikli Yayınlanması İstenen Program Türleri.....	63
Şekil 10: Katılımcıların Spor Medyasındaki Yazarlar Hakkındaki Düşünceleri.....	66
Şekil 11: Spor Programlarında En Çok Eleştiriye Maruz Kalanlar.....	70
Şekil 12: Medyadaki Spor Programlarını Takip Etme Oranı.....	78
Şekil 13: Televizyonlardaki Spor Programlarının Şiddeti Arttırıcı Etkisi... ..	81
Şekil 14: Taraftar Kavga Görüntülerinin Seyircileri Etkileme Düzeyi.....	82
Şekil 15: İncelenen Programlar, Yayın İstasyonları ve Katılımcılar (Spiker ve Yorumcular).....	93

RESİMLER LİSTESİ

RESİM	SAYFA
Resim 1: Abdülkerim Durmaz, Fotoshoplu Fotoğrafına Büyük Tepki Vermesi.....	94
Resim 2: Ahmet Çakar, Futbolcu Arda Turan ve Şarkıcı Berkay'ın Kavga Olayını Çizim Tahtasında Anlatması.....	98
Resim 3: Rasim Ozan Kütahyalı, Sosyal Medyadaki Bebekli Kadın İzleyicinin Taklidini Yapması.....	99
Resim 4: Ahmet Çakar, Milli Futbolcuların (Selçuk İnan, Burak Yılmaz, Arda Turan ve Caner Erkin) bulunduğu fotoğrafı top şekline getirmesi.....	102
Resim 5: Derin Futbol Programında Yorumcular Sırp Futbolcu Tosić'in Eşi Olan Yelena Karleusa'ya Büyük Tepki Vermesi.....	104
Resim 6: Rasim Ozan Kütahyalı, Gomis'in Ofsayt Pozisyonun Yorumuna Yorumcuların Tepki Göstermesi.....	104
Resim 7: Galatasaray ve Fenerbahçe Derbisinde Yaşanan Kavga Görüntüleri Son Dakika Olarak Ekranda Gösterilmesi.....	107
Resim 8: Takım Oyunu Programında Galatasaray ve Fenerbahçe Derbisinden Sonra Yöneticilerin ve Futbolcuların Sert Açıklamalarına Yer Verilmesi.....	108
Resim 9: Takım Oyunu Programında, Galatasaray ve Fenerbahçe Derbisinde Yaşanan Şiddet Olaylarında Yaralanan Futbolcuların Fotoğraflarının Ekranda Gösterilmesi.....	108

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanması, düzenlenmesi ve sonlanması aşamalarında engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım danışmanım Doç. Müzeyyen Sevtap AYTUĞ' ya, eğitim hayatım boyunca maddi, manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve yoğun çalışmalarım sırasında sabır gösteren üniversite ve yüksek lisans hocalarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Uğur KARACA
İstanbul, 2019

GİRİŞ

Spor kültürü, ekonomi, politika ve siyaset gibi olguları içinde barındırması ve toplumsal yaşam ile iç içe olması onu toplumların önemli unsuru yapmaktadır. Sporun içinde yer alan futbol, yaklaşık 500 milyar dolar pazar gücü ile dünyada endüstrileşen bir spor dalı olmaktadır. Futbolun tüm dünyada küreselleşmesi ve endüstrileşmesi ise televizyon mecrasının yaptığı yayınlarla olduğu söylenmektedir. Gelişen teknoloji ile televizyonun teknik donanımlarının artması spor zevkini üst seviyede yaşanmasına yol açmıştır. Spor ve televizyonun bu birlikteliği birbirini besleyen ekonomik çıkarların ön planda tutulmasını sağlamıştır.

Günlük yaşamda önemli hale gelen televizyon ise toplumda önemli görevler üstlenmektedir. Televizyonun işlevleri arasında haber verme, eğitme, eğlendirmek, etkileme, mal ve hizmetlerin tanıtılması gibi görevleri bulunmaktadır. Ancak günümüz televizyon yayınlarında eğlendirme işlevi diğer işlevlere göre daha ön planda olduğu görülmektedir. Özellikle Türkiye’de 1990’lı yıllardan itibaren, Türkiye’deki özel televizyon kanallarının sayısının artması, kanallar arasındaki rekabet yarışının güç kazanmasına neden olmuştur. Özel televizyon kanalları sporu da kullanarak “rating”lerini yükseltmek için girişimlerde bulunmaktadır. Bu da televizyonların söylemini ve içeriğinin değişmesine neden olmaktadır. Televizyonda ekrana gelen spor programları söylemini ve içeriğini hegemonik erkeklik yapısına göre oluşturduğu görülmektedir.

Erkek sporu olarak görülen futbol, spor medyasının yardımı ile hegemonik erkeklik değerlerini yansıtmakta ve yaymaktadır. Özellikle de televizyonda yayınlanan spor programları, yorumcuların kullandığı dil ve programda işlenen konular hegemonik erkeklik değerlerini güçlendirmektedir. Spor programlarının hedef kitlesi erkekler olduğu için erkeklik söylemleri ağır basmaktadır. Bu da toplumda ataerkil yapıyı güçlendirip, kadın ve erkek eşitsizliğinin oluşmasını sağlayabilmektedir.

Bu tez çalışmasında, spor programlarının yanlı bir dil kullandığı, programda kullanılan hegemonik erkeklik söylemlerinin futbol müsabakaları saha içinde, saha dışında ayrımcılığı ve şiddeti arttırdığı ve hegemonik söylemlerinin futbol programlarına ekonomik getirisi olduğu düşüncesinden yola çıkılarak incelenecektir.

Bu araştırma ile televizyon ekranlarında günün 24 saati spor konuşulan programların söylem analizi ve metin çözümlemesi yapıлып, hegemonik değerlerin açığa çıkarılması amaçlanmaktadır. Buna ek olarak tez çalışmasında, hegemonik erkeklik söylemlerinin ortaya çıkardığı milliyetçilik, ırkçılık ve cinsiyet ayrımcılığının futbol sahası içinde ve dışında şiddet olgusuna dönüşmesinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Bu çalışmada, hegemonik erkeklik değerleri yansıttığı dūřınđlen spor programları (Beyaz Futbol, Derin Futbol, Takım Oyunu ve Bařlama Vuruđu) şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı, ırkçılık, milliyetçilik olguları ęzerinden ele alınarak, medyanın ataerkil toplum yapısını g¼clendirmede etkisi olup olmadığı ve futbol m¼sabakalarında saha içi ve saha dışı şiddet olayların oluşmasını sağlayıp sağlamadığı tespit edilecektir. Bunun yanında tez çalışmasında bahsi geçen spor programları 15 Mayıs 2017 ve 9 Kasım 2018 tarihleri arasındaki yayınları baz alınıp, tekrara d¼řt¼ę¼ için sınırlandırılmıştır. Bu tezde metin öz¼mlemesi ve s¼yem analizi y¼nteminden yararlanılacaktır.

BİRİNİCİ BÖLÜM

ATAERKİL SİSTEM VE ATAERKİLLİK

“Ataerkillik, erkeklerin kurallarını koyduğu ve iktidarını belirledikleri bir olgudur. Ataerkil sistem ise, bu kürenin içerisinde yer alan soyut biçimlemelerdir.”¹ Ataerkil sistemde erkek çocuğu, erkeklik adımlarını atması için bir takım yollardan geçmektedir. Bunlardan ilki sünnet olmaktır. “sünnet olmak” erkeklige geçmenin ilk adımudur. Daha sonra askere gidip vatani görevini en iyi şekilde yapması beklenmektedir. “Askere gitmeyene kız verilmemesi” askerliğin ataerkil toplum yapısı için önemini göstermektedir. Askerlik görevini tamamlayan erkek bireyin iş bulması gerekmektedir. Çünkü ataerkil sistemde evini geçindirmesi ve ihtiyaçlarını gidermesi gerekmektedir. Ataerkil yapının son sürecinde erkeğin bir kadınla evlenip soyunun devam etmesini sağlaması gerekmektedir. Erkek bireyin evlendiği zaman ailesini geçindirmesi, koruması ve soyunu devam ettireceği erkek çocuklar yetiştirilmesi gibi durumlar ataerkil sistemin en önemli unsurlar arasında yer almaktadır.²

Ataerkil ve hiyerarşik yapıda erkek çocukları kız çocuklarına oranla daha çok değer görmektedir. Toplumda yer eden “Erkek adamın erkek evladı olur.” sözü erkek çocuklarına verilen değeri göstermektedir. Ayrıca ataerkil yapı içerisinde erkek ve kız çocukları ayrı bir birey olarak yetiştirilmektedir. Erkek çocuğu, babadan gördüklerini taklit ederken kız çocuğu annesinden aldığı bir takım şeyleri taklit etmektedir. Bu durumda çocuklar daha birey haline gelmeden edindikleri gözlemleri yaşamlarına uygulamaktadır. Kızların annelerine ev işlerinde yardım etmesi (evi süpürmesi, evi toplaması gibi) erkeklerin ise, babaları evde yokken annelerine ve kız kardeşlerine bakması, göz kulak olması aynı zamanda bir ihtiyaç olduğunda dışardan bir şey alması örnek olarak verilebilir.³

Bunun yanında babanın kız çocuklarına uzak olmasında fiziksel ve duygusal olarak yakın olmaması etkili olmaktadır. Böylece baba, kızıyla birlikte yakın ilişki kuramamaktadır. Ancak baba, erkek evladıyla yakın ilişki kurduğu için erkek evladını fiziksel ve içsel olarak yetiştirmektedir. Baba, erkek çocuğuna erkeklik konusunda bilgiler vermekte ve duygusallığı ret etmesini istemektedir. Böylece erkek ve kız evladın kişisel özellikleri birbirine benzememektedir. Kadının içsel dünyası anne ve kızı arasında bağın ve sevginin oluşmasını sağladı. Anne ile kızı arasında oluşan bağ, sevgi ve duygusallık etkileşimle beraber kıza geçtiği belirtilmektedir. Bunun sonucunda kızın ve erkeğin ilişki düzeyi ve yoğunluğu farklılaşmaktadır.

¹ Çağdaş Demren, “Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri”, *Academia*, Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü, Hacettepe Üniversitesi, 2001, 1 – 10, s. 1

² Şahinde Yavuz, “Ataerkil Egemen Erkeklik Değerlerinin Üretiminde Kadınların Rolü: Trabzon Örneği”, *Ankara Üniversitesi KASAUM*, Cilt: 7, Sayı: 1, 116 – 130, s.121 - 122

³ Yavuz, a.g.e.,s.124

Ayrıca kızın anneye bağı ve babadan ayrı yetişmesi yetişkinlik döneminde kızın heteroseksüel ilişki içinde yer almamasını sağlamaktadır. Çünkü kızın babasında aşkın bulunmaması kızın başka biriyle olan ilişkisinde çekimser bırakmaktadır. Kızlar, ilişki seçiminde babasına güvenmektedir. Kızlar, babalarıyla erkek çocukları da anneleriyle ilişkilerini deneyimleyip gerçeğe dayandırmaktadır. Babanın otoritesi, gücünü kızın kendi ilişkisinde idealleştirmektedir.⁴ Bu doğrultuda, anne ve babalar çocukları için yol gösterici olmaktadır. Anne ve babalar, ilişkide ve sonrasında deneyimlerini çocuklarına anlatmaktadır. Böylece annenin ve babanın çocuklarıyla arasında farklı bir bağ kurulmaktadır.

Öte yandan kız çocuklarının eğitime devam etmesinin engellenmesi kadının ikinci planda kalmasına neden olmaktadır. Çünkü kadınların çalışması bu sistem içerisinde pek hoş karşılanmamaktadır. Ancak son zamanlarda Üçüncü Dünya ülkelerinde kadınlar eğitimden yararlanmaya başlamaktadır. Böylece çeşitli meslek grupları oluşmaya başladığı görülmektedir. Kadınlar sekreterlik, öğretmenlik gibi işlerde sayılarını gün geçtikçe artırmaktadır.⁵ Bu gösteriyor ki, kadınların eğitimden olabildiğince faydalanması gerekmektedir. Bu toplumsal cinsiyet ilişkilerinde dengeleri değiştirebilir.

Ayrıca, erkek ve kadın cinsel kimlik ve rollere göre tanımlanmaktadır. Kadın, sosyal ilişkileri ve duygusallığı ağır bastığı için aile içinde eş ve anne olarak tanımlanmaktadır. Erkek ise, meslek grupları içinde kendine yer bulmaktadır. Erkeğin iş dünyasında mesleki rolleri gittikçe artmaktadır. Erkek, baba ve eş olmayı istemekte ancak ailesel konularda çekimser davranmaktadır. Bu durum erkeğin sorumluluklardan kaçtığı göstermektedir. Bu yüzden aileler özellikle anneler, erkek çocuklarına sorumluluk bilinci kazandırması gerekmektedir. Kadın, çocuklarıyla kurduğu duygusal ilişki ve bağ annenin iş piyasasında olmaması gerektiği düşüncesine yol açmaktadır. Toplum, kadın kimliğini doğuran ve yetiştiren bir birey olarak konumlandırmaktadır. Kadın, aile içinde iki rol üstlenmektedir: Anne ve eş rolü. Kadının sorumlulukları aile içinde tanımlandığı görülmektedir. Anneler, ergenlik döneminde çocuklarını sosyalleştirmesinde önemli görevler üstlenmektedir. Feminist kuramcılar, aile içindeki erkek ve kadın rollerinin tanımlanmasını eleştirmektedir. Feminist kuramcılara göre, sadece kadının evde tanımlanması yerine erkeğin de ev içi işlerde ilgili olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu yüzden de işte çalışan babaların ve erkeklerin işgücü piyasasında sınırlandırılması gerektiği düşünülmektedir.

⁴ Nancy Chodorow, *The Reproduction Of Mothering*, University Of California Press Berkeley And Los Angeles California, 1978, s.192 - 195

⁵ R. William Connell, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016, s.233

Ancak erkek, erkeklik modelinde ailesinin ihtiyacını karşılayan kişi olarak yer almaktadır. Bunun yanında bazı hanelerde çocuklarıyla ilgilenen erkekler de bulunmaktadır. Bu erkekler ev işlerini, yemekleri ve alışverişini yapmaktadır. Erkeklerle işleri yaptıran kadınlar olmaktadır.⁶ Yani erkek ve kadın arasında rol değişimi olduğu görülmektedir. Ancak erkek ve kadın arasındaki rol değişimi istisnai durum olarak görülmektedir.

Öte yandan “ataerkil sistemde kadınlar, çocukların / insanların biyolojik ‘üreticileri’ olarak, bu sınırlar içinde ‘topluluğun taşıyıcıları’dır”.⁷ Dolayısıyla, kadının doğurganlığa sahip olması kadınların geleceği inşa etmede önemli görülmesine neden olmaktadır. Toplumun kültürü kadınlar aracılığıyla gelecek nesillere aktarılması iktidarları ve toplumu kadın üzerinde baskı kurmaya ve denetimi tabi tutmaya ittiği söylenebilir. Almanya’da Nazi döneminde SS erkeklerin Ari kadınlardan mümkün olduğunca çok çocuk sahibi olmaya teşvik edilir.⁸

Bunun yanında kadınlar, siyasi alanda temsil edilmektedir. Ancak kadınlara verilen temsil hukuk alanında geçerliliğini kaybetmektedir. Kadınların siyasi yaşamı iktidar politikaları tarafından kısıtlanmakta ve sınırlandırılmaktadır. Bu doğrultuda, kadının siyasette temsili iktidar tarafından eyleme geçirilememekte sözde kalmaktadır. Bu yüzden de feminist çalışmalar kadının iktidarla ilişkisini ortaya koyup siyasi arenada temsil edilip edilmediğini ortaya koymalıdır. Ancak feminist çalışmalar içindeki kadınların muhalefet etmeleri kadınlarla ilgili çalışmaların ileriye gitmesini engellemektedir.⁹

Ayrıca ülkeler sivil, askeri ve milliyetçi amaçlara yönelik çalışmalarla erkeklik ideolojisini güçlendirmektedir. Devlet, erkek ve kadın arasında eşitliği sağlamak yerine erkekleri desteklemektedir. Bunun bir nedeni de devlet personelinin çoğunluğunun erkeklerden oluşması gösterilir. Ayrıca erkeklere değer verilen kurumların başında ordu gelmektedir. Erkekler, silahlandırılırken kadınlar silahsızlandırılır. Sözelimi, ABD Başkanı Carter’ın kadınlara savaşçı bir rol vermeyeceğini açıklaması gibi.¹⁰ Dolayısıyla devlet ideolojisini, politikasını ve askeri gücünü erkekler üzerinden yürütmektedir.

Kadının toplumdan dışlanması ve önemsizleştirilmesi erkekleri endişelendirmektedir. Çünkü kadın, erkeği doğuran ve yetiştiren bir bireydir. Anne, çocuğunu sosyalleştirmekten ve bakmaktan sorumlu tutulmaktadır. Babalar/erkekler işte çalıştığı için evde çocuklarıyla yalnızca kadın ilgilenmektedir. Bu doğrultuda evin

⁶ Chodorow, a.g.e.,s.178 - 179

⁷ Davis Yuval Nira, *Cinsiyet Millet*, Çev. Ayşin Bektaş, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s.61

⁸ Nira, a.g.e.,s.69

⁹ Judith Butler, *Cinsiyet Belası*, Çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2016, s.43 - 50

¹⁰Connell , a.g.e.,s.189 - 190

bütün yükü kadının üzerinde olmaktadır. Anne, çocuklarını doğurur, yetiştirir ve bakarlar. Babalar ise, çocuklarına fiziksel ve zihinsel olarak hayata hazırlamaktadır. Bu da toplumda ve ev içinde rol tanımlarının belirgin olduğunu göstermektedir. Toplumda yer alan rol ve kimlik modelleri erkeklerin işine yaramaktadır. Çünkü erkeklik, sürekli korunmakta ve yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Kadınsılık ise, toplumda ve aile içinde sürekli önemsizleştirilmeye çalışılmaktadır.¹¹

İktidar yaptığı çalışmalarla aile politikası kamusal bir görünüm sergilemesine neden olmaktadır. Sözelimi, ülkelerin doğum kontrolü ile çocuk sayısını artırmaya ve azaltmaya yönelik politikalar bu duruma birer örnektir. İktidar kürtaj, yaptırım, yasaklama ve kısıtlamalar yaparak ya da doğum teşvik primleri vererek doğum kontrol politikasını uygulamaya koymaktadır.¹² Japonya'da hükümet, düşük doğum oranını tekrar yükseltmek için kampanyalar yapmaktadır. Ayrıca Japonya hükümeti, okul çağından düşük her çocuk için aylık 5000 yen (38 dolar) ailenin üçüncü çocuğu içinse bunun iki katını ödül olarak sunmaktadır. Benzer politika İsrail devleti, Yahudi kadınları için yapmaktadır. İsrail, on veya ondan fazla çocuk sahibi olan kadınlar için politikalar geliştirmiştir. Ayrıca ülkeler, nüfusun azalmasını ve demografik güç elde etmek için kürtajı yasaklamıştır. Slovenya'da Demos platformu 1991'de "kadınların milletin gelecekteki askerlerini kürtajla aldırma hakkı olmamalıdır." beyanında bulunmuştur. Yine Polonya'da 1989'da kürtajın suç sayılmasına yönelik argümanlar ortaya atılmıştır.¹³

Öte yandan Latin Amerika, Karayipler, Afrika, Asya ülkelerinde nüfusu düşürme yönünde politikalar izlemektedir. Brezilya'da kadınlar kısırlaştırılırken, Hindistan'da 1970'lerde erkekler kısırlaştırılmıştır. Çin'de ise, Çinli ailelerin birçoğunun birden fazla bebek sahibi olmamaları için (bazı azınlıklara ve kırsal kesimden ailelere eğer ilk çocukları kız ise, iki çocuk izni verilmiştir.) sert önlemler alınmıştır. Bunlara uymaktan kaçınmanın en aşırı cezası, ebeveynin işsiz bırakılması ve çocuğun eğitimden mahrum bırakılmasıdır.¹⁴ Dolayısıyla iktidar, otoritesi ve gücünü kadınlar üzerinden kurmaktadır. İktidar, siyasi ve milliyetçi çıkarları için kadınları zor durumda bırakacak kararlar almaktadır. İktidar tarafından oluşturulan baskı ve denetim kadınların üreme hakkını elinden almaktadır. Bunun sonucunda kadın önemsizleştirilmektedir.

Bunun yanında, toplumda kadınlara kimlik kazandırmak için koalisyon kurulması gerekmektedir. Ancak kurulacak koalisyonda farklı kişilikteki kadınların birliği gerekmektedir. Çünkü farklı kişilikteki kadınların kendi içindeki diyalogları kadınların sorunları dile getirilerek yeni kimliklerin oluşması sağlanabilmektedir. Bu

¹¹ Chodorow, a.g.e.,p.185

¹² Connell , a.g.e.,s.371 - 372

¹³ Nira, a.g.e.,s.66 - 68

¹⁴ Nira, a.g.e.,s.73 - 74

durum da toplumsal cinsiyet ilişkilerinde kadının sorunları çözümünde farklı bir bakış kazandırabilir. Bir de kimlik kavramı, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde anlam kazanmaktadır. Kişi kimliğini toplumsal cinsiyet ilişkileri içinde yer alan kurallara göre oluşturmaktadır. Kimlik, toplumda kişilere rol ve işlevler vermektedir. Kişi kültürdeki rol ve işleve göre tanımlanmakta ve kimlik kavramı üzerinden değerlendirilmektedir. Ayrıca tözler antolojisi, toplumda kadının var olmadığını ve dışlandığını söylerken bunu sağlayanın da toplumsal cinsiyet yapısının içinde saklanan performatif bir dil veya söylemin olduğunu belirtmektedir.¹⁵ Bu doğrultuda, toplumsal cinsiyet sisteminde erkek ve kadını ayıran söylemler geliştirilmektedir. Erkek toplumda kabul görürken kadın ise, ikinci plana itilmesi toplum içindeki kurallara ve söylemlere bağlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ilişkileri içindeki olgu ve işlevler kişinin kimliği üzerine rol oynamaktadır.

Ayrıca kadınlar farklı olarak konumlanmaktadır. Bir yandan kadınlar ülkenin şerefi ve geleceği güvence altına almada önemli bir birey olarak lanse edilmektedir. Bu durum zorlama ve baskıyı beraberinde getirmiştir. Diğer yandan kadının güçsüz, duygusal ve narin olduğu düşünülerek toplumda “biz” ve “onlar” şeklinde ötekileştirilmektedir. Bu durumda ötekileştirme ırkçılığı meydana getirmektedir. Sözelimi, “kadınları dışlamak ve aşağılamak için kullanılan ‘kadınlar aptaldır’, ‘kadın tehlikeydir’ veya ‘kadınlar kirlidir’ gibi söylemler toplumda kadın ve erkek ayrımcılığını göstermektedir.”¹⁶ Dolayısıyla, toplumun kadına yüklediği anlam ve görevler duruma göre çeşitlilik göstermektedir. Ancak kadına verilen sorumluluklar çoğu zaman olumsuz olmaktadır. Bu olumsuz durumlar “biz” ve “onlar” şeklinde karşılık bulmaktadır.

1.1.ATAERKİL SİSTEM VE ERKEKLİK ROLLERİ

Toplumsal cinsiyette iki farklı rol mevcut olduğu bilinmektedir. “Erkek rolü” ve “Kadın rolü” ya da “eril rol” ve dişil rol” da denilmektedir. Bu iki rolle kadın ve erkeğin davranışlarının birbirinden farklı olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca bu roller “toplumsallaşma” ve “içselleştirme” aracılığıyla insan ve kurumlar tarafından öğretildiği düşünülmektedir. Bu etkenlerin başında anne, aile, öğretmenler, arkadaş grupları ve medya gelmektedir. Toplum, kişilere beklentilere cevap vermesini istemektedir. Toplum bu beklentilere uyanı ödüllendirirken karşı çıkana cezalandırmaktadır.¹⁷

Ayrıca toplumda kadın ve erkek biyolojik kriter olarak adlandırılmaktadır. Ancak erkeklik ve kadınlık gibi unsurlar kültürel süreç içinde oluşmaktadır. İnsanlar, eril

¹⁵ Butler, a.g.e.,s.61 - 72

¹⁶ Nira, a.g.e.,s.97 - 100

¹⁷ Connell , a.g.e.,s.85 - 87

rollerini çevresindekilerle etkileşimde bulunarak kazanmaktadır. Bu yüzden toplumsal cinsiyet kimlikleri süreç içinde değişim gösterebilmektedir. Bunda bireyin içinde yaşadığı kültürün etkisi büyüktür.¹⁸ Dolayısıyla birey, toplumsal cinsiyet kimliğini sosyalleşme süreci içerisinde kazanmaktadır. Toplumsal yapı içinde yer alan kültür, eril kimlik üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

“Toplumsal cinsiyet ilişkileri, toplumsal pratiği cinsiyet ve cinsellik etrafında yapılanmasını içermektedir.” Toplumsal cinsiyet ilişkilerinde işbölümü doğal olarak yorumlanmaktadır. Sözelimi, kadının evde çocuklarıyla ilgilenmesi doğal olarak bulunurken bir işte çalışması hoş karşılanmaması gibi durumlar aslında yanlı tutumları açıkça göstermektedir. Ayrıca toplumsal ilişkilerde cinsiyet kimliği önemli yer tutmaktadır. Sözelimi, heteroseksüellik doğal olarak karşılanırken eşcinsellik doğal olmayan erkeklik için tehlikeli bir kişilik yapısı olarak algılanmaktadır. Öte yandan iktidar yapısı da toplumsal ilişkileri doğallaştırmaktadır. Özellikle çıkarılan yasalar kişinin kimliğini yaptırım ve yasaklamalarla doğal olmayan bir görüntü çizmesine neden olmaktadır. Ayrıca toplumsal ilişkiler farklı zaman ve mekânlarda doğallaştırıldığı görülmektedir. Sözelimi, 18. ve 19. yüzyılda Avrupa soyluluk kültüründe kadınlar doğal olarak narin kabul edilirken, çoğu taşra kültüründe doğal olarak sert kabul edilmektedir. Öte yandan televizyonda gösterilen reklamların toplumsal cinsiyet ilişkilerinde işbölümünü doğallaştırdığı görülmektedir. Sözelimi, erkekler işyerinde büroda çalışırken, araba kullanırken gösterilirken kadınlar temizlik ürünlerinin içinde çamaşır yıkarken, ütü yaparken, evi silerken gösterilmektedir.¹⁹ Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde işbölümü doğallaştırma çabası altında devam ettirilmektedir. Değişen araçlar farklı olsa hepsi aynı amaca hizmet etmektedir.

Öte yandan toplumsal cinsiyetin çalışma alanı erkekler ve kadınlardır. Ancak incelenen alanın daha çok kadınlar olduğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak da erkek egemenliğinin kadınlar üzerinde yol açtığı sorunlara fazla değinilmemesi olduğu düşünülmektedir.²⁰ Bu doğrultuda erkeklik çalışmalarına fazla değinilmemesi erkeklik sorunlarına karşı çözümün yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Erkeklik çalışmalarının yetersiz kalması da sorunların tekrarlanmasına ve kadın çalışmalarının eksik kalmasına yol açtığı söylenebilir.

Ayrıca toplumdaki yapılar karşıtlıklar üzerinden kurulmaktadır. Sözelimi, nesnellik - öznellik, soyut - somut, kamu - özel vs. gibi toplumda bulunan yapılar zıtlıklarla değer kazanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinde erkekliğin zıt kavramı

¹⁸ E. Özlem Ataman, *Ses Ayrımında Özne İşlevi Gören Erkeklik: Radyoda Hegemonik Erkek Sesi*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s.244

¹⁹ Connell, a.g.e.,s.349 - 351

²⁰ N. Aysun Akıncı Yüksel, *İpotek Altındaki Bedenler: Hegemonik Erkekliğin Uzak Durduğu Bir Alan Olarak Dansa Dair Bir Çalışma*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s. 215

olarak kadınsılık gelmektedir. Toplumdaki bu ikilikler feminizm eleştirilerin ana konuları haline geldiği görülmektedir. Feminist düşüncesinde, seks ve cinsiyet hakkında ikilikler olduğu göze çarpmaktadır. Bu yüzden cinsel kimlikler ve biyolojik cinsiyet birbirinden ayrı olarak ele alınmaktadır. Bu durum da kültürel ve biyolojik yapı arasındaki ayrımı işaret etmektedir. Toplumda kadının ve erkeğin farklı olarak tanımlanmasına neden oldu. Feminist teoride erkeği ve kadını ayıran sosyal yaşamları ve kültürel durumları araştırmaktadır. Kadının sahip olduğu biyolojik özelliklere (adet, doğum, menopoz, vajinal etki, lezbiyenlik vs.) erkek sahip olamaz. Bu yüzden feminizm, kadın ve erkek arasındaki ayrımları ve farklılıkları dile getirerek ihtiyaçlara cevap vermeye çalışmaktadır. Bu durum da feminizm, kadının karşılaşıcağı sorunları gündeme getirerek kadının zarar görmesini en aza indirmeye çalışmaktadır. Ayrıca feministlere göre toplumdaki asıl sorun, işe yaramayan fikir ve düşüncelerin olması gösterilmektedir. Bu yüzden işe yarayan toplumun önemli sorunlarına değinecek yaratıcı fikirler üretilmesi gerekmektedir. Tabi bu fikirler için feministlerin, uzmanların, entelektüellerin vs. kişilerin katkı vermesi gerekmektedir. Toplumda diğer bir sorun ise, sosyal örgütlenmelerin yapılamaması olduğu söylenmektedir. Yani sosyal süreçlerin ve disiplinlerin tek çatı altında ele alınamaması sorunlardan yalnızca biri olduğu vurgulanmaktadır.²¹ Bu doğrultuda, toplumda yer alan ikili pratikler araştırma konusu olmaktadır. Sosyal ve kültürel engellemelere rağmen araştırmalar sürdürülmek istenmektedir. Araştırmalarda elde edilen veriler bugünü değil, geleceği de içine alacak şekilde planlanması gerekmektedir.

Bunun yanında sosyal yapı, toplumsal ilişkilerde yer alan erkek ve erkek rolleriyle ilgili teorik tartışmaları meydana getirmektedir. Teorik çalışmalarda en önemli problem, cinsiyet düzeninin bağımsız olup olmadığına dair şüphelerin olmasıdır. Çünkü toplumsal cinsiyet düzenindeki sürekli değişimleri kavrama yolu bulunmamaktadır. Toplumsal cinsiyet düzenindeki dışsal ve içsel durumlar eril rollerin değişmesine neden olmaktadır. Dışsal durumlar genellikle tarihsellik ile ilişkilendirilmektedir. Sözelimi, teknolojik ve ekonomik gelişmelerin sosyal yapıyı etkilemesi gibi. İçsel durumlar ise, rollerin sınırlandırılmasına karşı kişi gerçek benliğine karşı çıkması söylenebilir.²² Bu doğrultuda, içsel ve dışsal gelişmeler toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ortaya çıkmasını ve açıklanmasını zorlaştırmaktadır. Bu yüzden de toplumsal cinsiyet ilişkileriyle ilgili analizler yapılamamaktadır.

Öte yandan erkek ve kadın arasındaki işbölümünün ilkel toplumlarda oluşmaya başladığı iddia edilmektedir. Toplayıcılıkla geçinen insanoğlunda kadınlar,

²¹ Sandra Harding, "The Instability Of The Analytical Categories Of Feminist Theory", *The University Of Chicago Press*, 1986, Vol:11, No:4, p.161 - 162

²² Mike Donaldson, "What Is Hegemonic Masculinity?", *Theory And Society, Special Issue: Masculinities, October* 1993, Vol:22, No:5, 643 – 657, p.645 - 646

doğurganlığa sahip olması ve bireyleri yetiştirme özelliği nedeniyle, erkeklere göre işlevsel olarak ön plana çıktığı bilinmektedir. Fakat avcılığa geçişle beraber kadınlar ikinci plana itilmiştir. Erkeklerin fiziksel güç gerektiren işlerde başarılı olması ve ailesine yiyecek getirmesi toplumdaki konumunu güçlendirmiştir. Bu durum soyların baba isimleri üzerinden yürütmesine bunun sonucu olarak da ataerkil toplum yapısının oluşmasına zemin hazırlar.²³ Ancak arkeologlar ve sosyobiologlar el aletleri, kemik kalıntıları ve ocaklar gibi malzemelere rastlandığını ancak tarih öncesindeki toplumsal cinsiyet ilişkileri ve işbölümü hakkında ellerinde bilgi ve kanıt olmadığını belirtmektedir.²⁴ Dolayısıyla, tarih öncesi çağlarda elde edilen veri ve bulgular bize toplumsal cinsiyet hakkında bir şey sunmamaktadır.

Ayrıca kapitalizmin de ataerkil sistemde erkek ve kadın arasında işbölümünü oluşturduğu düşünülmektedir. Bu işbölümü, kadınları ücretsiz ya da düşük ücretler vererek oldukça ağır işlerde çalıştırmaktadır. Erkekler ise kamusal, ücretli ve yükselebileceği işlerde çalışmaktadır. Kadınlar da düşük ücret ve ağır işlerde çalışmak istemediği için evde çocuk yetiştirmektedir. Kapitalist ülkelerde çocuk bakımı ücretsiz sağlandığından dolayı kadınlar işte çalışmak yerine çocuk bakmayı tercih etmektedir.²⁵ Dolayısıyla, iktidar sadece kadınları çocuk baktıkları takdirde desteklemektedir. Bu yüzden kadınlar iş yaşamında yeteri kadar varlık gösterememektedir.

Seçilmiş göstergeler	(%)		
	Toplam	Erkek	Kadın
Okuryazar olmayan nüfus oranı (25+ yaş)	5,1	1,6	8,5
Yükseköğretim veya fakülte mezun nüfus oranı (25+ yaş)	16,5	18,8	14,2
İstihdam oranı (15+ yaş)	46,3	65,1	28,0
İşgücüne katılım oranı (15+ yaş)	52,0	72,0	32,5
Genç işsizlik oranı (15-24 yaş)	19,6	17,4	23,7

Şekil 1: Türkiye'nin 2016 Yılı'nın Seçilmiş Göstergeleri Tablosu²⁶

2016 yılının TÜİK verilerine göre, erkeklerin işgücüne katılımı ve istihdam edilme oranları, kadınların 2 katına denk geldiği görülmektedir. Bu da kadınların iş yaşantısında yer almada erkeklerin bir hayli gerisine düştüğünü göstermektedir.

²³ Mehmet Yakın, "Geçmişten günümüze erkeklik rolü algısında meydana gelen değişim", *Academia Dergisi*, 143 – 161, s. 150

²⁴ Connell , a.g.e.,s.222 - 223

²⁵ Connell , a.g.e.,s.184 - 185

²⁶ T.C. Türkiye İstatistik Kurumu İnternet Sayfası, "İstatistiklerle Kadın, 2017", <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27594> (Erişim tarihi: 30.09.2018)

Region, country or economy ^a	1990			2000			2010		
	Men	Women	All	Men	Women	All	Men	Women	All
OECD	80.6	57.7	69.1	79.3	61.8	70.0	78.9	64.9	71.9
Australia	85.0	61.8	73.5	82.5	65.4	74.0	82.9	70.0	76.5
Austria	80.1 ^d	55.3 ^d	67.7 ^d	79.9	61.8	70.8	80.9	69.3	75.1
Belgium	71.3	46.1	58.7	73.8	56.6	65.2	73.4	61.8	67.7
Canada	84.9	68.4	76.6	81.9	70.4	76.2	81.5	74.2	77.8
Chile	80.9 ^d	35.2 ^d	57.8 ^d	78.9	59.1	58.8	77.8	51.8	64.8
Czech Republic	79.6 ^d	62.8 ^d	71.2 ^d	79.4	63.7	71.6	78.6	61.5	70.2
Denmark	87.1	77.6	82.4	84.0	75.9	80.0	82.6	76.0	79.4
Estonia	85.3	72.4	78.7	76.7	65.3	70.8	76.7	70.9	73.7
Finland	80.8	73.4	77.1	77.6	72.1	74.9	76.7	72.5	74.6
France	75.8 ^d	58.5 ^d	67.1 ^d	75.3 ^d	62.9 ^d	69.0 ^d	74.9	66.1	70.5
Germany	79.0	55.5	67.4	78.9	63.3	71.1	82.4	70.8	76.6
Greece	76.8	42.6	59.1	77.1	49.7	63.0	78.9	57.6	68.2
Hungary	74.4 ^d	57.3 ^d	65.7 ^d	67.5	52.6	59.9	68.3	56.7	62.4
Iceland	87.0 ^d	76.6 ^d	81.9 ^d	89.8	83.3	86.6	88.2	82.7	85.5
Ireland	77.5	42.6	60.1	79.8	56.4	68.1	77.9	62.6	70.2
Israel ^e	68.1	46.9	57.4	67.1	56.1	61.5	68.2	60.9	64.5
Italy	75.1	44.0	59.5	74.3	46.3	60.3	73.3	51.1	62.2
Japan	83.0	57.1	70.1	85.2	59.6	72.5	84.8	63.2	74.0
Korea	76.2	49.9	62.8	77.1	52.0	64.4	77.1	54.5	65.8
Luxembourg	77.4	42.4	60.1	76.4	51.7	64.2	76.0	60.3	68.2
Mexico	85.8 ^d	36.0 ^d	60.6 ^d	84.7	41.0	61.7	83.0	46.3	63.7
Netherlands	80.0	53.1	66.7	83.2	65.2	74.3	83.8	72.6	78.2
New Zealand	83.4	63.2	73.2	83.2	67.2	75.1	83.6	71.8	77.5
Norway	83.4	70.7	77.1	84.8	76.5	80.7	80.8	75.6	78.2
Poland	77.5 ^d	63.1 ^d	70.2 ^d	71.7	59.9	65.8	72.4	59.0	65.6
Portugal	82.8	59.6	70.9	78.9	63.8	71.2	78.2	69.9	74.0
Slovak Republic	80.7 ^d	69.8 ^d	75.2 ^d	76.8	63.2	69.9	76.0	61.3	68.7
Slovenia	64.8 ^d	56.3 ^d	60.5 ^d	71.8 ^d	63.2 ^d	67.5 ^d	75.4	67.4	71.5
Spain	81.3	42.2	61.7	80.4	52.9	66.7	81.9	66.8	74.4
Sweden	86.8	82.5	84.7	81.5	76.4	79.0	82.2	76.7	79.5
Switzerland	90.8 ^d	68.1 ^d	79.5 ^d	89.4	71.7	80.6	88.3	76.4	82.4
Turkey	83.6	36.0	59.4	76.9	28.0	52.4	75.4	30.2	52.7
United Kingdom	88.3	67.3	77.8	84.1	68.9	76.4	82.5	70.2	76.3
United States	85.6	67.8	76.5	83.9	70.7	77.2	79.6	68.4	73.9

Şekil 2: 1990, 2000 ve 2010 Yıllarındaki Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranları²⁷

1990, 2000 ve 2010'da yapılan 15 – 64 yaş aralığını kapsayan OECD araştırmasına göre, dünyada çapında işgücüne katılan erkeklerin en fazla olduğu ülke 1990'da İsviçre (90.8), 2000'de İrlanda (89.8) ve İsviçre (89.4), 2010'da ise İsviçre (88.3) olduğu sonucu yer almıştır. Kadınların işgücünde en az yer aldığı ülke sıralamasında Türkiye 2000 ve 2010 yıllarında ilk sırada yer alırken, 1990'da ise, Şili (35.2) ile zirvede olduğu görülmektedir. Tablonun geneline bakıldığında ise, yıllara göre, kadınların işgücüne katılımı artsa da, erkeklerin işgücüne katılımındaki yeri değişmemiştir.

Bunun yanında erkekler, aile kurmaya istekli olmadığı görülmektedir. Çünkü erkek, babalığın ve ebeveynliğin erkeği güçsüzleştirdiğini düşünmektedir. Özellikle aile içindeki duygusal bağlar, çocukların bakımıyla ilgilenilmesi ve ev içi işler kadını olarak görülmesi gibi durumlar erkeği aile kurma isteğinden uzak tutmaktadır. Ayrıca hegemonik erkeklik de duygusallığa ve ev işleriyle ilgilenilmesini hoş karşılamamaktadır. Çünkü hegemonik erkeklik, ev işleri yapmayı ve çocuklarla ilgilenmeyi kadınsılıkla özdeşleştirmektedir. Bu yüzden erkek ailesiyle değil, daha çok

²⁷ **OECD**, Closing the Gender Gap: Act Now, 2012, s.235

dışarıdaki konularla ilgilenmektedir. Babalar, çocuklarıyla az duygusal temas kurmaktadır. Anne ise, ailenin bütün ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Bunun yanında erkek ailesini terk ettiğinde ebeveynliğin ve aile bağlarının önemini anlamaktadır. Ayrıca araştırmalar, babanın aile içindeki önemini göstermektedir. Yapılan psikolojik çalışmalarda, babaların çocuklarıyla etkileşiminin önemine dikkat çekilmektedir. Araştırmalar gösteriyor ki, çocuklarıyla daha yakından ilgilenen ve ebeveynlikte aktif olan babalar, kız ve erkek evlatlarıyla birlikte kendisi cinsiyet rollerinde daha az ön yargılı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda, babaların çocuklarıyla yakından ilgilenmesi sosyal ve psikolojik açıdan olumlu sonuçlar oluşturmaktadır. Ebeveynlikte annenin önemli bir rolü olduğu gibi babanın da ciddi sorumlulukları bulunmaktadır. Babanın çocuklarıyla etkileşimi gelecekte çocukların yaşamında önemli işlevler kazandırmaktadır. Ancak günümüzde kadının iş kollarında çalışması ailedeki rolleri yeniden oluşturmaktadır. Erkek istemese de çocuklarıyla ilgilenmekte kadın ise, eve para getirmektedir. Bunun yanında, medyada cinsiyet rollerinin değişimine ayak uydurmaktadır. Eskiden televizyon reklamlarında Marlboro macho gibi erkeksiliği öne çıkaran reklamlar verilmekteydi. Günümüzde ise, medya, ev işleri ve çocuklarıyla ilgilenen alışveriş yapan erkekleri sıkça dile getirmektedir. Bu durum yeni erkeklik modelinin ortaya çıkmasının bir sonucu olduğu düşünülmektedir.²⁸ Dolayısıyla hegemonik erkeklik için tehdit olan aile kurma kavramı gün geçtikçe değişmektedir. Aile içindeki rol tanımları tekrar oluşmaktadır. Erkek evdeki otoritesini yavaş yavaş kaybettiği görülmektedir. Hegemonik erkeklik içindeki erkeklerde kendi öz değerleri için mücadele etmektedir.

Erkek ve kız esas kimliklerini anneyle kurduğu yakın ilişkiden oluşturmaktadır. İlk dönemlerde, çocukların anneleriyle yakından kurduğu ilişki kadınsılığın daha ağır basmasına neden olmaktadır. Ancak yetişkinlik döneminde erkek evlat annesinden ayrılmaktadır. Böylece erkek evlat, babasıyla kurduğu ilişki sonucunda erkeklik ve erkeksi rolleri benimsemeye başlamaktadır. Bunun yanında erkeklerin cinsel kimlikleri elde etmesi kızlara oranla daha zor olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü erkek kimliğini çoğu yerden edinmekte ve kimliğini korunması gerekmektedir. Kız ise, cinsiyet kimliğini ve rolünü erken dönemde sürekli oluşturmaktadır. Kız oedipal kimliğini ilk önce annesinden kazanmaktadır. Erkek ise, annesiyle birlikte oedipal ve preoedipal bağlılığından vazgeçmektedir. Bunda babanın etkisi büyüktür. Erkek çocuk yaygın cinsiyet kimliğini elde etmeye daha elverişli olmaktadır. Çünkü yaygın cinsel kimliği erkek çocuğu erkeksi ve farklı yaptığı kanısını taşımaktadır. Erkek çocuğu, erkeklik modeline sahip olduğu süreçte bastırma ve inkar tavrını uygulamaya çalışmaktadır.

²⁸ Donaldson, a.g.e.,p.650 - 652

Ayrıca kızlar, aile içindeki rollerini annesinden erkek çocuk ise, cinsiyet rollerini babasından öğrenmektedir. Bu durumda anne - kız evlat ve baba - erkek evlat arasındaki ilişkiyi arttıracak rollerin birbirine benzemesine yol açmaktadır. Anne ve babanın öğrettiği rol modeller nesilden nesile aktarılarak varlığını sürdürmektedir. Kız evlat, esas kimliğini aile içinde elde ettiği rollerden oluşturmaktadır. Bunun yanında, “ kız evlatlar genellikle cinsiyet rollerini annesi dışında akraba, öğretmenler, annenin arkadaşları, arkadaşlarının annesinden de öğrenmektedir.” Erkek ise, cinsiyet kimliğini kademeli olarak öğrenmektedir. Erkek, babasının bütün cinsel rollerini almamaktadır. Bu da kız ve erkek evladın tutum ve davranışlarını oluşturmaktadır. Ayrıca erkekler, kadın ve kadınsı kimliklere ön yargılı davranmaktadır. Sözelimi erkek evladın, erkeklik gelişimine yardım edilirken kız evladın problemlerinin çözümünde isteksiz davranılmaktadır. Erkek evlat, erkeksi rolleri ulaşmak için çabalarken kız evlat kadınsı rolü kazanmak için çaba sarf etmediği belirtilmektedir. Kadın çocuklara aktifliği ve bağımsızlığı öğretirken erkekle olan ilişkilerinde çocuğa öğrettiği bağımsızlığı ve aktifliği görememektedir. Bu durum da kadına verilen rollerin dışına çıkmaması istenmektedir.²⁹ Bu doğrultuda, erkek ve kız evlat annesiyle birlikte büyüse de yetişkinlik dönemlerinde cinsel farklılıklar meydana gelmektedir. Bunda aile içinde ve çevresinde edindiği farklı deneyimlerin ve tecrübelerin önemli olduğu söylenebilir. Erkek çocuk cinsiyet rollerinin alımında seçici davranmaktadır. Kendine uygun olan cinsiyet rolünü benimsemektedir. Ayrıca erkek evlat edindiği tecrübe ve bilgiler ışığında annesiyle duygusal bağ kurma konusunda çekimser kalmaktadır. Bu da erkeksi rollerin kadınsı rollere göre daha ağır bastığını göstermektedir. Anne ve babayla kurulan ilişkiler kimlik süreçlerine etkilemektedir. Kadınsı ve erkeksi kimlikler farklılaşmaktadır.

Erkek çocuğu ise, kimlik modelini en başta babasından ve diğer yetişkin erkeklerden öğrenir. Erkek çocuğu çevresinden edindiği bilgileri uygulamaya çalışacaktır. Eğer öğrendiklerini başarıyla yaparsa erkekliğe ilk adımını atmış olur. Erkek çocuk erkekliğe adım attığında güçlü ve kuvvetli olmayı, problem çözmeyi her türlü durumda ayakta kalmayı, ailesini korumayı ve ihtiyaçlarını gidermek için fiziksel ve psikolojik olarak kendini hazırlaması gerektiğini bilmektedir. Erkekler kendini fiziksel ve psikolojik olarak hazırlarken zorlu ve stresli bir süreçten geçmesi gerekmektedir. Bu zorlu süreçten geçerken sertliğe ve şiddete başvurabilmektedir. Bu hazırlık sürecinde erkek çocuğu “erkeklik rolleri” edinmektedir.³⁰ Bunlardan ilki, şiddettir. Erkek kendini üstün görmek ve hegemonyasını sürdürmek için şiddete başvurmaktadır. Şiddet eylemleri içerisindeki en büyük bölümünü aile içi şiddet

²⁹ Chodorow, *a.g.e.*, p.173 - 180

³⁰ Yakın, *a.g.e.*, s.146 - 148

oluşturmaktadır. Bu şiddetlerin çoğunu erkeklerin kadın üzerinde uyguladığı şiddet oluşturmaktadır. Şiddete maruz kalan kadın çoğu zaman sessiz kalmaktadır. Kadının aile içi şiddete sessiz kalmasının nedenlerinden biri de kadının ekonomik bağımsızlığının olmayışıdır. Erkek, kadının çaresizliğini kullanarak sözlü ve fiziksel şiddet uygulayabilmektedir.³¹

Öte yandan erkeğin problem çözme yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Bir işle veya sorunla karşılaştığı zaman bunu kendi lehine çevirmeyi başarması beklenmektedir. Çünkü kendi başına hareket eden ve çevresinden yardım almayan kişi toplumda erkek olarak kabul edildiğini bilir. Bu yüzden de erkek sorunu tek başına çözmesi ve yardım almaması gerekmektedir. Erkek, evde bir cihaz bozulduğu zaman tamirci çağırmak yerine nasıl yapılacağını bilmeseyse bile yapmaya çalışması gibi. Ayrıca ataerkil sistemde erkek evini geçindirmek zorundadır. Çünkü bu yapıda kadının işte çalışması ve okuması doğru bulunmaz. Bu durumda da erkek evin ekonomik yükünü üzerine almaktadır.³²

1.2.ERKEKLİK KAVRAMLARI

“Erkeklik; temelde biyolojik olarak cinsiyet farkıyla ayırt edilen, erkek kimliği, erkek psikolojisi, erkeksilik rolü gibi bireysel alanda başlayan beden artı ruh hali algısından, toplumsal kültürel kabul ve bu beklentilere cevap verecek ayrı gibi görünen ancak birbirini bütünleyen olgulara işaret eden bilişsel dışavurumsal bir kavramdır.”³³

Avrupa ve Amerika’da feminist hareketlerin içerisinde erkekler de yer almıştır. Bu doğrultuda, erkeklik çalışmaları yapılmıştır. Erkeklik çalışmaları, ataerkil toplum yapısı içerisindeki erkeklerin kimliğini ve rollerini araştırmaktadır. Ancak toplumda farklı erkeklik kimliklerin ve biçimlerin olması erkeklik çalışmalarını zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra erkekliği belirleyen sınıfsal, kültürel ve dinsel gibi faktörlerin olması erkeklik konusunu içinden çıkılmaz hale getirmektedir.³⁴

Ayrıca erkek feministler, toplumda cinsiyetçiliği ortadan kaldırmak için girişimde bulunmaktadır. Bunda ırkçılığın artması ve cinsiyette çıkar ilişkisi olmasının etkisi büyük olduğu iddia edilmektedir. Çünkü feministler, toplumda yer alan erkekler için sosyal faydalarının aktarımına küresel ölçekte katkı sağlamaktadır. Kuramcılara göre, kadının sosyal deneyimleri ve kültürel engellemelerin ortak yönleri belirlenmektedir. Feminizm çalışmalarının amacı da, toplumsal cinsiyet ilişkilerine katkıda bulunmaktadır. Feminizm, toplumda kadının aşağılanmasını ve küçümsenmesini

³¹ Connell , a.g.e.,s.35 - 36

³² Yakın, a.g.e.,s.152 - 157

³³ Zozan Güleken, “Erkekliğin Kimyasal Belleği”, *Artdergi*, 2017, Sayı: 50, 46 – 49, s.47

³⁴ Emel Baştürk Akça ve Ebru Tönel, *Erkeklik Çalışmalarına Teorik Bir Çerçeve: Feminist Çalışmalardan Hegemonik Erkekliğe*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s.22 - 24

gündeme getirerek birlikte hareket etmenin öneminden bahsetmektedir. Kadının toplumda statü elde etmesi için de mücadele edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak kadının haklara sahip olmasında ortak değerler, kültürel süreçler ve siyasal amaçlar engel olmaktadır.³⁵ Bu doğrultuda feministler, çalışmalarına devam etmek istese de önüne engeller çıkmaktadır. Ancak feministler, toplumda kadının yer alması için çalışmalarına devam etmektedir. Feministler, çalışmalarını sürdürdükçe kadınların kendine olan güvenleri artacağı söylenebilir.

Öte yandan Batı'da feminist hareketler, gelişme gösterse de Türkiye'de feminist çalışmalar yeni başladığı görülmektedir. Türkiye'de feminist hareketlerle ilgili çalışmalarda konuşma ortamının sağlanamaması erkek ve kadın çalışmalarının az olmasına neden olmaktadır. Ancak Türkiye'de yapılan akademik çalışmalar ve ortaya koyulan akademik metinler feminist çalışmaların çoğalmasını sağlamaktadır. Feminist çalışmaların çoğalması erkeklerin ve kadınların yaşadığı şiddet ve baskı gibi mağduriyetlerin açığa çıkarılması sağlanarak çözüm bulunması kolaylaşmaktadır. Bu yüzden de eğitim ve medyanın feminist çalışmalarda yer alması önemli olarak görülmektedir.³⁶ Dolayısıyla Türkiye'deki feminist hareketler Batı'ya göre geride kaldığı görülmektedir. Feminist hareketlerle ilgili çalışmalara ağırlık verilmesi erkeklerin ve kadınların sorunlarını çözüme etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu noktada feminist çalışmaların nesnellik çerçevesinde yapılması gerekmektedir.

Bunun yanında feminist teoriler, kadının sosyal ilişkilerini ve faaliyetlerini teorik söylemler içinde yorumlama ve yaygınlaştırmak için ortaya çıktığı söylenmektedir. Feminist teoriler, toplumda yer alan erkeğin yanında kadın yaşamının belirgin ve ayrıntılı bir biçimde gösterilmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanında feminist teorideki bir diğer amaç ise, konunun dışına çıkmadan teorik söylemler katabilmektir. Ancak yapılan araştırmalarda teorik taslaklar (psikanaliz, yapısalcılık, Marksizm vs.) cinsiyet ilişkilerindeki kadın için uygulanamadığı belirtilmektedir. Kadının cinsiyet ilişkilerine etkin ve aktif katılabilmesi için önde gelen kavramlardan alıntı yapılarak iddialar yeniden yorumlandı. Feminist teoriler, her bir kadının sosyal tecrübesini analiz etti. Kadının sosyal tecrübesini anlamak için de kimlik, kültürel ve evrensel değerler dikkate alındı. Sözelimi, heteroseksüelliğin, burjuvalılığın, batılılığın sosyal tecrübelerinin ortak noktaları dikkate alındı. Toplumsal cinsiyet kategorileri tarihsel düzende yapıldığı söylenmektedir. Ayrıca feminist teorinin üzerinde durduğu konu eksik, yanlış ve hatalı cinsiyetçi analizleri tartışmaktadır. Bu yüzden cinsiyetçi analizler iddia ve varsayımı içermektedir. Öte yandan feminist teorilerin sosyal yapıda uygulanması gerekmektedir. Bu nedenle hükümetlerin ve entelektüellerin rehberliği

³⁵ Harding, *a.g.e.*,p. 658 - 660

³⁶ Akça ve Tönel, *a.g.e.*,s.36 - 37

gerekmektedir. Ancak hükümetler feminist teorilere destek vermediği gibi ataerkil sistemi desteklemektedir. Bu durum da feminist teorilerin uygulanması engellenmektedir. Ayrıca feminizm siyasal çekişmeleri de dikkate almaktadır. Bu nedenle feminizmde yanlısamalar olabileceği belirtilmektedir. Feminizm de ortaya atılan iddialar kabul edilir nitelikte olabilmektedir. Çünkü sosyal uygulamalar teoride tutarlı ve uyumlu gözükse bile evrensel olarak uygulanamamaktadır. Kadına karşı ayrımcılık hakkındaki sorular teorik olarak zararsız olsa da bu beraberinde politik tartışmaları meydana getirmektedir.³⁷ Bu doğrultuda, feminist teoride geçmiş dönemde dikkate alındığı söylenebilir. Feminist teori kadını topluma kazandırmak istemekte ancak farklı sosyal yapı ve hükümetlerin feminist teorilere destek vermemesi istenilen sonuçların alınmasını engellemektedir. O halde, farklı değişkenler ve iktidarların ayrımcılık yapması feminist teorileri olumsuz etkilemektedir.

Ayrıca toplumsallaşma ile cinsiyet rolü arasında bir bağ bulunmaktadır. Toplumdaki insanların beklentileri ve koyduğu kurallar kişinin cinsel kimliği üzerinde etkisi bulunmaktadır. Kişi aile, okul, medya ve arkadaş gruplarının etkisiyle davranış modellerini içselleştirmektedir. Bu durum toplumun beklentileriyle örtüşen toplumsal cinsiyet kimliğini ortaya çıkarmaktadır. Ancak bazı durumlar toplumsal beklentilerle ve toplumsal cinsiyet kimliği arasında uyuşmayan durumlar da çıkabilmektedir. Sözelimi, babasız bir aile ya da alışılmadık bir biyoloji durum yüzünden yaşanan sapmalar toplumsal cinsiyet kimliği üzerinde olumsuz durumlar oluşturabilmektedir. Bu tür sapmaların ürünleri ise eşcinseller, transseksüeller, çift cinsiyetliler ve toplumsal cinsiyet kimliği kendi cinsiyetleriyle örtüşmeyen kişiler ortaya çıkabilmektedir.³⁸ Dolayısıyla toplumun beklentileri kişinin kimliğinin oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kişinin yaşantısında yaşadığı olumsuz durumlar cinsiyet kimliğini etkileyebilmekte ve alışılmışın dışında kimlikler elde edebilmektedir.

Öte yandan toplumsal cinsiyette cinsel kimlikler bütüncül olarak toplumda yer almamaktadır. Çünkü siyasi eylem ve pratikler cinsel kimliği önceden tesis etmekte ve engellemektedir. Ayrıca elde edilen cinsel kimlikler toplumda çakışmalara ve sapmalara uğrayarak tutarlılığını ve sürekliliğini kaybetmektedir. Bunda kültürel olguların ve pratiklerin kişi üzerinde etkisi olmasında önemli bir yeri bulunmaktadır.³⁹ Dolayısıyla, kişi cinsel kimliğini elde etmesinde zorlu süreçlerden geçmektedir. Birey, kendi kimliği üzerinde belirleyici olmamaktadır. Bu yüzden cinsel kimlik üzerinde kişinin kendisi dışında, belirleyiciler farklı olabilmektedir.

³⁷ Harding, a.g.e.,p.645 - 650

³⁸ Connell , a.g.e.,s.277 - 279

³⁹ Butler, a.g.e.,s.64 - 66

Modern toplumlarda erkeklik ve kadınlık olumlu ve olumsuz kavramlar üzerinden tanımlanmaktadır. Erkeklik gücün, kuvvetin göstergesi olarak bakılırken kadınlık ise zayıflığın, güçsüzlüğün sembolü olarak görülmektedir.⁴⁰ Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet düzenini yansıtan erkeklik ve kadınlık kavramları semboller aracılığıyla verilmektedir. Kadına yakıştırılan semboller küçük düşürücü iken erkeklere takılan semboller yüceltici olarak toplumda kendine yer edindiği görülmektedir.

Ayrıca toplumsal cinsiyet kavramında erkeklik ve kadınlık unsurları nasıl oluştuğunu anlamak için sosyal yapılara bakılması gerekmektedir. Erkekler, erkeklik kavramını sürdürme peşinde iken kadınlar da arka planda kalmak istememektedir. Kadınlar, erkek hâkimiyetini bitirmek için önyargıları ve kalıp yargıları kırmak istemektedir. Bu yüzden kadınlar sosyal ve kültürel yapı içerisinde haklarını aramaktadır. Ancak erkekler medya aracılığıyla egemenliğini pekiştirmekte ve sürdürmektedir.⁴¹ Dolayısıyla erkekler ve kadınlar egemenlik konusunda uzlaşmamaktadır. Ancak erkeklik kavramı, egemenlik konusunda daha ağır basmaktadır.

Öte yandan toplumsal cinsiyet düzeninde eşcinsellerin çokluğu yadsınamaz. “Eşcinsellik genel bir ifadeyle, aynı cinsiyetteki insanların birbirine duygusal, cinsel, bedensel ve ruhsal açıdan ilgi ve yakınlık duyması olarak tanımlanabilir.”⁴² Eşcinsellik, tarihteki önemini halen korumaktadır. Burada önemli olan “eşcinsel davranış ile eşcinsel kimlik” arasında bir ayırım yaptığımızda eşcinselliğin toplumsal olarak örgütlendiği gerçeği açık kazandığı görülmektedir. Jefferey Weeks Coming Out adlı kitabında erkek eşcinselliğinin Batı Avrupa’da örgütlenme biçimini ele almaktadır. Jeffrey, eşcinsellerin 19. yüzyılın sonuna kadar toplumsal örgütlenmeye katılmadığını vurgulamaktadır. Ayrıca eşcinsellerin yeni yasal yaptırımlara maruz bırakıldığını belirtmektedir. Alan Broy Homosexuality’in Renaissance (Rönesans’ta Eşcinsellik) kitabında ise, 16. ve 17. yüzyıl’da eşcinselliğin toplumsal tanımını yapılamadığını belirtmektedir. Bu yüzden nasıl bir politika izleneceği konusunda çekimser davranıldığını söylemektedir. Ancak bu dönemde eşcinsellere karşı önyargı ve baskı uygulandığı bilinmektedir. Çünkü eşcinsellerin evrende düzensizliğe sebep olacağı düşünülüyordu. 18.yüzyıl’ın başlarında Londra’nın “randevuevleriyle” bağlantılı bir grup tanımlanmaya başlaması büyük ölçüde bugün travestitlik olarak anılmaya başlandı.⁴³

⁴⁰ Akça ve Tönel, a.g.e.,s.12

⁴¹ Ataman, a.g.e.,s.268 - 270

⁴² Kasım Kırmızı, “Eşcinselliğe Dinlerin Ve Toplumun Bakışı”, *Acarindex makalesi*, İ.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul, 1 – 18, s. 2

⁴³ Connell , a.g.e.,s.219

Ayrıca feministler, otoriter erkek ve kadın ilişkilerinin iç yüzünü anlamak için hegemonik erkekliğin kökenini heteroseksüelliğe ve homofobiye dayandırdığı iddia edilmektedir. Kadın, cinsel nesne olarak görülmektedir. Ancak erkek, kadını cinsel obje olarak görmekten vazgeçip birbiriyle rekabet etti. Kadında cinsel geçerliliğini heteroseksüel erkeklerden sağladı. Bu durum da birden çok erkeklik modelinin ortaya çıkmasına neden oldu.⁴⁴ Bu doğrultuda, farklı erkeklik modelleri farklı araştırmaları meydana getirmektedir. Ancak hegemonik erkeklik modeli diğer erkeklik modellerinden kendisini ayrı tutmaktadır.

Öte yandan 1970'li yıllarda eşcinseller ile iş dünyası arasında bir yakınlaşma yaşandı. "Eşcinsel cemaatler San Francisco ve Sydney gibi şehirlerde kayda değer bir ölçüde gelişmeye başladı ve bu cemaatlerin taleplerini karşılamaya yönelik bir hizmet sektörü yaygınlaşarak büyük ölçüde büyüme gösterdi. Bu durum eşcinsellerin ekonomi ve ticarete olmasını sağladı. Eşcinsellerin ekonomide başarılı olması büyük güç oluşturdu. Böylece eşcinsel hareketi arkasına iş adamlarını almış oldu. "1970'lerin sonları ve 1980'lerin başlarında ortaya çıkan "klon" üslubu (erkek bedenini ön plana çıkaracak biçimde vücudu sarıp sarmalayan dar pantolonlar ve bıyık) bunun en görünür durumlarıdır. Hızla ilerleyen bu akım toplum tarafından dayanışma oluşturarak eşcinsellere karşı ön yargının azalmasına neden oldu.⁴⁵

Bunun yanın da medya, eşcinselliğe yönelik tutumların oluşturulması ve sürdürülmesini sağlamaktadır. Medya, özellikle gençleri hedef alarak farklı erkeklik modelleri sunmaktadır. Eşcinselliğin medyada gösterimi gençlerin eşcinsellik hakkında olumlu ve olumsuz tutumlar takınmasına neden olmaktadır. Bunun yanında günümüzde medya, eşcinsel bireylere fazla yer vermemektedir. Medya, eşcinsellere fazla yer vermediği gibi eşcinselleri kötü lanse etmektedir.⁴⁶ Dolayısıyla medya, erkek modellerinin temsilinde yanlı politika izlemektedir. Medya, gençlere eşcinselliği yanlı tanıtmakta ve bireylerin eşcinsellere bakışını olumsuz yönde etkilemektedir.

Ayrıca erkek dergileri, yeni bir erkeklik biçimi oluşturmada önemli bir rol oynamaktadır. Erkek dergileri, tüketim kültürüne hizmet ederek yeni bir erkeklik söylemi ve yeni erkeklik imajı oluşturmaktadır. Toplumda kabul gören erkeklik kavramların yerini marjinal giyinen kaslı, uzun boylu, dar pantolon gibi fiziksel görünümüne sahip erkeklik biçimlerini ortaya çıkarmaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda, Türkiye'de popüler kültürde egemen olan Beyaz Türk ya da metroseksüel gibi belirli bir erkeklik tanımına kısmen karşılık gelebilecek erkek tiplerinin ya da erkeklik biçimlerinin, erkek dergileri tarafından desteklendiği, onaylandığı, yüceltildiği

⁴⁴ Donaldson, a.g.e.,p. 647

⁴⁵ Connell , a.g.e.,s.334 - 336

⁴⁶ Cihan Ertan, *Medyada Eşcinselliğe Ve Eşcinsellere İlişkin Söylemler: Televizyon Dizisi 'Bir Kadın Bir Erkek' Ve (Hegemonik) Erkeklik Temsili*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s.97 - 99

ve meşrulaştırıldığı görülmektedir.⁴⁷ Bu doğrultuda, erkek dergileri yeni erkeklik biçimleri ortaya çıkarmıştır. Toplumsal cinsiyet düzeninin değişmesinde erkek dergilerinin rolü yadsınamaz. Özellikle erkek dergileri ergen ve gençleri hedef alarak tüketim kültürünü onlar üzerinden yürütmektedir.

Öte yandan erkeklerin model aldığı branşların başında futbol gelmektedir. Futbol, erkek modellerinin yansıtıldığı yerlerden bir tanesidir. Futbolcuların saç stili, dövmeleri, davranışları, tepkileri, söylemleri gibi fiziksel ve zihinsel oluşumlar erkeklerin bu modelleri benimsemesine yol açmaktadır. Yani erkekler, kendini futbol yıldızlarıyla özdeşleştirmektedir. Çünkü halk, futbol yıldızlarını kahraman olarak görmektedir. Kahramanlık, güç ve üstünlüğü simgelemektedir. Bu nedenle erkekler ve erkeklik modelleri futbol yıldızlarını örnek almaktadır.⁴⁸

Ayrıca spor alanında farklı erkek modelleri reddedilmektedir. Özellikle toplumda hegemonik erkeklik ve eşcinsellik yan yana geldiğinde sorunlara yol açabilmektedir. Spor medyası ise, sorunların büyümesine ve çözüm bulunmasını oldukça zorlaştırmaktadır. Spor medyası, hegemonik erkeklığı güçlendirirken eşcinsel sporcuları ötekileştirmektedir. Bu durum homofobinin yeniden üretilmesine neden olmaktadır.⁴⁹

1.3.HEGEMONİK ERKEKLİK

“Hegemonik erkeklik kavramında ‘hegemonya’ iktidar çekişmelerinin ötesine geçerek özel yaşamın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine sızan bir toplumsal güçler oyununda kazanılan toplumsal bir üstünlüktür. Bir erkekler grubunun, silah zoru veya işsiz bırakma tehdidiyle başka bir grup üzerinde kurduğu üstünlük hegemonya değildir.” Hegemonya kavramı fiziksel veya ekonomik şiddeti egemen konumundaki kültürel örüntüyü destekler ya da ideolojiler fiziksel güce sahip olanları onaylamaktadır. Ayrıca hegemonya kavramı kişi ve grupları ortadan kaldırmak yerine ikinci plana itmektedir. Ayrıca hegemonik erkeklik, gerçek kişilerle örtüşmesi gerekmez. Film karakterleri de hegemonik erkeklik modellerinin oluşmasını sağlamaktadır. Ayrıca hegemonik erkeklik birçok pratik barındırmaktadır. Hegemonik erkeklik şiddete yönelik açılımları, kadın düşmanlığına yönelik açılımları ve heteroseksüel çekime yönelik açılımları içinde barındırmaktadır.⁵⁰ O halde, hegemonik erkeklik, üstünlüğü ifade etmektedir. Hegemonik erkeklik farklı şekillerde

⁴⁷ İlker Erdoğan, *Erkek Dergilerinde (Men’s Health – Fhm – Esquire Türkiye Örneğinde) Hegemonik Erkeklik Beden Politikaları ve Yeni Erkek İmajı*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s.54 - 65

⁴⁸ Donaldson, a.g.e.,p. 648

⁴⁹ İlknur Hacisofoğlu ve Canan Koca, *Spor Medyasında Hegemonik Erkeklığın Yeniden Üretimi: ‘Delikanlı Gibi Yaşayın, Delikanlı Gibi Oyanayın*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s. 79

⁵⁰ Connell , a.g.e.,s.269 – 274

yapılabileceği gibi fiziksel şiddet ve ayrımcılık gibi unsurları kullanabilmektedir. Hegemonik erkeklikte araçlar değişse de amaç değişmeyip, toplumdaki gücü üstünlüğünü devam ettirmeye çalışmaktadır.

Hegemonik erkekliğin anlaşılması için cinsiyet sistemindeki çelişkiler araştırılmaktadır. Cinsiyet sistemindeki çelişkiler ilk başta başarısız olduğu söylenmektedir. Ancak daha sonra kuramcılarının çabalarıyla hegemonik erkeklik mücadeleleri belirlendi. Ayrıca toplumsal cinsiyet ilişkilerinde hareketlilik inşa etmenin gerekliliği belirtilmektedir. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinde hareketlilik inşa etmenin başında sosyal güçler gelmektedir. Cinsiyet sistemi dinamiğinin içinde kendisine yer bulmaktadır. Bunun yanında emperyalizm ve modernleşme sürecinde nitelikli sınıfın önemi bulunmaktadır. Nitelikli sınıfın etkisiyle bilgi ve bilinçlilik sosyalleşme süreciyle kazanılmaktadır. Bunun sonucunda, cinsiyet sistemi toplumun her kesimine ulaştığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet politika, ekonomi, teknoloji gibi toplumda farklı branşların içinde yer aldığı görülmektedir.⁵¹

Öte yandan hegemonik erkeklik, toplumun derinliklerine işlediği görülmektedir. Hegemonik erkeklik, korku faktöründen beslenerek toplumun değerlerini biçimlendirmektedir. Toplumdaki bireyler, korku faktörünü toplum yapısına yerleştirerek iktidarını karşı tarafa kabul ettirmektedir.⁵²

Ayrıca toplumsal cinsiyet ilişkilerinde kişi iktidarını sadece kendine ispatlaması önemli değildir. Kişinin iktidarını karşı taraftaki erkek veya kadının onaylaması gerekmektedir.⁵³ Dolayısıyla kişi, iktidar sahibi olmak için zorlu yollardan geçmesi gerekmektedir. Erkek, iktidarı karşı tarafı denetim altına almak için istemektedir.

Öte yandan hegemonik erkeklik kavramında hegemonik kültür önemli bir yer teşkil etmektedir. Hegemonik kültürler, erkek ve kadın arasındaki düzenlemelerle ilgilenebilir. Erkeklerin kadınlar üzerinde kurduğu denetim hegemonik kültür için önem teşkil etmektedir. Kadınlar, topluluklar için "şeref" in taşıyıcıları olarak görülmektedir. Bu yüzden kadınlar denetim, baskı ve yaptırımlarla karşılaşmaktadır. Ayrıca topluluklar, toplumsal kimliklerini kendileri belirlemektedir. Kimin erkek kimin kadın olacağı biyolojik kimliğe göre değil, hegemonik kültüre göre belirlendiği görülmektedir. Sözgelimi, kimin erkek kimin kadın olacağı özgül kodlara ve düzenlemelere göre düzenlenmektedir. Özgül hegemonik kültürler, topluluğun

⁵¹ Donaldson, a.g.e.,p. 653

⁵² H. Bahadır Türk, *Hegemonik Erkeklik Ve Kültürel Temsil: 'Çirkin Kral, Kurtlar Vadisi'nde Yürüyor*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s. 165

⁵³ Pınar Seden Meral, *Erkek Hegemonyasının (Yeniden) Üretimi: Dergi Reklamlarında Hegemonik Erkekliğin Temsili*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s.303 - 305

içindeki egemen değerlere ters düşeceği için iktidar tarafından desteklenmektedir. Bu yüzden kadınların çıkarları iktidar tarafından pek dikkate alınmamaktadır.⁵⁴

Ayrıca hegemonik erkeklik ve uzlaşımsal erkeklik arasında ayrımlar bulunmaktadır. Hegemonik erkekliğin katı kuralları bulunurken uzlaşımsal erkekliğin kuralları daha yumuşaktır. Her iki erkeklik biçimi de bir iktidar sistemi üzerinde temellenir; ancak biri bunun tam sonuçlarını yerine getirirken öteki getirmez. Hegemonik erkeklik biçiminde erkekliğin kendisine verildiği düşüncesi hakimdir. Hatta erkekler, iktidarın kadınlar tarafından kendilerine verildiğini düşünürler. Bu yüzden erkekler kahramanlara, film yıldızlarına, futbolculara vs. hayranlık duyarlar. Ayrıca erkeklik biçimleri erkeklerin derinliklerine işlemiştir. Bu yüzden örgütlenmeler çeşitli stratejilerle fark edilmeden gerçekleşmektedir. Erkekler arasında kadının dışlanması için verilen mücadeleler oldukça fazladır. Sözgelimi, bir üst düzey bürokratin bir feministin hükümet bünyesindeki iş başvurusunun engellemesi gibi eylemler kadına karşı yürütülen stratejileri örnek olarak gösterilebilir.⁵⁵

Bunun yanında toplumsal cinsiyet düzeninde hegemonik erkekler kendisi dışındakileri dışlamaktadır. Çünkü hegemonik erkekliğin kuralları bulunmaktadır. Kuralların dışına çıkan erkek veya kadın baskı görmekte veya dışlanmaktadır. Bu nedenle hegemonik erkeklik içinde uyumu ve itaati barındırmaktadır. Homoseksüellik ve lezbiyenlik gibi oluşumlar hegemonik erkeklik kimliğine zarar verdi. Bu yüzden homoseksüellik ve lezbiyenlik kadınsı olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu doğrultuda, hegemonik erkeklik toplumsal düzeni bozduğu gerekçesiyle homoseksüelliği ve lezbiyenliği reddetmektedir. Dışlanan homoseksüeller ve lezbiyenler cinsel zevki birbirinde bulduğu iddia edilmektedir. Ayrıca kadınların ve hegemonik erkeklik modeli dışındaki kimliklerin birlikte hareket etmesinin öneminden bahsedilmektedir. Eğer bahsi geçen oluşumlar birlikte hareket ederse, hegemonik erkekliğin psikolojik baskılarını bertaraf edeceği düşünülmektedir. Bu yüzden de bütün kadınların kurtuluşu için gay cinselliğini onaylaması gerektiği ifade edilmektedir. Ancak gay hareketleri içindeki kadın sayısının yetersiz olması bu düşüncüyü destekler niteliktedir.⁵⁶

Öte yandan günümüz Amerikan kültüründe “eylem adamı kahraman erkeklik” modeli ortaya çıktığı görülmektedir. “Eylem adamı kahraman erkeklik” modeli, evini geçindiren erkeklik ve asi erkeklik olarak öne çıkan iki erkeklik biçiminin birleşiminden doğan bir kavram olarak sunulmaktadır. Bu modelin ortaya çıkmasında sosyo – kültürel değişimin ve tüketim kültürünün etkisi büyüktür. Özellikle kadınların iş gücüne

⁵⁴ Nira, a.g.e.,s.131 - 132

⁵⁵ Connell , a.g.e.,s.309 - 311

⁵⁶ Donaldson, a.g.e.,p.648 - 650

katılımı ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanması erkeklerin iktidarlarını kaybetmesine neden olmaktadır. Erkekler de kaybolan erkekliklerini tüketime sarılarak kazanmaya çalışmaktadır. Çünkü erkekler, erkeklik kaybının gerilimini ve stresini tüketim aracılığıyla üzerinden atmaktadır. Evini geçindiren erkeklik modelinde erkek saygın bir baba ve evine para getiren kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak erkek ev ve iş yaşamında düşük dürücü unsurlarla karşılaşmaktadır. Asi erkeklik modelinde ise, kurallara bağlı olmayı sevmeyen, fiziksel olarak beceri sahibi, iyi ve kurnaz bir kişiliği temsil etmektedir. Ayrıca asi erkeklik modelinde erkekler bireysel ve bağımsız hareket etmektedir. Evini geçindiren erkeklik modeli ile asi erkeklik modelinin birleşimi olan “eylem adamı kahraman erkeklik” modelinin kökeninde atılgan, vizyonu düzgün, hünerli ve başarılı erkekler bulunmaktadır. Sözgelimi, Regan, Lincoln, Roosevelt ve John F. Kenndy gibi devlet bürokrasinde önemli görevler almış kişiler “eylem adamı kahramanlık erkeklik” modelini temsil etmektedir.⁵⁷ Dolayısıyla sosyo – kültürel ve ekonomik gelişmeler yeni erkeklik modellerini ortaya çıkarmıştır. Amerikan kültüründe evini geçindiren erkeklik ile asi erkeklik modeli günümüz şartlarına ayak uyduramayarak geride kalmaktadır. Yeni erkeklik modeli olan “eylem adamı kahraman erkeklik” başarılı ve becerikli kişileri temsil etmektedir.

Günümüzde çokuluslu şirketler, erkek sporları, medya, homososyal ortamlar ve sokaklar gibi farklı dinamikler erkek hegemonyasını desteklemektedir. Çokuluslu şirketler, erkek egemenliğinin sürdürüldüğü ve oluşturulduğu yerlerden bir tanesidir. Şirketler, çalışan kadınların kâbusu olabilmektedir. Çünkü kadınlar, erkek çalışanlar tarafından sözlü ve fiziksel tacize, şakalara ve küfürlere maruz bırakılmaktadır. Kadınlar işlerini kaybetmemek için olumsuz durumlara karşı sessiz kalmakta ve durumu sineye çekmektedir. Şirket çalışanların kadınlara karşı yaptığı kötü davranışların nedeni kadınların duygusal kabul edilerek iş yaşamında başarıyı getiremeyecekleri ve stresi kaldıramayacağı düşüncesi olduğu varsayılmaktadır. Ulusal ve uluslararası şirketlerin patronları ve yöneticilerin büyük çoğunluğu erkek olması da işyerinde oluşan ayrımcılığın ve hegemonik erkekliğin önemli bir yanıdır.⁵⁸

Bunun yanında, hegemonik erkeklikte, erkeğin kadınla doğrudan bir ilişki kurması beklenmemektedir. Bu yüzden hegemonik erkeklik de önemli olan işte başarıyı yakalamaktır. Artık erkek için önemli olan rekabetçilik ve işletmede elde ettiği kazançlardır. Bunun yanında, hegemonik erkeklik sosyal ilişkilerini işletmelerde ve kurumlarda oluşturmaktadır. Erkek, hegemonik erkeklik sayesinde iş yaşamında kadını kontrol ederek ondan faydalanmaktadır. Bir de hegemonik erkekler, iş

⁵⁷ Douglas B. Holt ve Craig J. Thompson, *Eylem Adamı Kahramanlar: Günlük Tüketimde Kahraman Erkeklik Arayışı*, çev: Çilem Tuğba Akdağ, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s.429 - 440

⁵⁸ Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkansız İktidar*, Metis Yayınları, İstanbul, 2016, s.254 - 255

piyahasında rekabetçilik ve stratejilerle diğer erkekler üzerinde otoritesini ve iktidarını yeniden üretmektedir.⁵⁹ Dolayısıyla hegemonik erkeklik, iş piyasasında yeniden üretilip, kurumsallaştığı görölmektedir. Hegemonik erkekliğin işgücü piyasasında etkili olmasında ekonomik ve sosyal yapının etkisi büyük olduğu söylenebilir.

Öte yandan erkek sporları da, hegemonik erkekliğin temsil edildiği alanların başında gelmektedir. Erkek sporu erkeğin gücünün, dayanıklılığın ve iktidarın ortaya çıkarılmasında önemli bir katkısı vardır. Sözelimi, Batı ülkelerinde ideal erkeklik spor kanallarıyla oluşturulmaktadır. Ayrıca küçüklükten spor kültürü verilerek spor bilinci kazanması sağlanmaktadır. Ergenlik çağında erkek çocuklar futbol, basketbol, voleybol vs. oyunlar oynayarak güç ve yeteneklerin keşfedilmesi sağlanmaktadır. Böylece çocuklara küçük yaşta spor aktiviteleri yaparak erkeklik değerleri öğretilmektedir. Spor aktiviteleri, çocuğun gücü ve yeteneğini diğer kişilere karşı üstünlük kurma şeklinde kullanılmaktadır. Böylece erkeklerin toplumsal tanımı, yalnızca zihinsel beden imajları ile değil, kas gücü duruş, beden duygusuna ve dokusuna dönüşmektedir.⁶⁰ Dolayısıyla, spor kültürü erkek değerlerin oluşturulduğu yerlerden bir tanesidir. Küçük yaşlarda verilen spor kültürü iktidar ve otorite kurma gibi hegemonik erkeklik değerlerinin oluşmasını sağlamaktadır. Çocuklar gücü ve yeteneği üstünlük kurma biçimine dönüştürmektedir.

Ayrıca spor, toplumsal yapının içinde görölmektedir. Spor, toplum yapısı içinde yer alan kültür, ekonomi, politika ve siyaseti barındırabilmektedir. Sporun toplumsal yapıları içinde barındırması farklı toplumları bir araya getirmektedir. Sözelimi, insanlar stadyumlara giderek tuttuğu takımın maçlarını din, ırk, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin herkesle izleme şansını bulmaktadır. Öte yandan spor, erkek üstünlüğünün öne çıktığı alanlardan bir tanesidir. Ülkeler incelendiğinde spora erkeklerin katılımı kadınlara oranla daha yüksek olduğu görölmektedir. Bunun nedeni olarak yapılan ayrımcılığın ve kadının ikinci plana atılması tahmin edilmektedir. Bunun yanı sıra spor medyası, hegemonik erkekliği pekiştirmektedir. Özellikle ana akım medya cinsiyetçi ve yanlı bir dil kullanılmaktadır. Bu durum kadın ve erkek arasında eşitsizliğini artmasına neden olmaktadır.⁶¹ Dolayısıyla spor, fiziksel aktivite dışında birleştirici bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Spor medyası, erkeklerin çıkarına hizmet etmektedir. Kadınların spor içinde kalması engellenmektedir.

Ayrıca Sancar konuyla ilgili olarak, beden eğitimi dersleri erkeklerin hegemonik yapısını ön plana çıkardığını iddia etmektedir. Sancar, kızların güç isteyen fiziksel aktivitelerde başarılı olamamasından dolayı erkeklere oranla daha geride kaldığını

⁵⁹ Donaldson, a.g.e.,p.654 - 655

⁶⁰ Connell, a.g.e.,s.134 - 135

⁶¹ Hacısötaoğlu ve Koca, a.g.e.,s.69 - 71

söylemektedir. Bu durumun ise, erkekler ve kızlar arasında ayrımcılığın ortaya çıkmasına neden olduğunu Sancar belirtir. Ayrıca Sancar devamında, erkeklerin spora ilgi duymasının nedenlerinden bir tanesi de erkekler sporu güç ve iktidar göstergesi olarak gördüğünden dolayı spor erkekler için erkeklik kaybını yeniden kazanma yeri olarak düşünmektedir.⁶² Dolayısıyla spor, erkekler için otorite, iktidar kurma ve tekrar erkeklik özelliklerini kazanma yeri olarak görmektedir.

Öte yandan medya, ergenlik çağındaki genç ve çocuklar için saldırgan, egemen ve sert erkeklik modelleri inşa etmektedir. Rocky, Arnold Schwarzenegger gibi dizi ve aksiyon sinemasının önemli aktörleri şiddet ve saldırganlığı toplumda yaygınlaştırmaktadır. Gençler film, dizi ve sinemalarda izledikleri gerçek olmayan hayali kahramanlara göre erkeklik modeli oluşturmaktadır.⁶³

Bunun yanında, 20. yüzyılda erkek ailenin koruyucusu ve ailenin hâkimi olarak görülmektedir. Ancak 21. yüzyıldaki endüstri devrimi sonrasında insanın fiziksel gücü gereksiniminin azalması ve kadınların iş yaşamında yer alması erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyetini sekteye uğratmaktadır. Ancak toplum içindeki kültürel yapının kişilere dayattığı cinsel rollerin varlığı ve doğduklarından itibaren çocuklara empoze edilen kalıp yargılar erkeğin sürdürülmesine neden olmaktadır. Özellikle toplumda erkeklere verilen cinsel rollerin başında duygusal olmamak gelmektedir. Bunun yanında mantıklı olmak, lider olmak, nesnel olmak, güvenli olmak vs. gibi erkeklere yüklenen diğer özellikler olmaktadır. Kızlara yüklenen cinsel rollerin başında ise, duygusal ve bağımlı olmak vs. gelmektedir. Ayrıca erkek rolleri toplumda yüceltilirken, kızların sahip olduğu roller aşağılanmaktadır. Erkek çocukları, erkek olamayacağı korkusu ile rol model aldıkları karakterleri taklit etmektedir. Sözgelimi, erkek çocuğun Polat Alemdar karakterini rol model alması gibi. Çünkü Polat Alemdar, oynadığı rolde güçlü bir erkeklik modeli ve kişilik kalıbı sunmaktadır. Erkek çocuklar, toplumdan ve ailelerin tepkilerinden çekindiği için erkekliğini ispatlamaya çalışmaktadır. Belki de istemeyerek olsa da erkekliğin sunduğu avantajları da kullanmak istemektedir.⁶⁴ Bu bağlamda, toplum ve aileler cinsel rollerin kabulü için çocuklar üzerinde baskı kurmaktadır. Özellikle aileler çocuklara toplumsal cinsiyet rolleri öğretip, çocuklardan toplum içindeki kurallara göre yaşaması istenmektedir. Bu yüzden kadınlar ve erkekler özgürce seçim yapma hakları elinden alındığı için cinsel eğilimlerini saklamaktadır. Bu yüzden aileler çocuklarının cinsel eğilimine saygı göstermeli ve istemediği davranışlara yönlendirmemelidir.

⁶² Sancar, *a.g.e.*,s.252 - 253

⁶³ Connell , *a.g.e.*,s.339 - 340

⁶⁴ Emine Zinnur Kılıç, "Kırın Kabuklarınızı...", *Artdergi*, 2017, Sayı: 50, 5 – 134, s.16 - 19

Ayrıca yazılı ve görsel medya ideal erkeklik biçimlerini yansıtmaktadır. Reklam ve programların büyük çoğunluğu erkekler tarafından finanse edilmekte, yönetmekte ve denetlenmektedir.⁶⁵ Dolayısıyla, programların içeriği erkeklik üzerinden işlenmektedir. İdeal erkeklik modelleri gösterilerek hegemonik erkekliğin oluşturulması sağlanmaktadır. Bu doğrultuda, tarafsız bir yayın yerine hegemonik erkeklik değerlerin gösterildiği yanlı bir yayın politikası işlendiği görülmektedir.

Öte yandan homososyal ortamlar, hegemonik davranışlarının öğrenilmesinde ve öğretilmesinde etkisi olduğu düşünülmektedir. Homososyal erkeklik, olarak da adlandırılan bu durum erkek cemaatleri kahve ve kulüp gibi yerlerde sürdürülen bir “erkek deneyimi”dir. Türkiye’de erkek homososyalliği deyince akla ilk gelen yerlerden bir tanesi erkek kahvehanelerdir. Bu yerlerde kurulan ilişkiler kişinin davranışlarını ve tutumlarını etkilemekte ve değiştirmektedir. Hatta erkekler, erkeklik kaybını bu ortamlarda telafi etmektedir. Ayrıca bu ortamlarda erkekler kendi aralarında sosyalleşme imkânı bulmaktadır. Bu ortamların özelliğinden bir tanesi herhangi bir hiyerarşi olmadan erkeklerin bu ortamlara girerek rahatlama imkânı bulmasıdır.⁶⁶

Ayrıca sokaklar da hegemonik erkekliğin gerçekleştirildiği ortamlardan bir tanesidir. Erkek, sokaklarda hegemonik erkekliği sözlü ve bedensel olarak yansıtmaktadır. Sözelimi, “sokakta ıslık çalıp laf atma gibi hafif tacizlerden fiziksel sarkıntılık ve tecavüze kadar kadınlara yönelik her türlü hegemonik erkeklik unsurları” gerçekleştirilmektedir. Bu yüzden kadınlar, hava karardıktan sonra fazla dışarı çıkmamaktadır. Kadın sokaktaki tehlikeden korktuğu için zamanı dışarda geçirmek yerine evde geçirmektedir.⁶⁷ Dolayısıyla, sokaklar erkek iktidarının sergilendiği ortamlardır. Bu yüzden kadın, erkek iktidarının gerçekleştirebileceği eylemlerden korktuğu için zamanını evde geçirmektedir. Yani bir anlamda erkek, kadını evde oturmaya mahkûm etmektedir.

1.3.1. Ataerkil Sistem ve Hegemonik Erkeklik

Ataerkillikten önce erkek ve kadın arasında eşitliğin olduğu ve işbölümünün işlemediği bir düzenden insanlar geldiği söylenmektedir. Hatta kadın doğayla bir tutulmakta, kadının doğurganlığı sebebiyle kutsal bir varlık olarak görüldüğü belirtilmektedir. Ancak ataerkil sisteme geçişle beraber güç dengeleri değiştiği ifade edilmektedir. Bu değişimde iki ana etken rol oynamaktadır: 1.“Neolitik döneme geçiş (tarımın icadı) 2.Üremede erkeğin rolünün keşfi, döllenme ile ilgili farkındalık.” Toplumlar tarımın icadı ile toprağa bağımlı hale geldiği ve topraktan topladıkları

⁶⁵ Connell , a.g.e.,s.269 - 274

⁶⁶ Sancar, a.g.e.,s.259 - 264

⁶⁷ Connell , a.g.e.,s.198 - 199

ürünlerini klanların saldırılarından korumak için erkeklerin kas gücüne ihtiyaç olduğu bilinmektedir. Erkeğin fiziksel özelliklerinden dolayı tarımda kurduğu egemenlik kadın üzerinde de kurmaya başlamaktadır. Tarımda verime dayalı üretim biçimi ve köleliğin yaygınlaşması cinsiyetler arası farklılık ve sınıfsal farklılığı giderek arttırdı vurgulanmaktadır. Ayrıca tarımdan önce kadınların doğurganlığı sahip olma özelliğinin getirdiği kutsallık, döllemenin keşfedilmesi ile beraber erkeğe geçtiği söylenmektedir. Bu durumda erkek, kadının doğurganlığını denetim altına alabileceğinin farkına vardı. Böylece erkek gücü eline geçirip, soy zinciri babaya göre işlerlik kazandı. Baba, kendi soyundan gelen erkek çocuğuna biriken sermayesini bırakmak istedi ancak kadının kimden hamile olduğu bilinmediği için ataerkil yasaya göre kadının doğurganlığı kontrol altına alındı. Böylece kadın, soyun taşıyıcısı haline gelip, babada ailenin başındaki kişi olarak ataerkil sistem içinde yer almaktadır.⁶⁸ Bu bağlamda, geçmişten günümüze gelen ataerkil sistem kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin temelini oluşturup, cinsiyetler arası farkın oluşmasını sağlamaktadır. Ataerkil sistemde fiziksel özellikler erkeği toplumda güçlü yaparken kadının doğurganlığının kontrol altına alınması kadını erkeğe bağımlı hale getirmektedir. O halde, biyolojik özellikler erkeği kadına karşı güçlü bir konuma getirdiği söylenebilir.

100.000 yıl boyunca insanoğlu avcılık ve toplayıcılıkla geçindiği söylenmektedir. Erkekler avladıkları hayvanları ailesi ile paylaşmaktadır. Ancak tarım devrimi ile beraber kadınlar ihtiyaçlarını tarımdan karşılama imkânı bulmaktadır. Sonraki dönemlerde makinelerin icadı ile birlikte kas gücüne olan bağlılık sona erdiği belirtilmektedir. Böylece erkeğin toplumsal rolü değişti. Modern yaşamda kas gücüne gerek kalmadan sinema, tiyatro, müzik gibi sanatsal yaratıcılık ve doktor, hemşirelik, öğretmenlik gibi meslek grupları ile beraber erkeğin kadın üzerindeki üstünlüğü kaybolduğu vurgulanmaktadır. Fakat erkekler modern yaşamdaki değişimlere karşılık verip, kas gücünü bir kenara bırakarak zekâ ve yeteneğini kullanmaya başladığı görülmektedir. Bazı erkekler modern yaşama çabuk adapte olurken bazı erkekler de modern yaşama ayak uyduramamaktadır. Modern hayata adapte olmakta zorlanan erkekler, erkeğin kadından üstün olduğunu ve erkeklik kaybı yaşamaktan korktuğu ifade edilmektedir.⁶⁹ Bu bağlamda, erkekler kendi içinde düşünce ayrılığına düşmektedir. Biri kas gücünün halen erkekte olduğunu savunurken diğer erkekler ise artık zeka ve yeteneğin ön planda olması gerektiğini düşünmektedir. O halde, tarihten günümüze geçen sürede kadınlar ikinci plana itilmektedir. Bunda erkeklerin otoritesini ve üstünlüğünü kadına kaptırma korkusu olduğu söylenebilir.

⁶⁸ Ceylan Akgün, "Anaerkillikten Ataerkilliğe Geçişin Öyküsü", *Artdergi*, 2017, Sayı: 50, 5 – 134, s.11 - 15

⁶⁹ Cemal Ün, "XY Eşittir Erkek Midir?", *Artdergi*, 2017, Sayı: 50, 5 – 134, s.26 - 29

18.yy'da İngiltere'de sanayinin gelişmesi Dünya'da ve Avrupa'da kapitalizmi güçlendirdi. Bu durum mekanik işlerde çalışan kas gücüne dayalı işçi sınıfını oluşturdu. Erkeklerin bedensel güç isteyen işleri yapması kadınlara oranla daha fazla maaş almasına yol açtı ve kadın iş yaşamında düşük ücret verilerek ağır koşullarda çalıştırıldı. Kadınların iş yaşamından dışlanması erkeklere ekonomik olarak bağımlı hale getirdi. Böylece erkek egemenliği güçlenerek bugünkü cinsiyet düzeni oluştu.⁷⁰

Öte yandan teknolojik gelişmeler iki ayrı sınıfı oluşturdu: İşçi sınıfı ve Burjuva sınıfı. İşçi sınıfı, iş endüstrisinde kas gücünü kullanarak başarılı olurken Burjuva sınıfı ise, akıl ve bilgiyi birleştirerek piyasadaki yerini güçlendirmiştir. Fakat mekanik cihazların yerini bilgisayarların alması kas gücünün öneminin azalmasına akli ve bilgiyi kullanan kişilerin ön plana çıkmasına neden oldu. Bu durum alt ve üst sınıf arasındaki ekonomik farkın artmasına neden olmuştur. Üst sınıf gelişen kapitalizmden beslenerek ekonomik gücünü sürekli artırırken alt sınıf ise gelişen şartlara ayak uyduramayarak aldığı ücretler düşmektedir.⁷¹ Dolayısıyla alt sınıfın üst sınıfa olan bakışı değiştiği görülmektedir.

Ayrıca teknolojinin kadın ve erkek eşitliğini ortadan kaldıracığı düşünülmektedir. Çünkü kadın artık evde bebek ve çocuklarla ilgilenen değil, üreten ve fikir beyan eden kişi konuma geldiği görülmektedir. Böylece toplumsal cinsiyet ilişkileri ortadan kalkacağı tahmin edilmektedir. "Tüp bebek devrimi düşüncesine, üremenin teknolojikleştirilmesinin kadınları bedeninin ve toplumsal tabii kılınmanın dayattığı zorunluluklardan kurtaracağı veya cinsiyet ayrımlarının ortadan kaldırılmasıyla birlikte eşcinsellere yönelik baskıların son bulacağı düşüncesine ilişkin bazı feministlerin öngörülerini bulunmaktadır."⁷² Dolayısıyla, teknoloji ataerkil yapıyı zedelemektedir. Çünkü teknoloji, kadın ve erkek arasındaki işbölümünü ortadan kaldırmaktadır. Yeni teknolojiler, kadın üzerindeki doğum baskısını en aza indirerek erkek iktidarını azaltmaktadır. Özetle, toplumsal cinsiyet düzeninin teknolojiyle yeniden kurulduğu söylenebilir.

Bunun yanında cinsiyet sisteminde kadın ve erkek, kişilik özelliklerine göre meslek seçimi yapmaktadır. Kadın, duygusal kişiliğine sahip anne ve ev hanımı kabul edildiği için işgücü piyasasında kişisel özelliklere göre meslek seçimi yapmaktadır. Sözelimi sekreterlik, servis çalışıcılığı, özel ev işleri, hemşirelik, öğretmenlik gibi meslek grupları kadının kişisel özelliklerine yakın bulunmaktadır. Erkek ise, işgücü piyasasında duygusallığın az olduğu meslek gruplarına yönelme eğiliminde olduğu söylenmektedir. Sözelimi zanaat işçiliği, operatörlük, profesyonel ve teknik işçiliği

⁷⁰ Sancar, a.g.e.,s.51 - 52

⁷¹ Sancar, a.g.e.,s.57 - 61

⁷² Connell , a.g.e.,s.393 - 397

gibi meslek gruplarına erkekler tercih etmektedir. Ayrıca erkek ve kadının akrabalık bağılılıkları farklı olmaktadır. Erkek, akrabayla ilişkisi olmamakta ve tek başına hareket etmektedir. Kadının sosyal ve kültürel etkileşimi erkeğe göre daha fazla olmaktadır. Kadının sosyal yönü ve iletişimi güçlü olduğu belirtilmektedir. Ancak aile içinde ve dışında kadının iletişimi sınırlandırılmaktadır. Erkek, kadının iletişimini sağlar duruma geldiği görülmektedir.⁷³ Bu doğrultuda, erkek ve kadın rolleri meslek seçimlerinde etkili olmaktadır. Ayrıca, kadının sosyalleşip sosyalleşmemesini erkek karar vermektedir. Erkeğin kadının iletişimini sınırlandırmasında kendi iletişim eksikliğini kapatma amacı olabilir.

Hanehalkı işgücü araştırması sonuçlarına göre; 2016 yılında cinsiyete ve ekonomik faaliyetlere göre istihdam oranı incelendiğinde, tarım sektöründe toplam istihdam oranı %19,5, erkek istihdam oranı %15,5, kadın istihdam oranı %28,7 olurken, sanayi sektöründe toplam istihdam oranı %26,8, erkek istihdam oranı %31,6, kadın istihdam oranı %15,9'da kalmıştır. Hizmet sektöründe ise toplam istihdam oranı %53,7 olup bu oran erkeklerde %53, kadınlarda %55,4 olarak kayıtlara geçmiştir.⁷⁴ Dolayısıyla, kadın hizmet sektöründe daha fazla iş bulabilmektedir.

Öte yandan kapitalizm ve modernizmin yükselişi, toplumsal düzen içinde krize neden olmuştur. İnsanlar değerlerine, örf ve geleneklerine sahip çıkmak ve maddi, duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak için toplumsal düzenin köktenci kurulmasına neden olmuştur. Bu yapı bireylere kimlik ve roller kazandırarak yol gösterici bir unsur olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. “Kadınların denetimi ve ataerkil aile, genellikle toplumsal düzenlerin köktenci kurulmalarında merkezi bir yere sahiptir.” Kadınlar, davranışlarını ve rollerini bu yapı çerçevesinde oluşturmaktadır. Ayrıca, “köktenci hareketler, kadınların rolleri ve eylemlerini kısıtlayarak ve tanımlayarak önceden kararlaştırılan sınırların dışına çıktıklarında onları resmen baskı altına alarak kadınlara çok zarar vermektedir.”⁷⁵

Kapitalist toplum, erkekte kişilik özelliklerinin oluşmasını sağlayarak erkeğin kadın üzerindeki otoritesini ve üstünlüğünü artmasına neden oldu. Kapitalist işgücü piyasasında duygusallığa yer verilmedi. Bu durumda cinsel ilişkilerde duygusal olan kadınları erkeğe bağımlı hale getirdi. Bunun sonucunda işgücü piyasasında ve aile içinde erkek ve kadın arasında ideoloji ve cinsel eşitsizlikler meydana geldi. Ev içinde erkek ailenin reisi ve lideri olarak tanımlandı. Kadın, erkeğe itaat etmekle yükümlü hale getirildi. Toplumda erkeksilik, kadınsılığa oranla daha fazla geçerli olduğu iddia edildi. Böylece erkeksilik, idealleştirilerek çekici hale getirildi ve erkeksilik, erkek

⁷³ Chodorow, a.g.e.,p. 180

⁷⁴ T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sayfası, “Kadın istihdamı en fazla hizmet sektöründe oldu”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27594> (Erişim tarihi: 29.09.2018)

⁷⁵ Nira, a.g.e.,s.122 - 125

çocuklarının ulaşması gereken amaç haline geldi. Ayrıca kapitalizm, cinsiyet ilişkilerinde belirli kişilik özellikleri ve davranış kodları oluşturmaktadır. Kapitalizm, işgücü piyasasında örgütlenmeyi, disiplinli olmayı, hiyerarşiyi ve otoriterliği içinde barındırmaktadır. İş piyasasında belirli saatlerde çalışma zorunluluğu, örgütlenme ve içsel yönetim işçi sınıfı içinde gelişti. İşçi sınıfı otorite sahibiyle uyumlu olarak işlerini yürüttü. İşçi sınıfı içindeki kişilerde yetenekleri dahilinde kapasitelerini kullandı. İşçi sınıfında farklı tabakalarda çalışan kişiler farklı davranış ve kişilik niteliklerine sahip oldu. İşgücü piyasasında aynı ve ortak özellikte işlerde çalışan kişiler de benzer amaç ve değerleri benimsedi. Ancak kişinin yaratıcılığını ve bağımsızlığını olumsuz yönde etkilediği söylenmektedir. Bu durum da aile bağlarının zedelenmesini ve olumsuzluklara yol açtı. Sözgelimi, toplum tarafından çekirdeksel, neolocal ailenin soyutlanması gibi. Ayrıca kapitalist dönemde, erkek bireysel hedeflere yöneldi. İş piyasasındaki psikolojik baskı ve başarılı olma eğilimi kişiyi disiplinli hale getirdi. Bundan önceki dönemde aile içinde anne ve çocuk bağı özel değildi, bu da kişinin içsel yönetimin gelişmesine neden olduğu söylenmektedir. Bu doğrultuda, kapitalizmin gelişmesi, işgücü piyasasında işçi sınıfını oluşturdu. İşçi sınıfı, işte karşılaştığı davranış ve kişilik özelliklerini aile kurumuna yansıttı. Ayrıca sanayinin gelişmesi, babaların aile içinde daha az yer almasını sağladı. Erkek kendi aile otoritesini sağlamak, kapitalizmin üstünlüğü ve işgücü piyasasının zorluğu erkeği çalışmaya ve eve para getirmeye mecbur bıraktı. İş piyasasındaki otoriterlik, güçlülük, erkek üstünlüğün kabul edilmesini sağladı. Erkek bu üstünlüğü içselleştirmesi benlik duygusunun gelişmesine yol açtı. Babalar da, gördüğü otoriterliği ve üstün olma duygusunu erkek evlatlarına benimsetmeye çalıştı. Çünkü iş piyasasında geçerli olan nitelikler otoriterlik ve üstünlük duygusuna sahip olmaktır. Ancak modern aile yapısı, toplumda var olan standartların eksikliğini taşımaktadır. Bu durumda kapitalizm kendi belirlediği kişilik özelliklerini modern aile yapısının içine sokmaya çalışmaktadır. Ancak devletin yardımıyla kadın işgücü piyasasında kendine yer buldu. Kadın işgücü piyasasında yer bulması erkeğin otoritesini ve gücünü elinden aldı. Erkek gücünü kabul ettirmek için cinsel iş bölümünü devam ettirmeye çalışmaktadır.⁷⁶ Bu bağlamda, kapitalizm işçi sınıfını oluşturup, aile içindeki rolleri ve işbölümünü oluşturduğu söylenebilir. Kapitalizm aile içinde erkeği otorite sahibi yaparken kadını ikinci plana atılmasına neden olmuştur. O halde kapitalizm, kadın ve erkek arasındaki rol tanımları oluşturup, erkek ve kadın arasındaki eşitsizliği arttırmaktadır.

Ayrıca alt sınıfın az para kazanması ve işini kaybetmesi egemen erkeklik değerlerinin yitirmesine yol açmaktadır. Çünkü ataerkil sistemde erkeklik değerleri

⁷⁶ Chodorow, *a.g.e.*, p.180 - 190

eve getirilen para ile sağlanmaktadır. Bunun aksi bir durumda alt sınıf tabakada aşırı sağ ve ırkçı siyasal tutumlar güçlenerek yabancı düşmanlığı artmaktadır. Bunun sonucunda kişi ailesi, akrabası ve çevresine karşı sözlü ve fiziksel güç kullanabilmektedir. Üst sınıf ise, alt tabakaya göre daha fazla para kazanması toplum tarafından saygınlık kazanmasına neden olmaktadır. Böylece özgüveni gelen erkeklerin ailesine, akrabalarına ve çevresine karşı daha eşitlikçi yaklaştığı bilinmektedir.⁷⁷

Ayrıca alt tabadaki insanlar para kazanamamasını ve işsizlik stresini kahvehanelerde ve kıraathanelerde tavla ve okey oynayarak sohbet ederek atmaktadır. Sermaye sınıfı ise, işin stresini halı saha maçları yaparak kafe ve restraurlarlarda sohbet ederek atmaktadır.⁷⁸ Dolayısıyla, üst ve alt sınıf ekonomik durumundan dolayı hegemonik erkeklğini farklı ortam ve mekânlarda oluşturmaktadır.

Öte yandan hegemonik erkeklik, her kültüre göre farklılık göstermektedir. Erkeğe yüklenen anlamlar hegemonik erkeklğın değişime uğramasına neden olmaktadır. Üst ve alt sınıftaki insanların hegemonik erkeklği uygulama şekilleri farklı olabilmektedir. Sözelimi, iyi eğitim almış bir kişi hegemonik erkeklğini strateji ve yaptırımlar üzerinden kurarken alt sınıftaki bir birey hegemonik erkeklğini şiddet ve baskı yoluyla kurabilmektedir.⁷⁹ Dolayısıyla tek bir hegemonik erkeklik yoktur. Hegemonik erkeklğın kurulma durumu sınıfsal statüye göre değişiklik göstermektedir.

Ayrıca “erkeklğın ve erkeğın hegemonyasını ilan etmesinin öncelikli iki koşulu, bedensel güç ve zihinsel güçtür.” Erkekler için bedensel gücün önemli olmasında vücut kasının önemi bulunmaktadır. Çünkü vücut kası erkeğın gücünü ve dayanıklılığını göstermektedir. Erkek kaslarını geliştirerek kendisini ispat etmekte ve erkeklğini kanıtlamaktadır. Ayrıca erkeklik için zihinsel güç de önemlidir. Çünkü işinde başarılı erkek üstün erkek olarak görülmektedir. Üstün erkekte gücü temsil ettiğı için hegemonik erkeklikle anılmaktadır.⁸⁰ Dolayısıyla hegemonik erkeklikte, bedensel güç ve zihinsel güç birbirinden ayrılmayan iki kavramdır.

Öte yandan erkek hegemonik erkeklğini kaybetmemek için şiddete başvurur. Bu şiddet türü eril şiddet olarak adlandırılmaktadır. “Eril şiddet, asıl olarak kadınla erkek arasındaki asimetrik güç ilişkisinin yeniden üretilmesidir.”⁸¹ Her erkek, eril şiddetten doğrudan olmasa bile dolaylı olarak yararlanmaktadır. Eril şiddet

⁷⁷ Sancar, a.g.e.,s.97

⁷⁸ Sancar, a.g.e.,s.99 - 103

⁷⁹ Türk, a.g.e.,s.167 - 170

⁸⁰ Meral, a.g.e.s.309 - 315

⁸¹ Selda Taşdemir Afşar, “Türkiye’de Şiddetin ‘Kadın Yüzü’”, *Dergipark*, Sosyoloji Konferansları, Sayı: 52, 2015, 715 – 753, s. 739

sadece fiziksel olarak değil, sindirilerek, ikincilleştirilerek, dışlanarak, ayrımcılığa tabi tutularak "itaati" mümkün kılınmaya çalışılmaktadır. Eril şiddet, erkeklerin hegemonyasını sürdürmek için yaptıkları davranış biçimi olduğundan topluma normal olarak sunulmaktadır. Bunu ise, karşıdaki kişinin tutumlarını kendisine göre düzenleyerek arzu ve istek duygularını kullanarak yapmaktadır.⁸² Ayrıca eril şiddet, kadına uygulandığı gibi erkeğe de uygulanmaktadır. Erkekler arasındaki yumruklaşmalar, birbirlerine karşı söylenen argo söz ve küfürler, rekabete dayalı strateji ve planların yapılması şiddetin fiziksel dışında da yapılacağını göstermektedir.⁸³

Öte yandan erkek ve erkek modellerini saldırgan ve şiddet yanlısı yapan durumların başında yeni sağ ve faşizm gelmektedir. Bu oluşumlar, erkeklik modellerini şiddet ve üstünlük üzerine konumlandırmaktadır. Bunun yanında erkeğin şiddete dolaylı ve doğrudan uygulamasında diğer etkenlerinde rolü yansınmamaktadır. Bunlar; rahipler, gazeteciler, reklamcılar, politikacılar, psikiyatristler, tasarımcılar, oyun yazarları, film yapımcıları, aktörler, romancılar, müzisyenler, aktivistler, akademisyenler ve spor adamları gibi ayrıca toplumda sunulan kahramanlık modellerinin hegemonik erkeklikle bağdaştırılması hegemonik erkeklığı güçlendirmektedir; kitap, film, sinema, televizyon ve spor etkinlikleri gibi. Bunun yanında kahramanlık modelleri evrensel olmaktan çıkıp kültürün içinde yer alması sağlandı. Böylece hegemonik erkeklik her kültüre göre değişiklik gösterdi. Birçok erkeklik modeli oluşturulmuş oldu.⁸⁴

Ayrıca feministlerin eril şiddeti engellemesinde ve kadınların yasal haklara yeniden kazanmasında önemli işlevi bulunmaktadır. Köklü Feministler, eril şiddete karşı kapsamlı ve ayrıntılı araştırmalar yapmaktadır. Feministler, eril şiddete karşı ele alınan bulguların ve çözümlerin yasa tarafından güvence altına alınmasını istemektedir. Ancak yetkili mercilerin kadına karşı şiddet konusunda ağır hareket etmesi ve kadına karşı şiddetin kavramsal sorunları kadınların devlet tarafından güvence altına almasını engellemektedir. Bu yüzden kadına karşı şiddet konusunda yetkili mercilerin yanında feministlerin önemi bulunmaktadır. Feministlerin ortaya koyduğu analiz ve çözümler ileride yaşanacak olumsuz durumların engellenmesinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Bunun yanında şiddet yasasının yeniden yapılandırılarak feministlerin görüşleri de dikkate alınmalıdır.⁸⁵

Feministler iki türe ayrıldığı görülmektedir: Birinci dalga feministler ve ikinci dalga feministler. Birinci dalga feministler, kadına karşı şiddette iki önemli adım attığı

⁸² Sancar, a.g.e.s.218 - 219

⁸³ Akça ve Tönel, a.g.e.,s.25 - 26

⁸⁴ Donaldson, a.g.e.,p.647 - 648

⁸⁵ Sylvia Walby, *Theorizing Patriarchy*, Basil Blackwell Ltd, Cambridge, 1990, p.136 - 137

görülmektedir. Birinci adım, kocaları tarafından şiddete maruz kalan ve evden kaçan kadınlara sosyal olanaklar tanımaktadır. Çünkü 19. yüzyılın ortalarında yasal düzenlemelerden dolayı ya kocaları terk ediyor ya da kadınların evliliği bitirme durumları bulunmuyordu. İkinci önemli adım, eşin dövülmesine yol açan etkenlerin başında gelen alkolü sınırlamak istemişlerdi. Birinci dalga feministin sonuna geldiğinde iki önemli kazanım elde edilmiştir: Eşlerini döven kocaların yasal hakları kaldırıldı ve kadınların evden kaçma imkânları yasal hale getirilmiştir. Ancak yapılan değişimlerle beraber kadın şiddeti azaldı ya da bittiği yönde iddia yoktur. Bunun yanında kadın şiddeti ile ilgili yapılan düzenlemeler gelecek için umut verici olduğu söylenebilir. İkinci dalga feministler ise, kadına karşı şiddette düşündüklerini uygulamaya koyduğu görülmektedir. Sözelimi, kocalarından kaçan eşler için barınaklar ve sığınaklar yapılmış, tecavüze uğrayanlar için kriz hatları oluşturulmuş, kadınlara yardım etmek için devletten fon parası alınmıştır ve haksızlığa uğrayan kadınlara arka çıkıldığı görülmüştür. Bunun yanında cinsel suçlar (düzenlemesi) 1976 yasası yetersiz olduğu düşünülerek feministler tarafından protesto edilmiştir. Bu protestoların sonucunda yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ancak Karar Mercilerin (hâkim, savcı vs.) kadına şiddette erkeklere yumuşak cezalar vermesi yasal değişimleri önemsiz kıldığı düşünülmektedir.⁸⁶

Öte yandan sosyobiyojistler ve hormon bilimciler, erkeklerin eril şiddete daha yatkın olmasını iki farklı açıdan bakmaktadır. Sosyobiyojistlere göre, erkeğin şiddete yatkın olmasında erkeklerin yaşadığı evrim ve coğrafi şartlara bağlı olarak hayatta kalma içgüdüğü olduğu düşüncesini ileri sürerken hormon bilimciler ise erkeklik hormonu olan “testosteron” un erkekleri daha saldırgan ve şiddete meyilli kişiler yaptığını iddia etmektedir.⁸⁷

Ancak yapılan çalışmalarda, genç erkeklerin şiddete meyilli olmasında hormonların değil, sosyokültürel faktörlerin etkili olduğu ortaya çıkmıştır.⁸⁸ Dolayısıyla, toplumsal cinsiyette biyolojik kıstas kadar kültürün de önemli bir yeri bulunmaktadır. Çünkü kültür, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde kişinin davranışlarını oluşturmaktadır. Ayrıca toplum bireyler üzerinde baskı ve riskler oluşturarak toplumsal cinsiyet ilişkilerini beklentilere göre dizayn etmektedir.

Bu iddiayı destekler nitelikte yapılan çalışmada, Testosteron hormonu ve saldırganlık arasında bir bağlantı bulunmadığı belirtilmektedir. Saldırganlığın sonucunda Testosteron hormonunun arttığı ancak saldırganlığa iten sebep olduğu yönünde bir bilgiye ulaşılamadığı söylenmektedir. Çünkü saldırgan davranışı iten

⁸⁶ Walby, a.g.e.,p. 146 - 149

⁸⁷ Sancar, a.g.e.,s.216

⁸⁸ Sancar, a.g.e.,s.217

sebeplerin farklı olabileceği ifade edilmektedir. Öte yandan Testosteron hormonunun salgılanması sosyal etkileşimi ve motivasyonu artırma etkisi olduğu öngörülmektedir. Ancak erkekte saldırganlığın hormonla ilgisi olmayıp, toplumsal cinsiyetin erkeğe sunduğu bir davranış olmaktadır. Erkekler toplum tarafından tanınan güç gösterisinde bulunmak, hep güçlü görünmek gibi özellikler Testosteron hormonunun bir etkisi olmayıp, erkeğe biçilen rolün etkisi olmaktadır.⁸⁹ Bu bağlamda, erkekleri saldırgan yapan ve erkek gibi yaşamaya iten Testosteron hormonu olmayıp, toplum içindeki erkekler için yüklenen rolün etkisi bulunmaktadır. Yani erkeği saldırganlığa iten sebep, biyolojik özellik olmayıp, toplumsal yapı olduğu söylenebilir. Bu yüzden her olayı Testosteron hormonuna bağlamak yanlış bir kanı olmaktadır.

Öte yandan Türkiye’de eril şiddeti meşrulaştıran durumların başında erkekler için verilen namus bekçiliği gelmektedir. Bu bazen aile tarafından erkekler için verilmekte ya da çevresinin baskıları sonucunda kabul ettirilmektedir. Böylece namusu koruma görevi şiddete hatta öldürmeye varacak şekilde uygulanabilmektedir. Türkiye illerinde yaşanan töre cinayetleri buna örnek gösterilebilir.⁹⁰ Ayrıca, erkekler de namus cinayetlerine maruz kalabilmektedir. Erkekler hangi kadınla evlenip evlenemeyeceğini, kiminle beraber olup olamayacağına ailesi ve çevresindeki kişiler karar vermektedir. Erkek, ailesinin istemediği bir kızla evlendiği zaman erkeklikten reddedilmekte ve cinayete kurban gitmektedir.⁹¹ Dolayısıyla erkek her zaman şiddeti uygulayan olmamakta şiddete doğrudan veya dolaylı olarak maruz kalabilmektedir. Töre cinayetleri, namus çatısı altında meşrulaştırılmaktadır.

Ayrıca eril şiddete karşı çıkmak için ulusal ve uluslararası çalışmalar yapılmaktadır. Hegemonik erkekliği kabul etmediği için dışlanan erkeklerin kadınlarla birlikte eril şiddete karşı birleşmek sonuç almak için önemli olduğu düşünülmektedir. Yani kadın ve erkeklerin ulusal ve uluslararası ölçekte örgütlenmesi eril şiddete karşı olumlu sonuçlar almasını sağlayabilir. Şiddetin engellenmesi için ilk elden erkeklerin şiddet yatkinliğinin azaltılması gerekmektedir. Bunu yapmak için şiddeti övücü yücelten söylem ve davranışlara karşı çıkılması gerekmektedir. Okul ve üniversitelerde eğitim programlarında kadın ve erkek eşitliğini vurgulayan dersler verilmesi gerekmektedir. Fakat erkeklerin kadınlaşacağı korkusu ve ailesinden, yakınlarından ve çevresinden gördüğü baskı ve dışlanma korkusu erkekleri bu uygulamaları desteklemekten alıkoymaktadır.⁹²

⁸⁹ Güleken, a.g.e.,s.46 - 49

⁹⁰ Sancar, a.g.e.,s. 234

⁹¹ Alev Özkazanç ve Erman Örsan Yetiş, “Erkeklik ve Kadına Şiddet Sorunu: Eleştirel bir Literatür Değerlendirmesi”, *Fe Dergi*, 2016, Cilt: 8,Sayı: 2, 13 – 26, s.16 - 17

⁹² Sancar, a.g.e.,s.273 - 286

Bunun yanında devletlerin kadın hakları ile ilgili icraatlarının yetersiz oluşu kadınların toplumda statü elde etmesini engellemektedir. Kadının korunmasıyla ilgili yasa ve kanunların yeterince kapsayıcı olmadığı görülmektedir. Ayrıca ırk ve sınıf ayrımları kanunların uygulanmasında diğer bir engel olduğu söylenebilir. Sözgelimi beyaz bir erkek, siyah bir kadına tecavüz ettiğinde daha az suçlama yapılması gibi. Bu durum kadına karşı yapılan şiddette cinsiyet ayrımı dışında ırk ve sosyal sınıf ayrımında yapıldığını göstermektedir. Bu yüzden kadına karşı şiddette yol alınabilmesi için önyargıların kaldırılarak eşitlik ilkesi göz önüne alınmalıdır.⁹³

Öte yandan ataerkil sistemin ve hegemonik erkekliğin oluşturulduğu ve sürdürüldüğü kurumlardan bir tanesi askerliktir. Türk toplumunda ve özellikle ataerkil sistemde erkeğin askere gitmesi önemli bulunmaktadır. Çünkü her erkeğin zorunlu olarak yapması gereken askerlik kurumu gücün ve erkekliğin ispatı olarak görülmektedir. Kadınların fiziksel özelliklerinden dolayı askere alınmayışı erkeklerin ordudaki hegemonyasını güçlendirmektedir. Ayrıca askerlik, modern ordudaki eğitimi sert bir disiplin altında güç ve şiddeti erkeğe öğretilerek erkeğin şiddeti içselleştirmesine neden olmaktadır. Çünkü askerlere vatani korumak için ölmeye ve öldürmeyi göze alacak şekilde eğitim ve talimler yapılmaktadır.⁹⁴

“Modern ulus devletlerde yurttaş ordu kavramı ve zorunlu askerlik uygulaması Fransız İhtilaliyle hayatımıza girmiştir.” Askerlik hizmeti ve yurttaşlık hakları eşit olarak konumlandırılmıştır. Böylece askerlik hizmeti küçük zümreden çıkarak geniş kitlelere ulaşmıştır. Askerlik kavramını meşrulaştırmak ve geniş kitlelere kabul ettirmek için stratejiler geliştirilmiştir. Özellikle ikinci Dünya Savaşı’nda ülkeler askeri kahramanlıkları ön plana çıkarmak için askerlere ‘savaşçı’ unvanı vermiştir. Ülkeler savaş anıtları yaparak ve anma törenleri düzenleyerek kahramanlık olgusunun devamlılığı sağlanmıştır. Ayrıca askerlik görevini yerine getiren kişilere sosyal haklar ve ayrıcalıklar verilmiştir. Sözgelimi, ordu’da kadınlara, eşcinsellere ve alt sınıftaki insanlara yer verilmiştir. Böylece askerlik kurumu herkese açılarak orduya katılımın artması sağlanmıştır.⁹⁵ Dolayısıyla, iktidar askerlik kurumunun yüceltilmesi için stratejiler geliştirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında iktidarlar, insanların askere gitmesini teşvik etmek amacıyla toplumsal cinsiyet kavramını kısa bir sürede olsa rafa kaldırdığını söyleyebiliriz.

Bunun yanında Türk sinemasında gösterilen diziler ve yapımlar da askerliği anlatan filmlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Askeri konu alan yapımlar hegemonik yapıyı güçlendirmektedir. Çünkü askeri filmlerde erkeklerin

⁹³ Walby, a.g.e.,p. 143

⁹⁴ Sancar, a.g.e.,s.153 - 155

⁹⁵ Nurseli Yeşim Sünbuloğlu, “Değişen Zamanlar ve Sıradan Zorunlu Askerliğin Anlamı Üzerine İska’nın Düşündürdükleri”, <http://www.birikimdergisi.com> (Erişim tarihi: 18.09.2017)

kahramanlıkları anlatılırken kadınlara az yer verilmekte ya da hiç yer verilmemektedir. Filmlerde erkek askerler düşmanlarla ve hainlerle savaşırken kadın erkeklerin yardımcısı (anne, sevgili, eş vs.) veya kurtarılmaya muhtaç (rehin alınan kişi vs.) kişiler olarak konumlandırılmaktadır. Ayrıca film ve dizilerde erkek askerlerin kışlada aldığı talim ve eğitimler izleyicilere sunulmakta ve böylece erkek bedenin gücü gösterilmektedir.⁹⁶ Dolayısıyla, televizyon ve sinemada gösterilen askeri yapımlar hegemonik erkekliği pekiştirmektedir. Filmler ve diziler, askerlik çatısı altında erkekliğin otoritesi ve gücünü topluma sunmaktadır.

Öte yandan, günümüzde kadınlarda orduda yer almaya başladığı görülmektedir. Kadınların askere alındığı ülkelerden bir tanesi İsrail'dir. İsrail devletinde, "kadınlar kanunen genellikle erkeklerden daha kısa süreyle mecburi olarak askere alınırlar ve evlendiklerinde veya hamile kaldıklarında askeri görevleri sona ermektedir." Bu doğrultuda, kadınların üreme özgürlüğü iktidar tarafından denetim altına alındığı görülmektedir. Ayrıca "kadınlar, biyolojik cinsiyetleri dışında aynı zamanda 'kalite' bazında da dışlanmıştır. Milli hizmete çağrılmak için kadınlardan erkeklere oranla daha yüksek bir eğitim düzeyi istenmektedir."⁹⁷ Dolayısıyla, kadınların orduda yer alması erkeklere oranla daha zordur. Çünkü kadınlar iktidar tarafından baskı, zorlamalara ve dayatmalara erkeklere oranla daha fazla tabi tutulmaktadır. Bu durumda, askerlikte ayrımcılık ve cinsiyetçilik uygulamaların devam ettiğini göstermektedir.

Ayrıca ordunun modernleşmesi kadınların orduya katılmasını sağlamaktadır. Kadınlar ordu içindeki hizmetlerde önemli görevler verilerek ihtiyaçlar karşılanmaktadır. Ancak son zamanlarda orduya kadınların alınması nedeniyle hegemonik yapının bozulduğu düşünülmektedir. Kadınların orduya alınması farklı biçimde yorumlanmaktadır. "Birincisi, kadınlar en azından sembolik olarak milli topluluğun eşit üyeleridir; ancak ikincisi milli topluluğun tüm üyelerinin en azından sembolik olarak askere alınmasıdır."⁹⁸ Bu doğrultuda, askerlerle birlikte kadınların alınması askerliğin bir meslekten ziyade milli bir görev olduğunun anlaşılmasını sağlamaktadır.

Ancak Türkiye'deki toplumun askerlik hizmetine bakış açısında değişme olduğu görülmektedir. Türkiye'deki toplumun askerlik hizmetine bakış açısının değişmesinin nedeni paralı askerlik modelidir. Çünkü paralı askerlik modeli, milli duyguların önüne geçmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nda ordu kurumunda oluşturulmak istenilen manevi duygunun yerini maddi çıkarlar almaktadır. Bunun sonucu olarak eşitlik ve yurttaşlık

⁹⁶ Ö. Nilay Erbalaban Gürbüz, "Korkuyorum Anne'de Hegemonik Erkekliğin Yapı Sökümü", *İlef Dergisi*, 2016, Cilt:3, Sayı:2, 125 – 142, s.131 - 135

⁹⁷ Nira, a.g.e.,s.186 - 187

⁹⁸ Nira, a.g.e.,s.183 - 184

hakları ihlal edilmektedir. Zengin ve orta gelirli ailelerin çocukları paralı askerlik yaparken yoksul ailelerin çocukları zor şartlarda vatani görevini yapmaktadır.⁹⁹ Dolayısıyla, Türkiye’de paralı askerlik modeli, asker – sivil ilişkileri arasındaki bağların kopmasına yol açarak askerlik hizmetinin zarar görmesine neden olmaktadır. Ordu Kurumu’na getirilen paralı askerlik modeli milli duyguların yerine maddi çıkarların olduğu bir ortama dönüştürmektedir.

⁹⁹ Nurseli Yeşim Sünbuloğlu, “Değişen Zamanlar ve Sıradan Zorunlu Askerliğin Anlamı Üzerine İska’nın Düşündürdükleri”, <http://www.birikimdergisi.com> (Erişim tarihi: 18.09.2017)

İKİNCİ BÖLÜM

TELEVİZYON VE FUTBOL İLİŞKİSİ

1936 yılında İngiltere’de ilk düzenli televizyon yayını başlamıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı’nın çıkması ile birlikte televizyon yayınlarına ara verilmiştir. 1945 yılında ara verilen televizyon yayınları büyük gelişme göstermiştir.¹⁰⁰

1950 yılında televizyon yayınları dünya çapında yaygınlık kazanmıştır. Ancak 1960’ların başında televizyonun az gelişmiş ülkelere girmesiyle birlikte popülerliğini arttırdığı söylenmektedir. 1990’lı yıllardan itibaren televizyon eğlence ağırlıklı haberler vermeye başladığı bilinmektedir.¹⁰¹

Türkiye’de, 1968 yılında kurulan TRT,1990 yılına kadar ilk ve tek televizyon kanalı olarak yer aldığı söylenmektedir. 1990 yılında Magic Box şirketinin Almanya’dan uydu kiralayarak Türkiye’ye yayın yapması TRT’nin tekelliğinin sonlanmasına yol açmıştır. O dönemde Türkiye’de ilk özel televizyon kanalı olan Star1, televizyon mecrasına ilk adımını atmıştır. 1994 yılında ise özel televizyon yayınlarının yasal duruma gelmesiyle beraber yayın anlayışına yeni bir boyut kazandırdığı vurgulanmaktadır. 1990’lı yıllarda tek kanallı dönemden çok kanallı döneme geçen Türkiye’de kanallar reyting uğruna etik ilkeler çiğnemektedir.¹⁰²

Aysel Aziz, “Radyo ve Televizyona Giriş” adlı kitabında televizyonun beş işlevinden bahsetmektedir:

A) Haber verir,

B) Eğitir,

C) Eğlendirir,

D) Mal ve hizmetlerin tanıtılmasını sağlar,

E) İnanırır (ikna) ve harekete geçirir.”¹⁰³Dolayısıyla televizyon farklı işlevleri bir arada barındırmaktadır.

Spor için televizyon önde gelen araçlardan biri olarak görülmektedir. Radyo ve televizyon canlı haberciliğe uygun araçlar olsa da televizyon sesin yanında canlı görüntüleri de ileterek “orada olma“ hissi verdiği için insanlar televizyonu radyoya göre daha fazla tercih etmektedir. 1950’ler, 1960’lar ve 1970’ler de dünya çapında uydu yayınlarına ve renkli televizyona geçilmesi ile beraber daha fazla fonksiyona sahip kameraların kullanılmasına yol açmıştır. Bu gelişme televizyon ve spor arasında birlikteliğin güçlenmesine neden olmuştur. Kablolu ve uydulu televizyonlar nedeniyle

¹⁰⁰ Aysel Aziz, *Radyo ve Televizyona Giriş*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1976, s. 14

¹⁰¹ Oya Tokgöz, *Temel Gazetecilik*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1994, s.403 - 404

¹⁰² Şerife Öztürk, “Özel Televizyon Kanallarının Türk Haberciliğine Etkisi”, *Selçuk İletişim*, 2004, Cilt: 3, Sayı: 2, s.97 – 112

¹⁰³ Aziz, a.g.e.,s.51

artan televizyon kanalları sayısı, 1979'da, sporda önemli bir yer edinen ilk ağ olan ESPN (Eğlence ve Spor Programlama Ağı) ile başladığı bilinmektedir. 1970'lerde ve 1980'lerde çoğu ülkede kamu hizmeti veren yayıncıların tekelinin kırıldığı Avrupa'da, bir Alman spor kanalı olan Eurosport ve DSF yayınlarına devam ettiği belirtilmektedir. Özellikle uzmanlaşmış spor kanalları daha eğlenceli içerikler sunarak spor haberciliğine yeni bir bakış kazandırmaktadır. Mesela, yorumcuların konuyla ilgili çok fazla şaka yapması ve spor haberlerinin izleyiciye aktarımında oyunların sadece en muhteşem aşamalarının sunulması gibi. Ayrıca, sporcular da özel hayatlarını seyircilere açarak oyuna daha fazla haber ve eğlence değeri katmaktadır.¹⁰⁴

İrfan Erdoğan'a göre "futbol, belli yer ve zamanda, belli koşullarda, belli tarihi geçmişini olan insan etkinliğidir."¹⁰⁵

Futbolun ilk olarak nerede ve kimler tarafından oynanmaya başlandığı bilinmemekle birlikte eski Çin kaynaklarında M.Ö. 2500 yılında Çin imparatoru Huang - Ti'nin askerlerine iki direk arasından geçirilerek bir top ile çeviklik talimi yaptırdığından bahsedilmektedir. Avrupa'da ise, ayak topu oyununun, Antik Yunan döneminde on beşer kişilik takımlar halinde Episkiros adı altında Isparta'da oynandığı; eski Roma'da ise ayak topu oyunu olan Harpastum ile askerlere idman yaptırıldığı söylenmektedir. 17. yüzyılda ise modern futbol İngiltere ortaya çıkıp, 18. yüzyılda futbol oyunu geniş kitlelere ulaşmıştır.¹⁰⁶

Futbol, İngiltere'den bütün dünyaya yayılan bir spor dalı olduğu belirtilmektedir. Futbolun endüstrileşmesi 1992-1993 sezonlarında başlayan Şampiyonlar Ligi'nin uygulanmasının hayata geçirilmesi ile olmuştur. Medya ve sponsorların Şampiyonlar Ligi'ne olan ilgisi futbolun endüstrileşme sürecini hızlandırmıştır. FIFA (Fédération Internationale de Football Association) ise, futbolun endüstrileşmesine katkıda bulunup, futbolun pazarlanmasının önünü açmıştır. Ayrıca futbol içinden çıktığı toplumun kültürünü yansıtmaktadır. Bu durum farklı toplumların ve kültürlerin futbol içerisinde görülmesine neden olmaktadır. Futbolun taşıdığı anlamlar futbol vasıtasıyla toplumun geniş kitlesine ulaşabilmektedir. Her ülke futbol aracılığıyla kendi kültürlerini futbola katmakta ve yansıtmaktadır. Sözelimi, Brezilya ile Almanya milli takımlarının karşılaşmasında ülkelerin kültürlerini saha içinde ve saha dışında yansımalarının olması gibi.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Daniel Beck And Louis Bosshart, "Sports And Media", *University Of Fribourg Communication Research Trends*, 2003, Cilt: 22, Sayı:4, 1 – 43, s. 10 - 12

¹⁰⁵ İrfan Erdoğan, "Futbol ve futbolu inceleme üzerine", *İletişim kuram ve araştırma dergisi*, 2008, Sayı:26, 1 – 58, s.3

¹⁰⁶ H.Ersin Şenel, "Futbol Taraftarlığı Kamusal Bir Alan Yaratır mı?", *Academia Dergisi*, Ankara Üniversitesi SBF, Siyaset Bilimi YL, 1 – 14, s. 2

¹⁰⁷ Müge Demir ve Ahmet Talımcılar, *Şiddet, Şike ve Medya Kısacasında Futbol ve Taraftarlık*, Literatürk Academia, İstanbul, 2015, s.15 - 30

Futbol kulüpleri marka değerlerini yükseltmeye çalışmaktadır. Yaklaşık 500 milyar dolar gibi bir cironun döndüğü futbol endüstrisinden futbol kulüpleri kazanç elde etmenin yolunu marka olmaktan geçtiğini bilmektedir.¹⁰⁸

Spor karşılaşmaları televizyonlardan verilmeden önce stat ve salonları dolduran kişiler tarafından mücadele izlendiği belirtilmektedir. Ancak teknolojinin gelişmesiyle beraber spor karşılaşmaları televizyondan izleyiciye ulaştırılması sporun globalleşmesine ve tüketim odaklı spor dallarının yaygınlaşmasına yol açmıştır. Geçmişte spor karşılaşmalarının ekonomik getirisi bilet satışlarından yapılmakta iken, günümüzde ise spor karşılaşmalarının ekonomik yükünü televizyon yayınları yapan şirketler çekmektedir. Televizyon mecrası, spor karşılaşmalarını dünyanın her yerine pazarlamaktadır. Televizyonun pazarlama gücü spor dallarının gelişmesini sağladığı vurgulanmaktadır.¹⁰⁹

Bunun yanında, Türkiye’de televizyon ve futbol ilişkisi özel televizyonculukta olmuştur. Türkiye’de özel televizyonculuğun gelişmesinde ilk özel televizyon kanalı olan Star’ın futbol maçlarını yayınlama hakkını alması ve yayınlanmasının etkisi olduğu söylenmektedir. Yapılan anlaşmalarla kanal büyük paralar kazanıp, kulüplerin önemli transferler yapmasını sağladığı belirtilmektedir.¹¹⁰ Bu bağlamda, ilk özel televizyon olan Star’ın futbol maçları alma hakkını elde etmesi Türkiye’de televizyonun ve futbolun bir arada anılmasına neden olmuştur.

Mete Kazaz konuya farklı açıdan yaklaşarak, özel televizyonlarının program içeriklerini oluştururken rating kaygısının etkili olduğunu ileri sürmekte, özel televizyonlardan beklenen şeyin çok sesliliğinin sağlanması olduğunu dikkat çekmektedir. Kazaz, değindiği konuyla ilgili olarak bunun tam tersinin yaşandığının altını çizerek, spor programlarının çoğu zaman dörtte üçünü hatta tamamını kaplayan Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş gibi tek seslilikler olduğunu söylemektedir.¹¹¹

Televizyon ve futbol birliktelik profesyonelleşme süreci ile farklı bir noktaya gelmektedir. Profesyonelleşme sürecinde futbol içindeki unsurlar yapısal değişime uğramıştır. Artık futbol, sportif faaliyetleri içinde barındıran spor dalı olmaktan çıkıp, kapitalist kültürün etkisine girdiği söylenmektedir. Futbolun evrensel olma özelliği ve geniş kitlelerce kabul görmesi iktidar alanı oluşturduğu belirtilmektedir. Futbol iktidarı da topluma medya aracılığıyla yayılmaktadır. Medya saha içinde ve saha dışında yaptığı yayınlarla futbola yeni bir kimlik kazandırmaktadır. Bunun yanında, medya,

¹⁰⁸ Ahmet Talimciler, “Futbol Değil İş: Endüstriyel Futbol”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2008, sayı:26, 89 – 114, s.102

¹⁰⁹ Cem Çetin, *Spor İletişimi - Spor Televizyon Birlikteliği Sattırıyor*, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic.Ltd.Şti., Ankara, 2015, s.76 - 79

¹¹⁰ Erol Mutlu, *Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya*, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2005, s.334 - 350

¹¹¹ Mete Kazaz, *Televizyon Spor Haberleri Yapısal Çözümleme ve Dil Kullanımı*, Nüve Kültür, Merkezi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 139

futbol üzerinden tüketim kültürü alanı oluşturmaktadır. Televizyon, reklam ve sponsor gelirleri ile futbol ekonomisini canlı tutmaktadır. Özellikle tüketim kültürünün işlenmesi ve taraftarları stadyumlara çekebilmek için yıldız oyuncular kullanılmaktadır. Taraftarların ve müşterilerin yıldız oyuncularla kurduğu duygusallık boyutundaki yakınlık reklam aracılığıyla tüketime yönlendirilmektedir. Futbolun geniş kitlelerce izleniyor olması dünya çapında futbol organizasyonlarının artmasına ve futbol yayınlarının özellikle prime - time saatlerinde verilmesine yol açmaktadır. Medya yaptığı yayınlarla izleyicileri bekleme içerisinde sokmakta ve futbol severlerin maçın heyecanına olan ilgisini canlı tutmaktadır.¹¹² O halde, televizyon ve futbol birlikteliğinin olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Bu birliktelik toplumun sosyal yönünün değişiminde rol oynamaktadır. Futbol ve televizyon arasındaki bağın kitleleri tek çatı altında toplaması birlikteliği olumlu yönünü oluştururken televizyonun kitleleri maddi çıkarları doğrultusunda yönlendirmesi ve toplumu kine, nefrete ve şiddete sürükleyecek yayınlar yapması ise birlikteliğin kötü yönünü oluşturmaktadır. Bu yüzden televizyon ve futbol arasındaki ilişkinin ekonomik yönünün ağır basması futbol aktörlerine ve taraftarlarına ağır zararlar vermektedir. Fakat futbol ve televizyon arasındaki ilişkinin sosyal yönünün ağır basması futbola ve kitlelere artı değer katabilmektedir. Son olarak medya, futbolun sosyal yönünün ortaya çıkartacak yayınlar yapması önemli gözükmektedir.

Sporun içinde yer alan sporcular ve spor adamları reklam yıldızı kabul edilip, tanıtım amaçlı etkinliklerde yer almaktadır. Avrupa'da yıllardır uygulanan ve ülkemizde Beşiktaş ve Galatasaray Spor Kulüplerinin öncülüğünde hayata geçirilen; kulüplerin hisse senetlerinin borsada işlem görmesi sporun ve ekonominin iç içe olduğunun bir göstergesi olmaktadır.¹¹³

Televizyon futbolu kitlelerin dikkatini futbol maçlarına odaklamasını sağlamaktadır. Futbolun televizyona olan ekonomik bağımlılığı futboldaki işleyişinin önceliklerini televizyona vermektedir. Futbol sayesinde televizyonun öneminin arttığı düşünülmektedir. Sözelimi, Federal Alman takımının Dünya Şampiyonluğuna ulaşması Federal Almanya'da televizyonun geçerliliğinin artması gibi. Ancak televizyon ve futbol arasındaki yakın ilişki stadyumlardaki seyirci sayısının azalmasına neden olmaktadır. Televizyondaki teknolojik yenilikler yapay samimiyeti ve yakınlığı ortaya çıkarmaktadır. Son 40 yıldaki süreçte futbol oyunu değişmeye de oyuncuların ve seyircilerin rolleri ve toplumsal statüsü değiştiği görülmektedir. Medyada yaşanan profesyonelleşme ve ticarileşme süreçleri futbolu eğlence aracı olarak görülmesini sağlamaktadır. Artık futbol takımları finansmanını

¹¹² Demir ve Talimciler, a.g.e.,s. 88 - 95

¹¹³ Kazaz, a.g.e.,s. 60

sponsorluklardan ve reklam paralarından yürütmektedir. Bu durumda futbol kulüpleri için seyirci gelirleri önemini yitirip, reklam ve sponsor paraları daha ağır basar duruma gelmektedir. Televizyon, yayın hakkı bedellerini sponsorlardan ve reklam gelirlerinden çıkarmaktadır. Televizyon futbol yayınları sayesinde reklam gelirlerini artırmaktadır. Ayrıca televizyon stadyumdaki topluluğu doğrudan işin içine katarak ürettiği yapaylığı aşmaya çalışmaktadır. Artık medyanın etkisini sporun içinde çokça görülmektedir. Futbol içindeki turnuvalar ve planlama etkinlikleri medya aracılığıyla sağlanmaktadır. Bunun yanında medya, teknolojiyi futbol maçlarının içerisine sokmaktadır. Artık stadyumlarda yeni teknolojik ürünlerden yararlanılmaktadır. "Video - matrix perdesi" teknolojiyle beraber futbol sahasındaki mücadele dev ekranlardan seyircilere yansıtılmaktadır. Televizyon teknolojinin bütün imkânlarını kullanarak futbol maçlarını görsel bir şölene çevirmektedir. Böylece teknolojiyle beraber futbol oyunu seyircilerin değişmiş olan beklentilerine karşılık vermektedir.¹¹⁴ Bu bağlamda, futbolun medyaya ekonomik yönden bağımlı olması futbolun kurallarının değişmesini sağlamıştır. Futbol maçlarının televizyon mecrasına göre düzenlenmesi ve örgütlenmesi futbola zarar vermektedir. Artık futbol maçları sportif mücadele yerine sponsorların ve reklamların birbirleriyle rekabet ettiği bir alan haline gelmiştir. Futbol ticari ürünlerin yer aldığı organizasyona dönüşüp, televizyonda tüketim kültürü ürünlerinin sergilendiği ve gösterildiği mecra haline gelmektedir. Futbol ve televizyon arasında karşılıklı bir etkileşim bulunsa da televizyonun bu ikili ilişkiden öne çıktığı söylenebilir. Televizyon futbol üzerinden ideolojilerini kitlelere ortak etmekte ve insanları kendi çıkarı doğrultusunda yönlendirmektedir.

Medya şirketleri büyük spor etkinliklerini yayınlamak için iletme lisansı almadıklarında zorluklar çekmektedir. Mesela, Futbol Dünya Kupası etkinliği boyunca programlarını doldurmakta zorlanması gibi. Özellikle canlı yayınlar, spor oyununun tekrarından daha çok ilgi görmektedir. Çünkü izleyici sonucu zaten bildiği spor karşılaşmasını izlemek istememektedir. Bu yüzden spor programlarının süresi uzatılmaktadır. Televizyonda yayınlanan futbol maçlarının süresi analizler, röportajlar ve ek raporlar sayesinde 90 dakikanın üzerine çıkabilmektedir.¹¹⁵ O halde, medya şirketlerin lisans ücretlerini alabilmek için büyük çaba içine girmektedir. Çünkü spor medyası programlarındaki içeriklerini zenginleştirmek amacıyla izleyiciler ise, spor karşılaşmalarını canlı izlemek istemektedir.

Televizyon spor etkinlikleri sayesinde büyük bir izleyici kitlesine sahip olmuştur. Mesela, 1998 Dünya Kupası'nı 3.7 milyar kişinin seyretmesi gibi. Türkiye'de ise, özellikle 2002 Dünya Kupası'nda, Türkiye ile Brezilya'nın oynadığı yarı final maçı,

¹¹⁴ Andreas Klose, *Televizyon Futbolu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s.375 - 385

¹¹⁵ Beck ve Bosshart, *a.g.e.*, s. 23

maçı naklen olarak veren TRT'ye "Türk televizyon tarihinin en yüksek izlenme oranını "sağlamıştır."¹¹⁶

Futbolun bireysel ve kolektif bir mücadeleye dayanması medyanın çatışmaları dramatikleştirerek vermesine neden olmaktadır. Özellikle büyük kulüplerin taraftarları diğer büyük kulüp taraftarlarına karşı aşağılayıcı ve küçümseyici bir dil kullanmaktadır. Meydanın büyük kulüpler başta olmak üzere çatışmayı ve kavgayı artıracak söylemlerden kaçınması gerekmektedir. Medya, futbolun bir spor karşılaşması olduğunu unutmakta ve yenilen takımın üstüne oynamaktadır. Ayrıca medya, uluslararası karşılaşmalarda takımları biz ve onlar şeklinde ayırmaktadır. Geçmişte olan olaylar ve tarihi mücadeleler medya tarafından metaforlarla tekrar anımsatılmaktadır. Bunun dışında uluslararası güncel ekonomik ve siyasal sorunlar da medya tarafından futbol sahasına taşınabilmektedir. "Türkiye'de futbol maçlarının popülaritenin nedenleri arasında ilk akla gelenler, profesyonel futbolun televizyon sayesinde tecimsel bir kitle eğlencesine dönüşmesi; buna Türk futbol takımlarının ve Türk milli takımın uluslararası maçlardaki son on – on beş yıllık başarısının eşlik etmesidir." Artık futbol saha içinde bulunan kişiler ve olaylarla değil, saha dışında yer alan taraftarlık duygusu, sporculuk, ekonomik ve sosyal yapıyı da içine alacak şekilde genişlemektedir. Bunda medyanın futbolu saha içi kadar saha dışına taşımasında etkisi olduğu söylenmektedir.¹¹⁷ Bu bağlamda medya saha içinde oynanan oyunla değil, saha dışında olan durum ve geçmişte yaşanan olaylarla ilgilenmektedir. Bunda takımlar arasındaki rekabeti hem saha içine hem saha dışına arttırma amacı olduğu düşünülebilir. Bu durumda futbol, eğlence amacı dışına çıkarak siyasal, sosyal ve ekonomik yapıyı kapsar hale gelmektedir. Ayrıca, Türkiye'de futbolun insanlar için önemli hale gelmesinde televizyonun etkisinin yanında Türk takımlarının ulusal ve uluslararası alanda kazandığı başarılarının büyük rolü bulunmaktadır.

Müge Demir ve Ahmet Talimciler'in belirttiğine göre, "Türkiye'de oynanan futbolun kalitesi ve düzeyi ile bunun ekranlarda ve gazetelerde yansımaları birbirinden farklıdır."¹¹⁸ Bu doğrultuda, medya futbol olaylarını ve haberlerini çarpıtmaktadır. Özellikle spor medyası, kitlelerin ilgisini canlı tutmak için ekrandaki ve gazetelerdeki haberleri abartılı ve çarpıcı olarak vermektedir.

Kitle iletişim aracı olan televizyon insanları futbol konusunda bilgilendirmektedir. Televizyon özellikle futbol maçlarını yayınlamaktadır. Televizyon maçları naklen yayınladığı için resmi bir dil kullanmaktadır. Televizyon mecrası, futbol maçlarını canlı yayınlamaya ve futbol programları yaparak kulüplerin ekonomik yönden kalkınmasını

¹¹⁶ Kazaz, a.g.e., s. 130

¹¹⁷ Mutlu, a.g.e., s.334 - 350

¹¹⁸ Demir ve Talimciler, a.g.e., s.98

sağlamaktadır. Futbol, ne kadar ticari yapı içinde yer alsa da toplumlar arasındaki dostluk ve kardeşlik ortamının pekişmesinde yardımcı olmaktadır. Bu yüzden futbol sosyal yapıyı güçlendirip, insanların sosyalleşmesini sağlamaktadır. Futbol popülaritesini de kullanarak insanları bir araya getirmektedir. Futbolun birleştirici olma özelliği televizyon sayesinde arttığı söylenmektedir. Bunda televizyonun görsel olma özelliği ve naklen maçların vermesinin etkisi bulunmaktadır. “Artık televizyonun görevi sadece bir futbol maçını naklen izleyiciye sunmak değildir. Yakın çekim görüntüler pozisyon tekrarları, en değerli oyuncu, maçtan hemen sonra canlı röportajlar, yorumlar, farklı açılardan görüntü tekrarları ile adrenalin salgısını en üstte tutarak, televizyon başından kaldırmadan o gecenin ürünlerini izleyiciye sunmaktadır.” Ancak televizyonun futbola ilişkisi insanları olumlu yönde etkilediği gibi olumsuz yönde de etkileyebilmektedir. Özellikle televizyonlarda yayınlanan futbol programlarında yer alan kişiler futbol konusunda eksik bilgiler verebilmekte ve bütün bilgiyi birden aktarma çabası içine girerek izleyeceği rahatsız etmektedir. Futbol programlarında yer alan kişilerin futbolculara, yöneticilere, hakemlere vs. kişilere karşı olumsuz ve seviyesiz eleştiriler yapması toplumu kötü yönde etkilediği söylenmektedir. Ya da futbol maçlarında kötü ve olumsuz unsurların (küfür, kavga vs.) ekranlarda gösterilmesi izleyicileri kötü davranışlar yapmaya itebilmektedir. Ayrıca televizyonun sunduğu teknik avantajlar futbola farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır. Saha içindeki pozisyonların ağır çekim gösterilmesi, pozisyon tekrarları, yakın planlar televizyonun izlenilirliğinin artmasına neden olmaktadır. Bu da maçta mücadele eden futbolcuların hareketleri konusunda izleyiciye bilgi sağlamaktadır. Televizyonun sağladığı bilgiler de gerek futbol programlarında gerekse de insanlar arasında yeni tartışma konularını meydana getirmektedir. Artık insanlar tartışmalı pozisyonları, yanlış kararları ve maç içindeki hareketleri yorumlama çabası içine girmektedir. Ayrıca futbol yorumculuğu kişilere sosyal statü kazandırmaktadır. Bu yüzden futbol yorumcuları mücadeleleri abartılı ve cesur yorumlar yaparak sosyal statü kazanmaya çalışmaktadır.¹¹⁹ Bu bağlamda, futbol yorumcuları diğer yorumculardan farklı olmak için söylemlerini ve davranışlarını sıra dışı oluşturmaktadır. Bu yüzden yapılan yorumlar amacı dışına çıkabilmektedir. Ayrıca, televizyonda futbol maçlarının gösterilmesi hem izleyiciyi hem de futbol kulüplerini olumlu yönde etkilemektedir. İzleyiciler tuttuğu takımın maçlarını izleme imkânı bulurken, kulüplerde elde ettikleri paralarla bütçelerini arttırmaktadır. Televizyon sayesinde insanlar futbolu ayrıntılı ve etraflıca değerlendirme imkânı bulmaktadır.

¹¹⁹ Bilge Donuk ve Fatih S. Şenduran, *Futbolun Anatomisi*, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 2006, s.35 - 55

Televizyonun futbolla kurduğu yakın ilişki ticari alanda da kendini göstermektedir. Fazla paralar kazanan medya patronları, futbolu gerçeklikten uzaklaştırıp, dramatikleştirmeye çalışmaktadır. Ayrıca medya patronları kulüplerle i içe olduğu gibi futbolun içindeki kişilerde televizyon içinde yer bulmaktadır. Sözgelimi, hakemler, futbolcular, yöneticiler vs. gibi kişiler spor programlarında yorumculuk yapmaktadır. Oyunun aktörleri spor programları aracılığıyla tanınılırlılık ve n kazanmaktadır. Medyanın etkisi ile futboldaki “sportmenlik” anlayışının yerine “profesyonel” lige bıraktığı belirtilmektedir. Futbolun içine kadar giren medya futboldaki oyunu ve kişileri etkilemektedir. Futbolda sportmenliğin yerini eğlence ve ticari amacı taşıyan oluşumları almaktadır. Medya sayesinde futbol kendi kurallarını kaybetmekle kalmayıp, kuralları kapitalist olgular yönettiği belirtilmektedir.¹²⁰ Bu bağlamda, televizyon futbolu olduğu gibi yansıtmaktan kaçınmakta ve izleyicileri ekranda tutmak için etik değerlerden taviz vermektedir. Ayrıca, futbol aktörleri televizyonun sağladığı olanaklarla yeni kimlikler kazanmaktadır.

Yükselen neoliberalizm futbol kültürünü olumsuz etkilemektedir. Evrensel olan yapılar, kulüplerin ve taraftarların şahsi kimlikleri seçkinler tarafından kontrol edilebilir hale gelmektedir. Böylece futbolun uluslararası sisteminde kültürel kimlikler greceleştirilmektedir. Ancak futbolun metalaşmasının artmasıyla oyunun daha çok seçkinlerin idaresine girdiği görülmektedir. Futbolun küresel bir hâl alması farklı gler arasındaki gerginliğin artmasına neden olmaktadır. Bu yüzden futbol yönetimi, oyunun içerisindeki sosyal düzenin desteklenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.¹²¹

Futbol ve televizyon kr elde etmek amacıyla birbiriyle karşılıklı ve ticari ilişkiler kurmaktadır. 80’li yıllardan itibaren televizyon kuruluşlarının uluslararası düzeyde holdingleştiği ifade edilmektedir. Holdingleşen televizyon kuruluşlarının amacı da krlarını artırmak olarak belirlenmektedir. Medya kuruluşları popülaritesini her geçen gün arttıran futbola yönelmektedir. Futbola düşen görev de televizyon kuruluşuna izleyiciye sağlamaktır. Televizyon naklen yayınlarla futbola maddi açıdan önemli gelirler oluşturmaktadır. Televizyon futbolun evrenselliğini kullanarak firmaların reklamını yapmaktadır. Reklam verenlerin televizyona bu kadar yönelmesinde futbol maçlarını aynı anda herkesin izleme imknının bulması gösterilmektedir. Endüstrileşen futbol seyir zevkinin ön planda olduğu oyun olarak değil, yatırım amacı taşıyan bir spor olarak kendine yer bulmaktadır. Ayrıca futbolun insanlar tarafından ilgi görmesi televizyonun futbol programlarına fazla yer vermesine neden olmaktadır.

¹²⁰ M. Bilal Arık, “Bir Televizyon rn Olarak Futbolun Televizyonda Temsili”, *İletişim Fakültesi Dergisi*, s.599 - 616

¹²¹ Richard Giulianotti And Roland Robertson, “The Globalization Of Football: A Study In The Globalization Of The “Serious Life”, *The British Journal Of Sociology*, 2004, 55(4), 545 – 568, s.556 - 561

Türkiye’de ve Dünya’da futbol programları televizyon aracılığıyla izleyicinin beğenisine sunulmaktadır. Televizyonda yer alan spor kanalları 24 saat boyunca futbol konuşulan ve tartışılan bir mecraya haline gelmektedir. Bunun yanında “futbolun televizyona olan etkisinin en somut olarak görülebildiği alanlardan bir diğeri de, ancak futbol karşılaşmalarının, naklen yayınlarıyla çıkış olanağı bulabilen, başlangıçta kablolu olarak başlayan, ardından şifreli ve nihayet de dijital olarak adlandırılan “paralı” televizyonculuğa olan etkisidir.” Şifreli kanallar futbol maçının yayın ihalelerini almak için büyük paralar harcamaktadır. Maçların yayın haklarını alan şifreli kanallar spor programlarına oldukça fazla yer vermektedir. Ayrıca medya yöneticileri, futbol takımlarıyla stratejik işbirliği içine girmektedir. Yapılan iş birliği medya kuruluşlarının içinde çalışan kişilerin ve spor kulüplerin gerçek işlevlerini yapmada sekteye uğratmaktadır. Futbolun önüne geçilemez cazibesi siyasetçileri de etkilemektedir. Medya kuruluşlarına sahip olan siyasetçiler futbol maçlarını yayınlama hakkını alarak siyasi alanda ün kazanmaktadır. Sözelimi, Cem Uzan’ın Star TV’de Şampiyonlar Ligi maçlarını yayınlama hakkını alması küresel ölçekte siyasi bir tanınırlığa ulaşması gibi.¹²² Bu bağlamda, futbolun sevilmesi televizyondaki spor kanallarının sayısını artmasına neden olmaktadır. Futbol, televizyonlar için olmazsa olmazı haline geldiği söylenebilir. Ayrıca, futbol, medya kuruluşuna sahip olan siyasetçileri de etkilemektedir. Siyasetçiler siyasi alanda avantajlı konuma geçmesinde futbolu kullanmaktadır. Televizyon futbol kurallarını etkilediği gibi oyunun aktörlerini de etkilemektedir. Artık televizyonun belirlediği ölçüde futbolun içindeki kişiler etkilenmeye çalışılmaktadır. Televizyon bunu yapmak için oyunun aktörlerini sert bir şekilde eleştirmektedir.

Spor medyasının tarafsız yayın yaptığını düşünüyor musunuz?	f	%
Evet	82	14,14
Kısmen	97	16,72
Hayır	401	69,14
Toplam	580	100

Şekil 3: Spor Medyasının Tarafsız Yayın Yapıp Yapmadığı Hakkındaki Düşünceler¹²³

¹²² M. Bilal Arık, “Futbol ve Televizyon Bağı: Simbiyoz Beslenme”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı: 26, 2008, s.197 - 222

¹²³ Bahar Ünsal ve Fikret Ramazanoğlu, “Spor Medyasının Toplum Üzerindeki Sosyolojik Etkisi”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2013, Cilt:2, Sayı:1, 35 – 46, s. 41

Türkiye’de katılımcılara spor medyasının tarafsız yayın yapip yapmadığı hakkındaki düşünceleri sorulduğu bir araştırmaya göre, katılımcıların %69.4’ü spor medyasının tarafsızlık yayın ilkesine uymadığını söylemiştir. Spor seyircisi, spor medyasının yanlı bir yayın yaptığını düşünmektedir. Spor medyası, insanları doğru ve gerçek bilgiye ulaşmasını engellemektedir.

2.1.DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SPOR PROGRAMLARININ GELİŞİMİ

Sporun tanımı şu şekilde verilmektedir: “Spor, aynı zamanda kişinin önce kendine, sonra doğaya zamana ve insana karşı ruhsal ya da bedensel faaliyetlerle sürdürdüğü bir mücadeledir.”¹²⁴ Bu bağlamda spor, sportif faaliyetlerin yanında bireysel ve toplumsal olguları içinde barındıran yapıları kapsamaktadır. Bu yüzden sporun kapsamı geniştir diyebiliriz.

Sporun tarihi, insanların tarihi kadar uzun olduğu belirtilmektedir. Spor, insan evriminde önemli bir rol üstlenmiştir. Mesela, avcılık fiziksel uygunluk ve iyi takım çalışmasının gerektirmesi gibi. Avcılık için bu nitelikler daha fazla yiyecek anlamına gelmekle birlikte daha fazla yiyecek ise hayatta kalmak için savaşta daha iyi şans anlamına geldiği söylenmektedir. İyi fiziksel, zihinsel ve sosyal şekil, grupları ve kabiliyetleri diğer davetsiz misafir gruplarından başarıyla korunmasına neden olmuştur. Bundan dolayı ilk sporcuların avcılar ve askerler olduğu iddia edilmektedir. Tarih öncesi zamanlardan bu yana sporun gelişimi, sanayileşmenin, modernleşmenin ve telekomünikasyonun bir işlevi olarak görülmektedir. Spor, bireysel değerlerden sportmenlik ve adalet gibi kolektif değerlere kadar uzanan toplumsal değerleri yansıtmakla birlikte çaba, üretkenlik, rekabet ve rekabetin avantajı gibi mantıksal değerleri de içinde barındırmaktadır. Spor, modern toplumdaki hâkim yaşam tarzlarına güçlü bir şekilde bağlı olduğu bilinmektedir. Ayrıca spor, bireyler ve toplumlar için bütünleştirici ve sosyalleştirici bir yapı sergilenmektedir. Spor sosyal, kültürel ve ulusal kimliklerin inşasını da desteklebilmektedir.¹²⁵

Spor, basın ile tanınırlığa ulaştığı ifade edilmektedir. Eski Roma’daki Gladyatörlerin dövüşü bir spor olarak görülürken, halka bu haberleri veren ve tarihte ilk basın yazıtlarından biri olarak kabul edilen bu haber bültenleri, spor ile basının ilk buluşması olarak kabul edildiği belirtilmektedir. Bu buluşma günümüze kadar sürecek spor – basın ilişkisinin devam etmesini sağladığı ifade edilmektedir. Ayrıca teknolojinin gelişmesiyle beraber spor basınında yeni oluşumlar meydana gelmiştir. Özellikle Dünya kupası, Avrupa Futbol Şampiyonası, Olimpiyat Oyunları gibi spor

¹²⁴ Şenel, a.g.e., s. 2

¹²⁵ Beck and Bosshart, a.g.e., s. 3 - 4

organizasyonları ve en büyük spor olayları basın tarafından bütün gelişmelerinin yakından takip edildiği platformlar olmuştur.¹²⁶ Bu bağlamda, spor olayları insanlara duyularak sporun tanınırlığını sağlamıştır. İnsana basın yoluyla spor konusunda bilinçlendirilip, sporun toplumlar tarafından sevilmesini ve yaygınlaşmasını sağladığı söylenebilir. Ayrıca teknolojik yenilikler spor basınında ve yayıncılığın gittikçe gelişmesini sağlamaktadır. Spor basını önemli spor organizasyonları yakından takip ederek takımlarla ve oyuncularla ilgili son gelişmeleri izleyicilere ulaştırma imkânı bulmaktadır. Bu durumda teknolojiyle beraber ortaya çıkan spor basınındaki gelişmeler spor organizasyonlarının popülerliğini ve önemini arttırmaktadır.

Tarihsel olarak, spor etkinlikleri yarım yüzyılı aşkın bir süredir televizyon için önemli programlar yapma imkânı sunmaktadır. 1937 yılının Mayıs ayında, Columbia Üniversitesinden yapılan ilk telgrafla yapılan yayın ve bir ay sonra Wimbledon Tenis mücadelesi yayınından itibaren günümüze kadar ki dönemde spor programlarının önemi giderek artmaktadır. Özellikle günümüzde uydulu ve kablolu olarak verilen spor kanalları, spor etkinliklerini ve spor yıldızlarını sevenlerine ulaştırmaktadır.¹²⁷

18. yüzyılda İngiltere’de sporla ilgili ilk yayın İngiliz Jokey Kulübü tarafından düzenlenen Yarış Takvimi olduğu belirtilmektedir. 1751’de kurulan bu kulüp, üst sınıflar için üyelerine spor kurallarını ve yaklaşan at yarışları hakkında düzenli olarak bilgi vermekteydi. Bunun yanında her türlü sporla ilgilenen günlük spor gazeteleri günümüzde halen popülerliğini sürdürmektedir. Bunun nedeni olarak gazetelerin çok geniş bir spor dalına sahip olması gösterilmektedir. Mesela, Fransa’da L’Equipe, İtalya’ da Gazette Dello Sport ve Corriere Dello Sport, İspanya’da Marca gibi spor yayınları ülkelerinde en çok satan gazeteler olmaktadır.¹²⁸

1950’li yıllarda futbol televizyon mecrasında kendine yer bulmuştur. Özellikle Fedaral Alman takımının Dünya Şampiyonluğu televizyon aygıtlarına olan talebi artırdığı söylenmektedir.¹²⁹ 1960’lı yıllarda televizyondan futbol maçları yayınlanmaya başlamıştır. Bu dönemde yayınların televizyon aracılığıyla yapılması statlardaki taraftar sayısında ciddi azalmanın olmasına yol açmıştır.¹³⁰ 1970’te Meksika’daki Dünya Kupası’nın yayınlanması televizyondaki teknolojik yeniliklerin gelişmesine yol açmıştır.¹³¹

1980’li yılların ortasından itibaren dünyanın birçok yerinde televizyonda gösterilen spor yayınlarının sayıları artmıştır. Ancak 1980’lerin ortasına kadar

¹²⁶ Mehmet Göral, “Spor Basını Ahlakı”, *Dergipark*, 1 – 20, s. 1 - 3

¹²⁷ Michael R. Real, *Television And Sports*, Blackwell Publishing, 2005, 337 – 360, s.338

¹²⁸ Beck and Bosshart, *a.g.e.*, s. 7 - 8

¹²⁹ Klose, *a.g.e.*, s. 376 - 377

¹³⁰ Çetin, *a.g.e.*,s.96

¹³¹ Klose, *a.g.e.*,s.376 - 377

televizyonda gösterilen spor yayınları açık kanallardan gösterilirken, 1990'ların başında spor yayınları paralı kanallardan izleyiciye sunulmuştur. Özellikle Avrupa kıtasının ve Fransa'nın ilk paralı (şifreli) televizyon kanalı olan Canal Plus, yaptığı programlarla spora büyük yatırımlar yaptığı görülmektedir. Canal Plus'ın spor yayınları içinde en çok futbol maçlarını vermektedir. Ayrıca paralı özel televizyon kanalları dışında televizyonda spor yayınlarının artmasında spor yayını yapan tematik kanallarının yayın hayatına başlaması etkili olmuştur. Bir de televizyonda spor yayınlarının artmasında bir diğer etkenin ise, spor kulüplerinin kendi kanallarını kurmasının etkisi bulunmaktadır. Sözgelimi, Avrupa'da Arsenal, Barcelona, Real Madrid gibi futbol kulüplerinin televizyon kanallarının bulunması gibi. Spor kulüpleri kurdukları kanallarla birlikte taraftarların kulüple güçlü bağ kurmasını sağlayıp, gelirlerini artırma amacı içine girmektedir. Türkiye'de ise, Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş ve Bursaspor'un kulüp kanalları bulunmaktadır.¹³²

Ülkemizde ilk spor alanında haberler 1911'li yıllarda Tasviri Efkâr gazetesinde yayınlanmaya başladığı söylenmektedir.¹³³ Türkiye'de spor olayları kamuoyuna yazılı basın ile duyurulmuş olup, radyo yayıncılığının başlaması ile birlikte spor yayıncılığı önemli hale geldiği belirtilmektedir. Spor müsabakalarının radyodan naklen yayılması spor yayıncılığının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. 20 Temmuz 1934'te İstanbul'da Kadıköy'de eski Fenerbahçe stadında Fenerbahçe ile Avusturya'nın W.A.C takımları arasındaki karşılaşma İstanbul radyosu tarafından naklen olarak izleyiciye sunulmuştur. Naklen spor müsabakaları yayınları 1946'larda yurtdışında naklen futbol maç yayınlarıyla devam etmiştir. Özellikle özel televizyonların ülkemizde yaygınlaşması ile beraber futbol maçları spor kurumu ve yayın kuruluşları arasında rekabetin artmasına neden olmuştur.¹³⁴

1980'li yıllarda özel televizyonlarının yer almadığı bu dönemde Türkiye'de 1.Lig dâhil futbol müsabakaları radyo yayınıyla verildiğinden bahsedilmektedir. TRT radyoları maçlar için özel programlar hazırlayıp, izleyicilerin maça alakalı bilgilendirildiği ifade edilmektedir. Bu dönemde tribünden elde edilen paranın düşmemesi için günde sadece bir maçın televizyondan naklen gösterildiği söylenmektedir. Ancak şifreli kanalların ortaya çıkması ile birlikte yayın gelirleri kulüpler için ekonomik kazanç haline gelmiştir. Türkiye'de 1990 yılında özel televizyonların yayın hayatına başlaması program türleri içine spor programları da eklemiştir. Bu programlarda yorumcuların tamamı erkek olup, futbolun gündemindeki

¹³² Çetin, a.g.e., s.79 - 86

¹³³ Hasan Şaban ve Vedat Çınar, "Kitle İletişim Araçlarının Spor Kamuoyu Etkisi", *Dergisosalbil*, 314 – 321, s.317

¹³⁴ Lale Güler ve Vedat Demir, "Spor ve Medya İlişkisi ve Türkiye'de Spor Medyası", *Marmara İletişim Dergisi*, 1995, Sayı:9, s.288 - 293

konular ele alınmıştır.¹³⁵ Dolayısıyla, spor yayınları ilk başta radyo yayınları ile verilirken daha sonra televizyon ve şifreli kanalların devreye girmesiyle beraber spor programlarının sayıları artmıştır. Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle beraber televizyonun teknik alt yapısı, kaliteli görüntü çekme özelliği gibi unsurlar spor yayınlarını izleyiciler için ayrı bir keyif ve konfor sağlamaktadır. Artık günde birden fazla maçlar televizyon ekranlarından izleyicilere ulaştırılabilmektedir.

“Televole, Süper Televole, Süper Frikik, Bi daha” gibi programlar, özel televizyon yayıncılığının ilk yıllarında yapılan futbol ve magazine birlikte yer veren programlara örnek gösterilebilir.”¹³⁶ Bu bağlamda, futbol programları özel televizyonculukla birlikte futbol ve magazin konuları birlikte vermeye başlamıştır. Bu durumda televizyon içeriğinde futbol dışındaki unsurlar ele alınıp, futbol sohbetlerinde kullanılan dil ve içerikler farklılaşmıştır. Spor programlarını formatı insanları bilinçlendirirken eğlendirmeyi de içine olacak şekilde oluşturulmuştur. Bu da yorumların ve tartışmaların futbol unsurlarından uzaklaşmasını sağlamaktadır.

Türkiye’de futbol karşılaşmalarının gösterimi için ilk ihale 1996-1997 sezon önce yapıldığı belirtilmektedir. O dönem maçların yayın haklarının maliyeti 40 milyon \$ kadar ulaşıldığı görülmektedir. Türkiye’de 1959-1960 sezonundan itibaren maçlar TRT tarafından gösterilmektedir. Karşıyaka ile İstanbulspor arasında 1971 yılında oynanan maç, Türkiye’de televizyondan yayınlanan ilk maç olma özelliği taşımaktadır. 1990’lı yıllarda özel televizyon kanallarının açılması ile birlikte futbol maçları özel anlaşmalarla farklı kanallarda gösterilmeye başlandığı belirtilmektedir. 1996 - 1997 sezonu öncesinde maçların yayın hakları için yapılan ihaleden elde edilen gelirin belirli oranlarda paylaşılmasını sağlayan “havuz sistemi” uygulamasını hayata geçirilmiştir. Bu sistemde futbol maçlarının yayın haklarını ihaleyle alan kuruluşlar, maçları şifreli olarak vermeye başladılar. Ligin 1996 -1997, 1997 - 1998 ve 1998 - 1999 sezonu maçları için ihaleye giren tek kuruluş olan Cine 5, en yüksek teklifi vererek üç sezon boyunca yayın haklarının sahibi olan taraf olduğu söylenmektedir. 1999 - 2000 ve 2000 - 2001 sezonlarının maç yayınlama hakkını 60 milyon dolarla iki yıllığına “Teleon” isimli kuruluş kazandı. Ancak 2000 - 2001 yılında yükümlülüklerini yerine getiremediği için sözleşmesi feshedilerek yeni ihale yapıldı. İhaleyi 465 milyon dolarla kazanan Digitürk, maçları 3.5 sezon boyunca yayınlama imkanı buldu.

¹³⁵ Selami Özsoy, “Futbolun Sözel Hali: Televizyon Programları”, *Global Media Journal*, 2014, Cilt:5, Sayı:9, 280 – 302, s.283

¹³⁶ Sena Çoşkun, “Türkiye’deki Futbol İçerikli Spor Programlarının Rehber İlkeler Kapsamında Ortak Denetim Açısından Değerlendirilmesi”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 2015, 55 – 67, s.62

Sözleşmedeki uzatma hakkını da kullanan Digitürk, 2014 - 2015 maçlarının yanında 2016 - 2017 sezonunu da yayınlama hakkını elde etti.¹³⁷

2.2.SPOR PROGRAMLARININ ÜRETİM SÜRECİ

1950'li ve 1960'lı yıllarda televizyonda yayınlanan sporlara en yüksek gelirleri olan erkekler teşvik edildiği söylenmektedir. Reklamlar bu kitleye ulaşmak için televizyon ihalelerine girerek büyük paralar harcadı. Yapılan ihaleler televizyon mecrasında yeni bir pazar açarak spor programları ile insanların kararlarını etkilemeye başladığı görülmektedir. Spor etkinlikleri, televizyonda yayınlanan spor programları sayesinde önümüzdeki on yılda önemli bir yapıya dönüştü.¹³⁸

2000'li yıllarla birlikte Türkiye'de televizyon ekranlarında gösterilen spor programları özellikle Cumartesi, Pazar ve Pazartesi akşamlarında çoğunluğunu futbol içerikli yayınların oluşturduğu gelişmelere yer verildiği belirtilmektedir. Spor programlarında reyting malzemesi olarak küfür ve hakaret kelimeleri kullanılabilmektedir. Sözgelimi, 1 Ekim 2012 tarihinde TV8' de yayınlanan "Telegol" adlı programa katılan genç Fenerbahçelilerin tribün lideri Sefa Kalya, stüdyoda bulunan yorumculara "karaktersiz, şerefsizler" demesi gibi. Bu yüzden RTÜRK Spor programlarında reyting malzemesi olarak kullanılan küfür ve hakaret gibi olumsuz tutumların sergilenmesini önlemek amacıyla spor programlarında uygulanacak rehber ilkelerinin belirlenmesine karar verildiği ifade edilmektedir.¹³⁹

Ayrıca futbol programları içerisinde magazin konuları barındırmaktadır. Bu programlarda işlenen magazin konular daha önemli olan katılımcılar arasında yaşanacak kavga ve tartışma ortamının sağlanması olduğu belirtilmektedir. Şike, teşvik primleri, hakem hataları, futbolcular ve kulüp başkanı arasındaki tartışmalar futbol programlarında en popüler konular arasında gelmektedir. Özellikle bu konular gündeme getirilip, ele alınmasına rağmen çözüm bulunamadan başka bir haftaya bırakılmaktadır. Katılımcılar çatışma, tartışma çıkarabilecek, taraftar kimliğiyle ön plana çıkmış kişilerden seçilmektedir. Küfür ve argo kelimeler futbol programlarında sıkça başvurulan bir söylem biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁴⁰ Bu bağlamda, futbol programları magazin türde sunulmaktadır. Futboldaki gerilim spor programlarıyla daha arttırılmaktadır. Spor programlara futbola çözüm getirmemekte, tam aksine işlediği konu ve kullanılan üslupla çözümsüzlüğü meydana getirmektedir.

¹³⁷ Al Jazeera Turk, "1996'dan 2016'ya Türk futbolunun yayıncılık tarihi", <http://www.aljazeera.com.tr/haber/1996dan-2016ya-turk-futbolunun-yayincilik-tarihi> (Erişim tarihi:30.03.2018)

¹³⁸ Real, a.g.e., s. 339

¹³⁹ Çoşkun, a.g.e., s.57 - 59

¹⁴⁰ Mustafa Şeker ve Abdülkadir Gölcü, "Futbolun Televizyonda Yeniden Üretimi", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2008, Sayı:26, 115 – 134, s.129 - 130

Selami Özsoy'un değerlendirmesinde, "bir spor branşı olan futbol teoride insanlara rahatlama, stres atma, güzel vakit geçirme imkânları verdiği için özü itibariyle eğlenceye yöneliktir. Ancak futbol, televizyondaki spor programlarının formatı yüzünden ekran başındakiler için stres yükleyici bir faaliyete dönüşmektedir."¹⁴¹ Bu bağlamda, futbol ve toplum spor programları sayesinde zarar görmektedir. Bundan zarar gören futbolun içinde ise şiddet, kavga ve terör gibi olumsuz durumlar eksik olmamaktadır. Spor programları yaptığı yayınlar ve yorumlarla insanları strese sokup, kitleleri birbirine düşman ettirmektedir. Bir anlamda, spor medyası eğlence aracı olan futbolu korku filmine dönüştürmektedir.

RTÜK tarafından yapılan yazılı açıklamayla spor programlarında olması istenilen yayın ilkeleri kamuoyuna sunulmuştur:

"Televizyon Yayıncıları Derneği ve Üye Kuruluşlar,

- Özellikle genç nüfusun izler - kitle olduğu spor programlarında, argo ve kaba ifadelerin hiçbir şekilde yer almaması,
- Kulüp yöneticilerine, teknik direktörlere, taraftarlara, sporculara, hakemlere ve ilgili taraflara hakaret ve saldırı niteliği taşıyan yayınlara verilmemesi,
- Sahalarda birkaç saniyede gerçekleşen bir olayın, ekranlarda saatlerce yer almaması,
- Program içeriği ile ilgisi olmayan konuları yer almaması,
- Spor programlarının daha nitelikli gerçekleşebilmesi için spor kulüplerinin, ilgili kurum ve kuruluşların yasal haklarını haberciliğe engel olacak şekilde kullanmamaları gerektiğini kabul eder."¹⁴²

Dolayısıyla, RTÜK spor programlarında olması gereken yayın ilkelerini belirleyip, kamuoyuyla paylaştığı görülmektedir. RTÜK, spor programlarında olması gerekenleri sıraladığı gibi ilkelerin ekranlarda uygulayıp uygulamadığının denetimini yapması gerekmektedir. Spor programlarında bahsi geçen yayın ilkelerinin uygulanmasındaki temel amaç, akabinde izler - kitlenin korunması olduğu söylenebilir.

Spor programları sayesinde spor geniş kitlelerce kabul görmektedir. Spor programları ile izleyiciler spordaki gelişmeleri takip etme fırsatı bulmaktadır. Bahar Ünsal'ın ve Fikret Ramazanoğlu'nun değerlendirmesinde, "spor basını sayesinde, kamuoyu karşılaşma sonrası verilen kararları, sporcunun performansını kurallar çerçevesinde, eleştirel gözle yorumlayabilmektedir."¹⁴³ Bu bağlamda, spor medyası verdiği bilgiler ve veriler ışığında toplumun bilinçlenmesini sağlamaktadır. Özellikle

¹⁴¹ Özsoy, a.g.e., s.289

¹⁴² T.C. RTÜK İnternet Sayfası, "Spor Programları Yayın İlkeleri", <https://www.rtuk.gov.tr/yayinci-duzenlemeleri/3746/3906/spor-programlari-yayin-ilkeleri.html> (Erişim tarihi: 29.03.2018)

¹⁴³ Ünsal ve Ramazanoğlu, a.g.e.,s.44

spor medyası görsel, istatistiksel ve veri tabanlı grafiklerle izleyicilerin futbola olan bakışını etkilemektedir. Farklı bir gözle bir anlayışla sporu izler hale gelmektedir.

Değişkenler		Seçenekler								p
		Dayanışma		Şehir Milliyetçiliği		Fanatizm		Spora Yönelim		
		F	%	F	%	F	%	F	%	
Yaş	13-20	51	4.4	46	3.9	247	21.1	128	10.9	<.001
	21-30	40	3.4	73	6.2	270	23.1	81	6.9	
	31-40	14	1.2	20	1.7	55	4.7	14	1.2	
	41-50	29	2.5	17	1.5	54	4.6	31	2.7	
Cinsiyet	Erkek	95	8.1	92	7.9	349	29.8	151	12.9	.015
	Kadın	39	3.3	64	5.5	277	23.7	103	8.8	
Meslek	Serbest	23	2.0	33	2.8	98	8.4	45	3.8	.082
	Kamu	49	4.2	46	3.9	165	14.1	64	5.5	
	Öğrenci	62	5.3	77	6.6	363	31.0	145	12.4	
Eğitim	İlköğretim	34	2.9	19	1.6	65	5.6	58	5.0	<.001
	Lise	70	6.0	84	7.2	320	27.4	142	12.1	
	Üniversite	30	2.6	53	4.5	241	20.6	54	4.6	

Şekil 4: Spor Medyasının Bireyler Üzerinde Oluşturduğu Etkiler¹⁴⁴

Spor medyasının bireyler üzerinde oluşturduğu etkileri araştıran bir çalışmada, spor medyasının bireyler üzerindeki etkisi hem yaş (13 – 20, %21.1, 21 – 30; % 23.1), hem de eğitim gruplarında (lise;27.4, üniversite;%20.6) öncelikle “fanatizm”, sonra da “spora yönelim” olarak yer almaktadır. Bu etki, %53.5 “fanatizm”, %21.7 “spora yönelim”, %13.4, “şehir milliyetçiliği”, %11.4, “dayanışma” şeklinde bir oran ortaya çıkmıştır. O halde spor medyası bireyler üzerinde fanatizm olgusunun oluşmasını sağlamaktadır.

Televizyon, sporun gösteriye yönelik bir uğraş olmasından yararlanmaktadır. Televizyon ve spor arasındaki ilişki bir uyum barındırır da fedakârlığı da beraberinde getirmektedir. Televizyonun zaman ve yer konusunda kısıtlı imkâna sahip olması, spor dalları konusunda seçici davranmasına yol açmaktadır. Bu durum da Dünya’da ve Türkiye’de futbola ilgili yayınların artmasına neden olmaktadır. Çünkü futbola ilgi duyan insanların sayısının yüksek olması televizyonların futbol programları yapmaya itmektedir.¹⁴⁵

Yapılan bir araştırmada, “19 - 23 Aralık tarihleri arasında beş haftalık bir süre içinde Türkiye’de yayın yapan ulusal televizyonların spora ayırdıkları süreler incelenmiştir. Buna göre, 19 - 23 Aralık tarihleri arasında televizyon kanallarının toplam yayın sürelerinin spor yayın toplamının en fazla olduğu günler özellikle futbol maçlarının oynandığı pazar ve çarşamba günleri gözükmektedir.”¹⁴⁶

¹⁴⁴ M. Yalçın Taşmektepligil vd., “Bireysel Şiddet Açısından Spor Medyasının Etkileri”, *Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2017, Cilt: 2, Sayı:2, 32 – 48, s. 40

¹⁴⁵ Kazaz, a.g.e., s. 363 - 364

¹⁴⁶ Güler ve Demir, a.g.e., s.294

Bu bağlamda, spor programlarında maçın oynandığı günlerde sıkça yer vermektedir. Çünkü spor programları yaptıkları haber, yorum ve analizlerle izleyicilere futbolla meşgul etmek istemektedir.

Yapılan araştırmalarda kamu ve özel televizyonlarda yayınlanan spor programlarında en çok futbol üzerinde yayınlar yapılmaktadır. Kamu televizyonu olan TRT - 1'de spor programları arasında futbola %59.8 oranla yer ayırırken, özel kanallarda ise futbola ayrılan oranda değişiklik gösterse de futbol ilk sıradaki yerini korumaktadır.¹⁴⁷ Dolayısıyla, spor programları futbol konularına diğer spor dallarına oranla daha çok yer vermektedir. Bu durum spor yayınlarının futbol programı olarak anılmasına neden olmuştur.

Spor Branşı	TV Kanalı	Günlük saat	Haftalık saat
Voleybol	A SPOR	1	3
	TRT SPOR	2	6
	NTV SPOR	1	4
Basketbol	A SPOR	2	6
	TRT SPOR	2	8
	NTV SPOR	2	8
Engelliler Spor Branşları	A SPOR	-	1
	TRT SPOR	1	4
	NTV SPOR	-	2
Futbol	A SPOR	10	70
	TRT SPOR	14	140
	NTV SPOR	12	120

Şekil 5: Spor Kanallarının Spor Branşlarına Göre Günlük ve Haftalık Yayın Spor Saati¹⁴⁸

Görüldüğü üzere, spor üzerine yayın yapan televizyon kanallarının (A Spor, TRT Spor, NTV Spor) analiz edildiği bir araştırmada, bahsi geçen spor kanallarında en çok yayın yapılan branş futbol yayını olup, TRT Sporun haftalık 140 saat futbol programı yaptığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, özel ve devlet kanalı olsun spor programlarında en çok futbol yayını yapmaktadır.

Mete Kazaz, televizyonların sadece futbola yönelmemesi gerektiğini ileri sürerek, diğer spor dallarına da yer verilmesinin daha iyi olacağını vurgulamaktadır. Bunu da özellikle kamu televizyon kanallarının yerine getirmesi gerektiğini söyleyen Kazaz, ancak kamusal kanalların kamusal ve sportif sorumluluklarını yerine getirmediğinden yakınmaktadır. Ayrıca Kazaz konunun devamında, Türk spor televizyonlarının özellikle spor haberlerinde Turkcell Süper Lig'de mücadele eden

¹⁴⁷ Suat Karaküçük vd., "Sporun Toplumaya Yaygınlaştırılması Bakımından Televizyon Spor Programlarının Etkinliği", *Beden Eğitimi Spor Bilimler Dergisi*, 1996, Sayı:3, 44 – 56, s.51

¹⁴⁸ Oktar Kızar vd., "Spor Medyasında eleştiri Kültürünün Şiddete Yansımaları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 53, 965 – 970, s.968

Beşiktaş, Galatasaray, Fenerbahçe ve Trabzonspor takımları için çok büyük miktarda yer ve zaman ayırdığını söylemektedir. Bu durumda spor programlarının kısır bir döngü içine girerek, spor seyircisinin benzer içeriklerle ve dil yapısı ile karşılaşmasına neden olduğunu iddia etmektedir.¹⁴⁹

Ayrıca televizyondaki futbol içeriği maç yayınlarıyla sınırlı olmayıp, maçla ilgili değerlendirme ve analiz yapılan ortamlar olmaktadır. Mustafa Şeker ve Abdulkadir Gölcü, spor programları ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Konun uzmanlarınca yapılan bu değerlendirmeler, birkaç dakikalık özet görüntü üzerinde saatlerce konuşulması, canlı bağlantılarla çeşitli tartışmaların ekrana getirilmesi, iddiaların ortaya atılması gibi yönleriyle oldukça izlenen televizyon programlarıdır.”¹⁵⁰ Dolayısıyla, futbol televizyon sayesinde sürekli ve devamlı bir şekilde konuşulan ve izlenen bir spor dalı olmaktadır. Spor programlarında, futbol bütün yönleriyle değerlendirip, gündeme getirilmektedir. Gündeme getirilen konular yeni tartışmaları ve gündem belirleyen süreçleri oluşturmaktadır.

Televizyonda spor yayınlarına ayrılan süreler artarken, spor dalı sayısının azaldığı görülmektedir. Televizyon spor yayınlarını ekrana getirilirken izlenir nitelikte olanları izleyiciye sunmaktadır. İzlenmeyen spor dalları veya spor organizasyonları televizyon ekranlarında gösterilmemektedir. Ayrıca televizyon kanalları bazı spor dallarına ilgisiz olabilmektedir. Bunda spor dallarının yapılış itibari ile ekran formatına uygun olmamasının etkisi bulunmaktadır. Özellikle yelken yarışları gibi spor dalları doğal ortamlarda yapıldığı için televizyon yayıncılığına uygun olmamaktadır. Televizyon kanallarının bazı spor organizasyonlarını yayınlamamasında yayın maliyetlerinin fazla olması ve çekim zorluklarının olması gösterilmektedir. Sözcüleri, bisiklet yolu yarışları, kâr gütmeyen ve teknik donanımı daha iyi olan kamusal kanallarda ekrana gelmesi gibi. Bir de televizyon kanallarının spor dallarına olan ilgisizliğin altında yatan neden ise, sporcuların ve takımların yetersiz performansları olmaktadır. Televizyon mecrası özellikle önemli spor organizasyonları ve başarılı sporcuları ön plana çıkarmaktadır. Bu durumda televizyonun izlenme oranını artırmaktadır.¹⁵¹

Mete Kazaz’a göre, “olağanüstü, beklenmedik başarılarla kimi zaman ön plana çıkan spor dalları (Basketbol, Voleybol, Kayak, Halter vs.) aslında izleyicinin günlük ihtiyaçlarına karşılık vermek için geçici olarak kullanılmakta daha sonra tekrar bir kenara itilmektedir.”¹⁵² O halde spor medyası, futbol dışındaki spor dallarına fazla ilgi göstermemektedir. Eğer spor medyası, futbol dışındaki spor dallarında kazanılan

¹⁴⁹ Kazaz, a.g.e., s. 364 - 365

¹⁵⁰ Şeker ve Gölcü, a.g.e., s.126

¹⁵¹ Çetin, a.g.e., s.91 - 93

¹⁵² Kazaz, a.g.e., s. 140 - 141

sportif başarılar varsa gündemine almakta, fakat kalıcılığı uzun süre olmayıp, çabuk unutulmaktadır.

Öte yandan Sena Çoşkun Türkiye'deki spor programlarındaki üslup ve içeriğindeki bozulmaların sebebi olarak özel televizyon yayınlarına ilişkin hukuki düzenlemelerin geç yapılmasından kaynaklandığını belirtmektedir.¹⁵³ Dolayısıyla, spor programlarındaki içeriğin ve üslubun yetkili mercilerin tarafından yakından takip edilmeli ve sorumluluklar hakkında cezai işlemler başlatılması gerekmektedir. Günümüzdeki spor programlarını düzenleyen hukuki süreçleri tekrar gözden geçirip, spor bilimciler ve spor adamları tarafından televizyon yayıncılığına ve formata uygun ülkelerin fikir alışverişi ile beraber oluşturulması gerekmektedir.

Bunun yanında, televizyonda yayınlanan sporlar birçok yayının, spor grubunun ve bireyin önceliğinde gelişme göstermiştir. Özellikle Arledge sadece büyük Amerikan sporlarının televizyonda yer almasını sağlamayıp, dünya sporlarının da televizyonda yayınlanmasına olanak sağlamıştır. Son yıllarda televizyonculuk açısından spora katkı veren bir diğer kişi ise Rupert Murdoch olduğu belirtilmektedir. Televizyon programcılığında önemli yeri olan Murdoch, Arledge'in daha önceki dönemlerde yaptığı gibi televizyon sporlarının yeniden şekillenmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak Arledge televizyon sporlarının ulusal veya küresel boyutta geçerlilik kazanmasında Murdoch'a göre daha iyi olduğu vurgulanmaktadır.¹⁵⁴

2.3.SPOR PROGRAMLARININ ANLATI YAPISI VE İDEOLOJİK SÖYLEM

Futbolun içinde ilginçlik olma özelliğini barındırması "Soft News" kapsamına girmesine neden olduğu belirtilmektedir. Futbol taşıdığı anlamlar sayesinde televizyon haberciliğinde yer alabilmektedir. Mustafa Şeker ve Abdülkadir Gölcü'nün değerlendirmesinde, "bir Soft News türü olarak futbol haberleri televizyonun eğlenceli, sansasyonel, merak uyandırıcı, duygusal etki yaratan, dramatize edilmiş anlatısal özelliklerini taşıyarak sunulur."¹⁵⁵ O halde, futbol taşıdığı değerler ile futbol haberciliğinin önemli konuları arasına girmektedir. Televizyonda yayınlanan spor programları insana futbol olana ilgisini kullandığı anlatım ile arttırmaktadır.

Spor medyası özellikle büyük takımlar için rekabeti artıracak dil ve metaforlardan yararlanmaktadır. Medya kullandığı dil ve üslupla seyircileri maça hazırlamaktadır. Ancak abartılı ve şiddet içerikli söylemler taraftarlar arasında şiddet olaylarının çıkmasına neden olmaktadır. "Türk medyasında futbola ilişkin haberlerde, spor sayfalarında, spor medyasında kullanılan dilin saldırganlık ve şiddeti içeren yanı

¹⁵³ Çoşkun, *a.g.e.*, s.62 - 63

¹⁵⁴ Real, *a.g.e.*, s. 340 - 342

¹⁵⁵ Şeker ve Gölcü, *a.g.e.*, s.124

ve bu dil içinde şiddete dair ifade, fotoğraf ve metaforların yaygın bir şekilde kullanıldığı gözlenmektedir.”¹⁵⁶ Bu bağlamda, Türk medyasında sıklıkla şiddet yanlısı kelimeler kullanılmaktadır. Bunda medyanın rekabeti kızıştırma ve maça ilgiyi en üst seviyede tutma amacıyla yaptığı söylenebilir.

Ahmet Talimcilere göre, “futbol medyası belirsizleştirici bir dil kullanmak suretiyle şiddetin normalleştirilmesinde katkıda bulunmaktadır. Şiddet olaylarında hep aynı klişelerin kullanıldığını ve aynı söylemlerin tekrarlandığını görmekteyiz. Türkiye’de futbol medyası her şiddet olayı sonrasında aynı şeyleri söylemeyi tekrarlamak suretiyle son derece kolaycı bir yayın anlayışını sürdürmekte” olduğunu söylemektedir.¹⁵⁷ Bu bağlamda, futbol medyası şiddet olaylarını çarpıtacak ve geçiştirecek bir dil ve söylemden kesinlikle uzak durmalıdır. Futbol programlarında şiddet olaylarının sadece futbol aktörlerine yorumlatmak yerine kitlelerin görüş ve önerilerinin alınması futbol içindeki şiddet olaylarına yeni bir bakış açısı kazandırabilir. Yine şiddet unsurlarını değerlendirmek üzere futbol programlarına psikologlar, sosyologlar ve akademisyenler gibi uzmanların konuk edilmesi veya telefonla bağlanması sağlanarak izleyicilerin şiddet konusunda doğru bir şekilde bilgilendirilmesi sağlanabilir.

Türkiye’de futbol medyası, şiddeti körükleyici bir dil kullanmaktadır. Özellikle basında şiddet söylemi Avrupa Kupaları maçlarında sıklıkla görülmektedir. Medya şiddet söylemini Avrupa Kupası maçlarını yöneten hakemler üzerinden kurmaktadır. “Evet sayın seyirciler hakemin rengi yavaş yavaş belli olmaya başladı.” gibi sözlerle şiddet eğilimi hakemler üzerinden diğer Avrupa Kulüplerine yönlendirilmektedir. Ayrıca spor medyası siyaseti futbolun içerisine sokabilmektedir. Sözgelimi, Avrupa Kupası’nda Galatasaray’ın rakibi olan Juventus takımını Apo’nun tuttuğunun iddia edilmesi gibi söylemlerle futbol siyasete alet edilmek istenmektedir.¹⁵⁸ Bu bağlamda, medya futbolu siyasete alet etmek istemesinde taraftarlar arasında fanatizmi ve milliyetçilik olgusunu arttırma eğilimi bulunmaktadır.

¹⁵⁶ Selma Ulus, “Bir Dergi Cinayetinin Ardından: Futbolda Şiddetin Türk Basınında Temsili Üzerine”, *Global media journal*, 187 – 213, s.197

¹⁵⁷ Demir ve Talimciler, a.g.e., s. 100

¹⁵⁸ Ahmet Talimciler, “Türkiye Futbol Medyası”, <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/5335/turkiye-futbol-medyasi#.WrFhx-jFLIU> (Erişim tarihi: 27.03.2018)

Futbol Sahalarında Yaşanan Şiddetin Sorumlusu	F	%
Medya	84	34,9
Kulüp Yöneticileri	52	21,6
Amigolar	26	10,8
Taraftar Dernekleri	16	6,6
Hakemler	14	5,8
Sorumsuz Seyirciler	39	16,2
Siyasiler	10	4,1
TOPLAM	241	100

Şekil 6: Katılımcıların Futbol Sahalarında Yaşanan Şiddetin Sorumlusu Konusundaki Görüşleri¹⁵⁹

Türkiye’de futbolda şiddet ve olaylarla ilgili polisin tutumunu ortaya koymak amacıyla yapılan araştırmada, katılımcıların futbol sahalarında yaşanan şiddetin sorumlusu konusunda görüşlerinde medya %34.9 ile ilk sırada yer almıştır. O halde, medya futboldaki şiddeti tetikleyen bir araç olarak görülmektedir.

Televizyon spor haberlerinin yapısal çözümlemesi ve dil kullanımına yönelik bir çalışmada dört kanal ve haber bültenleri incelenmiştir. İncelenen dört kanal ve haber bültenleri şu şekildedir: TRT” Spor Haberleri”, NTV ”Spor Haberleri”, Kanal D ”Spor Gündemi”, Samanyolu TV “Sporda Bugün”. Yapılan incelemeler sonucunda, televizyondaki spor haberlerinin dili ağırlıklı olarak spor kavram ve söz dizimlerinden oluşmaktadır. En çok kullanılan kavramlar arasında militarist, patolojik, ekonomik, deyimler, mitolojik, ulusal sembol ve kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca tecimsel televizyonların tematik ve kamu kanallarına oranla iddialı açıklamaların tarafı olan kişilere daha çok yer verildiği görülmüştür. Bir de futbol dalında mitolojik kavramlara daha çok yer verilmiştir. Olayı abartmak ve olayı daha önemli kılmak için kullanılan mitolojik kavramlar arasında “Dev / Devleşmek / Dev isim %81.8’lik bir oranla öne çıkmaktadır. Militarist kavramlar da futbolda sıkça kullanılmaktadır. “Zaferle çıkmak / Ulaşmak / Ayrılmak” ve “Hücum” gibi kelimeler futbol ve diğer spor dallarında kullanıldığı belirtilmektedir. Ayrıca bu çalışmada görüldü ki, en sık kullanılan patolojik kavram olan “sakatlık” ifadesi sporcuların fiziksel durumları ile ilgili bilgi vermek ve olumsuzlukların, hataların, yinelenen aksaklıkların nitelenmesi için de kullanılmaktadır. Yine spor olaylarını anlatmak için patolojik kavramlar olan “konsantrasyon /Motivasyon” sıkça yer verilmektedir. Futbolda en çok yinelenen ulusal sembol ve kavramlar şu şekilde verilmektedir: ”Türk / Türkiye / Ülkemiz” ve “Avrupa / Avrupa Futbolu gibi televizyon izleyicisi bu sembol ve kavramlar üzerinden bu haberlere daha duyarlı hale getirilmektedir. Bir de spor haberlerinde ekonomik

¹⁵⁹ Yusuf Arıkan, “Futbolda Şiddet ve Polis”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 2007, Cilt:9, Sayı: 1 – 4, 109 – 132, s.121

kavramlar kullanıldığı görülmektedir. Spor medyasında, ekonomik kavramlar en çok transfer döneminde dile getirilmektedir.¹⁶⁰

Türk milli kimliği özellikle uluslararası amaçlarda yansıdığı görülmektedir. İnsanların milli kimliğini Batı'ya kanıtlanma çabası ve üstün gelme arzusunun gösterildiği yer futbol sahası olmaktadır. Spor medyasında milliyetçilik kalıpları özellikle milli maçlarda hakemlerin değerlendirilmesinde kendini göstermektedir. Mağlubiyetin faturası hakemlerin verdiği kararlara çıkartılmaktadır. Türk takımı "mağdur millet" olarak adlandırılmaktadır. Medya da söylemini milli kimliğin yeniden üretilmesi üzerinden yürütmektedir. "Medyatik futbol söylemi uluslararası maçları Türk milleti açısından "ölüm - kalım meselesi (beka davası) havasında sunarken, lig maçlarında da kullanıldığı askeri söyleme özgü lügatçeye daha sık başvurarak milletlerarası "savaş" efektini pekiştirir: "Dinamit gibiyiz, Frankfurt'u parçalayacağız", "sonuna kadar savaşacağız", "öldüren taktik: sarı - lacivertli futbolcular sigma'yı kontrataklarla vuracağız diyorlar..." Ayrıca Türkiye'de medyatik söylem içinde "milli mağlubiyetlerimiz" in sebebini "dış güçler" in neden olduğunu belirtip, "mağdur millet" anlayışını ortaya atmaktadır.¹⁶¹ Bu bağlamda, yurt dışı maçlarda milli duygular ağır basmaktadır. Medya da söylemini milliyetçilik olgusuyla oluşturmakta ve insanların milli heyecana katılmasını sağlamaktadır. Medya futbolda alınan mağlubiyeti futbolculara çıkarmayıp, hakemlere ve dışsal faktörlere bağlamaktadır. İzleyiciler de medyatik futbol söyleminden etkilenip, aşırı tepkiler verebilmektedir. Bu durumda taraftarlar arasında sözel ve fiziksel şiddet meydana gelmektedir.

Sena Çoşkun'a göre, spor medyasının toplumu etkileme gücü olduğu belirterek, yeri geldiğinde etkin bir propaganda aracı olarak geniş halk kitlelerini belirli hedefler doğrultusunda yönlendirebileceğini vurgulamaktadır.¹⁶² O halde, spor medyası insanları ideolojik çıkarları doğrultusunda etkilemekte ve yönlendirebilmektedir. Spor medyası, toplumda holiganizm ve militarizm gibi anlayışların yükselmesine neden olup, toplumsal sorunlara neden olabilmektedir. Bu yüzden spor programlarının siyasal ve ideolojik çıkarları ön planda tutmayıp, siyaseti futbolun içine sokmaması gerekmektedir.

Spor olaylarının televizyon için programlandığı iddia edilmektedir. Çünkü sporun içinde izleyiciler veya spikerler tarafından keyfi olarak tanımlansa bile zaferin içinde bir çatışmaya giren bir anlatı dizisi bulunmaktadır. Bunlar ayrıca televizyon sporlarının seçimini ve sunumunun da etkilemektedir. Ayrıca haber, film ve eğlence medyasında olduğu gibi spor medyasının anlatı yapısında dramatik öğeler

¹⁶⁰ Kazaz, a.g.e., s. 173 - 360

¹⁶¹ Tanıl Bora ve Necmi Erdoğan, *Dur Tarih, Vur Türkiye*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 223 - 242

¹⁶² Çoşkun, a.g.e., s.67

bulunmaktadır. Kamera açıları, büyük profiller, spiker yorumu, çekim ve bilgi dizilimi gibi tüm etkenler anlatımın etkisini artırmaktadır. Televizyondaki sporlarda dramatik anlatı yapısının artırılması için kişileştirme yöntemi tercih edilmektedir. Bu teknikte sporcuların profilleri ve biyografisi sunulurken sporcunun hayatındaki dramatik unsurlar yansıtılmaktadır. Böylelikle izleyiciler, sporcularla duygusal bir bağ kurması sağlanmaktadır.¹⁶³

Türkiye’de özellikle milletvekillerinin, belediye başkanlarının kulüp başkanı olmaları spor müsabakalarını propaganda aracı olarak kullanmaları spor ve politika arasındaki ilişkiyi en iyi şekilde göstermektedir. Uluslararası siyasette ise spor müsabakaları, tıkanan diplomatik görüşmelerde, ulusal çıkarların gerçekleştirilmesinde kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca spor ve politika arasındaki ilişki, politik alanda kazanılamayan başarıların örtülüp, egemen ideolojinin iktidarını güçlendirme ve yaygınlaştırma amacına hizmet etmektedir.¹⁶⁴

Halil İbrahim Mil ve Savaş Şanlı’nın aktardığına göre, spor köşe yazarları ve spor medyası, sporda holiganizm kavramının artmasına neden olduğunu vurgulayarak, şiddet olaylarının saha içinde ve saha dışında oluşmasında etkili olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Halil İbrahim Mil ve Savaş Şanlı devamında konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: “Yayınlarda tarafgirlik konusunda çok kötü örneklerin sunulduğu, fanatikliğin zararlı ölçülerde atıldığı, mutlaka kazanma konusuyla insanların şartlandırıldığı şahit olunmaktadır.”¹⁶⁵ Bu bağlamda, sporun içinde holiganizm kavramının artmasına spor medyası ve yorumcular etkili olmaktadır. Çünkü insanlar spor yayınları kullandıkları üslup ve ele aldığı konularla insanları birbirine karşı doldurmaktadır. Spor yayınları futbolun içindeki olumsuz durumlara, kargaşalara, kavgalara vs. gibi durumlara yer vererek izleyicilerin maçlara ön yargılı şekilde gitmesine neden olmaktadır.

Günümüzde kitle iletişim araçları toplumun ayrılmaz bir parçası haline geldiği görülmektedir. Televizyon kültürünün yaygınlaşması futbol olgusunun güç kazanmasına neden olmaktadır. Basın, futbol fanatizmini artıran bir etki içine girdiği görülmektedir. Toplumun farklı kesiminden insanlar futbol taraftarlığıyla bir araya gelmektedir. Ancak toplumun büyük sorunu olan şiddet futbol maçlarında da kendini göstermektedir. “Türkiye Futbol Federasyonunun sosyal araştırma merkezinin Türkiye genelinde 30 ilde, 1223 kişiyle görüşülerek yaptığı kamuoyu araştırmasının sonucuna göre; Türkiye’de futbol dendiğinde, görüşülen kişilerin 5’te 2’si şiddet ve

¹⁶³ Real, a.g.e., s. 342 - 344

¹⁶⁴ Kazaz, a.g.e., s. 65 - 68

¹⁶⁵ Halil İbrahim Mil ve Savaş Şanlı, “Sporda Şiddet ve Medya Etkisi: Bir Maçın Analizi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2015, Cilt: 14, Sayı: 55, 232 – 247, s.240

şikeyi hatırlamaktadır.”¹⁶⁶ Görüldüğü üzere, şiddet futbol maçlarında da görülür hale gelmektedir. Birleştirici bir yapıda olan futbolun içinde şiddetin görülmesinde basının ürettiği futbol fanatizminin etkisi bulunmaktadır. Basının ürettiği ve yaydığı futbol fanatizmi insanlarda şiddet olgusunu ortaya çıkarmaktadır.

Öte yandan futbol programları Türkiye'nin dört büyük kulüpleri (Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor) üzerinden ağırlıklı yayınlar yapmaktadır. Futbol medyası işlediği konularda fanatizm ağırlıklı bir dil ve anlayış kullanmaktadır. Futbol programlarının fanatizm ağırlıklı bir dili ve anlayışı tercih etmesinde izleyicileri ekran başına bağlama amacı olduğu söylenmektedir.¹⁶⁷ Bu bağlamda, futbol programları fanatizm ağırlıklı bir dil kullanarak rekabetçiliği artırma amacı bulunmaktadır. Spor programlarında en büyük yeri kaplayan futbol yayınları fanatizmi üretmekte ve sonra bize fanatizmin kötü yanlarını anlatmaktadır. Kısaca, spor programları futbol gündemini bizim yerimize karar vermektedir.

	Futbol	Basketbol	Voleybol	Hentbol	Diğer
2004-2008 TFF*	% 93	% 4	% 2	% 0	% 1
2008-2010 EGM**	% 96,5	% 2,7	% 0,6	% 0	% 0,2

*TFF Ocak 2009, Çözümüne Doğru Antalya Toplantısı

**Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından TBMM Araştırması Komisyonuna 14.01.2011 tarihinde 19035 sayılı yazıyla gönderilen 2008-2010 yıllarına ait veriler.

Şekil 7: Sahalarda Saldırganlık Olayına Karışan Seyircinin Spor Dallarına Göre Dağılımı¹⁶⁸

Türkiye Futbol Federasyonu ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün paylaştığı verilere göre, spor sahalarında saldırganlık olayına karışan seyircinin spor dallarına göre dağılımında futbol diğer spor dallarına oranla daha çok saldırganlık olaylarıyla anılmaktadır. Dolayısıyla, yeşil sahalarda şiddet olaylarını görmek daha olasıdır.

Mete Kazaz önemli konuya parmak basarak, televizyon ve popüler kültürün birlikte hareket ettiğini popüler kültürün televizyon aracılığıyla yayıldığını ve biçimlendiğini söylemektedir. Kazaz, popüler kültür, medyaya sahip olan küçük bir

¹⁶⁶ Donuk ve Şenduran, a.g.e., s. 69 - 74

¹⁶⁷ Ahmet Talımciler, "Türkiye Futbol Medyası", <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/5335/turkiye-futbol-medyasi#.WrFhx-jFLIU> (Erişim tarihi: 25.03.2018)

¹⁶⁸ Rüstem Üstüne ve Zafer Alkurt, "Futbolda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi İçin 6222 Sayılı Yasanın Getirdiği Yeni Bir Uygulama: Elektronik Bilet ve Yaşanan Sorunlar", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 2015, Cilt:25, Sayı:2, 141 – 175, s.148

zümrenin yönlendirdiğini vurgulayarak televizyonun gündelik yaşamın kültürünü belirleyen ve üreten bir konumda olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca kazaz açıklamasının devamında, televizyonun kitleleri tüketim ideolojini benimsetmek için eğlenceyi kullandığının altını çizerek, spor ile kitleler arasındaki sosyal ve duygusal bağ televizyonun önem verdiği alanlardan biri olduğunu ileri sürmektedir.¹⁶⁹

Mustafa Şeker ve Abdulkadir Gölcü'nün değindiği gibi, "farklı formatlarda yayınlanan futbol programları, kanalın ideolojik tercihlerine, sahiplik ilişkilerine ve yayın politikalarına göre değişiklikler göstermektedir. Yayın akışı içerisinde önemli bir yere sahip bu programlar farklı formatlara dönüştürülse de, içerik her zaman televizyon futbolu olup, tekrar tekrar sunulmaktadır."¹⁷⁰ Dolayısıyla, sözüm ona spor programlarında sunumlar her programa göre değişiklikler göstermektedir. Ancak konuşulan konu futbol olduğu için söyleyişler ve üsluplar farklı tarzda olsa da içerikler hep aynı olmaktadır. Bu yüzden aynı içerikteki konuları marjinal, ünlü ve ekran yüzü olan yorumcuları programda konuşturulmaktadır. Yani futboldaki tekdüzelik yorumcularla aşılmaya çalışılmaktadır.

2.4.SPOR PROGRAMLARININ ANLAM YARATMA SÜRECİ

Spor, haberlerin yanı sıra eğlence değerleri üretmektedir. Spor haberciliği sektörü eğlence değerlerinin yanında yüksek oranda pazarlanabilir nitelikler eklemektedir. Spor olayları, dramatisasyon ve kişiselleşme sürecinden geçirilerek insanların ilgisini çekmeye çalışılmaktadır. Özellikle telgrafın ardından radyo aracı, canlı yayınlara olanak sağlayarak spor haberciliğin hız kazanmasına neden olmuştur. Televizyonda, kendi özgün değerlerini ve deneyimlerini kullanarak izleyicilerin spor etkinliklerine tanık olma imkânı sunmaktadır.¹⁷¹ Dolayısıyla kitle iletişim araçlarından biri olan radyonun açtığı yolda televizyon kendi avantajlarını kullanarak spor etkinliklerini önemli bir konuma getirmiştir. Televizyonunun yayın anlayışı sadece futbol olmayıp, toplumsal değerler ve insani duygular da olmaktadır.

Sena Çoşkun'a göre, "görsel ve işitsel medya hizmet sağlayıcılar tarafından canlı yayınlanan müsabakaların, gerek spiker ve yorumcuların sözlü katkıları gerekse de teknolojik imkânlar sayesinde stattakinden farklı bir anlama bürünmesi, futbolun ne denli gösteriye dönüştüğüne de çarpıcı bir örnek olarak değerlendirilebilir."¹⁷²

O halde, spor programları anlam yaratma süreçlerini farklı kişiler ve ortamlar sayesinde oluşturmaktadır. Ekranlarda teknolojinin imkânları kullanılarak kişiler futbola farklı boyut ve anlam kazandırmaktadır. Kişiler anlam yaratmada söylemsel ve

¹⁶⁹ Kazaz, *a.g.e.*, s. 127

¹⁷⁰ Şeker ve Gölcü, *a.g.e.*, s. 128

¹⁷¹ Beck and Bosshart, *a.g.e.*, s. 27

¹⁷² Çoşkun, *a.g.e.*, s.65

eylemsel davranışlardan yararlanmaktadır. O yüzden futbol kavramı gün geçtikçe değişmektedir.

Televizyonda yayınlanan spor programları daha fazla izleyici çekebilmek için politikalar oluşturmaktadır. "Sporun heyecan, rekabet ve taraftarlık özelliklerini ön plana çıkarıp, yarışmacı yönünü ekranlarda taşıyarak genellikle pasif bir seyirci kitlesine hitap eden program uygulamaları ile az da olsa, yaş ve cinsiyet özellikleri dikkate alınarak dışarda aktif katılımı özendirilmektedir."¹⁷³ Bu bağlamda, spor programları içeriğini oluştururken yaş ve cinsiyet gibi özellikler dikkate almaktadır. Bu yüzden spor programlarını en çok genç kuşak izleyiciler izlendiği bilindiğine göre spor programları gençleri futbolun güzelliklerini özendirici yayınlar yapması gerekmektedir.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Yılda 1 kezden daha az	252	43,9	48,5
Yılda 1-2 kez	126	22,0	24,2
2-3 ayda 1 kez	59	10,3	11,3
Ayda 1-2 kez	61	10,6	11,7
Haftada 1 kez	22	3,8	4,2
Toplam	520	90,6	100,0
Cevapsız	54	9,4	
Genel Toplam	574	100,0	

Şekil 8: Taraftarların Stadyuma Gitme Sıklığı¹⁷⁴

Bahadır Demir'in yaptığı bir araştırmada, katılımcılara yöneltilen futbol maçlarını izlemek için stadyuma ne sıklıkla gidersiniz? Sorusuna katılımcıların %48.5'i yılda bir kezden daha az, %24.2'si yılda bir iki kez,%11.7'si ayda bir iki kez, %11.3'ü iki üç ayda bir kez, %4.2'si de haftada bir kez futbol maçlarını izlemek için stadyuma gittiği sonucuna ulaşılmıştır. Bir anlamda, katılımcıların verdiği sonuçtan yola çıkılarak futbol seyircileri futbol maçlarını izlemek için stadyumları daha az tercih ettiği ortaya çıkmıştır. O halde, seyirciler futbol maçlarını kitle iletişim araçlarından takip etmeyi tercih etmektedir.

Televizyon spor programlarının izleyicileri heterojen olup, izlemeye yönelik motivasyonları önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Bazıları kaliteli spor izlemeyle ilgilenirken, diğerlerinin ise, çoğunlukla favori takımlarına veya sporcularına kendini

¹⁷³ Suat Karaküçük vd., "Sporun Toplumaya Yaygınlaştırılması Bakımından Televizyon Spor Programlarının Etkinliği", *Beden Eğitimi Spor Bilimler Dergisi*, 1996, Sayı:3, 44 – 56, s.45

¹⁷⁴ Bahadır Demir, "Görsel Medya'nın Spordaki Şiddete Etkisi", Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2009, s.81 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**)

adamakla ilgilendiği görülmektedir. Bu gibi yönler, belirli programlara yönelik talebi tahmin etmek işini zorlaştırabilmektedir.¹⁷⁵

Futbolun televizyonun anlatı yapısına uygun olduğu görülmektedir. Özellikle televizyonun akışının kesintisiz olması futbola ilişkilendirilmektedir. Bu da futbola ilgili konularda spor programlarında tartışmaların sürekli olması neden olmaktadır. Sözelimi, bir haftanın konuları sona erdiğinde sonraki konularda ele alınmaya başlanması gibi. Mustafa Şeker ve Abdülkadir Gölcü'nün belirttiğine göre, "futbol kesintisiz, sonlanmayan bir konudur ve televizyonun en temel özelliği ile uygunluk taşır."¹⁷⁶ Bu bağlamda, futbol ve televizyon arasındaki benzerlikler iki kavramın sürekli birlikte olmasını sağlamaktadır. Futbolun televizyona, televizyonun futbola olan anlatsal yakınlığı yeni konuların ve tartışmaların sürmesine yol açmaktadır.

Sahada oynanan futbol, ekran başındaki milyonlarca kişilik topluluğa yönelik olmaktadır. Televizyon, stadyumdaki topluluğu doğrudan işin içine katarak gösterdiği gerçekliğin kendi ürettiği yapaylığı aşmada kullanmaktadır. Toplulukların televizyondan spor karşılaşmalarını izlemesinde zaman yetersizliği, parasal nedenler, rahatlık vb. faktörlerin etkisi bulunmaktadır. Seyirciler televizyondan spor karşılaşmalarını farklı açılardan, tekrarlı görüntülerle aynı zamanda yorumlar dinleyerek de izleme imkânı bulmaktadır.¹⁷⁷

Değişkenler	Sportif Bilgiyi Arttırıcı				Spora Katılımı Ozendirici				Topla Oynanan Spor Müsabakaları				Bireysel Spor Müsabakaları				
	T	F	%	P	T	F	%	P	T	F	%	P	T	F	%	P	
Yaş	13-20	1	144	13.6	<.001	3	86	8.1	.059	6	92	8.9	.002	5	91	8.9	.037
	21-30	1	120	11.3		2	111	10.4		5	105	10.1		6	134	13.1	
	31-40	3	26	2.5		2	20	1.9		5	33	3.2		6	27	2.6	
	41-50	4	27	2.5		1	26	2.4		6	24	2.3		6	31	3.0	
Cinsiyet	Erkek	1	191	18.0	.547	2	144	13.5	.107	5	133	12.8	<.001	6	164	16.0	.017
	Kadın	1	110	10.4		3	101	9.5		5	110	10.6		5	111	10.8	
Meslek	Serbest	1	49	4.6	.002	2	40	3.7	.449	6	34	3.3	<.001	6	46	4.5	.169
	Kamu	4	61	5.7		2	69	6.5		5	85	8.2		6	85	8.3	
Eğitim	Öğrenci	1	194	18.3	.571	2	128	12.0	<.001	5	128	12.3	.633	6	143	14.0	.096
	İlköğretim	1	37	3.5		3	36	3.4		5	34	3.3		6	39	3.8	
	Üniversite	1	172	16.2		2	122	11.4		5	123	11.8		6	131	12.8	
	Üniversite	1	92	8.7		1	88	8.2		5	86	8.3		6	104	10.2	

T:tercih sırası, F: kişi sayısı, P: Anlamlılık değeri

Şekil 9: Katılımcılara Göre Medyada Öncelikli Yayınlanması İstenen Program Türleri¹⁷⁸

Katılımcıların medyada öncelikle yayınlanması istenen program türlerinin neler olduğunun öğrenilmesi amacıyla yapılan bir çalışmada, sportif bilgiyi geliştirmeye yönelik programlar bireylerinin genelde ilk sırada izlemek istediği yayınlar olduğu görülmüştür. O halde eğitici, bilgilendirici spor yayınlarını izleyiciler daha ilgi çekici

¹⁷⁵ Harry Arne Solberg And Randi Hammervold, "Tv Sports Viewers – Who Are They?", *Nordicom Review*, 29(1), 95 – 110, s.96

¹⁷⁶ Şeker ve Gölcü, a.g.e., s. 123 - 124

¹⁷⁷ Kazaz, a.g.e., s. 79 - 80

¹⁷⁸ Taşmektepligil vd., a.g.e.,s. 41

bulmaktadır. Ancak spor programları eğitici, bilgilendirici ve faydalı spor bilgileri yerine yaptığı yayınlarla futbolu kirletmektedir.

Futbol ve televizyon arasındaki kurgusal ilişki bulunmaktadır. Futbolun belirli bir oranda kuralsızlığı içerisinde barındırması, televizyonun kendine göre futbolu yeniden kurgulamasına neden olmaktadır. Mustafa Şeker ve Abdülkadir Gölcü'nün vurguladığı gibi, "bir gerçeklik alan ve anında kendi gerçekliğini üretebilme yetisine sahip olan sahadaki futbolun televizyon için yeniden kurgulanarak üretilmesi gerekmektedir."¹⁷⁹ Dolayısıyla futbol televizyon aracıyla farklı bir yapıya kavuşmaktadır. Futbolun popülerliği televizyon sayesinde yapay bir gerçekliğe dönüştürülmektedir.

Andreas Klose'a göre, "stadyumdaki topluluğu doğrudan işin içine katması - örneğin kitleyi kamerayla tarayarak veya tribüne dönük özel mikrofonlarla atmosferi yakalayarak televizyon, gösterdiği gerçekliğin kendi ürettiği yapaylığını aşmaya başarabiliyor."¹⁸⁰ Dolayısıyla, televizyonun futbolu kendi alet etmesi izleyicilere belli edilmemeye çalışılmaktadır. Stadyumdaki heyecan ve coşku teknolojinin yardımıyla izleyiciye ulaştırılmaktadır. Bu sayede televizyon mecrası izleyici kaybetmesi engellenmektedir.

Cem Çetin'e göre, "ekranlarda yansiyacak spor karşılaşmalarının, izlenme oranlarının yüksek olması için, bu karşılaşmaların sonuçlarının tahmin edilme derecesinin düşük olması gerekmektedir. Bunun için takımlar / kulüpler (ya da oyuncular) arasındaki güç farkının, mümkün olduğunca asgariye çekilmesi ilk koşuldur. Bunun yolu "belirsizlik ilkesinden" den geçmektedir."¹⁸¹ Bu bağlamda, televizyon kanalları spor karşılaşmalarının izlenirlerini artırmak için rekabet ortamını kızıştırmaya çalışmaktadır. Spor yayınlarında tek bir takım, oyuncu veya kulüp öne çıkarılmayarak maçın heyecanı canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Spor programlarında takımlar arasındaki güç farkı gösterilmeyerek izleyicinin maçı izlemesi sağlanmaktadır.

Öte yandan televizyonun anlatısal yapısını canlı maç yayınlarıyla yeniden üretmektedir. Stadyumlarda maçı izleme imkânı olmayan insanlar futbolu televizyondan takip etmektedir. Mustafa Şeker ve Abdülkadir Gölcü'nün ifadesine göre, "canlı yayınlar televizyonun tempo, heyecan ve coşku gereksiniminin sonucunda gerçekte olduğundan farklı şekilde yeniden üretilmektedir."¹⁸² O halde futboldaki anlatı ve anlam yaratma süreci canlı yayınlardan sağlanmaktadır.

¹⁷⁹ Şeker ve Gölcü, *a.g.e.*, s.126

¹⁸⁰ Klose, *a.g.e.*, s.381

¹⁸¹ Çetin, *a.g.e.*, s.114

¹⁸² Şeker ve Gölcü, *a.g.e.*, s.124

2.4.1.Spor Programlarında Anlatıcı ve Yorumcu

1990'lı yıllardan itibaren özel televizyonların açılması ile beraber futbol hakemleri spor programlarında yorumculuk yaptığı vurgulanmaktadır. Özellikle spor programlarında futbol hakemleri olduğu görülmektedir. Televizyonlar maliyeti yüzünden yayınlanmadığı maç görüntülerin eksikliğini yorumcuların sıra dışı söylemlerle kapatmaya çalışıp, izleyicilerin spor programlarını izlenmesi sağlanmaktadır. Türkiye'de hakem yorumculuğunun en bilinen isimleri üç eski hakem olan Erman Toroğlu, Ahmet Çakar ve Türk futbolunun yayıncı kuruluşu olan Beinsport'ta hakem yorumculuğunu yapan eski hakem Bünyamin Gezer olduğu bilinmektedir. Hakemlerin televizyonda yaptığı yorumların sert olduğu düşünülmektedir. Bu üç önemli isim spor programları dışında başka program türlerinde yer aldığı görülmektedir.¹⁸³ Bu bağlamda, spor programlarında özellikle eski hakemler konuk alınmaktadır. Çünkü eski hakemlerin futbolun içinden gelmesi ve bu kişilerin konuya hâkim olmalarından dolayı futboldaki adaleti yorumculukta da sürdüreceği düşüncesi spor programlarında hakemlerin fazlaca yer bulmasını sağladığı söylenebilir. Bir anlamda eski hakemler yorumlarını tarafsız bakış açısıyla oluşturduğu düşünülmektedir. Ancak yorumcular farklı üsluplarıyla popüler kişiler olup, hatta gündemi belirleyen ve değiştiren kişiler olmuştur. Bu durum eski hakem olan futbol yorumcularına şöhretin kapılarını açıp, deneyimleri olmadıkları işlerde yer almasını sağlamıştır.

Mete Kazaz, spor haberlerinin sunumu ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Habercilik açısından bakıldığında, muhabirin karşılaşmaya ilişkin yorumlarıyla da desteklenmiş, maçın zamansal bir dizim içinde sunulmasına dayanmaktadır."¹⁸⁴ O halde, muhabir maçın heyecanına kendi kelimeyle izah etmektedir. Muhabirin karşılaşmaya yorumunu katması tarafsız habercilik anlayışına ters düşebilmektedir. Muhabirin maçı zamansal bir düzlem içinde sunması, televizyonculuk anlayışı ile örtüşmektedir. İnsanlar maç öne ve maç sonu yayınlarla ayrı ayrı olayların şekilleniş durumuna göre bilgilendirilip, "ne olmuş, ne bitmiş" sorularıyla merak duygusu canlı tutulmaya çalışılmaktadır.

Sena Çoşkun, spor programları ticari kaygıyı göz önünde bulundurarak, izlenilirliliği artıracak yorumcuların seçildiğinden bahsetmektedir. Sena Çoşkun' a göre, "ticari kaygılarla dolu fazla izlenme oranı elde etmek isteyen medya hizmet sağlayıcıların yorumcu seçimlerinde nitelikten ziyade medyatikliğe öncelik verdikleri görülmektedir." Ayrıca, Çoşkun' un spor programlarındaki yorumcular ilgi olarak değerlendirmesinin devamında, "bazı eski hakemler, izler - kitle üzerinde kurdukları

¹⁸³ Özsoy, a.g.e., s. 290 - 292

¹⁸⁴ Kazaz, a.g.e., s. 160

tahakkümle adalet timsaliymişçesine yorumlarda bulunarak zaman zaman meslektaşlarının itibarlarını dahi zedeleyebilmektedir.”¹⁸⁵ Görüldüğü üzere, medyanın yorumcularda aradığı özelliklerden bir tanesi medyatik kişilik olması gerekmektedir. Bu da bize spor programlarının yorumcuların üzerinden döndüğü ve gündemin yorumcuların söylem ve davranışlarıyla belirlendiğini göstermektedir. O halde yorumcular, futbolculardan yeri geldiğinde daha fazla öne çıkarılmaktadır.

Selami Özsoy’a göre, “futbolculuk geçmişi veya taraftarlık bağı ile büyük kulüplere aleni bir aidiyet içinde bulunan futbol yorumcuları, adeta temsilcisi gibi davrandıkları kulüplerin taraftarları adına masanın diğer tarafındaki temsilcilerle sözlü mücadeleye girmekte olduğu belirterek, atışmaların ekran başındaki kişilere sözel bir şiddet olarak yansıdığını ifade etmektedir.”¹⁸⁶ Dolayısıyla, futbol yorumcuları tuttuğu ve yakın olduğu kulüpleri spor programlarında savunmaktadır. Bir anlamda futbol yorumcuları kulüplerin ve kişilerin avukatı rolüne soyunarak, haklı eleştirileri görmezden gelebilmektedir. Bu durum da futbol yorumcularının doğru yorum yapmasını engellemektedir.

Değişkenler		Seçenekler												p
		Çok Yararlı		Tahrik Edici		Yanlı		Tansiyon Arttırıcı		Çok Bilgili		Eğitimsiz		
		F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
Yaş	13-20	48	4.1	65	5.6	192	16.4	94	8.0	21	1.8	52	4.4	.005
	21-30	23	2.0	70	6.0	203	17.4	95	8.1	6	0.5	67	5.7	
	31-40	7	0.6	24	2.1	38	3.2	13	1.1	2	0.2	19	1.6	
	41-50	12	1.1	16	1.3	60	5.1	25	2.1	3	0.3	15	1.2	
Cinsiyet	Erkek	59	5.0	99	8.5	308	26.3	115	9.8	16	1.4	90	7.7	.034
	Kadın	31	2.6	76	6.5	185	15.8	112	9.6	16	1.4	63	5.4	
Meslek	Serbest	17	1.5	32	2.7	81	6.9	38	3.2	6	0.5	25	2.1	.500
	Kamu	20	1.7	57	4.9	139	11.9	55	4.7	5	0.4	48	4.1	
	Öğrenci	53	4.5	86	7.4	273	23.3	134	11.5	21	1.8	80	6.8	
Eğitim	İlköğretim	23	2.0	29	2.5	60	5.1	36	3.1	7	0.6	21	1.8	.002
	Lise	53	4.5	91	7.8	264	22.6	112	9.6	21	1.8	75	6.4	
	Üniversite	14	1.2	55	4.7	169	14.4	79	6.8	4	0.3	57	4.9	

Şekil 10: Katılımcıların Spor Medyasındaki Yazarlar Hakkındaki Düşünceleri¹⁸⁷

Şekil 10’te görüldüğü gibi, spor yazarlarını “olumlu” ve “olumsuz” bulanlar da erkekler için %6.4 olumlu, %52,3 olumsuz kadınlarda ise, %4 olumlu, %377,3 olumsuz şekilde sonuç çıkmıştır. O halde, erkek ve kadınlar spor yazarlarına inanmamaktadır. Kadınlar, erkeklere oranla spor yazarlarına daha negatif bir yönelim içinde olmaktadır.

¹⁸⁵ Çoşkun, a.g.e., s.64

¹⁸⁶ Özsoy, a.g.e., s. 285

¹⁸⁷ Taşmektepligil vd., a.g.e.,s. 39

Yılmaz Kaplan ve Cihan Akkaya'nın vurguladığı gibi, "futbol medyasında yazarlar da artık spor yazarı değil; Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş, Trabzonspor yazarlarıdır. Spor programları da artık sadece bu takımlarımızın son durumlarının konuşulduğu futbol programlarıdır."¹⁸⁸ Dolayısıyla, spor yazarları da sporun tüm bu branşlarını ele almaktan çekinip, sadece futbol üzerinde yazılar yazmaktadır. Spor programları futbol programlarının esiri haline gelmektedir. Spor programlarının sadece futbola yer vermesi spordaki diğer branşlara olan ilgiyi azaltmaktadır.

Sena Çoşkun, spor medyasında futbolu bilen, sağduyulu ve akliselim kişilerden seçilmesi gerektiğini söyleyerek, kitlelere doğruyu ve olması gereken farklı bakış açılarıyla sunan yorumcuların seçilmesinin daha doğru olabileceğini ifade etmektedir.¹⁸⁹ Bu bağlamda, spor programlarında ünlü ve popüler kişilerinin seçilmesi yerine nitelikli ve futbolu anlayan kişilerin futbol hakkında konuşturulması insanların futbol konusunda bilinçlenmesini ve maçların daha doğru analiz edilmesine katkı sağlayabilir.

Ayrıca, önceki araştırmalar gösterdi ki, televizyonda erkek sporlarında yer alan yorumcuların, farklı ırklara karşı ön yargılı davrandığı ortaya çıkmıştır. Özellikle yorumcuların siyah ve beyaz oyuncuların başarısında kullandığı dil bize bu ayrımı göstermektedir. Sözelimi, yorumcular yıldız beyaz oyuncuların doğal yeteneklere sahip olduğunu vurgularken, siyah yıldız sporcuların başarısında oyun zekasının ön planda olduğunu belirtmekte bu da televizyon yorumcularının bilinçli şekilde anlatımda ırksal ayrımlara başvurduğunu göstermektedir.¹⁹⁰ Dolayısıyla, televizyonda yer alan yorumcular maçı tarafsız bir şekilde aktarmak yerine ırksal ayrımlara başvurmaktadır. Yorumcular için belirleyici olan başarıdan daha çok ten rengi ve cinsiyet özellikleri olmakta ve izleyiciye beyaz olmak ayrıcalıklı gibi lanse edilmektedir.

2.4.2.Spor Programlarında Söylen

Küfür ve argo kelimeleri toplumda sıkça söylenmesine rağmen karıştırılan kavramlar olmaktadır. Küfür, 1." isim Sövmek, sövmek için söylenen söz, sövgü." 2. din b. Tanrı'nın varlığı ve birliği gibi dinin temellerinden sayılan inançları inkâr etme."¹⁹¹ Argo ise, " yerleşik kavramları eleştirel bir açıdan yeniden tanımlama çabasıdır."¹⁹²

¹⁸⁸ Yılmaz Kaplan ve Cihan Akkaya, "Spor Kültürü ve Türkiye'de Spor", *International Journal Of Science Culture And Sport*, 2014, Sayı:2, 114 – 119, s.118

¹⁸⁹ Çoşkun, a.g.e., s.65

¹⁹⁰ Michael A. Messner vd., "Separating The Men From The Girls: The Gendered Language Of Televised Sports", *Gender&Society*, 1993, Cilt:7, Sayı:1, 121 – 137, s.131

¹⁹¹ T.C. Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sayfası, "Güncel Türkçe Sözlük – Küfür", http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=k%C3%BCf%C3%BCr&uid=33012&guid=TDK.GTS.5186292833c664.76184651 (Erişim tarihi: 28.01.2018)

¹⁹² Hulki Aktunç, *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, s.19

Argo toplumdan topluma değişen gizli bir iletişim kurmak için benimsenilen bir konuşma biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Argo kelimesi Türk dilinin ilk sözlüğü olan Divan'ı Lügati't Türk'te yer almaktadır. Bu yüzden argo, özgün bir konuşma biçimi olduğu söylenebilir. Argo, toplumun içinde yer aldığı gibi toplumun yaşamı, kültürü, geleneği, hakkında da bilgiler sunmaktadır. Toplumda yer alan argonun incelenmesi o kültür hakkında ipuçları vermektedir. Ayrıca argo çeşitli kesimlerde kullanılmaktadır. Sözelimi işyerinde, okulda, sporda vs. gibi yerlerde farklı argolar kullanılmaktadır. Bu yüzden argo ile ilgili genel tanım ve açıklama yapılamamaktadır. Bunun yanında küfür ve argo kelimeleri çoğu zaman birbirleriyle karştırılmaktadır. Argo ve küfür arasında kullanım farklılıkları bulunmaktadır. Argo kelimesinde gizli bir anlatım bulunmaktadır. Ancak küfürde gizli bir anlatım bulunmazken, kızgınlık ve aşağılama amacıyla hisler doğrudan söylenmektedir. Argoda duygu ve hisler dolaylı olarak anlatılmaktadır. Argoda söylenen cümleler çarpıcı ve kısa şekilde dile getirilmektedir. Argonun kullanımı çok fazla olmasında birçok kültürden ve dilden beslenmesi etkili olmaktadır. Bu yüzden birden çok argo tanımı görmek mümkündür. Ayrıca argoya giren diller argoya yeni anlamlar kazandırmaktadır. Dil, argo ile anlam zenginliğine kavuşmaktadır.¹⁹³ Bu doğrultuda, argo ile kültür iç içe geçtiği söylenebilir. Farklı kültürler farklı argoları meydana getirmektedir. Bu yüzden tek bir argo tanımı yapmak mümkün değildir. Ayrıca argo sözcükleri konuşmaya farklı bir üslup kazandırmaktadır. Argoda kelimeler değişse de sadece anlam aynı kalmaktadır. Ayrıca, argo ile dil arasındaki karşlıklı etkileşim bulunmaktadır. Yani dil ve argo birbirini beslemektedir.

Bunun yanında argonun çeşitleri bulunmaktadır. Sözelimi, "cinsel argo, denizcilik argosu, spor argosu" gibi argonun nitelendirilmesi duruma ve mekana göre değişiklik göstermektedir. Rakıya "anzarot", hırsıza "arakçı", sokak kadınına "çaça" vs. gibi örnekler argo içinde yer almaktadır.¹⁹⁴

Küfür ve argo sözcükler, toplumsal yapı içerisinde inşa edilmektedir. Küfür ve argo sözcüklerin kullanımı genellikle erkeklerin erkekliklerini göstermek amacıyla yapmaktadır. Küfür ve argo kelimeler, erkeklerin erkekliklerini ürettiği ve pekiştirdiği durumlarda kullanılmaktadır. Ayrıca küfür ve argo kelimelerin kullanıldığı yerlerden bir tanesi de spor maçları olduğu görülmektedir. Taraftarlar hep bir ağızdan takımını desteklerken bir yandan küfür, argo ve şiddet yanlısı kelimeler kullanmaktadır. Maçlarda küfür ve argo sözcüklerin kullanımı maç içerisinde hakeme, futbolculara, teknik heyete, direktörlere, yöneticilere ve diğer takım taraftarlarına vs. herkese söylenmektedir. Futbol maçları, erkeklerin erkekliklerini kanıtlama imkânı sunarken

¹⁹³ Yusuf Aydın, "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Argonun Yeri Üzerine Bir Tartışma", *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2016, Cilt:5, Sayı:2, s.308 - 326

¹⁹⁴ T.C. Türk Dili ve Edebiyatı Resmî İnternet Sayfası, "Argo Sözlüğü", <https://www.turkedebiyati.org/argo-sozlugu.html> (Erişim Tarihi: 17.12.2017)

günlük hayatın stresini, monotonluğunu, sıkıntısını küfür ve argo sözcüklerle atmaktadır. Bunun yanında küfür ve argo sözcükler, sadece kadın bedenini küçümsemekte eşcinsel gibi diğer erkeklik modellerini de aşağılamaktadır. Sözelimi, küfür ve argo sözcüklerini söylemeyen, beceremeyen kişiler eşcinsellikle özdeşleştirilmektedir. Bunun yanında küfür ve şiddet arasında bir bağ bulunmaktadır. Kişi sinirlendiği, sevmediği, kızdığı kişi ve kişilere küfür ettiği zaman ağız atışmalarına ve kavgaya dönüşmektedir. Bir de küfür ve argo sözcükler çoğu zaman sadece kızgınlıkla söylediğimiz kelimeler olmamaktadır. Şaşkınlık, hayal kırıklığı ya da sevinip mutlu olduğumuz anlarda kendimizi ifade etme aracı olarak kullanılmaktadır. Küfür ve argo sözcükler erkeklikle özdeşleştirilirken kadınla ilişkilendirmek istenmemektedir. Çünkü erkeksilik ve kadınsılık arasındaki ayrım çoğu zaman küfür ve argo sözcüklerle de belirlenmektedir. Kadına küfür yakıştırılmamakta kadın küfür ettiği zaman ayıplanmakta ancak erkek küfür ettiği zaman desteklenmektedir. Bu da toplumun kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ayrımcılığının bir göstergesidir. Toplumun koyduğu kurallar yoluyla kadın baskı altına almakta ve erkeğin gücünü, otoritesini, sürdürmesi amaçlanmaktadır. Erkek küfürü rahatlama, içini dökme ve stresini atma amacı ile kullanılırken kadının küfür yoluyla rahatlama engellenmektedir. Toplumda kadının pasif halde kalması istenmektedir.¹⁹⁵ Bu doğrultuda küfür ve argo kelimeleri, yaşamın her alanında olduğu söylenebilir. Artık küfür ve argo sözcükler hayatımıza girdiği gibi duygu, his, düşünce vs. gibi duyguları ifade etme aracı olarak da kullanılmaktadır. Küfür ve argo sözcükleri insanın bir parçası haline gelmektedir. Ayrıca, toplumda küfür yoluyla olsa da erkek egemenliği sürdürülmek istenmektedir. Dolayısıyla, küfür ve argo sözcükleri erkek ve kadın arasındaki eşitsizliği arttırmakta ve yaymaktadır.

Küfür ve argo kelimeleri toplumdan farklı olarak stadyumlara taşındığı ifade edilmektedir. Çünkü stadyum, insanların belki de toplumda hiç tanımadığı farklı din, ırk, cinsiyet ve mezhep grupların olduğu yer olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca stadyumlara giren farklı insanların şive, lehçe ve dili de farklı olsa da küfür ve argo kelimeler çoğu zaman ortak olmaktadır.¹⁹⁶ Yani maçlarda küfür ve argo kelimeler ortak bir dil olarak kullanılmaktadır.

Sena Çoşkun'a göre, "futbolun medyada ve dolayısıyla gündelik sohbetlerde kapladığı alan ve zamanın son yıllarda inanılmaz bir artış kaydetmesi, beraberinde ciddi bir aşırılık ve içeriklerde bozulmaya yol açmıştır. Spor gibi insanları yarıştıran, kaynaştıran bir değere en büyük zararı ise programlarda kullanılan kısır dil

¹⁹⁵ Asli Zengin, "Feminist Argo ve Küfür Atölyesi Üzerine", <https://bianet.org/biamag/toplumsal-cinsiyet/121389-feminist-argo-ve-kufur-atolyesi-uzerine> (Erişim Tarihi: 24. 12. 2017)

¹⁹⁶ Zinnur Gerek, "Türkiyede Futbola İlgili Yazılı Medya Kullanılan Argo, Küfür ve Savaş Metaforlarının İncelenmesi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2015, sayı: 44, 190 – 197, s.191

vermektedir.”¹⁹⁷ Dolayısıyla, spor programlarına kullanılan gündelik dil söylemde bozulmalara yol açmıştır. Spor ekranlarında konuşulan gündelik söylemler küfür ve argo kelimelerinin ortaya çıkması neden olmaktadır. Özellikle reyting ve ticari kaygıyı ön planda tutan spor yayınlarında argo ve küfür kelimelerin kullanılması söylemde bozulmalara ve içerikte sapmaları meydana getirmektedir. Bu yüzden spor programlarında resmi bir dilin tercih edilip, konuşmaların içeriği yayın formatının dışına çıkmaması gerekmektedir. Bunu sağlamanın yolu ise, spor programının moderatörlüğünü yapan kişilerin argo ve küfür kelimeleri kullanan yorumcuları uyarması gerekmektedir.

Spor Yorumcular	Branşı	TV Kanalı	Hakemler	Sporcular	Teknik Adamlar	Seyirciler
Voleybol		A SPOR	XX	XXX	XXX	X
		TRT SPOR	XX	XXX	XX	X
		NTV SPOR	XX	XX	XXX	X
Basketbol		A SPOR	XXX	XX	XXX	X
		TRT SPOR	XX	XX	XXX	X
		NTV SPOR	XX	XX	XXX	X
Engelliler Branşları	Spor	A SPOR	X	X	X	-
		TRT SPOR	X	X	X	-
		NTV SPOR	X	X	X	-
Futbol		A SPOR	XXXX	XXX	XXX	XX
		TRT SPOR	XXXX	XX	XXX	XX
		NTV SPOR	XXXX	XXX	XXXX	XX

Şekil 11: Spor Programlarında En Çok Eleştiriye Maruz Kalanlar¹⁹⁸

Spor programlarında en çok eleştiriye maruz kalanları öğrenmek amacıyla yapılan bir çalışmada, spor yorumcularının voleybol ve basketbol branşında en çok eleştiriye teknik adamlara yöneltirken, futbol branşında ise, hakemler eleştiriye maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. O halde spor yorumcuları, teknik adamlar ve hakemler üzerinden şiddet kültürünü oluşturmaktadır.

Mete Kazaz, televizyon ve spor arasında benzer özelliklerin olmasının uyumu beraberinde getirdiğinden bahsetmektedir. Kazaz, sportif başarıların veya başarısızlıkların televizyonda “sıra dışı, çatışma içeren, tekil hareketli, kolay anlaşılır ve hikaye formatında verildiğinin bunun da sporun içinde bulunan hareketlilik, çatışma, sıra dışılık ve heyecan özelliklerinin de televizyon haberciliğinin yerine getirmekte zorlanmadığını belirtmektedir.”¹⁹⁹

Sena Çoşkun’un değerlendirmesine göre, “son yıllarda görsel ve işitsel medya hizmeti sağlayıcılarda yayımlanmakta olan spor analiz programları, sansasyonel, heyecan ve merak uyandıran söylem ve içeriklere yönelmişlerdir. Konuşmacıların

¹⁹⁷ Çoşkun, a.g.e., s.62

¹⁹⁸ Kızar vd., a.g.e.,s.968

¹⁹⁹ Kazaz, a.g.e., s.162 - 163

yaptıkları hezeyan dolu tartışmaların, kurulan eğlenceli diyaloglar ile kimi zaman kullanımından imtiya edilmeyen argo sözcüklerin izlenme oranlarını yükselttiği bilinmektedir.”²⁰⁰ Dolayısıyla, spor programları izlenilirliğini artırmak amacıyla argo kelimeler kullanabilmektedir. Argo kelimeler, kitleleri özellikle gençleri olumsuz etkilemektedir. Gençler, saha içinde ve saha dışında birbirlerine ve rakibe karşı argo ve küfürlü kelimeler kullanabilmektedir.

Yılmaz Kaplan ve Cihan Akkaya'nın ifadesinde, “Türkiye’de bir spor medyası değil; bir futbol medyası vardır ve bu medya Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş ve Trabzonspor’a endekslidir. Özellikle bu takımların birbiriyle olan karşılaşmalarda abartılı ve ajite bir dil kullanılmaktadır.”²⁰¹ Bu bağlamda, spor medyasında futbol programlarının sayısının ve izlenilirliğinin fazla olması spor medyası denilince akla ilk olarak futbol programlarının gelmesine neden olmaktadır. Özellikle dört büyük takımların farklı şubelerinin (basketbol, voleybol, hentbol vs.) olmasına rağmen spor programlarında sadece futbol konuşulmaktadır özellikle dört büyük takımın farklı spor dallarında mücadele eden takımlara göz ardı ettiği görülmektedir. Ekranda saatlerce tartışılan futbol, söylemlerde de bozulmaların meydana getirmektedir. Bu yüzden spor programlarında sadece futbol konusu konuşmak yerine diğer spor faaliyetlerine de zaman ayrılması hem izleyicilere fayda sağlayabilir hem de yorumcuların aynı kelimeleri tekrar etmesine ve üslupta bozulmalarının önüne geçilmesini sağlayabilir.

2.4.2.1.Spor Programlarında Üretilen Erkeklik

“Erkeklik, erkeklerin kültürel ve teknolojik gelişim içerisinde kurdukları hiyerarşi düzenin ve buna bağlı kültürel, ideolojik, dilsel ve siyasal olguların devamını sağlamak için oluşturdukları bir biçimlenmedir.”²⁰²

Televizyonun futbol tartışma programları cinsiyetçi dilin yeniden üretilmesinde ve normalleşmesine rol oynamaktadır. Futbol programları sürekli kanal değiştirse de cinsiyetçi dilde yayın yapmayı sürdürmektedir. Kadınlar futbol programlarında fikirlerini ifade edememekte ve söz sahibi olamamaktadır. Bu programlarda adamlık, erkeklik, karı ve delikanlılık gibi sözcükler dile getirilmektedir. Ekranlarda yayınlanan futbol programlarındaki kişiler hegemonik söylemlere başvurabilmektedir. “Maç esnasında rakibin darbesiyle yere düşen futbolcu için ‘futbol erkek oyunu, öyle her darbe ile yere düşmeyeceksin.’ gibi sözlerden, uzun saçlı, küpeli futbolcular için çeşitli ‘imalara’ varana kadar hegemonik erkeklik söylemleri sıklıkla karşımıza çıkıyor.” Ayrıca futbol programlarında cinsellikle alakalı argo kelimeler dile getirilip, yenilen

²⁰⁰ Çoşkun, a.g.e., s.62

²⁰¹ Kaplan ve Akkaya, a.g.e., s.118

²⁰² Demren, a.g.e.,s.5

rakibi aşağılamak için kadına ait rol ve sözlerin kullanılması cinsiyetçiliği yeniden üretmektedir. Bu yüzden medyada yayınlanan futbol programlarını cinsiyetçi, homofobik, ırkçı, ayrımcı söylemlerden arındırılması gerektiği belirtilmektedir.²⁰³ Bu bağlamda, futbol programları hegemonik erkekliği üretip, kadını aşağılamaktadır. Futbol programlarında kullanılan dil ve söylemler toplumda ve spor alanlarında sorunlara yol açabilmektedir. Kadının futbol programlarında bir figür olarak sunulması veya değer verilmemesi kadının toplumsal statü kazanmasını engellemektedir. Bu yüzden futbol sadece erkek oyunu değil, her kitleye hitap eden spor dalı olarak ele alınması gerekmektedir. Medyanın futbolun birleştiriciliğini ön plana çıkarması gerekmektedir.

Erkekler için futbol vazgeçilmez bir hâl almaktadır. Tribünlerde yediden yetmişe herkes tuttuğu takımı desteklemektedir. Ayrıca tribünler, narsist ve homososyal ortamların olduğu bir hale gelmektedir. Toplumda futbol dünyasına girmek, erkek olmanın adım olarak görülmektedir. Futbol erkeklerin erkekliklerini kanıtlamak için önemli görülmektedir. Çünkü futbolun sertliğe, dayanıklılığa ve güce dayanması erkek kimliğini tesis etmektedir. Erkek futbolla sertliği ve dayanıklılığını kanıtlama imkânı bulmaktadır. Tribünler, karşı takımın taraftarlarını, oyuncularını cinsiyetçi söylemlerle aşağılamaktadır. Küfür ve hakaret eden taraftarlar kendini erkek, aşağıladıkları rakip takımdaki kişilerin zayıflığını ise, kadın imgeleri ile göstermeye çalışmaktadır. Öte yandan futbol ortamı homososyallığın olduğu bir yer haline gelmektedir. Erkek, neşelenmek ve kendini iyi hissetmek amacıyla bir araya gelip, taraftarlığın sunduğu imkânları futbol maçlarında sergilemektedir. Ancak son 15 - 20 yılda tribünlerde kadınlar da dâhil olduğu görülmektedir. Kadınların erkeklerle beraber tribünlerde tuttuğu takımları hep bir ağızdan desteklemektedir. Kadınların, stadyuma dâhil edilmesinde tribünlerin güvenli hale getirilmesi ve medyanın kadınları maçlara gitmeleri konusunda teşvik etmesi gösterilmektedir. Bu durum erkeklerin tribünde oluşturduğu homososyal ortamların yıkılmasına neden olabileceği düşünülmektedir.²⁰⁴ Bu bağlamda, futbol ve erkeklik arasında ayrılmaz bir ilişki bulunmaktadır. Erkekler erkekliklerini kanıtlamak için futbola düşkün olması ve maçlara gitmesi gerekmektedir. Futbol maçları erkeklerin erkekliklerini sergiledikleri yer dışında stres atma ve eğlence yeri olarak görülmektedir. Ancak kadınların maçı izlemek için tribünlere ve stadyumlara gitmesi futbolun erkekliğin tekelden yavaş yavaş çıktığını göstermektedir.

²⁰³ Aslı Tunç, "Futbol Programları ve Bitmeyen Erkeklik Meselemiz", <http://platform24.org/yazarlar/2480/futbol-programlari-ve-bitmeyen-erkeklik-meselemiz> (Erişim tarihi: 09.03.2018)

²⁰⁴ Tanıl Bora, "Erkeklik ve Futbol: Beşlik Yeme Kaygısı", <https://m.bianet.org/bianet/diger/115037-erkeklik-ve-futbol-beslik-yeme-kaygisi> (Erişim tarihi: 26.03.2018)

Spor medyasında, kadınlar görünüşleri ile cinsel nesne olarak konumlandırılmaktadır. Kadınlar, erkekler tarafından kabul görmüş çekicilik modellerine uymak zorunda bırakılmaktadır. Bu durum özellikle kadın sporunda gösterilmektedir. Erkek futbol, buz hokeyi, boks gibi spor branşlarında yıldız gibi yansıtılmaktadır. Kadın sporu ve sporcuları medyada oldukça az temsil edilmekle birlikte büyük medya sporlarında (futbol ve beyzbol gibi) benzer kadın takımları bulunmadığı belirtilmektedir. Ancak spor raporları gösterdi ki, spor medyası iki cinsiyet arasında eşitlikçi bir yaklaşım sergiler hale gelmiştir. Ayrıca kadın spor gazetelerin sayısının arttığı, erkek ve kadın sporlarının medyada yer bulduğu söylenmektedir.²⁰⁵

Toplumda spor erkek etkinliği olarak görülmektedir. Spor, erkek bedenini ve fiziksel özelliklerini kanıtladıkları alanlar olmaktadır. Bu yüzden kadın bedeninin spor etkinlikleri dışında tutulduğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak kadının fiziksel olarak spor yapmaya elverişsiz olduğunun düşünülmesidir. Ayrıca kadının spor alanında fazla gösterilmemesi ve sporda kadının geri planda kalmasında sporu kontrol eden kişilerin erkek olması gösterilmektedir. Kadının sporda elde ettiği başarılar bir yana bırakılıp, toplumsal sistemin dayattığı roller ve ideolojiler spor haberlerinde sıkça görülmektedir.²⁰⁶ Bu bağlamda, spor medyası erkek egemenliğine hizmet etmektedir. Medyada kadın imgeleri ve başarıları gösterilmeyerek, spor ve kadın kavramları yan yana getirilmek istenmemektedir. Çünkü kadın bedeninin spora girmesi erkek egemenliğinin yitirilebileceği algısı erkeklerin kadının sporla uğraşmasını istememesi neden olmaktadır. Bu durumda sporla uğraşan kadınların spor platformlarında ve medyada yer verilmemesine neden olmaktadır.

Michael R. Real, kadınların ve kadın sporcuların televizyonda yeteri kadar temsil edilmediğini ve kadın sporcuların televizyonda yer almamasının olumsuz sonuçlar doğuracağını söylemektedir. Real'e göre, "kadın sporcuların televizyonda yetersiz temsil edilmesi, kadın sporcuların finansal ve psikolojik geçerliliğini azaltmaktadır. Televizyonda yer alan spor erkekliği, kadın katılımını nesnelleştiren ve kısıtlayan 'erkek bakışlarını' korur."²⁰⁷ O halde televizyonda kadınların ve kadın sporcuların temsil edilmemesi kadın sporcular üzerinde psikolojik ve ekonomik baskı yaratmaktadır. Kadın üzerindeki baskı ise, erkek egemenliğinin pekişmesine ve güçlenmesi neden olmaktadır.

Futbol hayatımızın her alanına girmektedir. Futbolun popülerliği televizyonları futbol programları yapmaya itmektir. O kadar ki, futbol programları hafta sonları televizyonda izlenen programların içinde yer almaktadır. Futbol programlarının izler

²⁰⁵ Beck and Bosshart, *a.g.e.*, s. 16 - 17

²⁰⁶ Seyda Kocak, "Toplumsal Cinsiyet ve Spor", http://www.academia.edu/8825142/Toplumsal_Cinsiyet_ve_Spor (Erişim tarihi: 20.03.2018)

²⁰⁷ Real, *a.g.e.*, s. 348

kitlesi genç kuşak izleyiciler olmaktadır. Sosyal medyanın etkisi ile birlikte genç kuşak izleyiciler futbol programını çokça yönelim göstermektedir. Bir de futbol programlarında yer alan yorumcuların komik halleri ve küfür etmesi genç izleyicileri futbol programlarına iten başka bir sebep olarak ifade edilmektedir. Ayrıca futbol programları popülerliğini abartıp milliyetçiliği, ırkçılığı, cinsiyetçiliği, homofobi dolu içerikler üretebilmektedir. Başta “Telegol”, “Beyaz Futbol” olmak üzere futbol programları Türkiye’deki hegemonik erkeklik kodlarını yansıttığı görülmektedir. Özellikle hegemonik erkeklik kodların yer aldığı kahvehanelerdeki sohbetler futbol programlarında da yapıldığı belirtilmektedir. “Maç esnasında rakibin darbesiyle yere düşen futbolcu için futbol erkek oyunu, öyle her darbe ile yere düşmeyeceksin.” sözü futbol programlarında hegemonik erkeklik söylemlerine yer verildiğinin bir kanıtı olarak gösterilmektedir.²⁰⁸ Görüldüğü üzere, futbol programları erkek egemenliğinin üretildiği ve pekiştirildiği yerler haline gelmektedir. Medya, futbolculardan erkekliğin gerektirdiği hareketler yapmasını ve erkekleri iyi temsil etmesini istemektedir. Futbolcular bir anlamda medya tarafından erkekliğin temsilcileri olarak görülmektedir. Ekran başındaki kişilerde futbol programlarıyla futbolun içindeki cinsiyetçiliğe inandırılmaktadır.

Öte yandan eski hakem ve futbol yorumcusu Erman Toroğlu erkekliği yüceltici ve eşcinselliği küçük düşürücü ve alaycı ifadelerle yer verdiği görülmektedir. 14 Mayıs tarihinde Hürriyet’te yayınlanan bir haberin başlığı “Gay hakemin düdük savaşı’ydı”. Hürriyet’in haberinde, bir hakemin eşcinsel olduğunu söylemesi üzerine askerlikte muhaf sayılması ve askerlikten muaf tutulduğu için mesleğini yapamayacağını belirtmesiydi. Erman Toroğlu’da bu haberi atıfta bulunarak şu ifadeleri kullandı: “Asla profesyonel olmayan eşcinsel hakem olunca illaki yakışıklı futbolcuyu kollayarak sen o kadar çalış, kursa git, sınava gir, bu heteroseksüel maço ortamda var olmaya çalış. Neden? Yakışıklı erkekler için.”²⁰⁹ Görüldüğü üzere, eski hakem ve futbol yorumcusu Erman Toroğlu, hakem üzerinden erkekliği yüceltirken, eşcinselliği aşağılamaktır. Futbol ortamını maço olarak değerlendiren Toroğlu, futbolu erkek oyunu görmekte ve erkekliği bahsi geçen hakem üzerinden diğer erkeklik rollerinden üstün görmektedir.

²⁰⁸ Can Öktemer, “Futbolun Konuşulmadığı Futbol Programları”, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/6127/futbolun-konusulmadigi-futbol-programlari> (Erişim tarihi: 15.02.2018)

²⁰⁹ Bawer Çakır, “Yeşil Sahalarda Görmek İstemediğimiz Hareket: Homofobi”, <https://bianet.org/cocuk/toplumsal-cinsiyet/114543-yesil-sahalarda-gormek-istemedigimiz-hareket-homofobi> (Erişim tarihi: 24.03.2018)

2.4.2.2.Spor Programlarında Üretilen Şiddet

“Şiddet genelde, bireylerin engellenmeleri sonucunda öfke ile birlikte gerçekleşen bir davranış tarzıdır.”²¹⁰

Öte yandan medya, şiddet olgusunu güçlendiren ve artıran bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddet, öğrenilen ve öğretilen bir davranış türü olduğu için medyaya önemli görevler düşmektedir. Medyada gösterilen şiddet içerikli görüntüler şiddetin toplum yapısı içerisinde yayılmasını sağlamaktadır. Kişiler, şiddet görüntülerinden doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmektedir.²¹¹ Bu yüzden de ailelerin ve ilgili kurumların kitle iletişim araçlarının içerik denetimini yapması gerekmektedir. Özellikle ailelerin çocuklarını şiddet içerikli yayınlardan uzak tutması gerekmektedir. Şiddet konusunda aileler kadar RTÜK’e de büyük görevler düşmektedir. RTÜK, şiddet öğelerini medya içeriklerinden çıkarmalı, şiddet içeriklerini yayınlayan ve yayınlatan kurum ve kuruluşlara cezalar vermelidir.

Televizyon şiddet görüntülerini haberlerde ve “Reality Show”larda sıkça yer vermektedir. Haberler şiddet görüntülerini sıkça yer verip, insanların dünyayı dehşetin kol gezdiği bir yer olarak algılamasına neden olmaktadır. Ayrıca televizyonun yaygınlaşması ve şiddetin insanlar üzerindeki etkisini terör grupları propaganda ve güç gösterisi yapmak için kullanmaktadır. Sözelimi 1970’lerin başında Filistinli gerillaların uçağı kaçıracakları zaman bunu akşam haberlerine yetiyecek bir zamanda yapması gibi. Toplumun haberlerde gösterilen şiddet olaylarına ilgisi “Reality Show”lar’da şiddet unsurlarının gösteriye dönüşmesine yol açmaktadır. Üçüncü sayfa haberleri “Reality Show”larda görsel efektler ve gerilim müziklerle verilir hale geldiği belirtilmektedir. “Reality Show”lar izlenirliğini arttırmak amacıyla insanların dramlarına, trajidelerine ve duygu sömüren olaylara yer vermektedir. “Reality show”larda özellikle fakir kişiler ve aileler ana tema olarak seçilerek şiddetin alt kültüre özgü bir eylem olduğu düşüncesi insanlarda oluşmaya başladığı belirtilmektedir. Ayrıca şiddetin haber programlarında ve “Reality Show”larda sıkça dile getirilmesi insanlarda mutsuzluk ve duyarsızlık duygularının gelişmesini sağlamaktadır. Bahsi geçen programlarda çaresi bulunan sorunlara şiddet haberleriyle insanlar çıkmaza sürüklenmektedir. İnsanlar haber ve “Reality Show” programlarının yer verdiği şiddet eylemlerine zamanla alışmakta ve kanıksar hale gelmektedir.²¹² Bu bağlamda, toplumda şiddet medyanın sunduğu programlar aracılığı ile üretilmekte ve

²¹⁰ Zahir Kızmaz, “Şiddetin Sosyo – Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006, Cilt: 16, Sayı: 2, 247 – 267, s. 249

²¹¹ Gökhan Gökulu ve Nilay Hosta, “Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Analizi: Hürriyet, Sabah ve Posta Gazeteleri Örneği (2005 – 2008)”, *Jasstudies*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, 2013, Cilt: 6, Sayı: 2, 1829 – 1850, s.1838

²¹² Can Dündar, “Televizyon ve Şiddet”, *Cogito: Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 1996, Sayı: 6 – 7, s.385 - 389

pekiştirilmektedir. Haber programları ve “Realite Show”lar izleyici sayısını artırmak amacıyla yayın ilkelerine uymamakta ve etik kurallardan sapmaktadır. Bu programlar aracılığıyla insanlar toplumda şiddetin normal bir eylem olarak görmektedir. Bu yüzden medya, şiddet olgusunu göstererek yayıncılık anlayışı benimsememeli, şiddete karşı duran ve şiddetin olumsuz sonuçlarını gösteren yayınlar yapması önemli olduğu söylenebilir. Belki de televizyon içeriğinden şiddet olaylarını ve haberlerini çıkarmak bireyleri şiddete karşı tavır almaya itebilir.

Kitle iletişim araçları toplumu Dünya’da olup bitenler hakkında bilgilendirip, insanları gösterdiği ve sunduğu imgelerle yönlendirmektedir. Medyanın şiddeti arttırmadığı ya da şiddet olaylarının oluşumunda etkisi olup olmadığı tartışılmaktadır. Fakat medya şiddet olgularını izleyicilere sunarken aşırıya kaçtığı ifade edilmektedir. Medya, şiddet olaylarına sıkça yer verip, toplumda karamsarlığa ve şiddeti arttırdığı yönünde görüş bildirilmektedir. Özellikle 1990’lı yıllarda özel televizyonların yaygınlaşması ile beraber şiddet unsurları kendine çokça yer bulmaktadır. Herkesin izlediği televizyon programlarında sözlü saldırılar, tehdit, hakaret ve özel yaşamın ihlal edilmesi gibi durumlar yer almaya başladığı belirtilmektedir. Medya, bireyin değişen ve gelişen rollerini öğretmekte ve yönlendirmektedir. Kitle iletişim araçları toplumdaki insanları iyi yönde yönlendirip, toplumun şiddete karşı duyarlılık kazanmasını sağlanabileceğini ifade edilmektedir. Medyanın şiddet davranışlarını arttırmada etkisi bulunduğu ancak şiddet olaylarının tek sorumlusu medya olmamaktadır. Medyanın öğretici, bilgilendirici ve eğitici vs. olma özellikleri insanlara ruh sağlığı alanında önemli yararlar sunabileceği düşünülmektedir. Bu yüzden medya mensuplarının ruh sağlığı profesyonelleri ile işbirliği yapıp, kötü haberlerin insanlara olan etkisini azaltıcı çalışmalar yapmasının önemli olduğu vurgulanmaktadır. Ülkemizde medya ve şiddet ilişkisini ortaya koyacak çalışmalar sınırlı olup, sistematik araştırmalarla sonuca ulaşılabileceğini ifade edilmektedir.²¹³ Bu bağlamda, medya şiddet davranışlarının oluşmasında etkisi bulunup, şiddet olaylarının tek sorumlusu olmamaktadır. O yüzden şiddet olaylarını oluşturan sebeplerin ve etkilerinin iyi araştırılması gerekmektedir. Televizyon içeriklerinden şiddet unsurlarının çıkarılıp, insanları iyi yönde gelişmesini sağlayacak çalışmalar yapılmalı. Türkiye’de şiddet ve medya çalışmalarının sayısı artırılması gerekmektedir. Medyada yayınlanan programlar uzman kişilerin ve grupların görüşleri alınarak oluşturulmalıdır.

Dilsel (sözel) şiddet kısaca, kişiye karşı söylenen sözlü saldırılar olarak tanımlanmaktadır. Dil, toplum içinde karşımızdaki kişiyi adlandırmamızda ve iletişim kurmamızı sağlayan önemli bir araç olmaktadır. Dil, çocukluk döneminde kişiye özgü

²¹³ Refia Palabıyıköçü, “Medya ve Şiddet”, *Kriz Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, s.123 - 126

iken çevrenin etkisiyle beraber özgünlüğünü kaybetmektedir. Dildeki bu değişimde toplum içinde yer alan kültürün etkisi bulunmaktadır. Eğer kültürün içinde şiddet, çatışma ve huzursuzluk gibi olumsuz durumlar varsa karşı taraftaki kişinin diline yansımaktadır. Yine konuşmadaki üslupta kişinin ruhsal halini yansıması nedeniyle karşı tarafın durumu ile ilgili fikirler verdiği söylenmektedir.²¹⁴ Dolayısıyla, şiddet kültürü dili olumsuz etkileyip, dilsel şiddete neden olmaktadır. Yine dildeki olumsuz üslupta şiddete dönüşebilmektedir. Yani şiddet ve dil arasında birbirini olumsuz şekilde tetikleyebilecek bir ilişki bulunmaktadır.

Öte yandan medya, futbol içinde ve dışındaki yaşanan şiddet olaylarında etkisi bulunduğu belirtilmektedir. "Medyanın özellikle tiraj ve reyting adına taraftarları şiddet ve saldırganlığa yönlendirmektedir." Yine spor basınının etkisi ile birlikte spor alanında holiganizm kavramının çıkmasında spor köşe yazarlarının ve spor medyasının etkisi olduğu ifade edilmektedir. Böylece spor programları saha içindeki ve saha dışındaki kişileri etkin bir şekilde etkilediği ve yönlendirdiği söylenmektedir. Ayrıca medyanın spora getirdiği olumsuz anlayışının yanında getirdiği olumlu durumlar da bulunmaktadır. Özellikle kamuoyundaki sorunlar medya aracılığıyla gündeme getirilip, olumsuz durumlara karşı tepkilerin oluşmasını sağlamaktadır. Bu durumda kişiler ve gruplar medyanın oluşturduğu kamuoyu baskısına dayanamayıp, yanlıştan dönebilmektedir. Medya, spor içinde oluşan durumlara karşı farkındalık oluşturmaktadır. Futbol medyası, sporda yer alan ilgili görevlilerinin titiz ve dikkatli olması konusunda psikolojik etki oluşturabilmektedir.²¹⁵ Bu bağlamda, spor programları taraftarlar arasında holiganizmi ve şiddeti üretmekte ve yaymaktadır. Bunun için spor programları üsluplarına ve davranışlarına dikkat etmesi gerekmektedir. Yapılan yorumlar ve eleştiriler futbola özellikle de toplum nezdindeki insanlara zararlar verebilmektedir.

İrfan Saz, medya ve şiddet ilişkisini şu şekilde açıklamaktadır: "Kitle iletişim araçları vasıtasıyla, şiddete teşvik sonucunda şiddet öğrenilip uygulanabilmektedir."²¹⁶ O halde medya, spor seyircisini şiddete yöneltmektedir.

Yapılan bir araştırmada, "futbolda şiddetin önlenmesi konusunda en büyük görevin kime düştüğü sorulmuştur. Şiddetin ilk sıradaki nedeni olan medya, çözüm içinde %25.7 ile ilk sırada belirtilen olmuştur."²¹⁷ Bu bağlamda, futbolda şiddet olayları medya aracılığıyla oluşturulmaktadır. Medya, futbolda şiddet olaylarının sorumlusu olabildiği gibi şiddet unsurlarını futbolun içerisinden atabilecek bir araç olarak

²¹⁴ Adem Güneş, *Şiddet – Din Eğitimi ve Değerler*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 2016, s.67 - 69

²¹⁵ Mil ve Şanlı, *a.g.e.*, s. 239 - 240

²¹⁶ İrfan Saz, "Spor – Şiddet İlişkisi, Nedenleri ve Çözüm Önerileri", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2013, Cilt:0, Sayı:2, 137 – 157, s. 147

²¹⁷ Demir ve Talimciler, *a.g.e.*, s. 144

görülmektedir. Bu yüzden futbol medyası bütün takımlara eşit mesafede durmalı, medyanın kişilere, gruplara ve kurumlara vs. karşı yürütülen linç kampanyalarına destek vermeyip doğru, tarafsız ve gerçek haberleri izleyicilere aktarması şiddet olaylarının önüne geçilmesini sağlayabilir.

Daniel Beck ve Louis Bosshart, spor medyanın spor olaylarında yaşanan şiddet olgusuna yaklaşımını şu şekilde açıklamaktadır: “Medya spor olaylarını ele almaya başladıklarında şiddet olaylarını olumsuz şekilde yorumlayıp, faul ile kazanmanın adil olmadığını ve seyirciler arasındaki şiddetin diğer seyirciler için tehlikeli olduğunu açıkça belirtmektedir. Böylelikle şiddetten kaçınan katı kuralların dayatılabileceğine dair kendi paylarına katkıda bulunmaktadır.”²¹⁸ Dolayısıyla, spor medyası, spor mücadelelerinde yaşanan şiddet olaylarını gündeme taşımaktadır. Bir anlamda futbol medyası spor üzerinde konuşmayı bir kenara bırakarak, şiddet olaylarını analiz etmekte ve şiddet olaylarındaki gelişmeleri seyircilere aktarmaktadır.

DEĞİŞKENLER	SEÇENEKLER														
	Televizyon							Gazete							
	Sık	%	Arada	%	Hiç	%	P	Sık	%	Arada	%	Hiç	%	P	
Yaş	13-20	165	14.1	259	22.1	48	4.1	.035	122	10.4	254	21.7	96	8.2	.010
	21-30	194	16.6	223	19.1	47	4.0		144	12.3	238	20.3	82	7.0	
	31-40	38	3.2	51	4.4	14	1.2		32	2.7	41	3.5	30	2.6	
	41-50	58	5.0	52	4.4	21	1.8		50	4.3	55	4.7	26	2.2	
Cinsiyet	Erkek	377	32.2	273	23.3	37	3.2	<.001	282	24.1	337	28.8	68	5.8	<.001
	Kadın	78	6.7	312	26.7	93	7.9		66	5.6	251	21.5	166	14.2	
Meslek	Serbest	97	8.3	76	6.5	26	2.2	<.001	72	6.2	93	7.9	34	2.9	.003
	Kamu	119	10.2	157	13.4	48	4.1		98	8.4	143	12.2	83	7.1	
	Öğrenci	239	20.4	352	30.1	56	4.8		178	15.2	352	30.1	117	10.0	
Eğitim	İlköğretim	67	5.7	78	6.7	31	2.6	.009	47	4.0	78	6.7	51	4.4	.012
	Lise	228	19.5	319	27.3	69	5.9		176	15.0	326	27.9	114	9.7	
	Üniversite	160	13.7	188	16.1	30	2.6		125	10.7	184	15.7	69	5.9	

Şekil 12: Medyadaki Spor Programlarını Takip Etme Oranı²¹⁹

Yapılan bir çalışmada, erkeklerin hem televizyon spor programlarını (%32.2), hem de gazetelerin spor sayfalarını (%28.8) çok sık takip ettiğini bize göstermektedir. Kadınların ise, erkeklere oranla düşük bir seviyede kaldığı görülmüştür (TV:%6.7, Gazete:%5.6). Erkekler ve kadınlar, televizyon mecrasını gazeteyle oranla daha sık takip etmektedir. Ayrıca öğrenci grupları televizyon ve gazeteleri diğer meslek gruplarına oranla daha çok tercih etmektedir(TV:%20.4, Gazete: %15.2). Bu gösteriyor ki, kitleler spor karşılaşmalarını televizyondan takip etmekte ve spor programlarının izleyici kitlesi genç ve erkekler olduğu görülmektedir.

²¹⁸ Beck and Bosshart, *a.g.e.*, s. 20

²¹⁹ Taşmektepligil vd., *a.g.e.*, s. 37

Toplumda şiddetin kontrol edilmesi zor bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumda şiddeti önlemede eğitimin önemli bir rol oynayabileceği belirtilmektedir. Bunun içinde kitle iletişim araçlarından televizyonun eğitim amacıyla kullanılması gerekmektedir. Spor programlarını farklı yaş, cinsiyet, mezhep grupları vs. olan kişiler izlemektedir. Yapılan araştırmada erkekler kadınlara oranla daha fazla görsel ve işitsel spor programlarını takip ederken, meslek grupları temel alındığında öğrenciler ilk sırada yer almaktadır. "Televizyon spor programlarının şiddeti artırıcı etkisi ile yaş ve meslek grupları arasında anlamlılık tespit edilmiştir. Televizyonlardaki bazı konuşmacıların ve spor programlarının şiddeti artırıcı etkisine özellikle 13 - 30 yaş aralığındakilerle öğrenci bireyler inanmaktadırlar."²²⁰ Bu bağlamda, genç bireyler spor programlarındaki şiddet öğelerinden ve unsurlarından daha fazla etkilenmektedir. 13 - 30 yaş arasındaki gençleri futbola kazandırmak önemli gözükmektedir. Bu yüzden spor programları şiddeti özendirici yayınlarla gençleri zehirlemek yerine sporun güzelliklerini anlatmalı ve gençlerin futbolu sevmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Futbol programlarında az sayıda kişilerin konuşturulması izleyicilerin futbola yabancılaştırmaktadır. Aynı kişiler o kadar çok yorum ve analiz yapmakta ki, sahadaki maçla aktarılan düşünce arasında kopukluklar yaşanmasına neden olmaktadır. Hatta spor programlarında yorumculuk yapan kişiler yaptığı yorumlar nedeniyle darp edilmek istenmiştir. Sözelimi 2013 yılında Ahmet Çakar'ın Şampiyonlar Ligi'ndeki Real Madrid - Galatasaray maçında yaptığı yorumlara öfkelenen taraftarların stüdyoyu basması gibi. Ayrıca hakemler, futbol yorumcuları tarafından sert eleştirilere maruz kalmaktadır. Hakemler, spor programları ile baskı altına alınmaktadır. Bu da kamuoyunda hakemlere karşı ön yargının artmasına ve insanların hakemlere karşı güvenin azalması neden olmaktadır. Bunun yanında spor medyasının sergilendiği agresif tavır izleyenleri olumsuz etkilemektedir. "Futbol yorumcularının söylemleri, rakip taraftarı tahrik ederek şiddet eylemlerine kışkırtabilmektedir."²²¹ Bu bağlamda, spor programlarındaki kişilerin hakemlere karşı sert eleştiriler yapması önyargının artmasına hakemlere karşı şiddet eylemlerine yönelmesine neden olmaktadır. Bu yüzden spor yorumcularının nesnel, tutarlı yorumlar yapması ve öğretici bilgiler vermesi mühim gözükmektedir. Futbolun kötü yanları değil, güzel ve iyi yanlarının televizyon ekranlarında gösterilmesi gerekmektedir. RTÜK, etik ihlali yapan spor programlarına karşı ağır cezai yaptırımlar uygulamasının önemli olduğu söylenebilir. Kişilik haklarını ihlal eden unsurlar engellenmesi gerekmektedir. Bunun için de spor programları yeniden düzenlenip, spor adamları ve spor bilimcileri ile yapılması gerekenler hakkında fikir alışverişi yapmak önemlidir. Ayrıca, spor programları belirli

²²⁰ Taşmektepligil vd., a.g.e.,s. 40

²²¹ Özsoy, a.g.e., s.280 - 300

yorumcularla tekdüze halde olmaktadır. Spor programlarına farklı kişi ve konukların alınması futbolun içeriğine yeni bir bakış açısı kazandırabilir.

Bahadır Demir, “Görsel Medya’nın Spordaki Şiddete Etkisi” adlı doktora tezinde belirttiğine göre, ülkemizde medya ve futbol ilişkisi ile ilgili çalışmaların yetersiz olduğunu ve holiganizm olgusunun yeterince dikkate alınmadığını söylemektedir. Medyanın ise, toplumu yeterince aydınlatmadığını bir de spor medyasının yaptığı yayınlarla olayları körüklediğini belirtmektedir. Bahadır Demir, futbol medyasının seyircileri holiganlaştırdığını vurgulayarak, bunun nedeni de rekabete dayandırılmaktadır. Son olarak da Demir, futbol medyasının futbol aracılığıyla şiddet kültürünü yeniden ürettiğini açıklamaktadır.²²²

Türkiye Büyük Millet Meclisi Şiddet, Şike, Rüşvet ve Haksız Rekabet İddialarını Araştırma Komisyonu’na göre, “Taraftarların, içinde buldukları yerel kültür ve değer yargılarının dikkate alınmaması, yazı ve yorumlarla tahrik edilmesi aşağılanması ve alay edilmesi gibi etkenler fanatik kişilerin şiddete yönelik kurgularla müsabakalara gelmelerine neden olmaktadır.”²²³ Bu doğrultuda, spor basınında kullanılan üslup kişileri şiddete yönlendirebilmektedir. Bu yüzden kullanılan dilin ayrımcı bir anlayışla oluşturulmayıp, kapsayıcı ve eşitlikçi bir dilin tercih edilmesi şiddeti spordan uzak tutmada etkili olabilir. Spor programları şiddeti artıracak gibi şiddetin azaltılmasında önemli bir rol alabileceği unutulmamalıdır.

Sena Çoşkun’a göre, “canlı maç anlatımlarında ve yorumlarda olumsuz ifadelerin kullanılması, şiddete karşı çıkmak yerine özellikle taraftar gruplarının ve yöneticilerin karşı karşıya getirilmesi, şiddeti besleyen önemli unsurlardan biri olmuştur.”²²⁴ Bu bağlamda, spor programları şiddeti engellemek yerine şiddeti artıran yayınlar yapmaktadır. Spor programları yorumlarını ve analizlerini yapıcı bakış açısıyla değil, yıkıcı bir anlayış oluşturmaktadır. Medyanın insanları şiddete yöneltebilecek her türlü unsurlardan kaçınması gerekmektedir. Spor programlarında futbolun teknik konuların konuşulması önem arz etmektedir. Basının futbolda yaşanan gelişmeleri gerçek ve ayrıntı yönleriyle ele alması gerekmektedir. Taraftarların futbola ilgili konularda doğru şekilde bilgilendirilmesi ve kışkırtıcı haber ve söylemlerde bulunmaması futbolun geleceği için önemli olduğu belirtilmektedir. Yine spor

²²² Demir, a.g.e.,s. 65

²²³ T.C. Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi İnternet Sayfası, “*Diyarbakır Milletvekili Mesut Değer ve 25 Milletvekilinin; İzmir Milletvekili Hakkı Ülkü ve 26 Milletvekilinin; İzmir Milletvekili Ahmet Ersin ve 23 Milletvekilinin; Samsun Milletvekili Musa Uzunkaya ve 27 Milletvekilinin; Trabzon Milletvekili Faruk Nafiz Özak ve 23 Milletvekilinin Türk Sporunda Şiddet, Şike, Rüşvet ve Haksız Rekabet İddi-alarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü’nün 104 ve 105 inci Maddeleri Uyarınca Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önergeleri ve (10/63, 113, 138, 179, 228) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*”, 2005, Ankara, S.sayı: 956, s. 49

²²⁴ Çoşkun, a.g.e., s.63

programlarındaki yorumcular meslektaşlarını yerli ve yersiz eleştirmemeli, itibarlarını zedelememelidir.

Değişkenler		Seçenekler								P
		Evet		Bazı Programlar		Bazı Konuşmacılar		Hayır		
		F	%	F	%	F	%	F	%	
Yaş	13-20	83	7.1	192	16.4	87	7.4	110	9.4	<.001
	21-30	94	8.0	176	15.0	98	8.4	96	8.2	
	31-40	38	3.2	30	2.6	21	1.8	14	1.2	
	41-50	31	2.7	34	2.9	45	3.8	21	1.8	
Cinsiyet	Erkek	147	12.6	245	20.9	143	12.2	152	13.0	.388
	Kadın	99	8.5	187	16.0	108	9.2	89	7.6	
Meslek	Serbest	48	4.1	59	5.0	48	4.1	44	3.8	.002
	Kamu	79	6.8	109	9.3	83	7.1	53	4.5	
	Öğrenci	119	10.2	264	22.6	120	10.3	144	12.3	
Eğitim	İlköğretim	44	3.8	58	5.0	35	3.0	39	3.3	.319
	Lise	126	10.8	223	19.1	130	11.1	137	11.7	
	Üniversite	76	6.5	151	12.9	86	7.4	65	5.6	

Şekil 13: Televizyonlardaki Spor Programlarının Şiddeti Arttırıcı Etkisi²²⁵

Televizyonlardaki spor programlarının şiddeti arttırıcı etkisi üzerindeki bir çalışmada, televizyonlardaki bazı konuşmacı ve spor programlarının şiddeti arttırıcı etkisine özellikle 13 – 20 (%16.4), 21 – 30 (%15) yaş grupları ve öğrenciler inandığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla, televizyondaki bazı konuşmacı ve spor programlarının şiddeti arttırıcı bir etkisi bulunmaktadır.

H. Ersin Şener, taraftar olmanın temelinde yatan hususlar olduğunu söylemektedir. Bunları şöyle açıklamaktadır: “Bir kümeye üye olma, güven duyma ve koruma gibi mekanizmalardır. Spor izleyicisi olmak kişiyi, belli bir süre boyunca günlük kaygılar ve sıkıntılardan arındırırken, yaşattığı doyum ile de yinelemektedir.”²²⁶ O halde taraftarlık, kişinin sosyal ve psikolojik olarak gereksinimlerini karşılamaktadır. Hayatın monotonluğu ve stresi taraftarlık olgusu ile unutulmaya çalışılıp, hayattan tekrar haz ve zevk almaya yönünde itici güç oluşturmaktadır. Bir anlamda futbol taraftarlığı kişiyi hayata karşı deşarj etmektedir.

Yılmaz Kaplan ve Cihan Akkaya'nın değindiği gibi, “spor (futbol) medyası, her fırsatta şiddete karşı olduğunu tekrarlarsa da, rating ya da tiraj kaygılarıyla, bu tür haberleri sunuş biçimiyle şiddete ortam hazırlamaktadır.”²²⁷ Bu bağlamda, spor medyası şiddeti engellemek için çaba harcıyor gibi gözükse de şiddetin meydana getiren ana unsurlardan bir tanesi olarak görülmektedir. Spor medyasındaki ticari kaygı ve reyting kaygısı yayın ilkelerinden ve toplumsal sorumluluklarının önüne geçmiştir. Bu yüzden spor programlarında şiddet ögesi futbol konusu içinde değil, ayrı bir platformda ele alınması gerekmektedir. Çünkü yorumcular ve konuklar sürekli

²²⁵ Taşmektepligil vd., a.g.e.,s. 39

²²⁶ Şenel , a.g.e., s. 5

²²⁷ Kaplan ve Akkaya, a.g.e., s.118

şiddet ve futbol ögesini bir arada ele aldıkları için izler - kitle şiddeti futbol ilişkilendirip, şiddeti kanıksar hale gelebilmektedir.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiç Etkilemiyor	109	19,0	19,7
Etkilemiyor	122	21,3	22,1
Fikrim Yok	62	10,8	11,2
Etkiliyor	180	31,4	32,5
Çok Etkiliyor	80	13,9	14,5
Toplam	553	96,3	100,0
Cevapsız	21	3,7	
Genel Toplam	574	100,0	

Şekil 14: Taraftar Kavga Görüntülerinin Seyircileri Etkileme Düzeyi²²⁸

Televizyonda kavga eden taraftarların görüntülerini izleyen diğer taraftarların bundan etkilenmesi ile ilgili bir çalışma yapılmıştır. Çalışma içerisinde katılımcılara “televizyonun tuttuğunuz takımın taraftarlarının kavgasını göstermesi sizi etkiliyor mu? sorusu sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %32.5'i etkiliyor, %22.1'i etkilemiyor, %19.7'si hiç etkilemiyor, %14.5'i çok etkiliyor, %11.2'si de fikrim yok yanıtlarını verdiği görülmüştür. O halde, televizyonda gösterilen taraftar kavgaları seyircileri tahrik etmektedir. Bu da televizyonun izleyicileri şiddete yöneltmektedir.

Öte yandan sosyal medyada twitter kullanıcılarının maç öncesi ve sonrası futbolla ilgili paylaşımları²²⁹

Maç öncesi paylaşımlar

Mehmetcik01 @mehmetcik01 15 Mar Daha fazla

Akhisar maçındaki bülent yıldırım tam facia olur. Okanın maç önü açıklamalarından etkilenip Alpere dokunmadan kırmızı vermişti. Bulent yıldırımla gs 5 derbide sadece 1 mağlubiyet almış. Gs lobisi iş başında. Bence en büyük eyyamcı hakemdir. Bu hakemle Gs maca favori çıkıyor.

EmreBekabeo @Emre_Bkb 15 May 2016 Daha fazla

önü alınamaz şekilde devamlı olarak gs ve akhisar maç yapıo. Allahtan gs sürekli yendiği bi takım bulmuş habire tokatlıyo bunları

halil kalyoncu @gramice_ 17 sa.17 saat önce Daha fazla

Akhisar gs nin başına bela olduğuna göre bu sene şampiyonuz □

²²⁸ Demir, a.g.e.,s.110

²²⁹ <https://twitter.com/search?q=gs%20akhisar&src=typd> (Erişim tarihi: 24.09.2018)

Maç sonu paylaşımlar

@Osman_Tunaboynu 3 sa.3 saat önce

@tribunGS @lubeayar adlı kullanıcılara yanıt olarak

Ben de GS taraftarıyım değerli kardeşim.Trabzon'dan 4, Akhisar'dan 3 yedik içim yanıyor. FB ile uğraşmayı bırakın takımın başındaki adama hesap soralım. Bu tam kepezelik. Adam Trabzon'dan 4 yediği hafta yılın TD oluyor, ayıp ayıp. Başta İgor olsa kıyamet kopardı..

Abdullah BN @abdullabn 21 dk.21 dakika önce Daha fazla

Feneri nasıl yukarı yaklaştırırsın ? Üst sıradakiler tesadüfi puan kaybeder. Gs Akhisar Kasımpaşa ve rakip olabilecek TS sonraaa derbiye verirsin hakemini hooop fenev yukarıya yanaşır değil mi ? @TFF_Org @aspor_sonsayfa @bjkdigital @agula13bjk @orhanmka #BeşiktaşınMaçıVar

Ayrıca sosyal medyada instagram kullanıcılarının maç öncesi ve sonrası yaptıkları futbolla ilgili paylaşımları²³⁰

Maç öncesi paylaşımlar

sengul5932Rodrigez varsa var da yolumuzu kesemez kötü niyetli hakemlerde nurdanolucakHadi Fenerbahçem Saldır! □□□

furkantokkk@oeluein yenilmeye hazır olun kanka □□□

mizgi_senaBurdan çıkış yok!

Maç sonu Paylaşımları

olcay_rockYAZIK BU TARAFTARA BİZ BU HAKEDECEK NE YAPTIK 4 GOL YE GEL LİGDE PATATESE BAĞLA ARAPLAR GELSİN ALSIN BU TAKIMI YAZIK ncl__ecrin__Bu sene ŞAMPİYON□ LUK Bizde

y.canlierYerinde izleyerek gördüm takımımızı.Kazandı lakin bu oyun ve oyuncu kadrosuyla biz ne Ligde nede Avrupa'da başarı elde edebiliriz.

ozgur_karacbnBütün futbolcuşarın ve camianın suratına tükeresim var nasıl yenildiniz lan zagrebe allah belanızı versin yeter lan artık bu yenilgiler başkan başa geldi geleli çok duygusal yaklaşıyor herkeze nedir bu ya

²³⁰ <https://www.instagram.com/p/Bn6Q6vWhY-E/?taken-by=fenerbahce> (Erişim tarihi: 23.09.2018)

Görüldüğü üzere, televizyonda yayınlanan maçlar sosyal medyada yankılanmaktadır. Maçların sosyal medyada maç öncesinde yansması genelde yenmek, yenilmek, şampiyonluk olurken maç sonrasında ise, hakem ve taktik hatalar, teknik direktörlerin oyuncu seçimleri ve oyuncu performansları üzerinden paylaşımlar yapılmaktadır. Özellikle maç sonrasında yorumların sertleştiği görülmüştür.

2.4.2.3.Spor Programlarında Üretilen Nefret Söylemi / Ayrımcılık

İnsanların nefret etmesinde kişilerin iyi ve kötü yanlarının birlikte değerlendirilmemesi olduğu söylenmektedir. İnsanlar başka birinin sadece kötü yanını gördüğünde nefret duygusu oluşmaktadır. Nefret eden kişiler suçu başkalarına atmak istediği belirtilmektedir. Toplumda kişi bir “günah keçisi” bularak kendisini iyi olarak göstermektedir. Yapılan çalışmada insanların beğenilmek ve saygı görmek istediği bunun tersinde yani kişilerin başka biri tarafından değersiz hissettirilmesi kişide nefret duygusunun oluşmasına yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. Kişi karşı taraftan nefret etmesinde iki süreç rol oynayabileceği belirtilmektedir: “Ya erken nesne ilişkilerinde bu tür muamelelere maruz kaldılar, dolayısıyla kendilerini yaralayan bu davranışlardan nefret ediyorlar ya da kendilerinde de başkalarına karşı kaba ve dürüst olmayan bir tarzda davranma arzusu var, bunu yansıtıyorlar.” Öte yandan nefret ve haset birbirleriyle ilintili konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Haset nefreti tetikleyebilmektedir. Birey, kendini yetersiz hissettiği durumlarda rahatsız olmakta ve nefret duygusu açığa çıkabilmektedir. Doğan Şahin’e göre, “Farklı kişilik örgütlenmesi düzeyindeki insanların nefret hissetmelerindeki en önemli nedenlerin değersizlik, önemsizlik duyguları ile kandırılmak, aptal yerine konmak gibi algılar” olduğu söylenebilir. Ayrıca kişiler kendisinin iyi ve kötü yanları kabul ettiği sürece nefret duygusuna sarılmayacağı söylenmektedir. İnsanların kendi kötü yanlarını gördükçe başkalarının kötü yanını görmekten vazgeçeceği vurgulanmaktadır. Bir de nefretle mücadele etmek yerine nefrete neden olan koşulların ortadan kaldırılmasının önemli olduğu ifade edilmektedir.²³¹ Bu bağlamda, nefret kişinin karşı taraftaki kişi hakkındaki olumsuz düşüncesi olarak ifade edilebilir. Kişinin nefret etmesinde atında yatan nedenler farklı olabilmektedir. Kişi, geçmişte yaşadığı olayın etkisinde kalıp, nefret duygusunu oluşturabildiği gibi birey içinde olan nefreti dışarı çıkarabilmektedir. O halde, kişi nefreti savunma ve tepki mekanizması olarak kullanabilmektedir. Bu yüzden de bireyler kendisiyle barışıp yaşamalı ve karşı taraftaki kişiyi eleştirmeden önce kendisini eleştirmeyi bilmesi gerekmektedir.

²³¹ Doğan Şahin, “Nefret Temel İhtiyaçlardan Biri Mi Ya Da Nefret Ne İşe Yarar?”, *Artdergi*, 2015, Sayı: 42, 5- 134, s. 6 - 11

Öte yandan nefret duygusunu oluşumunda biyoloji faktörlerin değil, kültürün etkisi olduğu söylenmektedir. Bireyde süper egonun zayıf ve katı bir şekilde kendini göstermesi kültüre göre oluşmaktadır. Toplumda içselleştirme mekanizması ile nefretin oluşumu şekillenmektedir. Onur Özalmete, kendimizi tanımamızda nefretin önemli olduğunu vurgulayarak, nefret ve insanın ayrı olarak ele alınamayacağını söylemektedir. Özalmete'ye göre: "Nefret iyidir çünkü yüzleşilebilir, dahası yüzleşilmesi gereken bir şeydir. Çünkü o bize ait bir şey, bizim ruhsallığımızın uyum sağlamaya dönük bir parçası." diyerek nefretin insan için öneminden bahsetmektedir.²³²

İnsanlar kendini başka birinden farklı görmesinde bedenin sağladığı bakım önemli olmaktadır. Kişi, fiziksel değişimlerle kendini karşı taraftan ayırmakta ve ötekileştirmektedir. Dışardan gelen imgelerin insanın kendi bedeninden nefret etmesine neden olabilmektedir. Çünkü kişi kendi bedeninden memnuniyetsiz olmaya başladığı ifade edilmektedir. Bedenin memnuniyetsizliği insanın bedensel iyileştirmelere gitmesini sağlamaktadır. Bu durumda beden o kadar nefret nesnesi haline gelmektedir. Kişi, gitgide kendi bedeninden uzaklaşmakta ve yabancılaşmaya başlamaktadır. Çünkü o kendini öteki ile özdeşleştirmektedir.²³³ Bu bağlamda, dışarıdan gelen imgeler ilk önce insanın bedeninden nefret etmesine neden olmaktadır. Bedeni değiştirme denemeleri insanları kendi benliğinin dışına itmektir. Bir anlamda nefret insanı başka kişilere karşı ötekileştirmektedir.

"Kısaca nefret söylemi, içinde bir kişi veya grubun kötülüğünü istemeye yönelik unsurların olduğu söz dizileridir." Nefret söyleminin oluşmasında önyargının rolü bulunmaktadır. Medya nefret söyleminin üretilmesinde ve yayılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Günümüzde spor, nefret söyleminin ulusal ve uluslararası alanda yayılmasını sağlar hale gelmektedir. Popüler spor olan futbol, medya aracılığıyla milliyetçilik olgusunun oluşturulduğu alan olmaktadır. Nefret söylemi biçimi olan milliyetçiliğin medya tarafından kullanılması şiddet eylemlerine dönüşmektedir. Türkiye'de nefret söylemi ırkçılık, milliyetçilik ve cinsiyetçilik üzerinden yapılmaktadır. Türkiye'de milliyetçilik daha çok uluslararası maçlarda yapıldığı görülmektedir. Medya özellikle uluslararası maçlarda abartılı bir dil kullanmaktadır. Türk futbolu medyası uluslararası maçlarda taraflı bir dil kullanmakta ve nefret söylemine sıkça başvurmaktadır. Ayrıca spor alanında nefret söylemi, cinsiyet ayrımcılığı üzerinden de yapılmaktadır. Erkeklerin fazla olduğu futbol ortamında kadınlar aşağılanarak nefret söylemine maruz kalmaktadır. Bunun yanında spor alanında küfür ve argo kelimeler futbol içinde ve dışında sıkça kullanılmaktadır. Kullanılan argo ve küfür

²³² Onur Özalmete, "Nefret İyidir...Nokta!", *Artdergi*, 2015, Sayı: 42, 5 – 134, s.14 - 19

²³³ Hasan Karaş, "Aynadaki Yabancı Parçalar", *Artdergi*, 2015, Sayı: 42, 5 – 134, s.20 - 21

sözcükleriyle nefret söylemi gerçekleştirilmektedir. Özellikle dört büyük takımının maçlarında spor medyası nefret söylemine başvurmaktadır. Medyanın dili ve söylemleri sayesinde taraftarlar birbirlerine karşı düşman olmaktadır.²³⁴ Bu bağlamda, medya nefret söylemlerini bir kenara bırakıp, ortak bir dil geliştirmesi gerekmektedir.

Televizyonda yer alan sporların 19. yüzyılda ön planda olduğu bilinmektedir. Beyzbol, basketbol, futbol, voleybol ve diğer branşlar; telgraf, fonograf, film vs. teknolojik araçlarla yeni bir boyut kazandı. 1800'lerde ataerkillik ve ırksal ayrımcılık o dönemde oldukça yaygın olarak görülmekteydi. Bu durum spor branşlarında büyük ölçüde erkekler ve beyazlar olarak kendini gösterdi. 20. yüzyılın ortalarında televizyon, spor için önemli bir yer edinirken, spor dünyasında erkeklerin ve beyazların egemen olduğu ve ticarileştirildiği bir dönemi içerdiği belirtilmektedir.²³⁵

Medya, egemen sınıfın ideolojisini yansıtmakta ve seçkinler grubunun çıkarına hizmet eden bir aygıt olarak yer almaktadır. Haber bültenleri, gerçekleri göstermeyip, yanlış ve egemen sınıfın bakış açısını aktaran bir yapı sergilemektedir. Medyada kullanılan milliyetçi dil, ideolojik yansımaları içermektedir. Medya ırkçı bir nefret söylemi ile ötekileştirme eylemlerin oluşmasını sağlamaktadır. Bu da toplumlarda ayrışmalara neden olmaktadır. Ülkemizde medya, milliyetçiliğin üretilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Medyada her fırsatta dile getirilen "Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur." sözüyle diğer etnik gruplar dışlanmaktadır. Medya, milliyetçilik ideolojilerini yayarken diğer taraftan öteki etnik grupları ötekileştirmektedir.²³⁶ Bu bağlamda, medya milliyetçi söylemlerle toplumdaki insanlar arasında kin ve nefreti yaymaktadır. Medya egemen sınıfın ideolojisi yayarken milliyetçilik olgusunu güçlenmesine neden olmaktadır. Milliyetçilik ise, toplumda ayrışmalara hatta ırkçılığa kadar giden toplumsal sorunlara yol açmaktadır. Bu yüzden medya söylemlerinde milliyetçi bir dil tercih etmemeli, ortak ve eşitlikçi söylemleri kullanmalıdır.

Öte yandan nefret biçimi olan ırkçı söylemler televizyon karşısındaki insanlarda yabancı düşmanlığının artmasına neden olmaktadır. Ayrıca spor karşılaşmalarında nefret söyleminin sıklıkla dile getirilmesi taraftarlar arasında fanatizmin ve holiganizmin güç kazanmasına yol açmaktadır. Bu yüzden ırkçılığa karşı kampanyaların başlatılması önemli hale gelmektedir. Televizyonda barışçı bir dilin tercih edilmesi nefret söylemine başvuran kişilerin kendini sorgulaması neden olabileceği belirtilmektedir. Bu yüzden ırkçılığı bitirmede futbolda uygulanacak eğitim programlarının belirlenmesi ve ırkçılıkla mücadele eden ülkelerin deneyimlerinden

²³⁴ Selami Özsoy ve Kadir Yıldız, "Türkiye'deki Spor Basınında Nefret Söylemi", *International Journal Social Science Research*, 2013, Sayı: 2, s. 47 - 59

²³⁵ Real, a.g.e., s. 346

²³⁶ Yasemin İnceoğlu, "Ötekine Yöneltilen Nefret", *Psikeart*, 2015, Sayı: 42, 5 – 134, s.66 - 67

yararlanılmasından gerekliliği vurgulanmaktadır. Bunun yanında FIFA (Fédération Internationale de Football Association) ve UEFA (Union of European Football Associations) 'nın son dönemde ırkçılıkla ilgili mücadele çalışmaları yapmaktadır. İki uluslararası futbol kurumu ırkçılıkla mücadele programları, ırkçılık karşıtı kampanyalar ve projeler yürütmektedir. Ayrıca, spor yayıncılarının ve spor yazarlarının ırkçılıkla mücadelede katkı verebileceği belirtilmektedir.²³⁷ Bu bağlamda, spor içinde ve dışında ırkçılığa karşı en sert tepkinin verilmesi gerekmektedir. İrkçiliğin bir insanlık suçu olduğu unutulmamalıdır. İrkçilik, kişiler arasında nefreti ve kini beslemektedir. Kin ve nefret olguları da şiddete varacak şekilde kendini göstermektedir. O halde, medya nefret söylemi biçimi olan ırkçılığı yaydığı gibi engelleyebilmektedir.

Müge Demir ve Ahmet Talimciler'in belirttiğine göre, "Nefret söylemi, bağlamında düşünüldüğünde, futbol etrafındaki taraftarlık kültürünü, grup aidiyetinin içe kapalı ve dışlayıcı yanından beslenen ve aynı zamanda onu pekiştiren bir futbol medyası dilinden bahsedilmektedir."²³⁸ Görüldüğü üzere, futbol medyasının takındığı tavır ve tutumlar futbol üzerinde belirleyici olabilmektedir. Futbol medyasının dili ve söylemleri taraftarlar arasında ayrımcılığı arttırabilmektedir. Bu yüzden basının futbolun sosyalleştirici etkisinin ön plana çıkarılması gerekmektedir.

Öte yandan toplumda ön yargılar cinsiyet ayrımcılığının temelini oluşturmaktadır. Toplumda önyargılar uzun sürede ve değişik kaynaklardan elde edilen unsurlar sonucu oluştuğu söylenmektedir. Önyargılar biz / onlar şeklinde karşılık bularak ayrımcılığın oluşmasına zemin hazırlamaktır. Ayrımcılık kişi ve topluma karşı yapılabileceği gibi farklı şekillerde ortaya çıkabileceği belirtilmektedir. Sözgelimi, kişinin özgürce seçim yapma hakkının elinden alınarak kişiye kısıtlama ve sınırlama getirmek gibi bu durum ayrımcılık kapsamına girmektedir.²³⁹ Dolayısıyla, önyargılar karşıdaki kişiyi ötekileştirerek ayrımcılığa neden olmaktadır.

Spor bölümlerinde zaman geçtikçe kadın sporlarına daha fazla dikkat çekilmektedir. Spor medyası da kadınların profesyonel ve rekabetçi sporlarına daha fazla katılım gösterme eğilimi içinde olmaktadır. Bu da sporda sürekli olarak büyüyen bir kadın varlığının ortaya çıktığı sonucu vermektedir.²⁴⁰

Bunun yanında medya cinsiyetçiliği tekrar üretmekte ve yaymaktadır. Medya, cinsiyet temelli toplumsallaşmaya neden olduğu belirtilmektedir. Medya kadın,

²³⁷ Nazım Tural, "Futbol, İrkçiliğin En Rahat İfade Edildiği Alan", <http://t24.com.tr/haber/irkci-soylemlerin-rahatca-ifade-edilebilmesi-genc-fanatikleri-militanlastiriyor,230619> (Erişim tarihi:11.02.2018)

²³⁸ Müge Demir ve Ahmet Talimciler, "Sosyal Medyada Futbol ve Nefret Söylemi", *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2014, Cilt: 5, Sayı: 2, 249 – 276, s. 256

²³⁹ Celalettin Vatandaş, "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı", *Dergipark*, 29 – 56, s.32 - 33

²⁴⁰ İlan Tamir vd., "Woman, Sport And The Media:Key Elements At Play İn The Shaping Of The Practice Of Women İn Sports Journalism İn Israel", *Communications*, 2017, 1 – 24, s. 19 - 20

kadınlık, ataerkil ve ekonomik değerleri cinsiyetçi söylemler üzerinden topluma aktarmaktadır. Medyanın cinsiyetçiliği pekiştiren yapısı yapılan çalışmalarla da anlaşılmaktadır. Medya kadını farklı rol ve unsurlar içinde göstererek cinsiyetçiliği kadın üzerinden topluma vermektedir.²⁴¹ Bu bağlamda, medya toplumda cinsiyet eşitsizliğini oluşturan unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Medya toplum düzeni içinde cinsiyetçi söylemlerin önüne geçilememesine yol açmaktadır.

1990'da yapılan bir araştırmada dört anaktentteki günlük gazeteler üç aya aşkın bir süredir incelenmiştir. İncelemede görüldü ki, dört anaktentteki günlük gazetelerin bütün spor sayfalarının sütunlarında %81'i yalnız erkek sporlarına ayrılıp, kadın ve erkek sporlarını kapsayan sütunların oranı ise 15.5 olduğu görülmüştür. Bunun yanında altı hafta boyunca incelenen televizyon haberlerinde ise, haber süresinde sporların %92'si erkek sporlarına ayrılmış olup, kadın sporlarına %5 ve tarafsız (yansız) cinsiyetli konulara %3 oranında yer verildiği belirtilmektedir.²⁴² Bu sonuçlar gösteriyor ki, spor sayfalarında, erkek sporları kadın sporlarına oranla daha çok temsil edilip, değer görmektedir. Bu durum da spor medyasındaki cinsiyet ayrımcılığını bize göstermektedir.

Ayrıca futbol programlarında özellikle erkek yorumculara, konuklara daha fazla yer verilirken kadın muhabirlere, yorumculara ve konuklara az yer verilmektedir. Bu yüzden sporun içinde kadın karakterler erkek karakterlere oranla daha az sayıda temsil edildiği söylenmektedir. Spor yayınları kadının beğenisini temel almamakta, erkeklerin beğenisini öne çıkarmaktadır. Spor haberlerinde çalışan yönetmen ve yapımcılar kadını göz ardı etmektedir. Ayrıca medyada kadının temsilinin az olması, erkek söylemlerinin baskın olmasını sağlamaktadır. Spor erkeklerin erilliklerini ispat ettikleri ve kadınsı değerlerin aşağılandığı bir spor dalı haline geldiği ifade edilmektedir. Ancak kadınları sporun içine katmak için spor örgütleri ve çok uluslu şirketler projeler geliştirse de erkek egemenliğinin önüne geçilmesinde başarısız olmaktadır. Medyadaki sunum ise, toplumsal cinsiyeti kışkırtmaktadır. M. Bilal Arık'a göre, "futbol tartışma programlarında kadının metalaştırılarak ya da tamamen yok sayılarak ekranda sunulması toplumsal cinsiyetçiliğin önemli bir yansıması olarak gözlemlenmektedir." Bunun yanında futbol, magazin programları olarak yer verilerek toplumsal cinsiyetçilik yeniden üretilmektedir. "Televole" gibi futbol programlarında futbol bilgisi ve ilgisi olmayan kişiler konuşturulup, magazin konular gündeme getirilmektedir. "Televole" adlı spor programında futbolcuların özel hayatlarına yer verip, burada kadınlar erkeğin yardımcısı olarak tanıtılmaktadır. M. Bilal Arık'ın

²⁴¹ A. Nevin Yıldız Tahincioğlu, "Namus Cinayetleri Üzerinden Yapılan Cinsiyetçilik ve Milliyetçiliğin Köşe Yazılarına Yansıması", *Mülkiye Dergisi*, 2010, Cilt: 34, Sayı: 269, 225 – 253, s.231 - 234

²⁴² Messner vd., a.g.e., s.123

belirttiği gibi, "bu tip programlarda kadın ya bir 'seks' objesi olarak ya da eşinin yardımcısı olarak konumlanmaktadır."²⁴³ Dolayısıyla, futbol programlarında kadının az temsil edilmesi erkek egemenliğinin sürmesine neden olmaktadır. Bu yüzden spor ve futbol programlarında kadın figürlerinin sayısı artırılması gerekmektedir. Futbol programları içine kadınların dâhil edilmesi futbola farklı boyut ve bakışı açısı kazandırabilir. Belki futbolun içindeki sorunlar kadınların yardımı ile çözüme kavuşturulabilir. Futbol programları kadınların anlayabileceği veya dâhil olabileceği içerikte sunulabilir. O halde, futbol programlarında cinsiyetçi söylemlerin olmaması için çaba harcanmalıdır.

Spor gazeteciliğinde kadın olmak her zaman sorun olarak görülmüştür. Meslektaşları kadın çalışanlar için "özel" muamele belirleyerek kadın oluşlarının sürekli hatırlatıldığını söylemektedir. Spor gazeteciliğindeki kadınların ise, klasik kadınsılıktan kaçarak tipik ve farklı kadın olarak spor gazeteciliğinde var olmaya çalıştığı görülmektedir.²⁴⁴

Spor medyasında ayrımcı söylemlere başvurulduğu bilinmektedir. Özellikle ayrımcı söylemler kadın ve erkek eşitsizliği üzerinden yapılmaktadır. Spor dalları başta futbol olmak üzere erkek etkinliği olarak görülmektedir. Spor dallarının erkek spor olarak görülmesinde toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi bulunmaktadır. Bunun yanında toplumda kadının fiziksel ve bedensel özellikleri erkeklere oranla zayıf kalması kadının sporla özdeşleştirilememesine neden olmaktadır. Kadın ve erkeklerin arasına kültürel ve toplumsal farklılıklar toplumsal cinsiyeti yeniden üretmektedir. Öte yandan futbol yorumcuları kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği üretmekte ve toplumda kadına karşı önyargıların oluşmasını sağlamaktadır. Sözelimi, 4 Mart 2008 tarihinde Show Tv'de yayınlanan "altı pas" adlı programında eski hakem ve futbol yorumcusu Ahmet Çakar'ın bir programda Şampiyonlar Ligi'nde Fenerbahçe'nin Sevilla ile oynayacağı maç öncesi Fenerbahçe turu geçtiği takdirde bikini giyeceğini açıklamış ve Çakar'ın sözünü yerine getirip getirmeyeceği merak konusu hale gelmişti. Bir başka örnekte ise, 24 Eylül 2012 tarihinde Habertürk'te yayınlanan "Bizim Stadyum" adlı programda eski futbolcu ve yorumcu olan Ümit Özat'ın sunucu olan Simge Fıstıkoğlu arasında gerçekleşen tartışma gündeme damgasını vurmuştu. Ümit Özat, "ben sizinle futbol konuşmam, futbol erkek oyunudur." diyerek fikrini beyan etmişti. Bu cümleye karşı Simge Fıstıkoğlu' da, "bu kadar saçma bir cümle duymadım,

²⁴³ M. Bilal Arık, "Futbolun Medyadaki Temsilinde Erkek Egemen Söylem", <https://www.bilalarik.com/blog-1/futbolun-medyadaki-temsilinde-erkek-egemen-soylem> (Erişim tarihi: 08.03.2018)

²⁴⁴ Tamir vd., a.g.e., s.10 - 11

cinsiyetçi ve kadınları aşağılayan bir cümle bu.” diyerek tepkisini ortaya koymuştu.²⁴⁵ Bu bağlamda, spor medyası toplumsal cinsiyet rollerini üretmekte ve pekiştirmektedir. Futbol yorumcuları da sporun özellikle de futbolun erkek sporu olduğu görüşünde birleşmiştir. Kadının futbolla ilgili konuşması istenmemekte, kadın futbolla ilişkilendirilmemektedir. Bu da sporun kadının özelinden çıkartıp, erkek egemenliğine katkı sağlamaktadır. Örnekte görüldüğü üzere, eski hakem ve futbol yorumcusu Ahmet Çakar’ın sözleri ayrımcılığa işaret etmektedir. Çünkü Çakar, kadınların giydiği bikiniyi alay konusu yapmakta ve kadınları bikini üzerinden aşağılamaktadır. Bu da kadınları dolaylı yoldan küçümsediğini göstermektedir.

Ailede başlayan toplumsal cinsiyet öğrenimi, sosyalleşme süreciyle devam ettirilmektedir. Medya ise, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde ayrımcılığı artırır hale geldiği görülmektedir. Spor alanında erkek fiziksel gücüyle öne çıkarılırken kadın ikinci plana itilmektedir. Bunu medya, cinsiyete ve toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin kalıpyargılar üretmek yapmaktadır. Ayrıca medya cinsiyet rollerini yeniden üretmekte ve pekiştirmektedir. Medya erkeğin imajını, kadının rollerini ve nasıl davranılması gerektiğini belirtmektedir. Spor toplumu etkileyen bir güç olma özelliğinden dolayı toplumda egemen olan ideolojileri ve kalıp yargıları çokça yer verdiği bir alan haline gelmektedir. Kadın ve erkekten beklenen roller spor aracılığıyla toplumu aktarılmaktadır. Bunun yanında erkek sporcuların başarılarına sıkça yer verip, kadın sporcuların başarıları yer verilmemesi de spor medyasında erkek egemenliğinin ve ayrımcılığın olduğunun bir kanıtı olduğu söylenmektedir.²⁴⁶ Bu bağlamda, medya hayatımızı önemli ölçüde etkilemekte ve hayatımızı yönlendirmektedir. Medya, cinsiyet eşitsizliğini artırıp, toplumun kadına karşı önyargılı olmasını sağlamaktadır. Bu yüzden medya söyleminde ayrımcı söyleme değil, eşitlikçi ve tarafsız bakış açısıyla söylemlerini oluşturmalıdır.

1896’da Yunanistan’ın Atina’daki ilk Modern Olimpiyat oyunlarında, sadece erkeklerin sadece beyaz sporcularla yarışmasına izin verildiği söylenmektedir. 1900’da Olimpiyat Oyunları’nda kadınların yarışmasına izin verildiği fakat 1912’de kadınlar rakiplerinin sadece yüzde 2’sini oluşturduğu belirtilmektedir.²⁴⁷

Spor medyası cinsiyetli ön yargılı dili sosyal düzene yansıtılmaktadır. Ön yargılı ve cinsiyetli medya aracılığıyla ile yeniden üretilip, tekrar inşa edilmesi toplumda sosyal eşitsizliklerin pekişmesine katkıda bulunmaktadır. Gazete editörleri ve televizyon programcıları yalnız “halka ne istediğini vermeyi” tartıştığı iddia

²⁴⁵ Cihan Akkaya ve Yılmaz Kaplan, “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Spor Medyasında Kadın”, Akdeniz Üniversitesi, *International Journal Of Science Culture And Sport*, 2014, Sayı: 2, s. 177 - 182

²⁴⁶ Mehmet Büyükaşar, “Türk Spor Basınında Cinsiyet Ayrımcılığı: Fotomaç ve Fanatik Gazeteleri Örneği”, *İnsan&İnsan*, 2016, Sayı: 9, s.53 - 76

²⁴⁷ Real, a.g.e.,s. 347

edilmektedir. Ancak alınan kararlar piyasa şartları yüzünden kısıtlanmaktadır. Mesela, televizyonda erkek sporcuların mücadeleleri kadın sporculara oranla daha çok gösterilmesi gibi. Ama yapılan araştırmaların sonucunda yorumcular bugün önceki kuşaklara oranla kadın sporcuları daha az değersizleştirmektedir. Ama bugünün şartlarında, az sayıda gösterilen kadın sporu mücadelelerinde yorumcular, kadın sporcularını damgalama eğiliminde olup, kadın sporculara çocuk muamelesi yapmaktadır.²⁴⁸

Spor medyası, dikkat çekmek amacıyla sansasyonel ve negatif içerikli haberleri benimsemektedir. Medya yabancı düşmanlığı ve ırkçı mesajlara yer verip, toplumda gerginliği tırmandırmaktadır. Irkçılık, kapitalizmin gelişmesi ile ortaya çıkmış ve yabancılara karşı duyulan nefret biçimi olarak yer almaktadır. Futbolda ırkçılığın ve şiddetin yeniden üretilmesi sürecinde futbolun Ticarileşmesi ve medyanın etkisi yadsınmamaktadır. Füsun Alver'e göre, "medyada yabancı düşmanlığı ve ayrımcılık, yabancı futbolculara yöneltilen sürekli eleştirilerle moral bozulması ve yerleşik oyunculara göre daha fazla güç sarf ederek oynamaları gereğinin vurgulanmasıyla da ortaya çıkmaktadır." Ayrıca Alver sözünün devamında, "yabancı futbolcularla ilgili haberlerde 'deri rengi'ni ya da futbolcunun geldiği ülkeye vurgu yapılarak, biyolojik ve kültürel ırkçılık içeren ayrımcı işaretlere yer verildiğini ifade etmektedir."²⁴⁹ Görüldüğü üzere, yabancı futbolcuların üzerine baskı kurulması ayrımcılık ve ırkçılık olarak tanımlanabilmektedir. Yabancı oyunculardan beklentilere karşılık vermesi istenmesi oyuncuyu psikolojik olarak etkilemektedir. Yabancı oyuncuların öne çıkarılması yerli ve yabancı arasındaki kalite farkını ortaya çıkartarak ayrımcılık yapılmasına neden olmaktadır.

Sporda ırksal ilişkiler üzerine yapılan çalışmaların çoğu Afrikalı - Amerikalı sporculara odaklanılmıştır. 1970'li yıllara kadar, Afrikalı - Amerikalı sporcular beyaz ana akım basında fazla yer almamıştır. Afrikalı – Amerikalı sporcular ancak Joe Louis, Jesse Owens veya Wilma Rudolph gibi siyah sporcuların son derece başarılı performansları sayesinde gündem olabilmektedir. Daha fazla siyah oyuncuların büyük lig sporlarında (basketbol, futbol vs.) yer almasına rağmen siyah sporcuların medyada varlığa hâlâ beyaz akranlarıyla karşılaştırılabilir düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Günümüzde tenisçiler Venüs ve Serena Williams ya da Golfçu Tiger Woods gibi siyahi yıldız sporcuların beyaz "elit sporları" nda başarılı olması hâlâ sıra dışı olarak algılanmaktadır.²⁵⁰

²⁴⁸ Messner vd., a.g.e., s.132 - 134

²⁴⁹ Füsun Alver, "Kapitalist Üretim Sürecinde Irkçılık, Futbol ve Medya", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2008, Sayı: 26, s. 223 - 248

²⁵⁰ Beck and Bosshart, a.g.e., s.18

Medya sporun gelişmesinde ve yaygınlaşması önemli bir rol oynayabilmektedir. Spor basınının toplumun bütün kesiminin kapsaması gerekmektedir. Özellikle spor medyasının kadın sporculara da yönelmesi gerekmektedir. Bahar Ünsal'ın ve Fikret Ramazanoğlu'nun değindiği gibi, "kadın sporcuların medyada yer alması toplumsallaşmanın bir ölçütüdür."²⁵¹ Dolayısıyla, kadın toplumda olduğu gibi sporun içinde de olmalıdır. Çünkü spor toplumun bütün kesimine hitap etmesinden hareketle kadının sporcu ve yorumcu olarak spor basınında ve programlarında yer alması önemlidir. Spor basınında kadınların sayısının artırılması ve kadınların spora yönlendirilmesinde fayda sağlayabilir.

²⁵¹ Ünsal ve Ramazanoğlu, *a.g.e.*,s.44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEYAZ FUTBOL, DERİN FUTBOL, TAKIM OYUNU VE BAŞLAMA VURUŞU ADLI SPOR PROGRAMLARININ HEGEMONİK ERKEKLİK SÖYLEMLERİNİN İNCELENMESİ VE ÇÖZÜMLENMESİ

3.1.BEYAZ FUTBOL

Uygulama kapsamında ilk olarak 15 Mayıs 2017 – 14 Ekim 2018 tarihleri arasında yayınlanan Beyaz Futbol (Beyaz TV), Derin Futbol (Beyaz TV), Takım Oyunu (A spor) ve Başlama Vuruşu (TRT SPOR) spor programları içerik analizine tabi tutulmuştur. Buna göre bahsi geçen spor programlarında hegemonik erkeklığın, nefret söyleminin ve ayrımcılığın, şiddetin yeniden inşasının nasıl üretildiği ve ekranın yansımaları ele alınacaktır.

“Beyaz futbol” isimli program, Cumartesi ve Pazar günleri saat 23:30’ da Beyaz TV kanalında canlı olarak yayınlanmaktadır. Cumartesi günleri moderatörlüğünü Ertem Şener’in yaptığı Beyaz Futbolun yorumculuğunu Sinan Engin yaparken, Pazar günleri ise yine Ertem Şener’in sunduğu programın yorumculuklarını Ahmet Çakar (eski hakem), Sinan Engin (menajer, eski futbolcu), Abdülkerim Durmaz (eski futbolcu) ve Gökmen Özdenak (spor yazarı, eski milli futbolcu) üstlenmektedir.

Programın Adı	Yayın İstasyonu	Programın Sunucusu	Programın Sürekli Konukları
Beyaz Futbol	Beyaz TV	Ertem Şener	Ahmet Çakar Sinan Engin Abdülkerim Durmaz Gökmen Özdenak / Rasim Ozan Kütahyalı
Derin Futbol	Beyaz TV	Ertem Şener	Ahmet Çakar Sinan Engin Abdülkerim Durmaz Gökmen Özdenak / Rasim Ozan Kütahyalı
Takım Oyunu	A Spor	Serkan Korkmaz	Erman Toroğlu İlker Yağcıoğlu Turgay Demir Zeki Uzundurukan
Başlama Vuruşu	TRT Spor	Hünkar Mutlu	Alp Pehlivan Kaya Çilingiroğlu Serkan Reçber

Şekil 15: İncelenen Programlar, Yayın İstasyonları ve Katılımcılar (Spiker ve Yorumcular)

3.1.1.Beyaz Futbol Programlarında Üretilen Hegemonik Erkeklik ve Şiddetin Yeniden İnşası

5 Kasım 2017 tarihinde yayınlanan “Beyaz Futbol” programında Fenerbahçe’nin yeni hocasının kim olacağı tartışması yaşandı. Tartışmada Rasim Ozan Kütahyalı, Fenerbahçe’nin eski teknik direktörü Lorant’ı savunarak şu ifadeleri kullandı: “Lorant’a hiç mi saygınız yok. 6 – 0’ı size yaşattı. Adam huzurevinde. Siz ne biçim camiasınız? (Fenerbahçeli Abdülkerim Durmaz’a söyleyerek.) Rasim Ozan Kütahyalının bu sözleri Fenerbahçe camiasını hedef almakta ve bu sözlü saldırıyı nefret boyutuna taşımaktadır. Fenerbahçeli Abdülkadir Durmaz’da bu söze karşılık vererek üslubunu sertleştirmiştir. Abdülkerim Durmaz, Rasim Ozan Kütahyalıya karşı sözlü saldırıda bulunmakta ve argo cümleler kurduğu görülmektedir. Durmaz: “Bu geri zekalı. Allah belasını versin Rasim.”(hakaret ve sözlü saldırıda bulunma) ifadesini kullanmıştır. Yine Fenerbahçe’nin teknik direktörünün kim olacağı konusu işlendiği dakikada Abdülkerim Durmaz, Rasim Ozan Kütahyalı’nın gösterdiği fotoğrafta kendisinin yanında Kerimcan Durmaz, Haydar Dümen olmasına sinirlenen Abdülkerim Durmaz, “Allah belanı versin.” sözünü söyledikten sonra Abdülkerim Durmaz önündeki içecek kutusunu Rasim Ozan Kütahyalıya atıp, stüdyo içinde ve dışında kovalamıştır. Burada açıkça sözel şiddetin yanında fiziksel şiddetin uygulandığı göze çarpmaktadır.

Resim 1: Abdülkerim Durmaz, Fotoshoplu Fotoğrafına Büyük Tepki Vermesi

1 Ocak 2018 Pazar gününde yayınlanan “ Beyaz Futbol “ spor programında Yunan Basketbol Takımı Panathinaikos başkanı Giannakopoulos’un erkekliği hedef alınmakta, hem de programda homoseksüellik ve homoseksüel olmak kötü bir durum

gibi lanse edilmektedir. Programda Ahmet Çakar, Giannakopoulos'un Türkiye hakkında tehditkar sözlerine karşılık vermiştir. Çakar, "Tuhaf çocuk derinlerde bir kırıklık var, çocukluğunda, gençliğinde."(şiddet kültürünün hegemonik yapı ile sağlanması) sözüne yer vermiştir. Programın diğer yorumcusu Abdülkerim Durmaz ise araya girerek yorumda bulunmuştur. Durmaz: "İnşaata mı kaçtı topu? Homoseksüel büyük ihtimalle. Şimdi Türkçesini söyleyeceğim. Ortalık karışacak söylemiyim."(homoseksüelliği kötü gösterme) sözlerine yer vermiştir.

4 Mart 2018 Pazar günü yayınlanan "Beyaz Futbol" da sözlü saldırılar yapılabilmekte ve argo cümleler kullanılabilir. Abdülkerim Durmaz'ın kullandığı sözler bunu desteklemektedir. Durmaz: "Rotasyon denen bu işi kim bulmuşsa dünya futbolunda Allah belasını versin."(argo sözcük kullanımı) açıklamasını yapmıştır. Ayrıca Twitter'daki yorumlara sinirlenen Abdülkadir Durmaz hem Twitter'daki yorum yapan kişilere hem de programın sunucusuna hakaret ederek sözel şiddet uygulamıştır. Durmaz, "Twitter aleminde öyle salaklar var ki, Ertem sen de salaksın."(hakaret ve sözlü saldırıda bulunma) cümlesini sarf etmiştir.

17 Mart 2018 Cumartesi günü yayınlanan "Beyaz Futbol" programında Aykut Kocaman'ın maç sonrası basın toplantısında söylediklerine Ahmet Çakar karşılık vermiştir. Çakar, "bana hikaye anlatma, bizim kanal cımbızla çekiyorlar. Şimdi kadın kuaförlüğüne mi başladın kardeşim. Cımbız işlerine giriyorsun. Cımbız dediğin için kadın kuaförü oluyorsun."(Ahmet Çakar, Aykut Kocaman'ın söylediği "cımbız" kelimesini kadınsılıkla ilişkilendirmektedir.) sözlerini kullanmıştır.

25 Mart 2018 Pazar gününde yayınlanan "Beyaz Futbol" programının gündemi Fenerbahçe'nin Bolu'ya 6-2 yenilmesi idi. Galatasaraylı Özdenak'ın yorumuna kızan Abdülkerim Durmaz sert tepkide bulunmuştur. Durmaz, Galatasaray ve Fenerbahçe arasındaki maç skorlarını gündeme getirerek rekabeti arttıracak ifadeler kullanmaktadır. Fanatizm ve holiganizm olgularını nefret boyutuna taşımaktadır. Bu durum yorumcuların kulüplerin taraftarları adına masanın diğer tarafındaki temsilcilerle sözlü mücadeleye girdiğinin bir kanıtı olmaktadır. Abdülkerim Durmaz şu ifadeleri kullanmıştır: "Şimdi sen kaşınma. Şimdi sen altı deyince yaran daha fazla olması lazım. (Fenerbahçe'nin Galatasaray'ı altı sıfır yenmesini kastederek), Ertem koysana şu kadroyu Allah aşkına. En sonunda üstüne uçacağım." (fanatizmi ve holiganizmi arttıracak ifadelerin kullanılması - Nefret söylemi)

1 Nisan 2018 tarihindeki spor programında "Beyaz Futbol" yorumcusu Galatasaraylı Gökmen Özdenak Galatasaraylı Divan Kurulu Üyesi Zafer Şener'in kendisi hakkında yaptığı açıklamalara karşılık verdi. Özdenak: "sormak lazım. Galatasaray'dan memnun mu değil mi? Galatasaray'ın geleceği ile ilgili kaygılı mı değil mi? Ona sormak lazım. Bunların umurunda değil. Kendi menfaatleri için

Galatasaray'ı kullanan zavallı bunlar. Bunların sevgisi sahtedir.”(nefret söyleme biçimi) diyerek Gökmen Özdenak, Galatasaray Divan Üyesini ağır bir biçimde eleştirmiştir. Bu konuda yorumda bulunan Ahmet Çakar ise, Zafer Şeneri alaycı ve sıradışı bir söylemle yorumlamıştır. Ahmet Çakar, Zafer Şener'in yaşı, kıyafeti ve taktığı küpe üzerinden şiddet kültürünü oluşturmuştur. Çakar, Zafer Şener'in moda anlayışı üzerinden erkekliği sorgulayıp, dışlamıştır. Ahmet Çakar: “Galatasaray'a ne verdiği ve ne aldığı belli olmayan. 62 - 63 yaşlarındaki pembe kırmızı arası sağ kola takılmış bir saat. Sol el belli ki manikürden çıkmış. Bakımlı erkek, Metroseksüel bir erkek. 62 yaşındaki adam kulağında küpeyle gelip de benim Gökmen abime cümle filan kuramaz. 62 yaşında olacaksın muhtemelen torunun torban olacak. Küpe takacaksın ha?”(Hegemonik yapının giyim üzerinden oluşturulması) sözünü söylemiştir.

29 Nisan 2018 Pazar gün ki yayında ise, Fırat Aydınus'un Galatasaray ve Beşiktaş derbisini nasıl yönettiği konusunun tartışıldığı programda fanatizmin öne çıktığı görülmektedir. Sinan Engin, eski hakem olan Çakara sitemde bulunarak, “Sevgili Çakar, her zaman atardın tweetlerini ne oldu? Galatasaraylığın mı depreşti bir anda da sesin çıkmadı.”(Sinan Engin, Ahmet Çakara tuttuğu takım üzerinden sözlü saldırıda bulunması) demiştir.

Yine Sinan Engin, maçın hakemi Fırat Aydınus ve Galatasaray'ın Japon futbolcusu Nagatomo hakkında alaycı bir dil kullanmıştır. Kırmızı kart pozisyonunu kasteden Sinan Engin: “Nagatomo geldi Japonca ona bir şey söyledi. Fırat Aydınus küçük Japon. Küçük Japon olduğu için, büyük Japon geldi, ona dedi ki; aman kılıç çekmesin vururum sana mı dedi?”(Sinan Engin'in soruyla karışacak yorumunda futbolcunun milliyeti üzerinden maçın hakemi Fırat Aydınus nefret söylemine maruz kalması) ifadesine yer vermiştir.

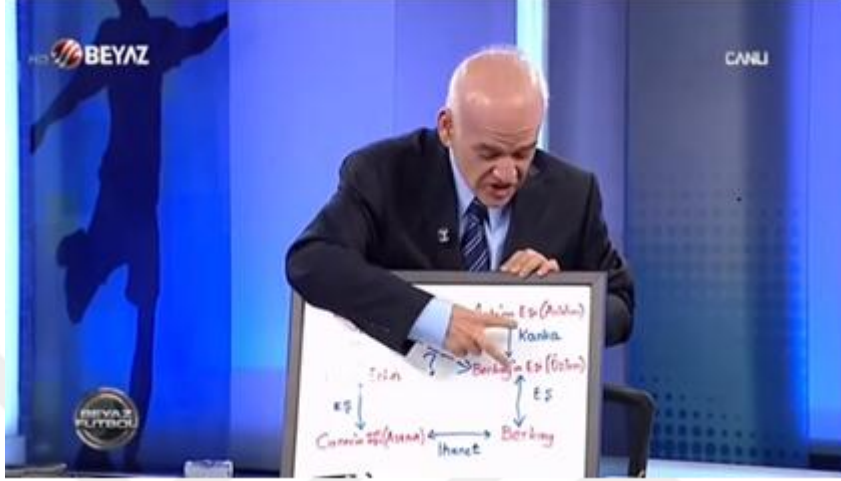
7 Ekim 2018 tarihinde yayınlanan “Beyaz Futbol” programında sıra dışı söylemlerin kullanıldığı görülmektedir. Ahmet Çakar hakemleri dışlayıcı, kendisini öne çıkaracak cümleler kurmaktadır. Ahmet Çakar'ın programda hegemonik erkeklik değerlerini kendi lehinde kullandığı görülmektedir. Hakemleri dışlayarak ve ikinci plana atarak hegemonik bir dil geliştirdiği söylenebilir. Çakar'ın programda kullandığı sıra dışı söylemler şöyle sıralanabilir: “Siz hakemlikte yeni yeni kaşarsınız ben olmuşum top kaşar, siz fare kovalarken Cüneyt ve Mete ben kedi öpüyordum.”(Hegemonik dil kullanımı) cümlelerini kullanmıştır.

Bunun yanında programda cinsel organ, erkeklik ve iktidar göstergesi sayılabilmektedir. Bir pozisyonda rakip oyuncunun Beşiktaşlı futbolcu olan Babel'in genital bölgesine tabanla basması üzerine Abdülkerim Durmaz yorumda

bulunmuştur. Durmaz, “Allah korusun. İnsan kısır olur, insanın erkekliği gider.”(cinsel organın erkeklik göstergesi sayılması) diyerek tepkisini ortaya koymuştur.

14 Ekim 2018 Pazar günü ekrana gelen “Beyaz Futbol” programında Türkiye’nin gündemine düşen Milli futbolcu Arda Turan ve şarkıcı Berkay’ın kavga görüntüleri yayınlandı. Türkiye gündemine damga vuran kavga olayı “Beyaz Futbol” da kapsamlı ve ayrıntılı ele almıştır. Görüntüler eşliğinde Arda ve Berkay’ın açıklamalarına yer verilerek Türk örf ve adetleri, aile olgusu, adamlık ve erkeklik üzerinden ağır yorumlarda bulunulmuştur. Futbol yorumcuları eleştirilerini hegemonik kavramlar (erkeklik, adamlık ve erkeklik) üzerinden yürütürken, nefret söylemini (ulan, cahil vs.) sözel şiddet, hakaret, argo cümlelerin kullanılması ile yapmıştır. Ayrıca bu iki isim üzerinden yorumcular linç kampanyasını oluşturup, futbolun dışına çıkarak magazin konuları işlemiştir. Futbol yorumcuları Arda ve Berkay’ın kavgasını sert bir biçimde yorumlamıştır. Söz alan Gökmen Özdenak, Arda için şu ifadeleri kullanmıştır: “Delikanlı bir erkek evinde hamile karısı varsa başka kadına bunu söyleyebilir mi?” (delikanlılık üzerinden hegemonik yapıya gönderme) soruyla karışık yorumuna karşılık Çakar, Arda ve Berkay hakkında çok sert ifadeler kullanmıştır. Ahmet Çakar: “Ulan Arda. Utanmıyor musun? Evde hamile, karnı burnunda karını bırakıp saat ikilerde üçlerde arkadaşlarıyla içki içmeye. Sen biraz insan olsan biraz düşünsen cahil olmasan hanımın o anda doğumu başlasa ya kanaması olsa alkollü kocasına mı ulaşacak kime ulaşacak? Berkay da Arda da benim için ikinizin de zerre kadar farkı yok. Birisi sanat dünyasının yüz karası biri de futbol dünyasının.” (sözel şiddet ve nefret söylemi) cümlesini kurmuştur. Yine Ahmet Çakar, şarkıcı Berkay’ın futbolcu Caner’in karısı Asena Atalay ile birlikteliğine vurgu yaparak şu ifadeler kullanmıştır: “Lan Berkay. Sen çok adamsın ya! Evli bir kadınla çok büyük bir alışveriş merkezinde ezdirme odasında yediğin haltlar basına çıktı. Bu yüzden bir yuva yıktın. Asena ve Caner ayrıldılar. Çocukları var. Berkay, sen Arda’dan da betersin. Seni bir defa kenara koyuyorum.”(adamlık üzerinden hegemonik yapıya gönderme ve nefret söylemi) sözlerini söylemiştir. Çakar yorumlarının devamında ise, “Ya Arda rüzgâra göre dönüyorsun iki lafından biri adam, delikanlılık. İki lafından biri din, Allah. İki lafından biri vatan, millet. Bunları neden yapıyorsun biliyor musun? Türk halkına iyi geliyor. Çünkü bunlar şerefli kavramlar. Ben Umre’ye gitsem hayatta görüntü vermem. Utanırım. Niye utanırım biliyor musun? İnsanlara bunu duygu sömürüsü yapıyorsun. Türk Ceza Kanuna aykırı birçok fiili yaklaşık 2 saat içinde yapıyorsun Arda. Sen milli futbolcusun. Bir adama kafa atıyorsun ya! Kimsin lan sen. Kendini dokunulmaz zannediyorsun. Bu alkol senin futbol hayatını ve adamlığını bitirdi.”(hegemonik yapıya gönderme ve argo sözcük kullanımı) açıklamalarına yer veren Ahmet Çakar son olarak devlet büyüklerine seslenerek “Allah aşkınıza beş para etmez adamlara

haddinden fazla övgü, ilgiyi goy goy, poh poh yapmayın.” diyerek Çakar, elindeki yazı tahtasını yere atıp, stüdyoyu terk etmiştir. Sinan Engin de Arda ve Berkay olayını şöyle yorumlamıştır: “Kimsenin namus bekçisi değilim. Kimsenin ben namusunu koruyamam ben. Herkes adam olsun. Herkes kendine sahip olsun. Ailesine sahip çıksın. Adam olsun.”(hegemonik yapıya gönderme) sözlerini ifade etmiştir.

Resim 2: Ahmet Çakar, Futbolcu Arda Turan ve Şarkıcı Berkay'ın Kavga Olayını Çizim Tahtasında Anlatması

3.1.2. Beyaz Futbol Programlarında Üretilen Nefret Söylemi ve Ayrımcılık

29 Ekim 2017 tarihinde yayınlanan “Beyaz Futbol” programında, spor yorumcuları hakemleri hedef alan açıklamalar yapmıştır. Abdülkadir Durmaz, hakeme tepkisini nefret boyutuna taşımıştır. Durmaz, hakem hatalı karar verdiği kükür edilmesi normalmiş algısı yaratıp, küfrün karşısında durmamıştır. Galatasaray - Trabzonspor maçında hakemin kırmızı kart kararını değerlendiren yorumculardan Abdülkerim Durmaz: “Hakemler hata yapıyor. Kötü hakem bunlar. Futboldan anlamıyor bunlar. Ben yıllarca futbol oynadım. Çok küfür ettim hakemlere.”(hakem üzerinden nefret söylemi oluşturma ve küfür kullanımı normalleştirme)

Ayrıca spor programında yorumcular hakemleri olduğu kadar teknik direktörleri de aşağılamakta ve sert eleştirilerini onlar üzerinden yürütebilmektedir. Galatasaraylıyla bilinen Rasim Ozan Kütahyalı, teknik direktör Fatih Terim hakkında şu açıklamayı yapmıştır: “Galatasaray'ın çıkarları gerekirse her şey yaparım. Terim'den banane. Terim'i madara etmiş adamım ben.”(aşağılayıcı söz kullanımı) sözünü kullanmıştır. Bir de Galatasaray teknik direktörü Igor Tudor'un sosyal medyaya çok odaklanmayın sözüne karşılık programın moderatörü Ertem Şener: “insanı aptal yerine koymayın. İgor Tudor.”(şiddet kültürünü oluşturma) cümlesini söylemiştir.

Öte yandan “Beyaz Futbol” da çocuklu kadınların spor programını izlemesine tepki gösterildiği olmaktadır. Rasim Ozan Kütahyalı, bebeli kadın izleyiciyi dışlayarak ayrımcılık yapmıştır. Sosyal medya yorumlarını okuyan Ertem Şener’in programdaki yorumculara seslenerek, “Çok bağırmaalım. Hanımefendi yazmış bebeğini uyutamıyorum. Sizi seyretmek istiyorum.” demesi üzerine Rasim Ozan Kütahyalı şu karşılığı vermiştir: “Bebeği varsa bizi neden izliyorsun? Nasıl kadın bu. Ben hiç böyle kadın görmedim. Türkiye’de böyle kadın olduğuna inanmıyorum. Böyle saatte bebek uyur. Bebek çoktan yatakta olması gerekiyor. Sen ne biçim annesin?” (kadın ayrımcılığının yapılması)

Resim 3: Rasim Ozan Kütahyalı, Sosyal Medyadaki Bebeli Kadın İzleyicinin Taklidini Yapması

20 Kasım 2017 tarihinde yayınlanan “Beyaz Futbol” programında Rasim Ozan Kütahyalı kendisine yapılan şaka sonrası ırkçı ve aşağılayıcı bir söz söyledi. Kütahyalı kendisine yapılan şakayı “Kusturmalı Boşnak Saksosu“(ırkçı ve ayrımcı söz kullanımı) olarak nitelendirdi. Bu laf sosyal medyada Boşnaklardan ve izleyicilerden büyük tepki çekti. Bunun üzerine kanal Rasim Ozan Kütahyalı’nın işine son verdi.

7 Ekim 2018 tarihinde yayınlanan “Beyaz Futbol” programında Fenerbahçe ve Medipol Başakşehir arasında oynanan karşılaşmanın ardından “VAR” ve hakem kararları tartışıldı. Programda hem Abdülkerim Durmaz hem de Ahmet Çakar hakemleri hedef tahtasına oturttu. Söz alan Ahmet Çakar maçın hakemi olan Ali Palabıyık’ı ve maçın “VAR” hakemi olan Mete Kalkavan’ı yerden yere vurdu. Çakar, Ali Palabıyık için “sen çok zeki değilsin.” derken Mete Kalkavan’a ise ““VAR’daki Kalkavan, Çakar’ın altında ezildi.”(sözel şiddet ve hakem üzerinden nefret söylemi oluşturma) cümlelerini kurdu. Programın diğer yorumcusu Abdülkerim Durmaz ise, maçın yan hakemine karşı şu ifadeleri kullanmıştır: “Bu pozisyonda ofsayt kaldıran yan hakeme ne yapılması lazım. Böyle insana hakemlik yaptırmayacaksın.” diyerek

sözlerine devam etmiştir. Durmaz, “Cüneyt Çakır yıllardır Türk futbol seyircisi kandırmıştır. Kandırmaya devam ediyor, herkesi salak kendini akıllı zannediyor. Ben bunu yemem.”(şiddet kültürünü hakemler üzerinden kurulması)

Ayrıca “Beyaz Futbol” programında kadınlar cinsel bir nesne olarak gösterilmiştir. Ahmet Çakar, kadınları cinsel bir partner şekilde lanse edip, cinsiyet ayrımcılığı yapmıştır. Programda Fenerbahçe’den ayrılan üç yardımcı antrenörün konuşulduğu ortamda Sinan Engin’in “Aykut Kocaman’ın ekibini neden tutuyorsunuz? sorusuna Çakar şu ifadelere başvurmuştur: “maç mı sattılar, kamp dönemlerinde bayan arkadaşlarını getirip daha hoş şeyler mi yaptılar? (kadınların cinsel nesne olarak gösterilmesi) sözlerini kullanmıştır.

Bunun yanında izlenen zamanlar içerisinde, “Beyaz Futbol” programında cinsiyetçi bir dil kullanılmaktadır. Bunda yorumcuların hepsinin erkek olması ve kadın yorumcuların hiç olmaması cinsiyetçi bir dilin oluşmasını sağlamıştır. Bir de programda kadınlara söz hakkı verilmeyip, kadına ait roller dile getirilmiştir. Ayrıca izlenen süre dikkat alındığında, “Beyaz Futbol” programında kadın ve kadın sporcularının başarıları gösterilmediği görülmüştür.

Bir de “Beyaz Futbol” adlı spor programında dört büyük takımın (Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor) birbirleriyle oynadığı maçlar ve Anadolu Kulüpleri ile yaptığı mücadeleler enine boyuna konuşulurken, Anadolu Takımlarının kendi arasında yaptığı karşılaşmalara az yer verilmekte veya hiç tartışılmamaktadır. Uluslararası maçlarda ise Milli Takımın mücadelelerinde, hakemlerin yerine Milli futbolcular, Teknik Direktör ve ekibi ve Federasyon Başkanı hedef tahtasına oturtulmaktadır. Yerel ligde ise, futbolcular, antrenörler, yöneticiler, başkanlar, hakem ve hakem hataları tartışılmaktadır. Bir de yorumcular yerel lig maçlarını yorumlarken militarist söyleme başvurduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öte yandan “Beyaz Futbol” programında konuşulan konular genelde futbol olup, futbol dışındaki diğer branşlardaki sporlar (basketbol, voleybol ve vs.) ele alınmamıştır.

3.2. DERİN FUTBOL

“Derin futbol” adlı program, Pazartesi akşamları saat 23:00’da Beyaz TV kanalında canlı olarak yayınlanmaktadır. Pazartesi günü moderatörlüğünü Ertem Şener’in yaptığı Derin Futbol programın yorumculuklarını Ahmet Çakar (eski hakem), Sinan Engin (menajer, eski futbolcu), Abdülkerim Durmaz (eski futbolcu) ve Gökmen Özdenak (spor yazarı, eski milli futbolcu) üstlenmektedir.

3.2.1. Derin Futbol Programlarında Üretilen Hegemonik Erkeklik ve Şiddetin Yeniden İnşası

15 Mayıs 2017 tarihinde yayınlanan “Derin Futbol” programında, Galatasaray Divan Üyesi Tunç Üner’in Galatasaray Başkanı Dursun Özbek’e AMK demesi konuşuldu. Yayına telefonla bağlanan Tunç Üner, Ahmet Çakarla tartıştı. Ahmet Çakar, Tunç Üner hakkında aşağılayıcı ve alaycı bir dil kullanmıştır. Tunç Üner’in sesinin inceliğinden yola çıkan Ahmet Çakar küçük düşürücü ve hegemonik erkekliği yansıtan cümleler kullanmıştır. Tunç Üner, Ahmet Çakar’a “sizin dost meclislerinizi çok merak etmeye başladım? demesi üzerine sinirlenen Çakar şu ifadeleri kullandı: “Bir gün gelin oturun. Ama bizim dost meclisine geldin mi ince sesiniz tehlike yaratır onu söyleyeyim.” (alaycı bir dil ve fiziksel özellik üzerinden hegemonik yapıyı oluşturma) Ahmet Çakar sözlerinin devamında ise, “siz birbirinizi yiyorsunuz. Siz nasıl adamlarsınız? Galatasaray Genel Kurul Üyeleri. Galatasaray Genel Kurulu Üyeleri entelektüel kapasite olarak yüksek insanlar. Belli ki bunlar nasıl insanlar ki 6 ay arayla bağlanıp birinin adı ebediyete kadar 143 Zafer biri de AMK Tunç oluyor anlamadım bu işten.” (küçük düşürücü dil kullanımı) diyerek sitemini ortaya koymuştur.

2 Ekim 2017 tarihinde ekrana gelen “Derin Futbol” adlı spor programında konuşturulmadığını iddia eden, sık sık sözünün kesilmesine sinirlenen Ahmet Çakar stüdyoyu terk etti. Sinan Engin, Ahmet Çakar’ın stüdyoya dönüp dönmemesi için anket yaptı ve ekledi: “Ahmet Hoca stüdyoya gelecek mi? sorusunu vole takipçilerine sordu. Sporla alakalı olmayan bu durum şov ve eğlence amaçlı olarak ekrana yansıtılmaktadır.

Ayrıca futbolcu Mustafa Yumlu’nun Fenerbahçe formasını yere atıp atmadığının tartışıldığı spor gündeminde metaforik anlatıma başvurulmuştur. Ahmet Çakar, “Aslan” ve “delikanlı” kelimelerini cümle içinde kullanarak güç ve erkekliği temsil etmesinden dolayı hegemonik erkekliğe göndermede bulunmuştur. Çakar: “Mustafa Yumlu’yu hiç tanımam. Bu çocuk aslan gibi delikanlı oğlan.”(hegemonik yapı “Aslan” ve “Delikanlı” kelimeleriyle oluşturma) cümlesini kullanmıştır.

10 Eylül 2018 tarihinde yayınlanan “Derin Futbol” un gündeminde milli futbolcuların prim pazarlığı değerlendirildi. Ahmet Çakar özellikle milli futbolcular Selçuk İnan, Burak Yılmaz, Arda Turan ve Caner Erkin’in olduğu fotoğrafı stüdyoya getirip top şeklinde yaptı. Ahmet Çakar, nefret söylemini prim pazarlığı üzerinden milli futbolcular (Selçuk İnan, Burak Yılmaz, Arda Turan ve Caner Erkin) hedef almıştır. Çakar, bu hareketi yapmasını şöyle açıkladı: “Sizler milli formayı prim pazarlığı için kullanırken ayıp etmiyorsunuz, gazeteci Bilal Meşe’nin Boğazını sıkıp döverken, küfür ederken ayıp etmiyorsunuz. Ben de resmi yırtarım.”(prim pazarlığı üzerinden şiddet kültürü oluşturma) Ahmet Çakar’ın bu hareketine tepki gösteren Gökmen Özdenak

ise Şu karşılığı vermiştir: “Bu ocuklar Türk milli takımına uzun süreler hizmet ettiler Ahmet Efendi. Sen bu resmi alıp da parçalayıp da atamazsın. Ayıp ayıp! Yuh yuh! (sözlü saldırı ve argo sözcük kullanımı)

Resim 4: Ahmet akar, Milli Futbolcuların (Selçuk İnan, Burak Yılmaz, Arda Turan ve Caner Erkin) bulunduğu fotoğrafı top Şekline getirmesi

8 Ekim 2018’de yayınlanan spor - magazin programı “Derin Futbol” da Ertem Şener, Gökmen zdenak’ın boynundaki Őala işaret ederek, “bu ne ya Gökmen Ağabey boynundakini çıkar lütfen, o ne ya? Gökhan abiye yorgan getirseydik ya! demesi zerine Gökmen zdenak, Ahmet akar’ı işaret ederek, “Beyfendi sallar falan ben üstüne uarım.” (sözlü saldırıda bulunma) cmllesini kurmuştur. Yine Abdülkerim Durmaz konuyla ilgili olarak Şu cümleyi söylemiştir:“ Nerede beyfendi varsa orada kalite vardır.” (erkeklilililn yüceltilmesi ve hegemonik yapıyı sağlama)

Öte yandan “Derin Futbol” eğlence değerleri üretmektedir. Bunu iddia ortaya koyarak, farklı anlatımlarla ve sıra dışı söylemlerle sağlanmaktadır. Ahmet akar’ın Fenerbahçe’nin yeni teknik direktrn çarkıfelek bulmaca ile söylemesi, Abdülkerim Durmaz’ın Fenerbahçe’nin teknik direktörü Cocu’nun gittiği taktirde yeni antnrn Tayfun Korkut olamayacağını iddia edip, bunun gerçekleŐmesi sonucunda ise, saçlarını  numaraya vurduracağını söylemektedir. Hatta Ahmet akar programda Şov yapıldığını Şöyle açıklamaktadır: “bilim denen bir Şey var. Burada hep yıllardır Şov yapıyoruz. Sallıyoruz. Ama birazda bilim konuŐalım.” sözleriyle akar, spor programında Şov amaçlı davranışlar sergilendiğini söylemektedir.

Ayrıca bu spor programında metroseksellik kötü gibi ekranda lanse edilmektedir. Metroseksellik kadınsılıkla iliŐkilendirilip, erkeksilik değerler ne çıkarılmıŐtır. Ersun Yanal’ın ata binmiŐ fotoğrafının gösterilmesi zerine Ahmet akar’ın sinirlenmesine Abdülkerim Durmaz kendine haz üslupla Şöyle açıklamıŐtır: “Ertemcim. Ahmet akar bir hayat görüŐü olan bir adam. Hayat felsefesi var. Burada

Ersun Yanal sorun değil. Bazı insanlar var. Mesela erkeklerin botoks yapmasını normal karşılar. Daha genç gözükmek ister. Ahmet Hoca böyle işlere uyuz olur. Metroseksüellik gibi. Birinin kaşını aldırması, bunlar Ahmet Hoca'yı rahatsız ederler.”(erkeklik değerlerin korunması yönelik söz kullanımı) açıklamasını yapmıştır.

Bunun yanında, Fenerbahçe'nin yeni teknik direktörünün Ersun Yanal olacağına iddiası gündeme gelmiştir. Ahmet Çakar, militarist kelimeler kullanıp, rakip takımın yöneticilerini, futbolcularını ve taraftarlarını kızdıracak açıklamalar yapmıştır. Bir de “çatır çatır, döve döve, eze eze” ikilemeleri fanatizmi ve holiganizmi arttıracak söylem biçimlerini kullanmıştır. Bu haberi Ahmet Çakar şöyle yorumlamıştır: “Ersun Yanal kendi kariyerindeki ve Fenerbahçe'nin en başarılı isimlerindedir. Nisan'ın sonunda ligin bitmesine dört - beş hafta kala sekiz - on puan farkla çatır çatır, döve döve, eze eze şampiyon yaptı takımı” (militarist kelime kullanımı ve fanatizm olgusunu oluşturma)

3.2.2. Derin Futbol Programlarında Üretilen Nefret Söylemi ve Ayrımcılık

2 Ekim 2017 tarihinde yayınlanan “Derin Futbol” isimli spor - magazin programında Beşiktaş'ın defans oyuncusu Dusco Tosic'in eşi Jelena Karleusa'nın gazeteye verdiği demeçte şu ifadeleri kullanmıştır: “taraftarlar maçtan önce Tosic ile seks yapmamı istemiyor ama maçtan önce seks yapması onun performansını artırıyor.” sözünü Ahmet Çakar ve Rasim Ozan Kütahyalı eleştirmiştir. Bu iki isim Jelena Karleusa'nın bir Sırp olduğu belirterek davranışının yanlış olduğu söylemiştir. Karleusa'nın söylemlerinin Türk örf ve adetlerine ters olduğu vurgulanıp, “Türk” ve “Sırp” olarak iki ayrı millet vurgusu yapılarak biz ve onlar şeklinde izleyicilere sunulmuştur. Söz alan Ahmet Çakar şu ifadelere başvurmuştur: “Türk örf ve adetlerinde evli barklı bir kadının profesyonel eşi futbolcu olan kocasıyla maçtan bir gün önce aile hayatı ile ilgili en mahrem şeyleri gazeteye vermesi utanç vericidir. Bir gazeteye yaptığı açıklama şayet doğruysa, onu Müslüman bir aile reisi olarak kınıyorum.” (suçlayıcı ve militarist bir dil kullanımı) Rasim Ozan Kütahyalı ise, “ bizim Türk İslam geleneklerine aykırı olduğu kesin. Bunlar Sırp ve seküler yani hristiyan ya da başka. Bunlar Sırp.”(ayrımcı dil kullanımı)

Resim 5: Derin Futbol Programında Yorumcular Sırp Futbolcu Tosic'in Eşi Olan Yelena Karleusa'ya Büyük Tepki Vermesi

17 Ekim 2017 tarihinde yayınlanan "Derin Futbol" spor yorumcusu Rasim Ozan Kütahyalı, Bafetimbi Gomis'e karşı ırkçı, aşağılayıcı ve alaycı bir dil kullanmıştır. Kütahyalı, Gomis'in cinsel organını ima ederek, fiziki özellikleriyle dalga geçmektedir. Rasim Ozan Kütahyalı Gomis'in ofsayt pozisyonunda yakalanmasına atıfta bulunarak, "bu hafta maçı kim yönetecekse Bafetimbi Gomis'e karşı hoşgörülü olun. Bafetimbi Gomis 1 metre öndeysen ofsaytı verin. Ama Gomis bire bir giderken onun fizyonomistinden ötürü o 30cm'lik çıkıntı noktasından Gomis'e lütfen saygı duyun." (ırkçı ve alaycı dil kullanımı) Rasim yine söyleminin devamında, "taytı delikanlı adam kullanır. Yiğidin malı meydandadır." ("yiğit ve "adamlık" üzerinden hegemonik erkeklığe göndermede bulunma) ifadesini kullanmıştır.

Resim 6: Rasim Ozan Kütahyalı, Gomis'in Ofsayt Pozisyonun Yorumuna Yorumcuların Tepki Göstermesi

Bunun yanında, programda Fenerbahçe'nin teknik direktörü Cocu'nun geleceğinin tartışıldığı dakikada Gökmen Özdenak sert bir çıkışta bulunmuştur. Özdenak Fenerbahçe'nin teknik direktörü Cocu hakkında aşağılayıcı ve alaycı bir dil kullanarak nefret söylemine başvurmuştur. Fenerbahçe'nin Hollandalı teknik direktörü Cocu'nun performansı Türk Teknik Direktör Fatih Terim'den daha düşük olduğu ima edip nefret söylemini aldığı olumsuz sonuçlar üzerinden oluşturmuştur. Gökmen

Özdenak şu cümleleri söylemiştir: “Gidipte Fatih Terim gibi bir hoca bulsanız bunlar başımıza gelmeyecekti. Yok A. Wenger yok Tayfun Korkutmuş. Cocu zaten koktu lan. Bir an önce gönderin yetti lan. Cocu Cocu bıktık ulan sezon başından beri. Fenerin problemlerinden ben bıktım be.” (teknik direktör üzerinden nefret söylemi oluşturma) tepkisini ortaya koymuştur.

6 Kasım 2017 tarihinde yayınlanan “Derin Futbol” programında Abdülkerim Durmaz, sosyal medya fenomeni Kerimcan Durmaz’ın fotoğrafındaki kıyafetine benzetilmesine sinirlenerek tehditkar bir dil kullanmış ve fiziksel şiddete yönelim göstermiştir. Ayrıca programda sürekli yapılan bir eylemiş gibi şiddet normalleştirilmektedir. Durmaz’ın ağzından şu ifadeler çıkmıştır: “bak Ertem Kur’an-ı Kerim çarpsın. Sana üç seneden beri hiçbir şey yapmıyorum. Bu didi’yi senin kafana atarım. Rasim’e atıyorum atıyorum alıştı o.” (şiddetin normalleştirilmesi ve sözel şiddet kullanımı)

Öte yandan “Derin Futbol” da kulüp başkanlarını ve teknik direktörleri karşı karşıya getirecek cümleler kullanılabilir. Ahmet Çakar, Fenerbahçe’nin teknik direktörü Aykut Kocaman ve Fenerbahçe’nin başkanı Aziz Yıldırım hakkında çarpıcı açıklamalar yapmıştır: “25 milyon Fenerbahçeliyi böylesi bir iktidari yöntemlerle yönetmeye kimsenin hakkı yok. Dünyanın her ülkesinde antranör istifa ettikten sonra geri falan dönmez. Sen neyi bekliyorsun? Aziz Yıldırım sanki senin menfaatin için mi devam etmeni istiyor? Kendi koltuğu için devam etmeni istiyor.” (suçlayıcı ifade ve nefret söylemi kullanımı) Ayrıca Çakar, Aykut Kocaman’ı da sert bir şekilde eleştirmiştir: “Aykut Kocaman futbolculuk geçmişinde sevilen sayılan bir adamdın. Şimdi yavaş yavaş sevimsiz hale geliyorsun. Ama daha kötü artık saygınlığını yitiren sportif adamı tartışılan bir hale geldin.” (nefret söylemi kullanımı)

27 Ağustos 2018 tarihinde yayınlanan spor programı “Derin Futbol”un gündeminde Fenerbahçe’nin siyahi oyuncu Moussa Sissoko ile anlaşta iddiasıydı. Ertem Şener, oyuncunun ten renginden olmasa da performansını baz alarak ayrımcılık yapmıştır. Programın sunucusu Şener, Fenerbahçe’nin yeni transferi Moussa Sissoko’yu Fenerbahçe’nin eski siyahi oyuncusu Appiahla karşılaştırarak şu açıklamayı yapmıştır: “Appiahla, Moussa Sissoko’yu hiç mukayese etmiyorum. Sissoko 10 tane Appiah eder.” (ayırıcı dil kullanımı)

Bunun yanında izlenen zamanlar içerisinde, “Derin Futbol” programında cinsiyetçi bir dil kullanılmaktadır. Bunda yorumcuların hepsinin erkek olması ve kadın yorumcuların hiç olmaması cinsiyetçi bir dilin oluşmasını sağlamıştır. Bir de programda kadınlara söz hakkı verilmeyip, kadına ait roller dile getirilmiştir. Ayrıca izlenen süre dikkat alındığında, “Derin Futbol” programında kadın ve kadın sporcularının başarıları gösterilmediği görülmüştür.

Bir de “Derin Futbol” adlı spor programında dört büyük takımın (Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor) birbirleriyle oynadığı maçlar ve Anadolu Kulüpleri ile yaptığı mücadeleler enine boyuna konuşulurken, Anadolu Takımlarının kendi arasında yaptığı karşılaşmalara az yer verilmekte veya hiç tartışılmamaktadır. Uluslararası maçlarda ise Milli Takımın mücadelelerinde, hakemlerin yerine Milli futbolcular, Teknik Direktör ve ekibi ve Federasyon Başkanı hedef tahtasına oturtulmaktadır. Yerel ligde ise, futbolcular, antrenörler, yöneticiler, başkanlar, hakem ve hakem hataları tartışılmaktadır. Bir de yorumcular yerel lig maçlarını yorumlarken militarist söyleme başvurduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öte yandan “Derin Futbol” programında konuşulan konular genelde futbol olup, futbol dışındaki diğer branşlardaki sporlar (basketbol, voleybol ve vs.) ele alınmamaktadır.

3.3. TAKIM OYUNU

“Takım Oyunu” isimli program, Cumartesi ve Pazar günleri saat 18:00 ve 21:00, Pazartesi günleri ise, 21:00’da A spor kanalında canlı olarak izleyiciye sunulmaktadır. Programın sunuculuğunu Serkan Korkmaz yaparken, yorumculuklarını Erman Toroğlu (Eski Futbolcu, Hakem), İlker Yağcıoğlu (Eski Futbolcu, Teknik Direktör), Turgay Demir (Spor Yazarı) ve Zeki Uzundurukan (Fotomaç Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni) yapmaktadır.

3.3.1. Takım Oyunu Programlarında Üretilen Hegemonik Erkeklik ve Şiddetin Yeniden İnşası

28 Ekim 2018 Pazar günü yayınlanan “Takım Oyunu” adlı spor programında, Fenerbahçe’de görevine son verilen teknik ekipten kişilerin, kişisel verilerinin nasıl elde edildiğine dair sorulara verdiği yanıtlar değerlendirildi. Sunucu Serkan Korkmaz’ın “176 tane kişisel E - posta içeriği nasıl elde edildiği sorusu çok soruluyor.” sözüne Erman Toroğlu, Fenerbahçe yönetimini suçlayıcı ifadelerle başvurmakta ve Fenerbahçe’nin böyle sonuçlar aldığı taktirde küme düşebileceğini söyleyerek, fanatizm ve holiganizm olgularını arttırıcı ifadeler kullanmaktadır. Erman Toroğlu şu cümleleri sarf etmiştir: “Şu ana kadar gelinen noktada Ali Koç ve ekibinin hiçbir şekilde ağlamaya hakkı yok. Halı, malı hikaye. Mal burada ortada. Yarın Rize puan alırsa siz kümeye düşüyorsunuz(Lig’in 10. haftası olmasına rağmen). Yarın lig bitse küme düşersiniz. Onun için başka taraflara atıp, yıkamazsınız. Ali Koç ve yönetimi şu ana kadar yaptığınız işler fiyasko. Transferler, icraatlarınız fiyasko. Emre’ye yüklenerek bunlar adam değil. Adam nasıl olunuyor abi? Eğer birisi bir şey yaptı diye adamlıkta o, o zaman aynaya bakın sizde hatalısınız.” (Şiddetin Yeniden İnşası)

2 Kasım 2018 Cuma günü izleyici karşına çıkan “Takım Oyunu” adlı spor programının gündeminde Galatasaray ve Fenerbahçe derbi maçının 2 - 2 berabere bitmesi ve maç sonunda çıkan kavga olayları ele alındı. A spor yorumcusu İlker Yağcıoğlu, konuyla ilgili olarak, “Savaşı dinledim (A spor Muhabiri). Maşallah yalnızca sarı - lacivertleri görmüş. Biraz daha dikkatli izlesin görüntüleri tavsiyem bu bir. İkincisi futbolcular kavga eder. Cezasını da çeker.” sözleriyle Yağcıoğlu şiddeti normalleştirmektedir. (Şiddetin Yeniden İnşası)

Resim 7: Galatasaray ve Fenerbahçe Derbisinde Yaşanan Kavga Görüntüleri Son Dakika Olarak Ekranda Gösterilmesi

Yine söz alan Erman Toroğlu, derbi olayı ile ilgili olarak tahrik edici ve alaycı bir dil kullanmıştır. Toroğlu, “Lan! Fenerli Topçunun bir tanesi kaçarken 100 metre şampiyonu olabilir olimpiyatlarda filan.” (Şiddetin Yeniden İnşası)

Bunun yanında Erman Toroğlu, 4. hakemin Galatasaraylı teknik ekipte görev alan Hasan Şaş'ı oyundan atmamasına sinirlenmiştir. Toroğlu, hakem hatalarını gündeme getirip, hakemi suçlayıcı sözler söylemiştir: “Sen dördüncü hakemsin. Yapamazsın. Sen de yancısın. Hakem değilsin.”(Nefret söylemi). Buna ek olarak İlker Yağcıoğlu ise, argo kelimeler üzerinden hegemonik erkeklik yapıya göndermede bulunmuştur: “Onu yapacak yürek lazım adamda yürek. Kolay değil o.”(“yürek lazım”, “adamlık” - Hegemonik Erkeklik)

Bir de özellikle Galatasaray - Fenerbahçe derbisinden sonra programda Galatasaraylı ve Fenerbahçeli yöneticilerin, Teknik Direktörlerinin açıklamalarına ve yorumlarındaki olumsuz ifadelerle yer verilmesi şiddeti beslemektedir.

Resim 8: Takım Oyunu Programında Galatasaray ve Fenerbahçe Derbisinden Sonra Yöneticilerin ve Futbolcuların Sert Açıklamalarına Yer Verilmesi

Programın ilerleyen süreçlerinde derbiyle ilgili olaylar, sosyal medyada yankılanabilmektedir. Özellikle programda kavga görüntülerinin gösterilmesi ve kullanılan üsluplar fanatizmi ve holiganizmi arttırmaktadır. Özellikle insanlar, kavga görüntülerinden ve olumsuz söylemlerden etkilendiği görülmektedir. Fanatizm ve holiganizm olguları medya tarafından oluşturulmakta ve yayılmaktadır. Bunu programda Serkan Korkmaz şöyle dile getirmiştir: “Şu an insanlar birbirini yiyor. O diyor Belhanda başlattı, o diyor Soldoda başlattı diyor. Detaylarını siz konuşun. Bana canlı yayına mesaj atan insanlara söylüyorum. Galatasaraylıya göre fenerli suçlu, Fenerbahçeliye göre, Galatasaray suçlu hiçbir şey değişmiyor.” sözleriyle spor medyasının insanları etkilediğini ve şiddet kültürünü oluşturduğunun bir kanıtıdır. (Şiddetin Yeniden İnşası)

Resim 9: Takım Oyunu Programında, Galatasaray ve Fenerbahçe Derbisinde Yaşanan Şiddet Olaylarında Yaralanan Futbolcuların Fotoğraflarının Ekranda Gösterilmesi

Bunun yanında Serkan korkmaz (Galatasaraylı futbolcu Eren Derdiyok'u kastederek), derbi maçında fiziksel hareketlerinin ne anlama geldiğini sorduğunda Erman Toroğlu, hegemonik erkeklik yapıya göndermede bulunan bir açıklama yapmıştır. Toroğlu, “Adamlık“, “korkak“ kelimelerini kullanarak, bahsi geçen futbolcuyu dışlamaktadır: “Bununla mı uğraşıcım ya. Yöneticiyim. Antrenörüm. Hep

kılı dönüyor. Kocaman adam ayıptır ya. Fareden korkuyor ya. Herhalde fare atsam kaçar. Önüne fare atsam kaçar.”(Hegemonik Erkeklik Söylemi)

4 Kasım 2018 Pazar günü ekrana gelen “Takım Oyunu” adlı programda Erman Toroğlu, Bursaspor’la berabere kalan Trabzonspor Teknik Direktörü Ünal Karaman’a yüklendi. Erman Toroğlu, Ünal Karaman’a “korkak”, “Bursa dua et ikinciye çakmadı”, “adamlık”, “ezmek”, “ezilmek” kelimelerini kullanarak argo ve küfür içeren sözler kullanmıştır. Bunun yanında Toroğlu, Ünal Karaman’ı aşağılamakta ve alay etmektedir. Erman Toroğlu, şiddete karşı çıkmak yerine “seyircinin kimi alkışlayacağını, kimi yuhalayacağını biliyor” sözleriyle şiddet kültürünü hegemonik erkeklik yapısıyla oluşturmaktadır. Toroğlu’nun Ünal Karaman’a hedef alan sözleri şöyledir: “Arkadaşlar spor ahlakı olan insanlarla spor ahlakı olmayan insanları birbirine karıştırırsan baltayı taşa vurursun Ünal karaman. Eğer gücün yetmiyor korkaksan oraya çıkma. Birine şeker atma Ünal karaman. Tost olursun. Tost yaptı seni Bursa dua et ikinciye çakmadı. Konuşuyorsun vatan, millet, cumhuriyet atınca aaa baba bırak vatan, milleti seni bu adam etti birisi. Sen de o bademi yedin Ünal karaman. Bu maçı sen verdin. Eziliyorsun. Seni eziyor biri. O seyirciye ihanet ettin Ünal karaman. O seyirciye terbiyesizce hareket edeni sen seyircini sattın Ünal Karaman o adama. Seyirci senden daha akıllı be. Kimi alkışlayacağını kimi tenkit ettiğini biliyor, yuhalayacağını Ünal karaman. Bahçivansın biberin yok. Futbolcularını ve takımını, seyircini sattın Ünal karaman. Korkmayın abi kovun.” (Hegemonik Erkeklik Yapıya Gönderme)

Bunun yanında Zeki Uzundurukan konuyla ilgili olarak kullandığı “zafer”, “kazanmak”, “saldırmak”, “top” ve “tüfek” kelimeleriyle militarist söyleme başvurduğu görülmektedir: “Korkaklar zafer kazanamaz. Hocam şöyle olsa haklısın. 2 – 0, 3 – 0 önde olursun. Forvetleri çıkarırsın. Rakip, topu ile tüfeğiyle saldırırken sen forvetsiz oynayamazsın.”(Militarist Söylem Kullanımı). Yine Zeki Uzundurukan konuyla ilgili bir yorumunda militarist söyleme başvurmuştur. Uzundurukan, sözlerindeki “savaşmak”, “yürekli oynamak”, “top” ve “tüfek” kelimeleri militarist söyleminin kullanıldığı bir kanıtı olmaktadır: “Trabzonspor, inişli - çıkışlı grafikleri ve kötü sonuçları almaya devam edecek, takım savaştı, yürekli oynadı ilk yarıda Onur çok iyiydi. Savunma iyiydi. Orta saha olmayınca topu ile tüfeğiyle Trabzon kalesine gelen bir Bursaspor vardı.”(Militarist Söylem Kullanımı)

Yine programdaki bir başka konu ise, Fenerbahçe’de yeni hocanın kim olacağı yönündeki iddialar ele alındı. Söz alan Erman Toroğlu, sözlerindeki “şeyinde” ve “oğlan” kelimeleri hegemonik erkeklığe işaret etmektedir: “Soldado olayında Comilli var. Oynatma diyor ya. Lan! boncuk mu var ötekinin şeyinde o oğlanın Frey.”(Hegemonik Erkeklik)

Bunun yanında programın devamında, olaylı Galatasaray - Fenerbahçe derbisinde yaşanan olaylara verilecek cezalar tartışıldı. Söz alan Zeki Uzundurukan bir iddiayı gündeme getirip, herhangi bir delil ve kaynak göstermemiştir. Konu iddaa'nın ötesine geçememiştir. Uzundurukan, "Cezalara gelirse Fatih Terim duruşmada savunma istemiş, hatta Hasan Şaş'la birlikte duruşmaya çıkmak istiyor. Duruşmada Fırat Aydınus'un yanı sıra "VAR" hakemleri Barış Şimşek, Ali Palabıyık ve Tarık Ongun'u da duruşmada olmasını talep etmiş." cümlesini kullanması üzerine Serkan Korkmaz, "böyle bir şey var mı? sorusuna Uzundurukan, "bilmiyorum." diyerek karşılık vermiştir. (İddia Ortaya Atılması – Şiddetin Yeniden İnşası)

Öte yandan programın sunucusu Serkan Korkmaz, "Fenerbahçe'nin Teknik Direktörü'nün Lucescu olma ihtimalini değerlendirdi. Serkan Korkmaz, taraflı ve yanlı bir görüş belirtmiştir. Korkmaz, yanlı bir görüş ifade ederek, nefret söylemini Lucescu üzerinden oluşturmaktadır: "Ben Lucescu konusunda bir şey söyleyemiyim. Çünkü tarafım ben. Tam bir Lucescu karşıtıyım."(Yanlı Bir Görüşün İfade Edilmesi – Şiddetin Yeniden İnşası)

3.3.2. Takım Oyunu Programlarında Üretilen Nefret Söylemi ve Ayrımcılık

15 Ağustos 2017 Salı günü tarihinde yayınlanan "Takım oyunu" programında Galatasaray'ın Kayserispor'u 4 - 1 yenmesi değerlendirildi. Erman Toroğlu, iki gol atan Bafetimbi Gomis'e ayrı bir parantez açtı. Toroğlu, Gomis'e karşı sıra dışı bir söylem geliştirmiştir. Toroğlu, Gomis'i siyah bir boğaya benzeterek ayrımcılık yapmıştır. İşte Erman Toroğlu'nun Gomis hakkında söylediği sözler şöyledir: "Gomis denilen adam normal bir insan değil. Hani bir yaklaşım yapacağım. Ayıp olacak. Bu sefer diyecekler ki Türkler, biz Müslümanlar adama domuz gibi deyince kızıyorlar bazen. Siyah bir boğa. Siyah boğa ile insan karışımı bir şey bu vallahi diyorum ya. Golü attıktan sonra o yürüyüş çok kötü ya. O yürüyüşü yapmak için bir defa insan olmamak lazım." (Ten rengini içine alacak şekilde hayvan benzetmesinin yapılması - Ayrımcılık)

14 Ekim 2017 Cumartesi tarihinde yayınlanan "Takım Oyunu" programında eski hakem Erman Toroğlu, Lucescu'nun "Yerli oyuncu bulamıyorum." sözünü ağır biçimde eleştirmiştir. Toroğlu, Lucescu'yu milleti üzerinden aşağılayıp, biz / onlar şeklinde bir ifade kullanarak milliyetçilik olgusunu öne çıkarmıştır. Toroğlu'nun, Lucescu hakkında söylediği sözler şöyledir: "İşte Lucescu bu. Bir gün siyah, bir gün beyaz, bir gün mor diyor. Milleti keriz zannediyor. Aptallar fikir değiştirmesze Ukrayna'da Shakhtar'da ne kadar yabancı aldın? Fikrin mi değişti? Çok mu akıllısın Lucescu. Aynaya bak. Aybaba ya. Biz böyle Teknik Direktörleri haketmiyoruz." (Ayrımcılık). Ayrıca Toroğlu sözlerinin devamında ise, yabancı futbolcular yönettiği eleştiriler ve yerleşik oyunculara göre daha fazla güç sarf ederek oynaması gerektiğini

vurgulaması ayrımcılığa işaret etmektedir: “Ben yabancıyı alıyorsam Levent. Benim oyumcumdan iyi olacak abi.”(Ayrımcılık)

12 Kasım 2017 Pazar günü yayınlanan “Takım Oyunu” adlı spor programın A spor yorumcusu Erman Toroğlu, Mircea Lucescu’nun A Milli Takıma davet ettiği Hollanda ikinci Ligi’nde oynayan Surinam asıllı Erol Erdal Alkan ve Lucescu hakkında çarpıcı açıklamalar yaptı. Erman Toroğlu sözlerinde kullandığı “birine geçirecekler” kelimesi ile argo söz kullandığı görülmektedir. Ayrıca Toroğlu, Milli Takımda komisyoncuların olduğunu iddia ederek, Türk izleyicisini tahrik etmektedir. Bunun yanında Türk milli takımdaki “para” mevzusu gündeme getirerek, şiddet kültürünü Milli futbolcular üzerinden yürütmektedir. Burada özellikle milli değerler, sembol ve kavramlar aracılığıyla başta Rumen çalıştırıcı Lucescu olmak üzere yabancı kökenli futbolcular nefret söylemine maruz kalmaktadır. İşte Erman Toroğlu’nun Milli Takım hakkında söylediği sözler şöyledir: “Şimdi peki arkadaş bu ne ya? Bak çok kestirme. Bunun menajeri kimse, bunun menajerinin yakını Futbol Federasyonu’nda kim çalışıyorsa, ben biliyorum kim olduğunu, ona veriyor. Milli Takım kadrosuna alıyor. Bunu pazarlayacak. 3000 – 4000 - 5000 milyon Euro’ya satarak para kazanacaklar. Şu anda bir iki menajerin komisyoncusu olmuş Milli Takım. Siz neden bahsediyorsunuz? Ben biliyorum bunun menajerini bağlanabilir. Lucescu’nun eline kim verdi onu? Satacaklar 2 - 3 milyon Euro’ya birine geçirecekler. Ya ahlaksızlık bu ya. Niye Hollanda’da oynayamadı? 5000 TL alıyor. Ayda 1000 Euro alıyor. Milli Takım bu kadar ucuzladı mı ya. Milli takımı satıyorsunuz ya. Beni mahkemeye verin, iddia değil. Türkiye’de 1000 tane adam var ya. Bu kadar Türkiye’yi aşağılamayın ya.” (Sözel şiddet üzerinden Nefret Söylemi)

23 Şubat 2018 Cuma günü tarihinde yayınlanan “Takım Oyunu” adlı spor programının gündemi Spor Toto Süper Lig’de Galatasaray’ın Bursaspor’u 5 - 0 gibi farklı bir sonuçla galibiyet elde etmesi konuşuldu. Erman Toroğlu yine gündemine Fransız Yıldız Bafetimbi Gomis’i aldı. Toroğlu, özellikle Gomis’in maçtaki performansını ve maçta bayılma olayını ele aldı. Erman Toroğlu, Gomis’in maçtaki kötü performansını değişik bir üslupla anlattı. Toroğlu, “Gomis’in nitekim iki tane topa vuramaması düşün. O gibi oyuncu bugün gördün domuza vurur gibi vuruyor. Boş kaleye vuramadı.” (Yabancı futbolcuya getirilen olumsuz eleştiri ve performansının yetersiz bulunması - Ayrımcılık)

14 Ekim 2018 Pazar günü yayınlanan “Takım Oyunu” adlı spor programında gündem Milli Takım’ın Rusya’ya 2 - 0 yenilmesiydi. Erman Toroğlu, bu yenilgiyi yine Lucescu’ya çıkardı. Erman Toroğlu, biz / onlar şeklindeki yorumu ile ayrımcılık yapmıştır. Bir de medyanın ve yorumcuların hep aynı söylemleri kullandığı görülmektedir. İşte Toroğlu’nun kendine has üslubu ile yaptığı yorum şöyledir:

“Tamam iyi değiliz. Kötü oynuyoruz Yılmazcım. Türk Milli Takımın başında Türk hoca olmalı. Yabancı gelecek yabancı bana ne verecek. Al Lucescu’yu başına çal.” (Ayrımcılık)

21 Ekim 2018 Pazar günü yayınlanan “Takım Oyunu” spor programında Spor Toto Süper Ligi’nde Beşiktaş’ın Göztepe’ye 2 - 0 yenilmesi tartışıldı. Erman Toroğlu, hem Beşiktaş takımını hem de Beşiktaş’ın Teknik Direktörü Şenol Güneş’i topa tuttu. Erman Toroğlu, Beşiktaş’ın mutlaka kazanması gerektiğini ifade ederek, Teknik Direktör Şenol Güneş’i ve futbolcu hedef almıştır. Toroğlu, “Teknik Direktörü kurtarıyorsunuz, topçuları kurtarıyorsunuz. Peki sahada oynayan kim abi? Ben sahaya bakarım ya. Şenola bakarım ne yapıyor? Şenol ilk sene beşinci kattaydı şimdi zemin katta oturuyor. Abi Beşiktaş ne yapıyor? Beşiktaş’ı gördünüz, pozisyonu kaç tane var? Şampiyonluğa oynayan bir takım bu tarz top oynar mı ya. İşte buyrun hakem dediniz. En kralını yaptı bugün size maçı idare etti. Öyle güzel maç idare etti ki sizin açınızdan. Yani Şenol Güneş tayin etseydi ancak böyle idare ederdi.” (Nefret söylemi)

28 Ekim 2018 Pazar günü yayınlanan “Takım Oyunu” adlı spor programında Erman Toroğlu Galatasaray - Fenerbahçe derbisini ve ligin şampiyonluk yarışındaki takımlarını değerlendirdi. Erman Toroğlu, Fenerbahçe ve Başakşehir’i geçmişe dönük analizinde örneğini kadının güzelliği ve giyimi üzerinden anlatmıştır. Toroğlu, “Başakşehir’de kadın vardır çok güzeldir. Ama makyajını filan yapamaz, giyim kuşamını çok göstermez. Kadın vardır vasattır. Kendine göre makyajını filan çok iyi yapar. Kadını güzel görürsün. Aslında Başakşehir ile Fenerbahçe’yi karşılaştırdığında geçen sene attığı, yediği falan. Fakat Başakşehir hücumla çıkarken filan daha süsleyen oyuncular vardı. Fenerbahçe daha donuk oynuyordu. Aslında attıkları gol yedikleri gol çok aman aman değildi. 3 seneden beri Başakşehir’e bakın. Hep aynı istikrarda gidiyorlar.” (“Güzellik” ve “çirkinlik” olguları üzerinden kadının aşağılanması – Cinsiyet Ayrımcılığı)

2 Kasım 2018 Cuma günü izleyici karşına gelen “Takım Oyunu” adlı spor programında Erman Toroğlu, maçın hakemine ve yardımcılarına ağır bir şekilde eleştirmiştir. Toroğlu özellikle sıra dışı söylemlerin ağır bastığı ve hakaret, aşağılama, argo sözcük kullanımının olduğu belirsizleştirici bir dil kullanmaktadır. Eski hakem olan Erman Toroğlu, yine kendisi gibi hakem olan meslektaşlarının itibarını da zedeleyebilmektedir. Toroğlu, hakemlere karşı sözlü saldırıda bulunup, taraftarları tahrik edebilmektedir. İşte Toroğlu’nun hakemler hakkında söylediği sözler şöyledir: “Atmazsınız rezil olursunuz, bakarım kenara Hasan mı görürüm onu. Dördüncü yapamıyor ya balta. Ben burada yorum yaptığım da şunu diyor mu insanlar? Sen hakemken ne yapıyordun lan diyen var mı? Niye? Gözüküyor. Kral benim lan kartlarım var her şeyim var. Makinalı, dürbün, bomba, nepalm hepsi var abi teker teker kullan.

Kralsın lan. 90 dakika. 90 dakika'dan sonra zaten seni öldürecekler. Vermesinler maç sana. Hepsi maç kovalıyor. Para alacaklar ya. Almayın lan maç. İşte Fırat Aydınus, sana yazıklar olsun. İdare ettiğin maçı.” (Argo ve küfür sözcük kullanımı - Nefret Söylemi)

Öte yandan Erman Toroğlu, yöneticileri hedef alan açıklamalar yapmaktadır. Erman Toroğlu, Galatasaraylı yöneticiler üzerinden nefret söylemini gerçekleştirmektedir. Toroğlu'nun açıklamaları şöyledir: “İki santrafor alsaydın Abdülkerim Albayrak. Takımın santraforsuz. Yöneticisin. Ne iş yaparsınız? Bırakın bu hikaye'yi. Milleti aldatmayın. Koca Galatasaray, santraforu yok be.”(Nefret Söylemi)

4 Kasım 2018 Pazar günü ekrana gelen “Takım Oyunu” programında, A spor yorumcusu Zeki Uzundurukan, Trabzonspor'un Bursaspor'la berabere kaldığı maçı değerlendirdi. Uzundurukan Trabzonlu futbolcu Burak Yılmaz'ı suçlayıcı bir dil kullanıp, nefret söylemini bu futbolcu üzerinden oluşturmuştur: “Burak yılmaz, nasıl bunu yapabiliyor Trabzonspor taraftarına. Bunu Ünal Karaman'a bu saygısızlığı yapıyor. Torpili nedir? Oynatma gitsin. Burak yılmaz yüzünden zaten Trabzonspor böyle istikrarsız sonuçlar oluyor.”(Nefret Söylemi)

Bunun yanında izlenen zamanlar içerisinde, “Takım Oyunu” programında cinsiyetçi bir dil kullanılmaktadır. Bunda yorumcuların hepsinin erkek olması ve kadın yorumcuların hiç olmaması cinsiyetçi bir dilin oluşmasını sağlamıştır. Bir de programda kadınlara söz hakkı verilmeyip, kadına ait roller dile getirilmiştir.

Ayrıca izlenen süre dikkate alındığında, “Takım Oyunu” programında kadın ve kadın sporcularının başarıları gösterilmediği görülmüştür. Bir de “Takım Oyunu” adlı spor programında dört büyük takımın (Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor) birbirleriyle oynadığı maçlar ve Anadolu Kulüpleri ile yaptığı mücadeleler enine boyuna konuşulurken, Anadolu Takımlarının kendi arasında yaptığı karşılaşmalara az yer verilmekte veya hiç tartışılmamaktadır. Uluslararası maçlarda ise Milli Takımın mücadelelerinde, hakemlerin yerine Milli futbolcular, Teknik Direktör ve ekibi ve Federasyon Başkanı hedef tahtasına oturtulmaktadır. Yerel lig'de ise, futbolcular, antrenörler, yöneticiler, başkanlar, hakem ve hakem hataları tartışılmaktadır. Bir de yorumcular yerel lig maçlarını yorumlarken militarist söyleme başvurduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öte yandan “Takım Oyunu” programında konuşulan konular genelde futbol olup, futbol dışındaki diğer branşlardaki sporlar (basketbol, voleybol ve vs.) ele alınmamaktadır.

3.4.BAŞLAMA VURUŞU

“Başlama Vuruşu” isimli program, Cuma günleri saat 22:00’da TRT Spor kanalında canlı olarak ekrana gelmektedir. Programın sunuculuğunu Hünkar Mutlu üstlenirken, yorumculuklarını Alp Pehlivan (Teknik Direktör), Kaya Çilingiroğlu (Türkiye Yüzme Milli Takımı Eski Kaptanı, İş Adamı) ve Serkan Reçber (Eski Futbolcu) yapmaktadır.

3.4.1.Başlama Vuruşu Programlarında Üretilen Hegemonik Erkeklik ve Şiddetin Yeniden İnşası

10 Kasım 2017 Cuma günü ekrana gelen programın akışı içerisinde, Arda Turan’ın uçakta Bilal Meşe’nin Boğazını sıkması ele alındı. Serkan Reçber konuyla ilgili olarak farklı bir yorumda bulundu. Yorumunda söylediği “Raconluk” kelimesi hegemonik erkeklik yapıya gönderme olarak algılanmaktadır: “Arda Turan hiç pişman değil yaptığından. Nasıl pişman olmazsın? Bayrampaşalı diyor, Bayrampaşa’da benim bildiğim göçmen böreği meşhurdur. Bazı semtler vardır. Raconuyla meşhurdur. Kasımpaşa, Karagümrük, Tophane, Zeytinburnu anlarım. Ama Bayrampaşa çocuğuyuz dediğinde göçmen, otopark, Esenler ben de göçmenim.”(Hegemonik Erkeklik)

3 Mart 2018 Cumartesi günü ekrana gelen programın devamında, Ziraat Türkiye Kupası maçında Beşiktaş ile Fenerbahçe derbisinde üç kırmızı kartın çıkması konuşuldu. Söz alan Serkan Reçber, hakemi ve hakem hatalarını ağır bir biçimde eleştirdi. Reçber, maçın hakemi Fırat Aydınus’a karşı sözlü saldırıda bulunmuştur: “98. dakikada Hasan Ali’nin Babel’e yapmış olduğu penaltı verilir mi? Verilebilir. O maç, ilk dakika 65 – 70’lerde olsa çalardı. Bu kadar kırmızı kart olmasa, maç normal akışında olsa o penaltıyı verirdi. Hakem de maçın sonunda dağıldı. Fırat Aydınus, maç 2 -2 bitsin diye gördüğü penaltıyı çalmadı.”(Şiddetin Yeniden İnşası)

30 Mart 2018 Cuma günü ekrana gelen Beşiktaşlılığıyla bilinen Kaya Çilingiroğlu, Beşiktaş’ın puan kaybetmemesi gerektiğini söyleyip, rakiplerinden düşük bir performans sergilediğini ifade etmiştir. Çilingiroğlu, mutlaka kazanma konusuyla insanları şartlandırıp, fanatizm ve holiganizm olgularını arttırmaktadır: “28 puan kaybetti şaka değil. Bu takım 28 puan kaybetmez. Beşiktaş takımının hele içerde oynadığı maçları farklı oynaması lazım. Bugün ligin altındaki Konya, Gençler, Karabük, Osmanlı var. Puan kaybetmediği rakip yok. Bir de rakibi değil Beşiktaş’ın bunlar. 26 maçta 28 puan kaybediyorsun.”(Şiddetin Yeniden İnşası)

21 Nisan 2018 Cumartesi günü yayınlanan “Başlama Vuruşu” programında yarıda kalan Fenerbahçe ve Beşiktaş derbisi değerlendirildi. Kaya Çilingiroğlu, yaşanan olayların sorumlusunun Fenerbahçe kulübü ve federasyon başkanı

olduğunu belirtti. Çilingiroğlu, yorumuyla taraftar gruplarını tahrik etmektedir. Özellikle geçmişte yaşanan Galatasaray - Fenerbahçe maçlarında yaşanan olayları gündeme getirip, fanatizm ve holiganizm olgularını arttırmaktadır. İşte Çilingiroğlu'nun açıklamaları şöyledir: "Ben hiç şaşırıyorum böyle olaylara. Bu maçın kaldığı yerden devam edeceğini düşünüyorum. O kadar büyük haksızlıklar yapıldı ki bu ülkede senelerce adını ne koyarsan koy. Sayın Cumhurbaşkanı kumpas demiş. Kumpası da içeride güvenlik ihlali yapan Fenerbahçe Kulübü. Güvenlik ihlali vardır o statta. Zaten bütün Türkiye görüyor. Dolayısıyla Fenerbahçe buradan cezası çıkmamalı." sözlerine ek olarak güvenlik ihlali yapan başka bir Kurum olarak da Federasyon Başkanını göstermiştir. İşte Çilingiroğlu'nun konuyla ilgili olarak yaptığı açıklamalar şöyledir: "Ülkede neler gördüm. sivil savaşları yapıldı Galatasaray statında. Fenerbahçe stadında muz gösterildi Eboué'ye, Trabzon Stadı'nda hakemin kafası yarıldı. Hakem içeri girmedi, maç devam ettirildi. Hani bu ülkeye inanıyor musun adaletin doğru sağlandığına? Bu masanın etrafında oturan, yorum yapan sözde insanları eleştirmesi gereken çoğu insan Federasyon Başkanı'nın gazetesinde yazı yazıyor. Sana doğal geliyor mu bu? Hani eleştirsin ondan sonra Federasyon Başkanını." cümlesini sarf etmiştir(Şiddetin Yeniden İnşası).

28 Nisan 2018 Cumartesi günü ekrana gelen "Başlama Vuruşu" adlı spor programında olaylı Fenerbahçe - Beşiktaş derbisi ile ilgili yaşanan süreç ele alındı. Kaya Çilingiroğlu, özellikle Fenerbahçe yöneticilerini ve Fenerbahçe Teknik Direktörü Aykut Kocaman'a karşı sözlü saldırıda bulunmuştur. Çilingiroğlu, "ağlayan çocuklar gibi" kelimesini kullanarak Fenerbahçeli İdarecileri ve Aykut Kocaman'ı aşağılamakta ve alay etmektedir: "Suç belli, karşılığındaki ceza belli. Biri yapıyor '5' maç, biri yapıyor '0(sıfır)' maç. Böyle rezalet bir karar olur mu? 'Maç 57.dakikadan sonra oynasın diyorsun' peki oynansın. O zaman Fenerbahçe'ye üç maç seyircisiz oynama cezası niye veriyorsun? Zaten Fenerbahçeli İdareci, Başkan ve Antrenörlerin şımarıklığı herkesin canına tak etti. Aziz Yıldırım 'Bizim lehimize tescil edilsin.' diyor. Aykut Kocaman, zaten yense de yenilse de elinde mendil, devamlı ağlayan çocuklar gibiydi."(Şiddetin Yeniden İnşası)

5 Ekim 2018 Cuma günü izleyiciyle buluşan "Başlama Vuruşu" adlı spor programında gündem Fenerbahçe Futbol Takımında kaleci Volkan Demirel, futbolcular Aatif ve Nabil Dirar'ın süresiz kadro dışı bırakılması görüşüldü. Alp Pehlivan konuyla ilgili olarak sıra dışı ve belirsizleştirici bir söylem geliştirmiştir. Pehlivan, yaptığı yorumu ile Fenerbahçe taraftarını tahrik etmektedir: "Bu kadro dışında başrol Comolli'nin (Fenerbahçe'nin Sportif Direktörü). Ama bu başrolü oynamak Altın Portakal'da kazandırır; o portakalı yedirir de Fenerbahçe taraftarı."(Şiddetin Yeniden İnşası)

Ayrıca konuyla ilgili olarak programın sunucusu Hünkar Mutlu'nun "Ersun Yanal'ın gönderilmesi sürecinde Ali Koç'un oyu" sorusuna ek olarak Mutlu, "Şartları bazen değişir." yorumuna Alp Pehlivan, özellikle FB taraftarını ve Fenerbahçe'nin Kulüp Başkanı Ali Koç'u karşı karşıya getirecek cümleler kullanmıştır: "Şartları bazen değişmez, siparişler değişir. Tribün ne sipariş veriyorsa ne kadar ekonomik olarak güçlü başkan olursan ol, ne kadar yaptırımın yüksek olan bir başkan olursan ol, günün birinde tribünlerin siparişine uyacaksın. Uyumazsan desteğini kaybedersin, desteğini kaybedersen koltuğunu kaybedersin."(Şiddetin Yeniden İnşası)

Öte yandan programın devam eden sürecinde, Fenerbahçe'nin Başakşehir ile oynayacağı maç ele alındı. Kaya Çilingiroğlu yorumunda, Fenerbahçe'nin mutlaka kazanması gerektiğini vurgulayarak, kazanmak dışında başka bir seçeneği olmadığını belirtmiştir. Çilingiroğlu, mutlaka kazanma konusunda insanları şartlandırmaktadır: "Fenerbahçe'nin artık oynayacağı maç kalmadı. Başakşehir'i yenecek ya da yenecek."(Şiddetin Yeniden İnşası)

12 Ekim 2018 Cuma günü izleyici karşına çıkan programda Kaya Çilingiroğlu, Arda Turan'ın silah taşınmasını kendi anlattığı hikaye ile olumsuz bir davranış olduğunu belirtmiştir. Kaya Çilingiroğlu, "silah" ve "ataerkil aileden geliyorum" kelimeleri ile hegemonik erkeklik yapıya göndermede bulunmuştur. Çünkü "silah" ataerkil yapıda önemlidir. "At, avrat, silah" atasözü Türk toplumunda kullanılan söz öbeklerinden bir tanesi olmaktadır. İşte Kaya Çilingiroğlu'nun, Arda Turan'ın silah taşınması ile ilgili sözleri şöyledir: "Profesyonel bir oyuncu yanında neden silah taşır anlamıyorum ya. Benim bildiğim silahı Kolluk Kuvvetleri taşır. Hayatımda hiç bir merakım olmadı. Bir hikaye anlatayım, iki sene evvel oğlumla kızımı Trabzon'a götürdüm. Giray Hoca'nın kardeşi var Doktor. Onun evinde kalıyoruz. Oğlan da silah meraklısı. Kadınlar dört - beş tane. Dört - beş kişi de biz oturuyoruz oğlum var kızım var. Adam kırmadı akşam her Trabzonlunun evinde silah vardır. İki el ateş etti. Baktım bizim oğlan içeri kaçmış. Silah sesinden yakında patlayınca. Kadınlar yemek yemeye devam ediyor. Böyle bir ataerkil aileden gelen ben hiç merak salmadım. Bir profesyonel futbolcu Milli Takım kaptanı ne işi var belinde silahla nereye gidiyorsun? (Hegemonik Erkeklik ve Ataerkil Yapıya Gönderme)

09 Kasım 2018 Cuma günü izleyiciyle buluşan "Başlama Vuruşu" adlı spor programının gündemi Galatasaray ve Fenerbahçe derbisinde çıkan olaylar ve PFDK(Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu)'nın Galatasaraylı ve Fenerbahçeli futbolculara, Galatasaray teknik ekibine verdiği cezalar konuşuldu. Alp Pehlivan'ın derbiden önce (01.11.2018 Perşembe günü) Aktüel Futbol programında yaptığı konuşma ekrana geldi. Pehlivan, "patlama", "siper" kelimelerini kullanarak militarist bir söylem gerçekleştirmiştir: "Fatih Hoca'nın patlaması sadece "VAR" sistemi ile

olmayacak sadece MHK ile ilgili olmayacak düşünüyorum. Ben bu işin en tepesinden en aşağına kadar Fatih Hoca'nın yaşayacağı patlamanın çok şiddetli olacağını düşünüyorum. Ve şunu söylüyorum. Herkes siperlere diyorum. Siperlere girseler de hedef şaşar mı? Çünkü o siperleri Fatih Hoca hepsinden çok biliyor. Kimse siperde de rahat edemez. Kimse siperde de koruyamaz. Ben diyorum ki büyük bir patlama bekliyor.“(Militarist Söylem)

3.4.2.Başlama Vuruşu Programlarında Üretilen Nefret Söylemi ve Ayrımcılık

10 Kasım 2017 Cuma günü ekrana gelen “Başıma Vuruşu” programında Türk Milli Takımı'nın yabancı teknik direktörü Mircea Lucescu'nun performansı yorumcular tarafından eleştirilmiştir. Kaya Çilingiroğlu, Milli Takımın Rumen çalıştırıcısı Mircea Lucescu üzerinden “biz / onlar“ şeklinde bir yorum getirerek milliyetçi bir görüş ortaya koymuştur: “Sen, Ben, Hünkar, Türk Hocalar, Türk yorumcular bu ligi tanıyoruz. Senelerce bu ligi seyrediyoruz. Oyuncuları biliyoruz. Bize kolay. Şimdi Lucescu; Almanya, İtalya, Fransa, İngiltere'ye gitseydi, o ligleri zaten yakından takip ediyor, keyiften ediyor en azından. Türkiye'ye adamın baktığı yok ya.”(Ayrımcılık)

Programın devamında, söz yabancı teknik direktörlerden açılınca Kaya Çilingiroğlu, teknik direktör Klop üzerinden bir örnek vermiştir. Çilingiroğlu, örneğinde kadınları cinsel bir partner şekilde lanse etmiştir: “Klop neden Liverpool'u seçti? Neden Manchester City'i, Chelsea'yi, Manchester United'ı seçmedi de Liverpool'u seçti? Çünkü kendini biliyor. Liverpool'a gitmeyen bilmez. Maalesef 8 - 0'lık maçtaydım ben. Müthiş golf sahaları var. Futbolla yaşıyor şehir. Başka hiçbir şey yok. Ben gideyim, yemek yiyeyim, eğleniyim. Kızlar gelsin. O olsun falan filan yok.”(Cinsiyet Ayrımcılığı)

3 Mart 2018 Cumartesi günü yayınlanan “Başlama Vuruşu” adlı spor programında Kaya Çilingiroğlu, derbi sonrası Aykut Kocaman'ın yaptığı açıklamaları sert bir dille eleştirmiştir. Kaya Çilingiroğlu, Fenerbahçe Teknik Direktörü Aykut Kocaman'ı aşağılamakta ve alay etmektedir. Ayrıca Kocaman'ı ağlayan çocuğa benzeten Çilingiroğlu dışlayıcı bir dil kullanmıştır: “Ligdeki ilk Fenerbahçe maçında Quaresma atıldı, Şenol Güneş atıldı, Beşiktaş'ın bir penaltısı verilmedi, Negrodo'nun golünün ofsaytla alakası yoktu. 3 - 1'lik maçta Aykut Kocaman ile biz herhalde başka bir maç seyrettik. O maç 6 - 1 falan olurdu. Fenerbahçe 15 dakika direnebildi. Sağlıklı bir sinir sistemi ile konuşmuyor, kendisini ayıp ediyor. Ailesine de ayıp ediyor. Neden biliyor musun? Oğlu olsam, babamı o halde televizyonda görmek istemem. Çocukken 'ağlayacaksın oynamayalım' derdik taraftar gibi konuşmayacaksın.”(Nefret Söylemi).

30 Mart 2018 Cuma günü yayınlanan “Başlama Vuruşu” adlı spor programında Beşiktaş – Aytemiz Alanyaspor maçı öncesi istatistikler ele alındı. Kaya Çilingiroğlu, Beşiktaş’ın başarısızlığını Teknik Direktör Şenol Güneş’e bağladı. Çilingiroğlu, Şenol Güneş’e karşı suçlayıcı söylemlerde bulunup, nefret söylemini Beşiktaş Teknik Direktörü Şenol Güneş üzerinden yürütmektedir. Ayrıca ele alınan konular kısır döngü içinde tekrar işlenmektedir: “Şenol Güneş bir tane rakibi var Beşiktaş’ın başka yok. Şu kadronun normalde on puan farkla şu an bu ligi güle oynaya tamamlaması lazımdı.”(Nefret Söylemi)

12 Ekim 2018 Cuma günü izleyici karşına gelen “Başlama vuruşu” adlı spor programında futbolcu Arda Turan’ın, şarkıcı Berkay ile kavgasından sonra yaptığı açıklama tartışıldı. Söz alan Kaya Çilingiroğlu, şiddeti normalleştiren cümleler kullanmakta ve nefret söylemini Başakşehirli futbolcu Arda Turan üzerinden oluşturmaktadır: “Aslında Arda haklı ya. Doğru yapsın. Bence daha beter yapsın böyle şeyleri. Neden Arda’yı çok konuşuyoruz? Çünkü Arda bu tip hadiseleri defalarca yapıyor, Milli Takıma tekrar çağırılıyor. Dolayısıyla bir özür dilemiyor. Burada sabıkalı bir adam var. Yine yanına kalır mı? Kalır, hiçbir şey olmaz.”(Nefret Söylemi)

Bunun yanında izlenen zamanlar içerisinde, “Başlama Vuruşu” programında cinsiyetçi bir dil kullanılmaktadır. Bunda yorumcuların hepsinin erkek olması ve kadın yorumcuların hiç olmaması cinsiyetçi bir dilin oluşmasını sağlamıştır. Bir de programda kadınlara söz hakkı verilmeyip, kadına ait roller dile getirilmiştir. Ayrıca izlenen süre dikkat alındığında, “Başlama Vuruşu” programında kadın ve kadın sporcularının başarıları gösterilmediği görülmüştür.

Bir de “Başlama Vuruşu” adlı spor programında dört büyük takımın (Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor) birbirleriyle oynadığı maçlar ve Anadolu Kulüpleri ile yaptığı mücadeleler enine boyuna konuşulurken, Anadolu Takımlarının kendi arasında yaptığı karşılaşmalara az yer verilmekte veya hiç tartışılmamaktadır. Uluslararası maçlarda ise Milli Takımın mücadelelerinde, hakemlerin yerine Milli futbolcular, Teknik Direktör ve ekibi ve Federasyon Başkanı hedef tahtasına oturtulmaktadır. Yerel ligde ise, futbolcular, antrenörler, yöneticiler, başkanlar, hakem ve hakem hataları tartışılmaktadır. Bir de yorumcular yerel lig maçlarını yorumlarken militarist söyleme başvurduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öte yandan “Başlama Vuruşu” programında konuşulan konular genelde futbol olup, futbol dışındaki diğer branşlardaki sporlar (basketbol, voleybol ve vs.) ele alınmamaktadır.

SONUÇ

Spor, erkek ve kadın arasındaki fiziksel ayrımı öne çıkardığı için hegemonik yapıya hizmet etmektedir. Çünkü erkeklerin kadınlara göre güçlü, sert ve dayanıklı olması spor ile gösterilmektedir. Sporun dallardan biri olan futbol erkek modellerinin en çok yansıtıldığı yerlerden bir tanesi olmaktadır. Çünkü futbolun Dünya’da ve Avrupa’da sevilen spor dalı olmasının yanında erkeklerin en çok izlediği spor dallarından biri olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda da, spor programlarının izleyici kitlesinin erkek ve gençler olduğu görülmektedir. Özellikle de meslek grupları temel alındığında öğrencilerin ağırlıklı olduğu göze çarpmaktadır. Erkeklerin kadınlara göre futbola ilgisinin fazla olması futbolun erkek sporu olarak görülmesine neden olmaktadır. Böylece futbol, hegemonik erkeklik yapısının sürdürülmesinde araç olarak kullanılmaktadır. Futbolcuların fiziksel özellikleri (saç sitili, dövmele vs.) ve maç içerisindeki söylemleri ve davranışları (tepkileri, küfürleri) erkeklik modellerinin oluşmasını sağlamaktadır. Erkekler, beğendiği ve sevdiği futbolcularla özdeşleşim yoluyla erkeklik modellerini oluşturmaktadır.

Spor programları kullandığı dil ve yaptığı içeriklerle şiddeti yaymakta ve normalleştirmektedir. Yine maç içi ve saha dışı yaşanan kavga olaylarının gösterilmesi ve asılsız iddiaların ortaya atılması taraftarlar arasında şiddet olaylarının yaşanmasına yol açmaktadır. Ahmet Talimciler’in belirttiği gibi, futbol medyası belirsizleştirici bir dil kullanmak suretiyle şiddetin normalleştirilmesine katkıda bulunmaktadır.” sözü incelenen spor programlarıyla tespit edilmiştir.

Bunun yanında spor adı altındaki futbol programları metaforu da kullanarak erkekleri güçlü, delikanlı ve yiğit olarak konumlandırırken kadınsı değerleri büyük ölçüde yer vermeyip, dışlamıştır. Futbol programlarındaki kişiler izlenme oranını arttırmak için küfür ve argo sözcükleri kullandığı gözlenmiştir. Televizyonda ekrana gelen spor programlarındaki kişilerin küfür ve argo sözcüklerini kullanması hegemonik yapıya hizmet etmektedir. Çünkü Tanıl Bora’nın değindiği gibi, küfür ve hakaret eden taraftarlar kendini erkek, aşağıladıkları rakip takımdaki kişilerin zayıflığını ise, kadın imgeleri ile göstermeye çalışmaktadır. O halde, küfür erkeklerin erkekliğini kanıtlamak için söylediği sözlerin başında gelmektedir. Spor programlarındaki kişilerin küfür ve argo sözleri kullanmasına programın moderatörleri izin vermemeli, resmi bir dilin tercih edilmesi önem arz etmektedir.

Çalışmadaki spor programları temel alındığında milliyetçi, ırkçı ve cinsiyetçi dil kullandığı tespit edilmiştir. Futbol programlarının toplumda milliyetçiliğin, ırkçılığın ve cinsiyetçiliği arttıracak söylemlerin kullanıldığı görülmektedir. Özellikle programda yer alan yorumcuların kullandığı argo ve küfür içeren sözcükler, sözlü saldırılar, iftiralar, hakaretler vs. televizyon karşısındaki insanları olumsuz etkilemektedir.

Televizyondaki futbol tartışma programlarında, kadın sporcuların başarılarına yer verilmemesi, yorumcuların erkek olması, kadın bedeninin cinsel nesne olarak tanıtılması ve kadına ait rollerin gösterilmesi spordaki erkek hâkimiyetini güçlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla, spor programlarında kadın yorumculara yer verilmesi ve kadın izleyicilerin görüşlerinin alınması futbol sporunu egemen erkek bakış açısından kurtabilir.

Türkiye’de ekrana gelen spor programları ise insanları bilgilendirirken, eğlendirmeyi amaç edinen bir yayın formatını tercih etmektedir. Ancak özel televizyon kanallarının “rating” hedefiyle yaptığı yayınlar televizyonculuk yayın ilkesine ters düşmektedir. Özellikle de özel kanallarda yayınlanan spor programlarında yanlı, taraflı bir dil ve içeriğin kullanıldığı görülmüştür. Dolayısıyla RTÜK başta olmak üzere denetim mekanizmalarının spor programlarının içeriğini denetlemeli, yanlı ve taraflı yayın yapan spor programlarına ağır para cezası vermelidir.

Spor tartışma programlarının içeriklerinde popüler olana yer vermeleri ve sürekli tekrar konuları işleme programlarının tekdüze kalmasını sağlamaktadır. Bu yüzden spor programları tekdüzeliği aşmak için medyatik yorumculara yer vermekte, yorumcular da sıra dışı söylemler ve davranışlarla statüsünü ve popülerliğini arttırmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla yorumcuların ekonomik çıkarı ve sosyal statü kazanma isteği söylemlerini büyük oranda değiştirmiştir.

Çalışmada incelenen haftalarda yayınlanan spor programları göz önünde bulundurulduğunda programlara katılan yorumcuların eski hakem, eski futbolcu ve spor yazarı oldukları, eski futbolcuların incelenen programlarda daha ağırlıklı olduğu tespit edilmektedir. Özellikle incelenen spor programlarında medyatik kişiliği ön planda olan ve sıra dışı söylemleri olan yorumcuların ana ekseninde koyulduğu gözlemlenmektedir.

Çalışma evrenini oluşturan spor programlarının, konu ve içerik olarak futbol yayınlarına daha çok yer verdiği görülmektedir. Diğer spor dallarına (basketbol, voleybol, tenis vs.) bahsi geçen spor programları az yer vermekte veya hiç yer vermemektedir. Futbol ile ilgili olarak da Spor Toto Süper Lig karşılaşmaları ve ağırlıklı olarak da 3 büyük takımın (Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş) ayrıntılı analizlerine ve haberlerine yer vermektedirler. Spor programlarının büyük taraftar kitlesi olan Türkiye’nin 3 büyük takımını derinlemesine işlemede altında yatan en büyük sebep ise, hedeflenen “rating” oranının yakalanması amacının bulunmasıdır.

Bunun yanında belirlenen zaman dilimi içerisinde, ele alınan spor programlarında (Beyaz Futbol, Derin Futbol, Takım Oyunu ve Başlama Vuruşu) cinsiyetçi bir dil kullanıldığı görülmektedir. Bunda yorumcuların hepsinin erkek olması ve kadın yorumcuların hiç olmaması cinsiyetçi bir dilin oluşmasını sağlamıştır. Bir de

programda kadınlara söz hakkı verilmeyip, kadına ait roller dile getirilmiştir. Spor programlarında kadın cinsel bir nesne veya çocuğuyla ilgilenmesi gereken anne rolü olarak tanıtılmıştır. İzlenen süreler dikkate alındığında, spor programında kadın sporcularının başarıları gösterilmediği görülmüştür. İncelenen spor programında hegemonik erkeklik yapısı, erkeklik kavramları ile oluşturulduğu gözlemlenmektedir. Özellikle de bu programlarda “erkeklik, adamlık, raconluk, delikanlılık” kelimeleri ile hegemonik bir dil oluşturduğu görülmektedir. Yine küfür ve argo sözcükler kullanımı, sözlü saldırılar, hakaret, iftira gibi cümlelerin programda kullanılması hem nefret söylemini oluşturmakta hem de hegemonik yapıyı güçlendirmektedir.

Bu spor programlarında üç büyük takımın (Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş) birbirleriyle oynadığı maçlar ve Anadolu Kulüpleri ile yaptığı mücadeleler enine boyuna konuşulurken, Anadolu Takımlarının kendi arasında yaptığı karşılaşmalara az yer verilmekte veya hiç tartışılmamaktadır. Ele alınan dört spor programında derbi maçlarının öncesinde bütün hafta maçın analizi yapılırken derbi mücadelesinden sonra söylem dili sertleşmektedir. Derbi maçlarının öncesinde ve sonrasında kulüplerin yöneticilerinin, başkanlarının, antrenörlerin yaptığı birbirini suçlayıcı açıklamaların futbol programında yer verilmesi, yorumcuların kullandığı sert eleştiriler, mutlaka kazanma konusuyla insanların şartlandırılması fanatizm ve holiganizm olgusunu arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Uluslararası maçlarda ise, Milli Takımın mücadelelerinde, hakemlerin yerine Milli futbolcular, Teknik Direktör ve ekibi ve Federasyon Başkanı hedef tahtasına oturtulmaktadır. Özellikle alınan kötü sonuçların faturasını spor programları Türk milli takımın içindeki yabancı kökenli futbolculara ve antrenöre (Rumen Mircea Lucescu'ya) çıkartmaktadır. Bunu da biz ve onlar şeklindeki milliyetçilik söylemleriyle ayrımcılık yapmaktadır. Milli maçlarda spor medyası özellikle ulusal sembol ve kavramların kullandığı gözlenmektedir. Yerel ligde ise futbolcular, antrenörler, yöneticiler, başkanlar, hakem ve hakem hataları tartışılmaktadır. Bir de yorumcular yerel lig maçlarını yorumlarken militarist söyleme başvurduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma evrenin merkezinde olan bu spor programlarında konuşulan konular genelde futbol olup, futbol dışındaki diğer branşlardaki sporlar (basketbol, voleybol ve vs.) az ele alınmış veya hiç yer verilmemiştir. Yine yorumcuların desteklediği takımları savunması da spor programında taraflı ve yanlı bir dil kullanıldığının en önemli kanıtıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AKÇA Baştürk Emel ve TÖNEL Ebru, **Erkeklik Çalışmalarına Teorik Bir Çerçeve: Feminist Çalışmalardan Hegemonik Erkekliğe**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011

AKTUNÇ Hulki, **Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000

ATAMAN Özlem E., **Ses Ayrımında Özne İşlevi Gören Erkeklik: Radyoda Hegemonik Erkek Sesi**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011

AZİZ Aysel, **Radyo ve Televizyona Giriş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1976

BORA Tanıl ve ERDOĞAN Necmi, **Dur Tarih, Vur Türkiye**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993

BUTLER JUDİTH, **Cinsiyet Belası**, çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2016

CONNELL R. William, **Toplumsal Cinsiyet ve İktidar**, çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2016

CHODOROW Nancy, **The Reproduction Of Mothering**, University of California Press Berkeley and Los Angeles, California, 1978

ÇETİN Cem, **Spor İletişimi - Spor Televizyon Birlikteliği Sattırıyor**, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic.Ltd.Şti., Ankara, 2015

DEMİR Müge ve TALİMCİLER Ahmet, **Şiddet, Şike ve Medya Kiskacında Futbol ve Taraftarlık**, Literatürk Academia, İstanbul, 2015

DONUK Bilge ve ŞENDURAN S. Fatih, **Futbolun Anatomisi**, Ötüken, İstanbul, 2006

ERDOĞAN İlker, **Erkek Dergilerinde (Men's Health – Fhm – Esquire Türkiye Örneğinde) Hegemonik Erkeklik Beden Politikaları ve Yeni Erkek İmajı**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011

ERTAN Cihan, **Medyada Eşcinselliğe Ve Eşcinsellere İlişkin Söylemler: Televizyon Dizisi 'Bir Kadın Bir Erkek' Ve (Hegemonik) Erkeklik Temsili**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011

GÜNEŞ Adem, **Şiddet – Din Eğitimi ve Değerler**, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 2016

HACISOFTAOĞLU İlknur ve KOCA Canan, **Spor Medyasında Hegemonik Erkekliğin Yeniden Üretimi: 'Delikanlı Gibi Yaşayın, Delikanlı Gibi Oyanayın'**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011

KAZAZ Mete, **Televizyon Spor Haberleri Yapısal Çözümleme ve Dil Kullanımı**, Nüve Kültür, Merkezi Yayınları, İstanbul, 2007

KLOSE Andreas, **Televizyon Futbolu**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993

MERAL Seden Pınar, **Erkek Hegemonyasının (Yeniden) Üretimi: Dergi Reklamlarında Hegemonik Erkekliğin Temsili**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011

MUTLU Erol, **Globelleşme, Popüler Kültür ve Medya**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2005

NİRA Yuval Davis, **Cinsiyet Millet**, çev. Ayşin Bektaş, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016

REAL R. Michael, **Television And Sports**, Blackwell Publishing, 2005

SANCAR Serpil, **Erkeklik: İmkansız İktidar**, Metis Yayınları, İstanbul, 2016

TOKGÖZ Oya, **Temel Gazetecilik**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1994

TOMPSON J. Crag ve HOLT B. Douglas, **Eylem Adamı Kahramanlar: Günlük Tüketimde Kahraman Erkeklik Arayışı**, çev: Çilem Tuğba Akdağ, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011

TÜRK Bahadır H., **Hegemonik Erkeklik Ve Kültürel Temsil: 'Çirkin Kral, Kurtlar Vadisi'nde Yürüyor**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011

WALBY Sylvia, **Theorizing Patriarchy**, Basil Blackwell Ltd, Cambridge, 1990

YÜKSEL Akıncı Aysun N., **İpotek Altındaki Bedenler: Hegemonik Erkekliğin Uzak Durduğu Bir Alan Olarak Dansa Dair Bir Çalışma**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011

MAKALELER

AFŞAR Selda Taşdemir, "Türkiye'de Şiddetin 'Kadın Yüzü'", **Dergipark**, Sosyoloji Konferansları, Sayı: 52, 2015

ARIKAN Yusuf, "Futbolda Şiddet ve Polis", **Polis Bilimleri Dergisi**, 2007, Cilt:9, Sayı: 1 – 4

AKGÜN Ceylan, "Anaerkillikten Ataerkilliğe Geçişin Öyküsü", **Artdergi**, 2017, Sayı: 50

AKKAYA Cihan ve KAPLAN Yılmaz, "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Spor Medyasında Kadın", Akdeniz Üniversitesi, **International Journal Of Science Culture And Sport**, 2014, Sayı: 2

ALVER Füsün, "Kapitalist Üretim Sürecinde Irkçılık, Futbol ve Medya", **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, 2008, Sayı: 26

ARIK Bilal M., "Bir Televizyon Ürünü Olarak Futbolun Televizyonda Temsili", **İletişim Fakültesi Dergisi**

ARIK Bilal M., "Futbol ve Televizyon Bağı: Simbiyoz Beslenme", **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, Sayı: 26, 2008

AYDIN Yusuf, “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Argonun Yeri Üzerine Bir Tartışma”, **Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2016, Cilt:5, Sayı:2

BECK Daniel and BOSSHART Louis, “Sports and Media”, **University Of Fribourg Communication Research Trends**, 2003, Cilt: 22, Sayı:4

BÜYÜKAFŞAR Mehmet, “Türk Spor Basınında Cinsiyet Ayrımcılığı: Fotomaç ve Fanatik Gazeteleri Örneği”, **İnsan&İnsan**, 2016, Sayı: 9

ÇOŞKUN Sena, “Türkiye’deki Futbol İçerikli Spor Programlarının Rehber İlkeler Kapsamında Ortak Denetim Açısından Değerlendirilmesi”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi**, 2015

DEMİR Müge ve TALİMCİLER Ahmet, “Sosyal Medyada Futbol ve Nefret Söylemi”, **Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, 2014, Cilt: 5, Sayı: 2

DEMREN Çağdaş, “Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri”, **Academia**, Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü, Hacettepe Üniversitesi, 2001

DONALDSON Mike, “What Is Hegemonic Masculinity?”, **Theory And Society, Special Issue: Masculinities, October** 1993, 22(5)

DÜNDAR Can, “Televizyon ve Şiddet”, **Cogito: Üç Aylık Düşünce Dergisi**, 1996, Sayı: 6 – 7

ERDOĞAN İrfan, “Futbol ve futbolu inceleme üzerine”, **İletişim kuram ve araştırma dergisi**, 2008, Sayı:26

GEREK Zinnur, “Türkiyede Futbolla İlgili Yazılı Medya Kullanılan Argo, Küfür ve Savaş Metaforlarının İncelenmesi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2015, sayı: 44

GIULIANOTTI Richard and ROBERTS Roland, “The Globalization Of Football: A Study In The Glocalization Of The “Serious Life”, **The British Journal Of Sociology**, 2004, 55(4)

GÖKULU Gökhan ve HOSTA Nilay, “Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Analizi: Hürriyet, Sabah ve Posta Gazeteleri Örneği (2005 – 2008)”, **Jasstudies**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, 2013, Cilt: 6, Sayı: 2

GÖRAL Mehmet, “Spor Basını Ahlakı”, **Dergipark**

GÜLEKEN ZOZAN, “Erkeklığın Kimyasal Belleği”, **Artdergi**, 2017, Sayı: 50

GÜLER Lale ve DEMİR Vedat, “Spor ve Medya İlişkisi ve Türkiye’de Spor Medyası”, **Marmara İletişim Dergisi**, 1995, Sayı:9

GÜRBÜZ Erbalaban Nilay Ö., “Korkuyorum Anne’de Hegemonik Erkeklığın Yapı Sökümü”, **İlef Dergisi**, 2016, Cilt:3, Sayı:2

HARDİNG Sandra, “The Instability Of The Analytical Categories Of Feminist Theory”, Vol: 11, **The University Of Chicago Press**, 1986

İNCEOĞLU Yasemin, “Ötekine Yöneltilen Nefret”, **Psikeart**, 2015, Sayı: 42

KIRMIZI Kasım, “Eşcinselliğe Dinlerin Ve Toplumun Bakışı”, **Acarindex makalesi**, İ.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul

KAPLAN Yılmaz ve AKKAYA Cihan, “Spor Kültürü ve Türkiye’de Spor”, **International Journal Of Science Culture And Sport**, 2014, Sayı:2

KARAKÜÇÜK Suat, YENEL Fatih ve YAMAN Metin, “Sporun Topluma Yaygınlaştırılması Bakımından Televizyon Spor Programlarının Etkinliği”, **Beden Eğitimi Spor Bilimler Dergisi**, 1996, Sayı:3

KARAŞ Hasan, “Aynadaki Yabancı Parçalar”, **Artdergi**, 2015, Sayı: 42

KILIÇ Emine Zinnur, “Kırın Kabuklarınızı...”, **Artdergi**, 2017, Sayı: 50

KIZMAZ Zahir, “Şiddetin Sosyo – Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”, **Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2006, Cilt: 16, Sayı: 2

KIZAR Oktar, KARGÜN Mehmet, AĞAOĞLU Selim Yavuz ve YILDIRIM Gamze, "Spor Medyasında eleştiri Kültürünün Şiddete Yansıması", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 53

MESSNER A. Michael vd., "Separating The Men From The Girls: The Gendered Language Of Televised Sports", **Gender&Society**, 1993, Cilt:7, Sayı:1

MİL İbrahim Halil ve ŞANLI Şavaş, "Sporda Şiddet ve Medya Etkisi: Bir Maçın Analizi", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 2015, Cilt: 14, Sayı: 55

ÖZALMETE Onur, "Nefret İyidir...Nokta!", **Artdergi**, 2015, Sayı: 42

ÖZKAZANÇ Alev ve YETİŞ Örsan Erman, "Erkeklik ve Kadına Şiddet Sorunu: Eleştirel bir Literatür Değerlendirmesi", **Fe Dergi**, 2016, Cilt: 8, Sayı: 2

ÖZSOY Selami ve YILDIZ Kadir, "Türkiye'deki Spor Basınında Nefret Söylemi", **International Journal Social Science Research**, 2013, Sayı: 2

ÖZSOY Selami, "Futbolun Sözel Hali: Televizyon Programları", **Global Media Journal**, 2014, Cilt:5, Sayı:9

ÖZTÜRK Şerife, "Özel Televizyon Kanallarının Türk Haberciliğine Etkisi", **Selçuk İletişim**, 2004, Cilt: 3, Sayı: 2

PALABIYIKOĞLU Refia, "Medya ve Şiddet", **Kriz Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2

SOLBERG Arne Harry and HAMMERVOLD Randi, "Tv Sports Viewers – Who Are They?", **Nordicom Review**, 29(1)

SAZ İrfan, "Spor – Şiddet İlişkisi, Nedenleri ve Çözüm Önerileri", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 2013, Cilt:0, Sayı:2

ŞABAN Hasan ve ÇINAR Vedat, "Kitle İletişim Araçlarının Spor Kamuoyu Etkisi", **Dergisosyalbil**

ŞAHİN Doğan, "Nefret Temel İhtiyaçlardan Biri Mi Ya Da Nefret Ne İşe Yarar?", **Artdergi**, 2015, Sayı: 42

ŞEKER Mustafa ve GÖLCÜ Abdülkadir, Futbolun Televizyonda Yeniden Üretimi”, **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, 2008, Sayı:26

ŞENEL Ersin H., “Futbol Taraftarlığı Kamusal Bir Alan Yaratır Mı?”, **Academia Dergisi**

TAMİR İlan, YARCHİ Moran ve GALİLY Yair, “Woman, Sport And The Media:Key Elements At Play İn The Shaping Of The Practice Of Women İn Sports Journalism İn Israel”, **Communications**, 2017, 1 – 24

TAHİNCİOĞLU Yıldız Nevin A.,“Namus Cinayetleri Üzerinden Yapılan Cinsiyetçilik ve Milliyetçiliğin Köşe Yazılarına Yansıması”, **Mülkiye Dergisi**, 2010, Cilt: 34, Sayı: 269

TALİMCİLER Ahmet, Talimciler, “Futbol Değil İş: Endüstriyel Futbol”, **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, 2008, sayı:26

TAŞMEKTEPLİGİL Yalçın M., “Bireysel Şiddet Açısından Spor Medyasının Etkileri”, **Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi**, 2017, Cilt: 2, Sayı:2

ULUS Selma, “Bir Dergi Cinayetinin Ardından: Futbolda Şiddetin Türk Basınında Temsili Üzerine”, **Global media journal**

ÜN Cemal, “XY Eşittir Erkek Midir?”, **Artdergi**, 2017, Sayı: 50

ÜSTÜNE Rüstem ve ALKURT Zafer, “Futbolda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi İçin 6222 Sayılı Yasanın Getirdiği Yeni Bir Uygulama: Elektronik Bilet ve Yaşanan Sorunlar”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, 2015, Cilt:25, Sayı:2

ÜNSAL Bahar ve RAMAZANOĞLU Fikret, “Spor Medyasının Toplum Üzerindeki Sosyolojik Etkisi”, **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi**, 2013, Cilt:2, Sayı:1

VATANDAŞ Celalettin, “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”, **Dergipark**

YAVUZ Şahin, “Ataerkil Egemen Erkeklik Değerlerinin Üretiminde Kadınların Rolü: Trabzon Örneği”, **Ankara Üniversitesi KASAUM**, Cilt: 7, Sayı: 1

YAKIN Mehmet, “Geçmişten günümüze erkeklik rolü algısında meydana gelen değişim”, **Academia Dergisi**

TEZLER

DEMİR Bahadır, “Görsel Medya’nın Spordaki Şiddete Etkisi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2009 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**)

RAPORLAR

OECD, “Closing the Gender Gap: Act Now”, 2012

T.C. Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi İnternet Sayfası, “**Diyarbakır Milletvekili Mesut Değer ve 25 Milletvekilinin; İzmir Milletvekili Hakkı Ülkü ve 26 Milletvekilinin; İzmir Milletvekili Ahmet Ersin ve 23 Milletvekilinin; Samsun Milletvekili Musa Uzunkaya ve 27 Milletvekilinin; Trabzon Milletvekili Faruk Nafiz Özak ve 23 Milletvekilinin Türk Sporunda Şiddet, Şike, Rüşvet ve Haksız Rekabet İddi-alarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü’nün 104 ve 105 inci Maddeleri Uyarınca Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önergeleri ve (10/63, 113, 138, 179, 228) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu**”, 2005, Ankara, S.sayısı: 956

İNTERNET KAYNAKLARI

ARIK Bilal M., “Futbolun Medyadaki Temsilinde Erkek Egemen Söylem”, <https://www.bilalarik.com/blog-1/futbolun-medyadaki-temsilde-erkek-egemen-soylem> (Erişim tarihi: 08.03.2018)

BORA Tanıl, “Erkeklik ve Futbol: Beşlik Yeme Kaygısı”, <https://m.bianet.org/bianet/diger/115037-erkeklik-ve-futbol-beslik-yeme-kaygisi> (Erişim tarihi: 26.03.2018)

ÇAKIR Bawer , “Yeşil Sahalarda Görmek İstemediğimiz Hareket: Homofobi”,
<https://bianet.org/cocuk/toplumsal-cinsiyet/114543-yesil-sahalarda-gormek-istemedigimiz-hareket-homofobi> (Erişim tarihi: 24.03.2018)

<https://twitter.com/search?q=gs%20akhisar&src=typd> (Erişim tarihi:
24.09.2018)

<https://www.instagram.com/p/Bn6Q6vWhY-E/?taken-by=fenerbahce> (Erişim
tarihi: 23.09.2018)

KOÇAK Şeyda, “Toplumsal Cinsiyet ve Spor”,
http://www.academia.edu/8825142/Toplumsal_Cinsiyet_ve_Spor (Erişim tarihi:
20.03.2018)

ÖKTEMER Can, “Futbolun Konuşulmadığı Futbol Programları”,
<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/6127/futbolun-konusulmadigi-futbol-programlari>
(Erişim tarihi: 15.02.2018)

SÜNBUĞLU Nurseli Yeşim, “Değişen Zamanlar ve Sıradan Zorunlu
Askerliğin Anlamı Üzerine İska'nın Düşündürdükleri”, <http://www.birikimdergisi.com>,
(Erişim tarihi: 18.09.2017)

TALİMCİLER Ahmet, “Türkiye Futbol Medyası”,
<http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/5335/turkiye-futbol-medyasi#.WRFxh-jFLIU>
(Erişim tarihi: 27.03.2018)

TURK Jazeera AI, “1996'dan 2016'ya Türk futbolunun yayıncılık tarihi”,
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/1996dan-2016ya-turk-futbolunun-yayincilik-tarihi>
(Erişim tarihi:30.03.2018)

TURAL Nazım, “Futbol, İrkçiliğin En Rahat İfade Edildiği Alan”,
[http://t24.com.tr/haber/irkci-soylemlerin-rahatca-ifade-edilebilmesi-genc-fanatikleri-
militanlastiriyor,230619](http://t24.com.tr/haber/irkci-soylemlerin-rahatca-ifade-edilebilmesi-genc-fanatikleri-militanlastiriyor,230619) (Erişim tarihi:11.02.2018)

TUNÇ Aslı, “Futbol Programları ve Bitmeyen Erkeklik Meselemiz”,
[http://platform24.org/yazarlar/2480/futbol-programlari-ve-bitmeyen-erkeklik-
meselemiz](http://platform24.org/yazarlar/2480/futbol-programlari-ve-bitmeyen-erkeklik-meselemiz) (Erişim tarihi: 09.03.2018)

T.C. RTÜK İnternet Sayfası, “Spor Programları Yayın İlkeleri”,
<https://www.rtuk.gov.tr/yayinci-duzenlemeleri/3746/3906/spor-programlari-yayin-ilkeleri.html> (Erişim tarihi: 29.03.2018)

T.C. Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sayfası, “Güncel Türkçe Sözlük – Küfür”,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=k%C3%BCf%C3%BCr&uid=33012&guid=TDK.GTS.5186292833c664.76184651 (Erişim tarihi:28.01.2018)

T.C. Türk Dili ve Edebiyatı Resmi İnternet Sayfası, “Argo Sözlüğü”,
<https://www.turkedebiyati.org/argo-sozlugu.html> (Erişim Tarihi: 17.12.2017)

T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sayfası, “Kadın istihdamı en fazla hizmet sektöründe oldu”,
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27594> (Erişim tarihi: 29.09.2018)

T.C. Türkiye İstatistik Kurumu İnternet Sayfası, “İstatistiklerle Kadın, 2017”,
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27594> (Erişim tarihi: 30.09.2018)

ZENGİN ASLI, “Feminist Argo ve Küfür Atölyesi Üzerine”,
<https://bianet.org/biamag/toplumsal-cinsiyet/121389-feminist-argo-ve-kufur-atolyesi-uzerine> (Erişim Tarihi: 24. 12. 2017)